

INSTITUTIONUM MEDICINÆ PRACTICÆ

QUAS

AUDITORIBUS SUIS PRÆLEGEBAT

JO: BAPT. BURSERIUS

DE KANILFELD,

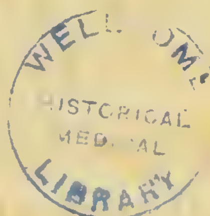
Editio Quarta Veneta.

VOLUMEN SEPTIMUM.

MORBOS PECTORIS COMPLECTENS.

VENETIIS, 1802.
Apud Josephum Orlandelli,
NOMINE
qm. FRANCISCI EX NICOLAO PEZZANA.
CUM REGIA FACULTATE, AC PRIVILEGIO.

HISTORICAL
LIBRARY

UBALDI VIGILII BURSERII

JO. B. APF.

PRÆFATIO.

Ex prima fronte libri quisque perspiciet, quale sit præcipuum, de quo hic agitur, argumentum. Quænam autem in unoquoque capite peculiariter comprehendantur, ex utriusque partitionis indiculis clarius innotescet. Uberiorem adhuc rerum cognitionem acquiret, si quis discendi cupidus singula quæque capita attente perlegerit. Quid plura? Restat modo, lector, ut certior de iis fias, quæ aliunde scire, aut ex libro conjicere non posses. Quare præmonitum, te volo, hoc quartum volumen longe ab iis differre, quæ vel auctor edidit, vel mihi edenda commiserat. Non enim elaboratas absolutasque continet prælectiones, uti fortasse sunt, quæ tribus prioribus continentur voluminibus, sed rudes eas ac informes, quales nempe illi tum ex calamo exciderunt, cum primum eas de die in diem festinanterque in usus scholasticos enaraverat. Quanquam integrum novennium in schola ticinensi docentis munere functus est, non tamen eas pluries auditoribus suis, sed semel tantum tradidit excipiendas. Quod sane mirum videri posset, si primo restitutæ academiæ anno MDCCLXX., quo simul & publice docere, & clinicen ad tironum institutionem facere in valetudinario ipse susceperat, hæc illi provincia de medicina practica, ut ajunt, explananda demandata fuisset.

 set.

ſet , Verum non hanc illico medicinæ partem , ad quam reapſe tradendam per legati litteras fuerat invitatus, ſed alias atque alias , ipſo quidem invito & diſcipulis ægre ferentibus, ad exitum uſque anni IV. *tradere coactus eſt in gymnaſio . Cauſſas vero non reminiſcar, ob quas ei denegatum eſt , quod ſibi ipſe deberi contendebat jure promiſſi & conventi anno primo , quoniam culpa magis temporum calamitati quam aliorum invidiæ erit veriſimiliter tribuenda . Id unum fas mihi ſit animadvertere , munus hujuſmodi ei delatum poſtea fuiſſe, cum nempe primum ſtudiorum cura demandata eſt cl. v. equiti NICOLAO PECCIO , cujus recentis jacturæ minus dolendum , quod modo illuſtres fratres iique juris conſultiſſimi JACOBUS & JOHANNES DE BOVARIIS , alter quidem in ejus locum ſuffectus prolegati inſubricæ præfecturæ , alter vero conſiliarii , reique litterariæ curatoris partes æquiſſima lance gerunt . Sub initium itaque anni quinti aggreſſus eſt ea methodo tradere prælectiones ad praxim medicam , qua ſcilicet ſcholaſticum curriculum intra triennium abſolveretur ; & re quidem vera in fine ſeptimi primum idem abſolvit . Nono autem vertente ſive altero ſecundi curriculi anno , quo omnia clariori in lumine collocanda uti par erat ſibi ipſe propoſuit , ab incœptis ceſſare compulſus eſt medio veluti curſu abreptus , ut Mediolanum concedens novo ei concredito regii archiatri fungeretur officio . Ab eo tempore prælactiones ad morbos pectoris & imi ventris ſpectantes , quas mox erat traditurus , in ſcriniis ſuis repoſuit , ibique repoſitæ ad ultimum fere vitæ terminum manſerunt . Etſi namque omnes ſubceſſivas horas ſtudiis impertire*

pertire

pertire solitus erat, has tamen sibi vindicaverant tria priora volumina, eaque præsertim de febribus, morbisque exanthematicis febrilibus: quorum postremum vix initio illius quo decessit anni in ordinem redegerat, & una edendum paraverat aliud, quod tertio loco de capitis morbis prodivit. Potiorem temporis partem, præter suum officium, quod etiam infirmas valetudine fere semper usurpavit, alienis curis, quibus domi forisque distinebatur, donabat; minimam vero omnium saluti prospiciendæ suæ, etiamsi molestiis invalescentis quotidie morbi affectus, acerbisque doloribus conflictatus nec rheda vehi, nec pedes ire commode posset. Prima autem quæ se obtulit occasio educendi in lucem, & contrectandi iterum prælectiones illas de morbis pectoris, imique ventris, hæc fuit. Æger ipse, jam nulla spe reliqua de salute ejus, in lectulo jacebat, cum properaret ad exitum tertii voluminis editio. Mecum de ea re colloquens conquestus est, se non posse institutiones medicas perficere, quas edendas susceperat suadentibus amplissimis viris tum laudato NICOLAO PECCIO, qui splendididissimos honores cæsareæ per Italiam regiæque simul insubricæ legationis florente adhuc ætate consequutus, eosdem aliquot ab hinc annis sapientissime, ac integerrime tuetur. Cupiens tamen, quoad vires deficientes sinerent, bene de tantis viri promereri, voluit sibi afferri fasciculos earum prælectionum, quas mihi jussit e scriniis depromere, ut supremam manum iis imponeret; meque peramanter rogavit, ut ego ei ad easdem exscribendas adjutor forem, singula quæque prout mihi ipse indicasset adornando. Facere aggressus libenter sum quod jubebat, at

 non

non satis fausto feliciqne omne. Postquam duo capita de tussi, & cruenta exspuitione, nec non diagnosim phthiseos pulmonaris, de qua tertio morborum pectoris capite disputatur, omnia ab ore morientis excipiens ego conscripseram; ipse vero ea mihi dictare inter summas anxietates & spiritus angustias, licet repetitis intervallis, plures dies conatus erat; tandem necesse fuit omnino desistere, nam vires eius fractæ penitus sunt, & vox fere intercepta. Hinc dolenti mihi & querenti, quod idem fatum, quo dulci ejus consuetudine privabar, nobis ejus lucubrationum fructum eriperet, ut solatium aliquod afferret, sic me, leniter subridens, allocutus est: „ hæc rerum humanarum vicissitudo est: opus ipsa suum eadem quæ coagmentavit natura dissolvit: *æquo animo ferendum quod aliter fieri nequit. Si quid e meis scriptis in vulgus edidi, jam nosti non meo tantum quam aliorum judicio fecisse, & præsertim ut legibus academicis obtemperarem, nulla sane spe premii allectus, nulla laudis cupiditate aut prospiciendi posteritati arrogantia permotus. Primum siquidem frustra exspectassem; alterum vero sibi polliceri post innumeras doctissimorum medicorum commentationes insanientis hominis esset. Morte vero obrepente citius adhuc quam gravi senecta, vitio mihi non vertetur, si quod fueram aggressus non absolverim. Nihil est ergo, quod te nimis reddat sollicitum. „ Mihi vero petenti instantique quidnam agendum de reliquis prælectionibus decerneret? an eas evulgandas, cui credendas esse existimaret? Ipse post breve silentium me iterum alloquens respondit: „ se nullo modo talium rerum editionem esse probaturum; nam manca & imper-*

imperfecta plura cum ſint, lituris aliiſque vitiis non paucis commaculata, nec legi eadem recteque intelligi, nec periodos quandoque ſive orationis membra inter ſe parum interdum connexa colligari facile poſſe: præterea multa in uſum ſcholæ vix delibata (quæ tamen ipſe oretenus longiori ſermone explicare ſolitus erat tum ſcholæ, tum in valetudinario) majorem amplitudinem expoſcere ut lucem mererentur: quædam etiam fortaſſe tollenda, quædam addenda; perpolienda omnia, & ad priorum formam atque ordinem redigenda eſſe; ac id genus alia præſtanda, quæ nonniſi vel ipſemet, vel ſaltem aliquis non tam peritus homo, quam diligens, æquo animo præditus, & a partium ſtudio alienus perficere valeret: in hujus enim conſuetudine vitæ non rerum ſcientiam, ſed morum probitatem ſpectandam eſſe, quæ præſtantior omni doctrina eſt. Ipſum autem neminem noſſe, de quo proh! nimium diffidendum non eſſet; qui enim aptiores videntur, plerumque rerum innovandarum cupidos, vel plauſus aut gloriolam aucupantes ſuæ magis adaugendæ famæ, quam publicæ utilitati ſtudere, nec quæ vera ſunt, ſed quæ magis novi ſpeciem referunt non levi rei medicæ detrimento plerunque ſectari: omnes inſuper medicinam facientes quo peritiores habentur, eo minus ocium ſtudiis ſuppeditare poſſe, quod vix ſufficiat inviſendis curandiſque ægrotis; qui vero non ſatis peritis, eos vel deſidiæ, vel oblectamentis deditos haud ita facile ad laborem & vigilias revocari; demum quoſcunque ſtudio partium teneri; ideoque malle ſua perpetuo deliteſcere, quam aut adulterata, aut turpiter mendoſa in lucem prodire, „ Multo plura

tum protulit memorabilia, quæ veluti testamenti loco tradita excepi, alteque animo defixi. Interim ipse morbi vi ad interitum ruens diem supremum obiit. Mala avi potestas mihi data non est penes me retinendi memoratos fasciculos. Etenim statim a morte ejus una cum ceteris scriptis ac libris in cubiculum conjecti fuere, cujus ostium sigillis obsignatum est, ut heredum jura sarta tectaque servarentur. Præter omnem exspectationem accidit, ut idem resignatum amplius non sit nisi majo mense superioris anni MDCCLXXXVIII.*, quo tempore duntaxat e latebris eductæ prælectiones sunt, mihique concreditæ, ut si fieri posset in vulgus emitterentur, satisque fieret nostratium æque ac exterorum desiderio, qui omnes vel a me, vel ab aliis hoc quartum siscitabantur volumen tanquam jure ad idem acquisito, postquam illud quam proxime prediturum esse spoponderat ambrosiani monasterii typographus in epistola, quæ III. volumine edita est. Idipsum ego licet exoptarem (pudebat enim negligentiæ redargui), redibant in mentem optimi parentis monita, a quibus si discessissem, mihi violatæ erga eum pietatis reus esse videbar. Verum nonnulli amicorum non dubitabant asserere, me pie magis cum eo facturum, si ego ipse operi restituendo, ne infectæ institutiones ad praxim manerent, manum sedulo admovissem; nec quidquam efficere quod medicinæ studiis addictus non essem; quin immo omnem inde amoveri suspicionem, quæ suboriri forte posset de minus vera auctoris sententia, si ab aliquo artis medicæ quantumvis eximio cultore id præstitum esse constaret; quoniam experientia comprobatum est, homines eamdem artem*

exer-

exercentes ſuas merces ſub alterius opificis nomine ſæpe numero venditaſſe , ut pluries venirent ; quod ſane de filio non medico judicari a nemine poſſet . Etſi me pluribus ad id hortabantur , mihi tamen evolventi autographa auctoris exemplaria , & ſingula quæque attentius perſcrutanti nimis periculoſum opus videbatur . Oportebat enim non modo ea diligentiſſime exſcribi , quod abſque OEdipo conjectore fieri interdum poſſe diffidebam , ſed etiam partionum rationem aliquanto immutari , ne a ſuſcepto priorum voluminum ordine hoc poſthumum diſcreparet ; notulas præterea ad rerum ſeriem quolibet paragrapho contentarum indicandam ſingillatim in ſpatio marginis apponi ; multos quoque fontes , unde auctoritates ſcriptorum erant deprompta ; innui ; plurima adjici ad calcem paragraphorum latine reddenda , quæ vel innumeris ſchedis hinc illinc inter paginas inſertis adnotaret , vel in ſua conjecerat auctor adverſaria , quæque ut opportunis in locis collocarem , conjectura uti debuiſſem ; quandoque vero ſi qua occurrerent in antecedentibus loca obſervanda , eadem ob oculos legentium poni ; & demum alia hujuſmodi neceſſario perfici , ne vitio mihi vertendum eſſet totum diſcrimen , quod inter hoc & priora volumina intercedere videretur . Quibus omnibus perpenſis parum abfuit , quin omne de eodem evulgando conſilium abjecerim . Verumtamen ne privatum meum commodum publicæ utilitati (abſit verbo invidia) anteferre , aut amicorum ſollicitationes parvi pendere viderer , malui hunc ſubire laborem , & potius temeritatis notam , quam deſidis ingratique hominis incurrere . Libens itaque aggreſſus ſum , brevique temporis in-

terval-

tervallo perfeci , otio enim abundabam , quod nunquam absoluturum fore credideram . Utinam pari diligentiam ac celeritate usus essem , atque hoc saltem nomine tum de patre desideratissimo , tum de re medica mereri mihi licuisset ! Nollem in eorum reprehensionem incurrisse , qui librorum inutilium numerum quotidie in immensum adaugent . Spes tamen allicit , æquiores in me judices fore , qui nullo partium studio ducti exploratas habere velint caussas , quibus permotus id fecerim . Si quid vero , mi lector , utilitatis inde perceperis ex hujus IV. voluminis lectione , scito JOSEPHO GALEATIO , qui suis impensis edendum illud curavit , acceptum id esse referendum . Sin minus , omnem mihi culpam tribuito , quam tamen ut ignoscas , peto & rogo . Auctori tandem, quæso, parcant omnes, ad cujus excusationem aptissime usurpari possunt OVIDII carmina:

Orba parente suo quicunque volumina tangis ,

. . . .

, . faveas: non hæc sunt edita ab ipso,
Sed quasi de domini funere rapta sui.

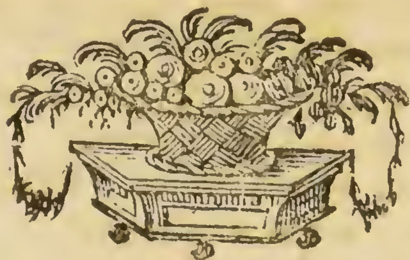
Et alibi;

Ablutum mediis opus est incudibus *istud*;
Defuit & scriptis ultima lima *suis*.

Quoniam autem laudari a laudato viro eximiæ laudi tributum semper fuit , fas mihi erit ultimo loco adjicere versus * *horatianam venustatem*

* Post auctoris obitum eos edidit cl. v. JOSEPH AQUILA Volumine VIII. *Diarii italici litterarii mediolanensis* , ab eodem docte eleganterque conscripti .

ſtatem redolentes, quibus laudationem auctori perhonorificam in ejus funere contexuit pro ſua erga eum ſingulari humanitate ampliſſimus S. R. E. Cardinalis DURINIUS *ordinis mediolanenſis, non tam ſplendore generis & romanæ dibaphæ, quam præclaris legationibus functis, amore ſummo in ſcientias & artes earumque cultores, rara in omnes comitate & facilitate, doctis lucubrationibus editis, perſpicaciſſimi ingenii vi, ac præſtanti doctrina ſpectatiſſimus.*

ANGE-

ANGELI CARD. DURINII

IN OBITUM

VIRI CLARISSIMI

JO. BAPTISTÆ BURSERII

DE KANIFELD

ODE ALCAICA.

Clere plectrum threicium tibi,
Boerhave ſubrum mens jubet, inferos
Quo mulſit amnes, atque ab orco
Eurydicem repetebat Orpheus.
Imi ſed orbis te ſemel incholam
Nulli reducent heu citharæ ſoni,
Plutona quamvis ipſe Motto (1)
Sollicitet prece blandus. Aulæ
Scit quippe ſcit Dis illacrimabili
Qui acceſſit hoſpes, te & toties necis
Tardare pennas imminentis
Non humili ſolitum triumpho
Deſerta ferme regna Proſerpinæ,
Atque otioſum viderat Æacum,
Umbraſque raras, te medente,
Elyſias penetrare valles.
Qua nempe doctam cumque dabas manum
Funus ſub ipſum cedit inefficax,
Et pene victrix mors remittit
gregiæ ſpolia ampla vitæ.
Securus artis præſidio tuæ
Æger nec æſtus, ſignaque ſirii
Fœcunda morbis, africumque
Corporibus metuit nocentem:

Non

Non mortis ullum pertimuit gradum
Mortale corpus, non tacito phthisis
Peredit igni, non tumenti
Dirus hydrops labefecit unda.
Quocunque ferret dira febris pedem,
Te mater omnis, te miserabilis
Poscebat uxor, ne caducum
Orba virum, puerosque ploret:
Seu confluentes forte timet notas
Præclara virgo, tu faciem eripis
Periclitantem, protegisque
Delicias juvenum futuras.
Isthæc loquatur *Papia nobilis*
Tuis medelis freta potentibus,
Salubre numen quæ colebat,
Te veluti, sobolemque Phœbi.
Te jure talem, te hinc meritis vehit
Regina subrum laudibus. Invidæ
Vocem recedant; nam medendi
Cuncta tibi superasse virtus.
Concessit. Alte tu physicæ impiger
Fontes perennes, tu penetralia
Rimatus aspernarius unus
Vulgus iners volitante penna.
Qualem ergo honorem, quam statuam (2) tibi
Ponemus? O cui non alium parem
In arte Phœbus, se remoto,
Aut oriens videt, aut recumbens!
Fecere nec te multiscium scholæ,
Librique tantum; sed sapientia
Cognata rebus, mensque facti
Experiens, animusque felix:
Non mille plantæ, millæ vitra, & domi
Ignesque centum, aut *hypothesis* placens
Prosunt medenti, vel coercent
Sæva luis, mala sæva febris;

Ni

Ni pectus adsit consilii potens,
Ni plena rugis experientia,
Usuque naturam secutus,
Quid potius moneant in aurem.
Hæc *praxis* olim grande decus sacræ
Adduxit arti. Sic veterum stetit
Secura fama, sic præivit
HIPPOCRATES, meruitque cœlum.
Te sic medendi munere nobilem
Effinxit ardor vividus ingenii;
Te mentis audax vis, sagaci
Consilio bene temperata;
Te cura morbos tollere pertinax,
Rerumque prudens experientia.
Sed dum laboras recreare
Instabiles hominum ruinas;
Dum perspicaci lumine conspicis
Caussas latentes, & vitia, & modos,
Vicesque morborum, necisque
Insidias retegis dolosæ,
Ægri mederi te bene sedulum
Incauta morbi vis subiti occupat,
Et, te jacente, impune parcæ
Exitium insubribus minantur.
Frustra quot herbas terra parens alit
Sumis salubres, quot chymia exprimit
Sumis liquores, non caducam
Arte potes retinere vitam.
Quod si domantem cuncta Proserpinam
Usus medendi, aut pœonius labor
Domare possent, non peritum
Phœbigenam Jove fulminante
Mersisset orco dura necessitas;
Non & batavæ præsidium scholæ
Vidisset umbras, & lycæi
Lux potior SYDENHAMUS angli.

Nec

Nec te italorum prime Machaonum,
Morgagne, fleſſet te medicum cohors,
Carmenque jam mœſtum pararem
Ipſe tuæ, leve munus, umbræ;
Retro fugaces ſed tibi Delius
Donaret annos, ſed ſtabili ſalus.
Vultu renidens, & juventa
Perpetuum renovaret ævum.
At ſacra tellus reliquias licet
Servet repoſtas; non ſimul occidit
Præclara virtus, nec ſilenti
Splendidior ſeries laborum
Jacet ſepulcro; ſed ſpatium bonis
Extendit ultra, & rite docentibus
Cœlum recludit uſque penna
Fama volans metuente ſolvi.
Vir magne vives tempus in ultimum,
Dum volvet undas lubricus abdua;
Hortoque docto dum Ticini
Subſilient, medicamen, herbæ:
Dum multa ſylvæ filia nobilis.
Pulchre explicatis erudiet comis,
Succoſque monſtrabit ſcientes
Ægram hominum relevare gentem.
Vir magne vives tempus in ultimum,
Vigiliarum qui bene prodigus
Sepulcra molitus ſuperba
Pyramidum potiora mole.
Non marmor aquæ, non ebur indicum,
Aurumque ſpirans, nomen in alterum
Demittat ævum, ut quæ dicaſti
Scripta TUO nova FERDINANDO (3).
Et ſi peribit quod tibi ſtat lapis
Ferrariana (4) clarus epigraphe,
Non tu peribis, lux medentum.
Vivitur ingenio; memorque

Gens

Gens docta faſtis te hiſtoriæ inſeret ;
Tibique ſurgent templa perennia,
Lauroque vernantes columnæ
Ad citharam properante ſaxo.
Dum multa peſtis fraude Promethei
Deducta cœlo, dum febrium cohors
Vexabit orbem, ut medenti,
Tu pariter memorandus ægro.
Quin atque etruſci pectinis arbiter
Te VILLA (5) muſis chariorætheri
Te ſidus addet, te benignum
Sidus, & inſubribus ſalubre.

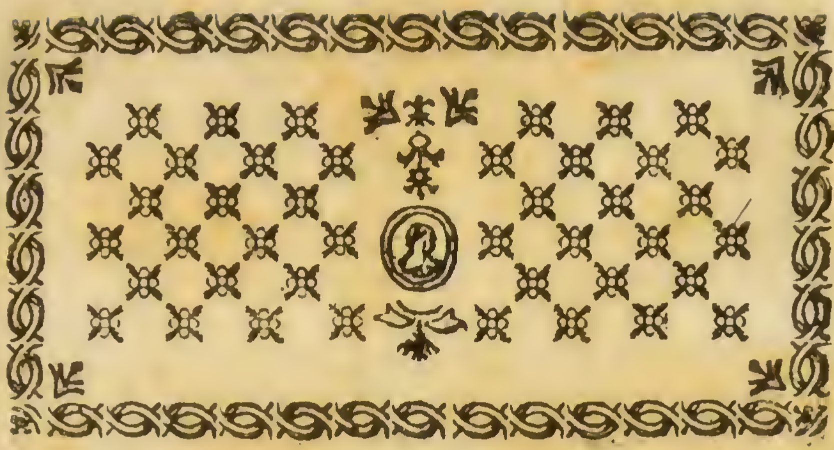
(2) Illuſtris vir patricius neapolitanus extemporaneus poeta percelebris.

(2) Liberalitate JO. BAP. MANZONII mediolanenſis ſimulacrum marmoreum eidem decretum, in porticu medica ticinenſis gymnaſii collocandum, quod ad vivum effinxit exculpſitque JOSEPH FRANCHIUS excellens in arte ſtatuaria, & R. artium academiæ mediolanenſis profeſſor.

(3) Volumen primum harum *inſtitutionum*, quod uſque ab anno 1781. editum eſt, numini majeſtatique FERDINANDI AUSTRIACI Divi FRANCISCI I. aug. filii, & D. N. JOSEPHI II. fratri conſecravit auctor, qui ejus archiatri munere fungebatur.

(4) GUIDO FERRARIUS latiniſſimus ſcriptor, elogiis, & inſcriptionibus romano more editis inter inſubres ſatis clarus.

(5) ANGELUS THEODORUS VILLA eloquentiæ græco-latinæ, & hiſtoriæ inſubricæ profeſſor in ticinenſi univerſitate, idemque inter poetas inſubriæ nulli ſecundus.

DE MORBIS PECTORIS.

CAPUT I.

DE TUSSI

§. I.

INvoluntaria (*), plus minus vehemens, cita, & brevissimis intervallis iterata aeris e pulmonibus cum sonitu, aut clangore ad laryngem quodammodo arctatum allidentis explosio, quam magna plerumque inspirati (*a*) antecedit, peculiari, communique nomine vocatur *Tussis*. Videtur effici a *subita, alternaque fibrarum, musculorumque exspirationi potissimum inservientium contractione*, quam excitat irritatio nervis, aut fibris, aut musculis ad organa respirationis spectantibus illata, & praesertim laryngis, tracheae, bronchiorumque sensibilissimam membranam interiorem proxime afficiens, vel remote ad hasce partes producta, nam haec vel in iis incipit, & insidet, vel

Tussis definitio.

Caussa proxima.

Remotae caussae.

Sensibilitate, & irritabilitate pulmones præditi sunt. Prima tussis differentia. vel aliunde ad eas porrigitur. Neque ab ejusmodi irritatione immunes existunt ipsi *pulmones*, quia nervis, & *sensibilitates* non modo, verum *irritabilitate* etiam donari nuper a Cl. VARNIERIO (*b*) demonstratum est. Hinc prima oritur tussis distinctio in *idiopathicam*, sive *pectoralem*, & in *sympathicam*, sive per *consensum*.

(*) Voluntate etsi inhiberi quandoque possit, sic ut HALLERO (*Elem. physiolog. lib.* VIII. *sect.* IV. §. 35.) *voluntaria actio* habeatur, non tamen semper id in nostra potestate positum est.

VARNIERI *observationes de pulmonum sensibilitate, & irritabilitate.* (*a*) HALLER. l. c. (*b*) *Memoires de la Societé Royal de Med.* vol. 3. p. 39. *Memoire sur l'irritabilite du poumon*: Ubi Auctor evidentissime ostendit, pulmones in vivis animalibus irritabiles ubique esse; eorum enim lobi tam interne, quam externe irritati contrahuntur, rubent, indurescunt, aerem retinent, alium non admittunt. In aspera arteria, & bronchiis magis adhuc hæc patent, quod fibras habent musculares evidentiores. Ibi quoque ostenditur, irritationem pulmonum ad alias partes etiam protendi, sed præcipue ad musculos abdominis, qui vehementius, crebriusque tum moventur, & convelluntur.

§. II.

Idiopathicæ subdivisio. Sympathicæ differentiæ. Idiopathica rursus dividitur in *primariam*, in *secundariam*, & *symptomaticam* (*). Sympathicæ pariter plures sunt differentiæ pro locorum, a quibus originem ducit, diversitate; videlicet *stomachalis*, *hypochrondriaca*, *hepatica*, *diaphragmatica*, *intestinalis*, *hysterica*, *inguinalis* &c. Immo a testium, renum, vesicæ, capitis, aliarumque partium affectionibus non raro etiam proficisci visa est. Hanc autem laryngis, asperæ arteriæ, pulmonumque cum aliis partibus bene multis

tis consensionem plerique magna veri specie explicare nituntur per *Paris vagi* & *magni sympathici*, *sive intercostalis* potestatem, qua universo fere corpori dominantur.

(*) *Secundariæ*, & *symptomaticæ* exempla persæpe occurrunt in acutis morbis, in febribus gastricis, in cachæxia, scorbuto, catarrhis, variolis, morbillis, purpura scarlatina, morbo miliari, in metastasi materiæ febrilis, scabiei, tineæ, achorum, herpetum, ulcerum, & denique in pulmonum morbis, peripneumonia, asthmate, tuberculis, vomicis, phthisi, empyemate, pleuritide, hydrothorace, præcordiorum vitiis organicis, hepatitide, thoracis contusionibus, vulneribus, costarum luxatione, fractura, vulneribus &c.

§. III.

Altera tussis distinctio est in *humidam*, & *siccam*: atque hæc cuicumque tussis generis communis habetur. In magna siquidem pectoris concussione, aerisque repetita e pulmonibus explosione (§. I.) quidquid in vesiculis eorum, in bronchiis, in trachea, & larynge hæret, excutitur, & quasi avellitur, aut iteratis ictibus e vasis, glandulisque exprimitur, exscreaturque. Itaque, si humor aliquis tussi affertur, quicumque demum is sit, *tussim* tunc *humidam* dicimus: si vero nullus, nullave materies, *siccam*. At plerumque ab initito *sicca* esse consuevit; progressu vero sensim fieri *humida* solet. *Ferinam*, quando vehementior est, *lenam*, quando mitior, appellant. Itemque *continuam*, aut *intermittentem*, aut *periodicam*, *nocturnam*, *catarrhalem*, *rheumaticam*, *epidemicam*, pro diversa temporis duo in surgit, aut caussæ, quæ eam gignit, ratione.

Altera divisio in humidam, & siccam.

Ferina, lenis, continua, intermittens, epidemica &c.

§. IV.

Tussis convulsiva. Præter hasce differentias, quæ tamen præcipue censentur, nuperi scriptores fere omnes de *convulsiva* etiam mentionem faciunt, novo usi vocabulo, quamquam morbus, quem eo comprehendunt, antiquus dici possit, fereque cum *tussi ferina* conveniat, cum de eodem jam HIPPOCRATES, ut refert FRID. HOFFMANNUS, meminisse videatur ubi *tussim ferinam*, vel *delassantem*, vel *suffocantem* commemorat. Neque posterioribus ea ignota fuit. A SYDENHAMIO enim *pertussis* nomine donatur, atque a Gallis vernacula lingua *quinte*, aut *coqueluche*, ab Italis *tosse canina*, aut *asinina* vulgo appellitatur. Primus fortasse, qui eam *convulsivam* vocavit, videtur fuisse WILLISIUS, neque inepte; non quod a convulso tantummodo thorace fiat, cum id cuilibet tussi prope commune sit, sed quod adeo sæviat, ferociatque, ut non modo pectus, pulmonesque vehementer constringat, eorumque cohibeat dilatationem; verum etiam universum ferme corpus convellat & quatiat. Hac enim correpti, quod ad intervalla contingit, pene suffocantur; facie tument, & livent; contremiscunt; sanguinem e naribus, oculis, aut ore effundunt; ingesta evomunt; urinas, alvique excrementa vel inviti, aut inscii excernere coguntur; interdum mortui similes, resolutique remanent, sic ut excuti, & spiritu insufflato ad reviviscendum revocari debeant. Præterea titillationis quemdam sensum in larynge percipiunt, qui ad scrobiculum cordis videtur propagari, sonumque reddunt peculiarem, ac quasi ab imo prodeuntem. Sed illud in primis

An veteribus nota?

Synonima.

Cur convulsiva dicatur.

Præcipua ejus phænomena.

mis notandum est, quod tussientes per aliquot minuta expirent tantum, nunquam inspirent, & si demum inspirationi facultas detur, sibilum, strepitum, clangorem, & veluti ejulatum quemdam edant; aere nimirum, ut mihi videtur, arctatam glottidem ingrediente, difficulterque superante: Tussis hæc plerumque infantes, & pueros vexat, atque epidemice vagatur, ac sæpe morbillos, aut variolas præcurrit. Non tamen semper adultis parcit. *Quid huic tussi obnoxii?*

§ V.

Caussæ, a quibus *coriza*, aliæque affectiones catarrhales profluunt (*a*), *tussi* quoque in universum gignendæ valent; cujusmodi in primis sunt frigus subitaneum; venti boreales, item humidi, & frigidi; repentinæ tempestatum vicissitudines; pedum, aut aliarum partium improvida refrigeratio; incautus a loco calido in frigidum transitus; acre epidemicum in aere volitans; & similia: quibus fit, ut retenta exspirabilis materia, quæ a pulmonibus emanare deberet, aut quæ ab universa corporis superficie proditura esset, & ad spirituales partes delata, aut suscepto, absorptoque epidemico miasmate, mucus laryngem, tracheamque oblinire solitus vitium, acrimoniaque capiat, aut lympha, sanguisque uberior, viscidiorque factus ad eas, pulmonesque confluat, congeraturque, & collectione, irritationeque tussim moveat. Tussim quoque provocant glandularum bronchialium vitia; pulmonum cruda tubercula, scirrhi, vomicæ, hydatides; acria in laryngem delapsa, inspirata, aut sponte ibidem genita. Hæc igitur origo est tussis *idiopathicæ*, *Caussæ generatim.*

Secundariæ tussis origo, & caussæ. pathica, & quidem *primaria*. De *secundariis* vero, & speciatim de scorbutica, venerea, scabiosa, herpetica, reliquisque symptomaticis, aut sympathicis rarioribus non est hujus loci fusius differere.

(*a*) Vid. *vol.* 3. *cap.* XI. *de gravedine, coryza &c.*

Diagnosis.

§. VI.

Tussis catharralis, & rheumatica qualis? Tussis a caussis modo (§. V.) descriptis exorta, quoniam cum catarrho, & rheumate omnino convenit, *catarrhalis*, & *rheumatica* passim nominatur, ut ab aliis tussis generibus distinguatur. Prout vero a tenui, aut crasso humore efficitur, diversa etiam symptomata inducere solet, & diversam curandi rationem exposcit. Interest igitur signa utriusque caussæ accuratius indicare, ne error in diagnosi, & curatione subrepat. *Signa tussis a tenui humore.* Tenuem, acremque humorem tussis caussam esse, liquebit ex temperamento calido, & sicco, habitu graciliori, oculorum lacrymatione, & rubore, facie roseo colore suffusa, gravedine, narium pruritu, frequenti sternutatione, coryza humida, interdum nares, & labium superius excoriante, continua faucium titillatione, crebroque ad tussiendum incitamento, vesperi præsertim ingravescentibus, nulla, aut pauca tenuioris limphæ, aut salivæ excretione, spiritu aliquantulum difficili, pulsu plerumque celeriori, & duriusculo, & demum ex morbis prægressis, acritudinem humorum denotantibus. *Signa tussis a crasso humore.* Contra ubi crassus, & viscidus humor tussim ciet, matutino ma-

gis

gis tempore ea ægrum exercet ; materia tenax, albicans, vel subflava extussitur ; pulmones, & bronchia spumoso muco obstruuntur, & quodammodo opplentur ; respiratio gravis, & laboriosa aliquantum est ; dumque aer inspiratur, strepitus, & sibilus humoris intus veluti bullientis auditur.

§. VII.

Ex his igitur tussis sedes, & caussa colligi potest, præsertim si ea antecesserint, quæ spiritalia organa potissimum afficere solent. Certius *catarrhalem* tussim esse apparebit, si gravedo, coryza, & faucium aliquis dolor non abfuerint ab initio : *idiopathicam* vero, potissimum si, præter super enarrata, altius inspirare volentem, aut aliquanto diutius loquentem continuo tussis corripiat, aut increbrescat ; si superior pectoris pars humore quasi oppleta percipiatur ; si vox simul rauca sit ; si sputa e profundiori loco prodire sentiantur ; si thorax, & sternum punctiunculis hinc illinc quasi feriatur ; si febricula nocturna, & crebræ horripilationes accesserint, & cuncta vesperi exasperentur, quemadmodum de febri catarrhali alibi dictum est.

Certius catarrhalis, & diopathica quomodo innotescant.

§. VIII.

Non prætermittendum est, tussim *convulsivam*, de qua supra (§. IV.) retulit, a plerisque cum tussi *stomachali* (§. II.) confundi, deducique a ventriculo, saburra acri, & mucosa obsesso, & prægravato. Qui in hujusmodi sententia conquiescunt, his propemodum argumentis confidunt :

An tussis convulsiva una sit, eademque cum stomachali?

Argumenta affirmantia. ventriculum male affici in tuſſi convulſiva ex eo evinci, quod plerumque eam vomitus ingeſtorum, & materiæ mucoſæ ſubſequatur; quod titillationis ſenſus ad ſcrobiculum cordis pertingat; quod profundius reſonet, & clangoſa ſit, ac ſi in ventre ſedem haberet, quod oleoſa ſemper noceant, proſint vero amara, ſtomachica, & evacuantia tam ore ſumpta, quam in anum injecta; quod ſimilis tuſſis non raro invaleſcat in ipſis tertianarum quarumdam acceſſionibus, quarum fomes in primis viis exiſtere communiter creditur. *Quid iis reponi poſſit.* Verum, ſi quid judicio, oſtendant prius oportet, quod ſane difficillimum erit, vomitum non eſſe ſympathicum, ſed idiopathicum; ſenſum pariter titillationis ad cordis ſcrobiculum eſſe revera idiopathicum, neque fallacem, certoque ad ventriculum pertinere, neque eo loci aliunde protendi. Deinde nihil certe videtur probare ſonitus obſcurior, & profundior, quem tuſſis excitat, ſi vere talis eſt; cum ſonitus ille non certe ad abdomen, ſed ad pectoris, pulmoniſque cava omnino referendus ſit. Falſum porro eſt, oleoſa ſemper nocere, amara, & evacuantia prodeſſe: nam ſæpe oleoſa tuſſim hanc plurimum levant, quanquam interdum fruſtranea videantur, morbi vi ſuperante. Nec amara, nec emetica, nec purgantia proſunt ſemper, uti pluries experientia proſunt ſemper, uti pluries experientia didici. Et, ſi quando aliquid boni præſtant, an ſemper id præſtant, quia ſtomacho amica ſunt, quia ſaburram, cauſſamque ipſam educunt? Nonne etiam incidendo, attenuando, pulmones excutiendo, & ſputum, diaphoreſimque provocando juvant? *HOMII ſententia probabilior.* Quamobrem integrum mihi erit ad HOMII ſententiam probandam accedere, qui omne diſcri-

discrimen, quod inter tussim convulsivam, & reliquas tusses idiopathicas intercedit, a majore partium, quam in vulgari catarrho, affectarum irritatione, majoreque totius corporis irritabilitate repetere non (*a*) dubitavit.

(*a*) *Princip. Medic. l. 2. p. 3. sect. 5. §. 10.*

Prognosis.

§. IX.

Tussis ut plurimum levis morbus censetur, sed perperam; nam sæpe in alios gravissimos morbos degenerat, atque alia periculosissima mala advocat, uti peripneumoniam, pleuritidem, anginam, hæmoptysim, phthisim pulmonarem, tuberculam, vomicas, gibbositatem, sanguinis e naribus fluxum, hernias abdominis, aut inguinis, abortum, uteri hæmorrhagias, organica præcordiorum vitia; capitis dolorem, vigilias, apoplexias lethales ex ruptione vasorum cerebri, atque alia ejusmodi. Capiti certe, atque oculis semper noxia est. Si tussi *catarrhali* superveniant sputa crassa, & concocta, aut striis sanguineis remixta, plerumque morbum (*a*) solvunt. Interdum sudor, interdum alvi fluxus contumacissimæ tussi remedio fuit. *Convulsiva* tussi infantibus unius anni, atque ante dentium caninorum eruptionem non raro exitium affert; reliquis non item. Illi plerumque evadunt, qui sanguinem e naribus fundunt (*b*). Si diu trahitur, ut sæpe accidit, nec mitigari, nec compesci possit, abit in morbum schrophularem, in rachitidem, in (*c*) phthisim (*).

Prognostica.

Quot morbos periculosos neglecta inducat tussis?

Catarrhalis fausta signa.

Convulsivæ prognosis fausta, & infausta.

(*a*) VAN-

(*a*) VAN-SWIET. in BOERH. §. 830. n. 2.
(*b*) BISSET *Medical. Essays and observat. p.* 173.
(*c*) *Id. ib. p.* 178.

G. BUTTERI *singularis opinio an vera sit?* (*) Hanc ob caussam potissimum GUILLELMUS BUTTERUS in peculiari tractatu *de tussi convulsiva* angelice scripto opinatur, hunc morbum suam sedem nequaquam in pulmonibus habere; additque se nunquam a *tussi pulmonari rachitidem, & scrophulas* profectas vidisse. Vid. *Comm. med. & philos. Soc. med. Edim. T.* 1. *p.* 4. *n.* VIII. Sed pace ejus dictum sit, viderunt alii; nec difficilis explicatu res est. Quid? nunquam ne *phthisim pulmonarem* vidit ex *tussi convulsiva* natam, quod adeo frequens est?

Curatio.

§. X.

Curatio generalis. Quælibet tussis (§. I. II.) oppugnanda iis est, quæ caussam efficientem emendant, aut tollunt. In universum si senior tussis est, longisque intervallis interrupta, sola sæpe naturæ ope, aut sola abstinentia, potu aqueo calenti, & regimine diapnoico discutitur. At si vehementius, & *Sanguinis missio.* crebrius divexet, sanguinis missionem, etsi febris absit, interdum etiam repetitam exoptat, ut nimirum inflammationis initium, aut ejus timor avertatur, aut imminens vasorum disruptio præcaveatur. Id in primis in sanguineis, plethoricisque, in proclivibus ad hæmoptysim, & phthisim, in tussi *sicca* (§. III.), itemque in ea, quam acer, calidusque humor (§. VI.) procreat. Nihil enim certius vasorum plenitudinem, congestiones, phlogosim, spasmos, quæ cum tussi paullo molestiori junguntur, tollit, resolvitque, quam sanguinis missio: ex hac enim neglecta in- *Omissio venæ se-* ter initia tussis, & catharralium affectuum pedetentim

tentim ad phthisim transitum fieri, sæpissime vident, & queruntur clinici peritiores. Post hæc maximum præsidium præbent diluentia, & diaphoretica; blando enim, & continuato sudore caussa morbi educitur, avertiturque a pulmone. *ctionis sæpe phthiseos caussa.*

§. XI.

Acrem vero, tenuemque humorem, qui tussim efficit, temperant, atque obtundunt *diluentia*, & *incrassantia*, uti decocta hordei, avenæ, radicum altheæ, glycyrrhizæ, saleb (*) cynoforchidis, aut diluta foliorum thee, florum papaveris erratici, violarum, malvæ, verbasci; item serum lactis, hydrogala, jure ranarum, testudinum nemorensium, caudarum cancrorum fluviatilium, emulsa ex seminibus oleosis, & mucilaginosis, cremor orizæ, olea pinguia recenter sine ignis opera expressa sperma ceti candidissimum, atque alia hujus generis, utpote quæ spasticas etiam contractiones laxant, & mulcent. Valentius incrassant, acritateque involvunt gummi arabicum lucidum, & albicans, & tragacanthicum, ex quibus non modo mixturæ; & eclegmata, verum etiam cum succo glycyrrhizæ, aut saccharo parantur tabellæ, & rotulæ, inter quas celebres admodum sunt illæ, quibus *Pasta Althaeæ*, sive *Patæ de guimauve* nomen est. Ubi autem crassus, & viscidus humor morbum facit, incidentia, & attenuantia indicantur, quália sunt mel; oxymel, radix helenii, thus, flores benzoe, sulphuris, decocta ex passulis, rapis, veronica, scabiosa, pulmonaria, marrubio albo, polygala vulgari, aut virginiana, pareyra brava, & radice bardanæ. Validiora adhuc sunt sapo vene- *Diluentia, & incrassantia.* *Incidentia, & attenuantia.*

tus,

tus, gummi ammoniacum, Kermes, minerale; ſulphur auratum antimonii, ſtibium diaphoreticum non ablutum, aliaque hujus cenſus, a quibus illud etiam emolumenti exſpectari licet, quod torpentem ſolidarum partium vim ſollicitant, eriguntque. Sunt tamen quædam ex his, uti ſapo venetus, gummi ammoniacum, marrubium &c., quæ cautiſſime in uſum vocari debent in temperamentis calidis, & ſiccis, in diatheſi ſanguinis ad inflammationem prona; in ſenſibiliori corpore, ne acrimonia, & caliditate noceant.

(*) Radix *Saleb* hodie magno in uſu eſt, & quaſi tota in mucilaginem ſolvitur. Ex indigenis ei ſubſtituitur radix cynoſorchidis.

§. XII.

Revellentia. Revellentia quoque egregiam operam præſtant, quorum præcipua ſunt balnea pedum, epiſpaſtica, & veſicantia. His enim interdum mirum in modum tuſſis minuitur, ſenſimque depellitur, ſputum facilius, & reſpiratio liberior redditur, brevique ſanitas reſtituitur, avocata ſcilicet aliorſum, atque evacuata morbifica materie. Hoc etiam nomine commendanda ſunt eccoprotica, & clyſmata, quibus alvo ſoluta non raro contumaciores tuſſes devictas novimus. Immo interdum ſolis catharticis paullo valentioribus cedere eas vidimus. Quo opportune ſpectat obſervatio PROSPERI ALPINI, qui multos narrat a diuturnis in pulmones diſtillationibus ita languidos, & quaſi tabidos factos, ut de eorum ſalute vix ulla ſpes ſupereſſet, & nihil a vulgaribus alvum ducentibus levatos, tandem ab aſſumpta ſcamonea, vel

colo-

colocynthide largiſſime purgatos exemplo (*a*) convaluiſſe.

(*a*) *De medic. Ægyptior. l. 4. c. 6.*

§. XIII.

Paregoricorum uſus.

Tanta tamen eſt tuſſis vi interdum, ut his (§. X. XI. XII.) prope deſpectis ægros, neque ad quietem ſe componere, neque ſomno indulgere permittat. Hinc ad ſedantia, anodyna, & narcotica ſubinde confugere oportet, quibus ipſa conticeſcat, & quieti, & ſomno locus datur, Leni, atque innocua facultate valent aquæ violarum, nympheæ, lactucæ, papaveris rhœados, aut harum plantarum diluta, aut conſervæ, ut vocant, & præ cæteris emulſa ex ſeminibus frigidis, & *ſyrupus* papaveris albi aut *de meconio* SYDENHAMII. Majori vi agunt opium, *laudanum liquidum* SYDENHAMII, *laudanum nepenthes* QUERCETANI *pilulæ de ſtyrace* SYLVII, de cynogloſſa, aliaque opium recipientia, quæ ab auctoribus paſſim deſcribuntur. Nonnulli ad ſedandam acerrimam, moleſtiſſimamque tuſſim proponunt vaporem aquæ calidæ, cui moliſſimæ plantæ incoctæ ſint, ore infundibuli ope hauriendum. Neque id quidem ſua laude fraudari debet. In ejus tamen uſu cavendum eſt, ne vapor nimis calens ſit, neque in iis uſurpetur, qui ad ſputum ſanguinis propendere videntur, aut nimia pulmonum laxitate, ac debilitate laborant.

Vapor aquæ calidæ quibus conveniat?

§. XIV.

§. XIV.

Curatio tussis convulsivæ. VS. inter initia. Emesis alvi ductio; revellentia. Paregorica. Methodu. SYDENHAMII.

Tussi porro *convulsivæ* (§. IV.), quæcumque ejus demum caussa sit, experientia edocuit, utilissimum esse sanguinem aliquanto largius protinus inter initia mittere; vomitum blande, & iterato etiam, ubi nihil contra obstat, ciere; alvum ducere manna, rhabarbaro, mercurio dulci; cantharidibus cutim exulcerare, ut mucuosus, acerque humor solvatur, extrorsumque avocetur; & simul demulcentibus, incrassantibus, absorbentibus, paregoricisque *tussim* lenire. SYDENHAMIUS, tussim hujusmodi curari tantum sanguinis missione, epispasticis, & catharticis lenioribus (*a*) auctor est. HUXHAMIO mercurialia catharticis admiscere primum, deinde corticem peruvianum dare (*b*) maxime placuit. BISSETUM quoque si audiamus; optimum præsidium est in leni emetico ex oxymelle scillitico, atque rhabarbari, & mannæ usu; deinde in cortice peruviano, præsertim morbo jam inclinante, & tussi longiora quietis intervalla (*c*) relinquente. Ex emeticis præferuntur kermes minerale; ipecacuana, tartarus emeticus, oxymelque scilliticum (*d*). His verò adversatur Cl. BURTONUS (*e*) phlebotomiam, emesim, & catharsim vituperans: excepto aliquo graviore casu; laudat vero mixturam, in quam cantharides ingrediuntur. Nec mirum, cum Angli, aliique transalpini venenis, & vehementioribus medicamentis plerique delectentur.

HUXHAMII, & BESSETI.

BURTONI, opinio his contraria irridetur.

(*a*) Epist. I. responsor. (*b*) *De morb. epid. T.* 1. *p.* 75. *T.* 2. *p.* 26. 28., *&* *pag.* 178. (*c*) *Medical. Essays and observat. p.* 178. (*d*) *Essays de medec. d'Edimb. T.* 4. *p.* 26., *&* HUMAN. *l. c.*
(*e*) *Essays de med. d'Edimb. T.* 7. *p.* 120.

§. XV.

§. XV.

Muſcus arboreus, & ſpeciatim querneus adverſus hanc tuſſim (§. XIV.) mirifice valere dicitur. Ejus decoctum BAGLIVIUS extollit. Ex eo etiam paratur ſyrupus; ut pueris, infantibuſque dari poſſit (*). Quod autem ad muſci hujus decoctum, METZGERUS (*a*) *irrito ſucceſſu* illud adhibuit; ſed unico experimento id affirmat, nec iteravit, ut par fuiſſet, periclitationes, Muſcum item (**) pyxoidem, ſive lichenem pyxidatum contra *tuſſim convulſivam* (*coqueluche* vulgo dictam) uti ſpecificum laudat VAN-WOENSEL (*b*). Dedit is utiliſſime decocti forma, ſyrupo menthæ edulcatum. Ejus pulverem pluries datam commendat DILLENIUS ex auctoritate, & fide GERARDI, & WILLISII. Alii decoctum ex lacte ſæpe in die ſorbillandum præcipiunt. Nonnulli ex nuperioribus extractum cicutæ reliquis remediis anteferunt. BUTTERUS (*c*) viginti hiſtorias recenſet, quibus oſtendat præſtantiſſimam hujus medicamenti hoc in morbo facultatem. Ipſe utebatur hujuſmodi extracto in liquore quodam aquoſo ſoluto, & ſatis diluto; de quo parum primo, deinde plus propinabat. Infanti nondum ſex menſes nato dabat granum dimidium uno die partitis vicibus abſumendum; ætati ſex menſium ad biennium uſque granum unum. A duobis annis uſque ad vigeſimum tot grana dimidia; quot anni, præbenda ſingulis diebus jubebat. Poſt vigeſimnm ætatis annum, decem grana primo die exhibuit; deinde doſim auxit, prout opus ei viſum eſt. Si æger hinc bis in die non dejecerit, ſuadet adjici magneſiam, aut ſalem polychreſtum.

Specifica. BAGLIVII.

Non bene METZERIUS *experiendi rationem ſequutus eſt.*

Lichem pyxidatus.

Extractum cicutæ, ejuſque adhibendi modus juxta BUTTERUM.

Cui-

Cuicumque non modò ætati, ſed temperamento, & ſexui innocue dari aſſeverat. Si morbus complicetur cun *vermibus*, *dyſenteria*, *dentitione*, *variolis*, *morbilliſve* præter cicutæ extractum non omittit remedia hiſce morbis accommodata. Nec timet eo uti in utero gerentibus, ſive gravidis fœminis, aut febri laborantibus. Reſtat igitur, ut remedii hujus laudes novis, accuratiſque periculis confirmentur. Non deſunt etiam, qui moſchum utiliter adhibuerint, præſertim in hyſtericis, atque hypochondriacis, mobilique nervorum ſyſtemate præditis. Anodyna enim, & diaphoretica virtute prodeſſe videntur. GORTERIUS (*d*) in quadam *epidemica tuſſis convulſivæ conſtitutione* mixturæ cujuſdam ſalinæ, & diaphoreticæ utilitatem expertus eſt. Nec revera quidquam utilius eſt, quam diaphòreſim promovere in morbo, quem plerumque acre perſpirabile retentum parit. Ego non ſemel infantibus, & pueris magno cum juvamine dedi quoque butyrum recens, pluries aqua puriſſima ſubactum, & lotum, atque in parvas pilas frigidas redactum, quarum una, vel altera, ſaccharo conſperſa, ſubinde vorabatur. Serum quoque lactis defæcatum, immo lac ipſum aqua calenti dilutum non ſemel morbi vim fregit, ejuſque progreſſum inhibuit, aut ſaltem tutiorem reddidit.

Monitum auctoris.

Moſchi utilitas.

Mixtura GORTERII.

Butyri ere lactis, & lactis ipſius mira vis.

(*) Syrupi hujus formula exſtat in *Pharmacopœa VVittembergenſi*.

(*a*) *Adverſ. medic. T. 2. p. 56.*

(**) Muſcus pyxioides, ſive lichen pyxidatus eſt *muſcus pyxioides terreſtris C. B.*, aut *lichen pyxidatus major Inſtit.* R. H. TOURNEFORT., ſive *Lichenoides tubuloſum pyxidatum cinereum* DILLENII.

(*b*) *Hiſt. de la Societ. Royal. de Med. T. 2. p. 294.*

(*c*) Vid.

(c) Vid. *Diar. med. Paris. T.* 52. *p.* 523.
(d) *Dissert. de Tussi*, quæ lectu dignissima est.

§. XVI.

Cæterum in omni tussi diuturniore, quando morbus ad finem inclinat, & magna pars materiæ expulsa per sputa est, aut diutius, quam oportet, & copiosius ad pulmones ob atoniæ quamdam speciem humor catarrhalis confluit, indeque sputorum copia corpus emacrescit, tunc leniter roborantibus, & traumaticis tonicis fit locus. Amara huc spectant, præsertim si stomachi inbecilitas, pulmonum, habitusque laxitas tussis caussam fovere videatur. In his cortex peruvianus, quem memoravi, primas tenet. Egregie is etiam proficit, cum tussis periodum quamdam præse fert. Periodicam tussim hoc præstantissimo auxilio etiam HOMIUS celerrime abegit. Utiliter corticis hujus decocto, aut diluto adjicitur lactis asinini, aut vaccini aliquantulum. Hodie ad tussim diuturnam, phthisimque minitantem proponunt multi decoctum lichenis islandici, cui vis demulcens, & incrassans tribuitur. Non nullis etiam resolvere, atque incidere creditur. Præter mucilaginosam naturam aliquid etiam acrimoniæ habet, ut ostendit ejus ametica, aut cathartica virtus, si saturatius decoctum præbeatur. Nos diuturnas, siccasque tusses interdum fugavimus copioso aquæ *nucerinæ*, aut *villensis* potu jejuno stomacho adhibita, & balneo tepido aquæ dulcis. *Scelteranam* aquam cum lactis asinini tertia parte nuptam, & mediocri quantitate ad aliquot hebdomadas mane sumendam præcipiunt alii, maxime Germani.

In fine cujusvis tussis roborantia.

Cortex peruvianus.

Lac.

Lichen islandicus in tussi diuturna, phthisimque minante.

Aquæ medicatæ.

§. XVII.

Tussi senili incidentia, & amara. Senes quoque tussi sæpe vexantur; hinc tussiculosi vulgo dicuntur. In his tussim, quam plerumque copiosior mucus in ventriculis laryngis, atque in folliculis sive cryptis asperæ arteriæ, bronchiorumque collectus facit, incidentibus, *Regimen frigidum quibus?* amaris, & attenuantibus (§. II.) oppugnare (*a*) oportet, quia raucedines, & gravedines in valde senibus, ut inquit HIPPOCRATES (*b*), non coquuntur. Qui vero catarrhis, rheumaticisque affectibus obnoxii maxime sunt, debent paullatim aeri assuescere, cubicula calefacta vitare, sensim indumenta nimia minuere, cubile frigidum ingredi, conclavia temperatissima incolere, frigidum cibum, & potum sumere, multum exerceri, & si affectio inveteraverit, cortice peruviano, & balneis frigidis firmari (*c*). *Salsæ capitis fluxiones quid optent?* Qui salsis capitis defluxionibus infestantur non facile cathartica admittant, ne per cellularem textum ad pectus, & pulmones humor noxius alliciatur. Utilius in iis sudor cietur decocto ligni santali, & guajaci, & herbarum cephalicarum (*d*). *Aquæ frigidæ aspersio.* His quoque prodest verno tempore frigida caput, & collum subinde aspergi. Sic enim fluxiones illarum partium, quæ a nimia laxitate foventur, sæpe præcaveri visæ sunt. *Fonticuli.* Plurimum etiam boni efficiunt prophylaxeos caussa fonticuli brachiis, aut femoribus inusti.

(*a*) VAN-SWIETEN *in* BOERH. §. 69. GORTER. *dissert. de Tussi*. §. 50. (*b*) Aphor. 40. sect. 2. (*c*) *Gazzett. d'Oltremonti* 1762. *num.* XXXII. *edit. vect.* (*d*) BENNET *Theatr. Tabid. p.* 119.

§. XVIII.

§. XVIII.

Ad hæc autem accedat diæteticum regimen, oportet. Cibi ſint concoctu faciles. Carnes & quævis acria vitentur. A vino abſtinere ſaluberrimum eſt, itemque a cœna, cujus loco aut lac, aut ptiſana hordeacea; aut pulmentum leve ex farina hordei non nihil toſta eſſe potorit. Aeris quoque delectus neceſſarius eſt; quo ſolo interdum pertinaciſſimas tuſſes ſublatas ferunt. In his potiſſimum vectio, equitatio, balnea, aquarum medicatarum potus, decocta lignorum, & radicum purificantium, & lactea diæta tentari debent; ut cauteria præteream, quæ in humidiore habitu, cacochymoque corpore quantum proficere poſſint, nemo non videt. *Diæta.*

§. XIX.

De tuſſibus ſecundariis, ſymptomaticis, ac ſympathicis nihil dicam. Ut enim hæ omnes ab aliis morbis, aliarumve partium vitiis ortum ducunt, ſic non aliam curationem petunt, quam quæ morbis, & cauſſis, unde manant, accommodata eſt. Quare a *ſcorbuto*, a *lue venerea*, a *ſcrophulis*, a *menſibus retentis*, a *morbillis*, *febribus*, *peripneumonia*, *pleuritide*, *aſthmate*, *hydrothorace*, *phthiſi*, *cacochylia primarum viarum*, *dyſpepſia*, *vermibus*; *obſtructionibus imi ventris*, *hyſteria*, *hypochondriaſi*, & ſic porro, earum curatio deſumi debet. *Tuſſes ſecundariæ & ſympathicæ omittantur.*

CAPUT II.

DE CRUENTA EXSPUITIONE, ET SPECIATIM DE HÆMOPTYSI.

§. XX.

SAnguis, qui ex ore exſpitur, variis e locis profundi poteſt, nempe e gengivis, e lingua, e palato, faucibus, columella, naribus, pharinge, œſophago, ventriculo, larynge, aſpera arteria, & pulmonibus. Effunditur autem eiſdem omnino modis, quos alibi (*a*). ubi *de narium hæmorrhagia* diſſeruimus, oportuit explicare. Quocunque autem e loco erumpat, *cruenta exſpuitio* eſt, ſive *ſanguinis ſputum*; græce *αἱμοπτυσις* *. At diſtinguendam *a cruenta exſpuitione*, ſive ſanguinis ſputo *hœmoptyſim* putat RIUERIUS auctoritate ductus GALENI (*b*). Cum RIVERIO FRID. HOFFMANNUS, LUDWIGIUS, PLATENERUS, aliique bene multi ex nuperioribus non ſine cauſſa conſentiunt. Hæmoptyſim proprie, & ſpeciatim ſanguinis puri & non pauci e pulmonibus prodeuntis per os excretioni tantummodo convenire ajunt, neque promiſcue eſſe uſurpandam hanc vocem. Si tamen quis voluerit ſanguini etiam e larynge, aut aſpera arteria profluenti hæmoptyſeos nomen tribuere, per me quidem licebit, nec crimini id cuiquam dabo, cum levior ſaltem hæmoptyſis, aut quidam ejus gradus haberi queat,

Cruenta exſpuitio.

* *Hæmoptyſis.*

An diſtinguenda ab exſpuitione cruenta?

(*a*) *T. 3. cap. XII.* (*b*) *De criſib. l. 1. cap. 1.*

§. XXI.

§. XXI.

Cum ea (§. XX.) tamen confundi nequaquam debet ſputum ſubcruentum, aut ſtriis ſanguineis remixtum; quod pleuritici, & peripneumonici emittunt; neque illud, HOFFMANNUM audiri lubeat, quod cauſſam externam & violentam, vulnus puta, contuſionem, ictum, vel graviorem caſum ſubſequitur. Nam hæmoptyſis vera ea eſt partium ſpiritualium hæmorrhagia, quæ a cauſſa interiore, puta ſanginis copia, aut dyſcraſia, aut læſa vaſorum pulmonarium compage, & continuitate pronaſcitur. Video præterea CŒLIUM AURELIANUM, NICOLAUM PISONEM, alioſque *ſanguinis ſputum* ab ejus *fluore* ſecernere, illud eſſe exiſtimantes, quando ſanguis paucus, aut concretus cum pituita, aut aliis humoribus effertur; hunc vero, nempe *ſanguinis fluorem*, quando purus, rutilans, floridus, & magna copia erumpit. Quæ diſtinguendi, loquendique ratio & ſi hodie fere obſoleverit, non tamen inutile erit animadvertiſſe, quid veteres hiſce vocabulis intellexerint, ut omnis confuſio, obſcuritaſque, quæ eorum ſcripta legentibus oboriri poteſt, procul arceatur. Diſcrimen enim, quod hodie inter *ſanguinis ſputum*, & *veram hæmoptyſim* intercedit, fere idem olim a quibuſdam ponebatur inter ſanguinis ſputum, & fluorem, ut dictum eſt.

Sputum ſanguinis quodnam differat ab hæmoptyſi.

Hæmoptyſis vera quænam?

Diſcrimen inter ſanguinis ſputum, & fluorem.

Diagnosis.

§. XXII.

Quibus indiciis locus, unde sanguis effluit, internosci possit? Quoniam igitur tot modis (§. XX.) sanguis ore excerni potest, quærendum modo est, quibus indiciis locus, unde manat, recte cognoscatur. Itaque si e gingivis, lingua, aut palato exstillat, simplici exspuitione emittitur, & facile inspecto ore, undenam prodeat, innotescit. *Quinam e gingivis, & palato prodeat?* Præterea, qui e gengivis manat, ut scorbuticis crebro accidit, serosior, dilutior, aut quandoque etiam nigricantior est. Titillatio vero aliqua circa palatum percipitur, si illinc scaturiat; & *Signa sanguinis e palato erumpentis.* plerumque capitis gravitas, aut dolor, aut aurium tinnitus, aut temporum, & frontis pulsatio, aut somnus nocturnus præcessit. Hic persæpe matutinis horis post somnum, & decubitum apparet. *Quomodo cognoscatur prodire e faucibus, aut naribus internis?* Qui vero e faucibus, gurgulione, aut interioribus naribus prosilit, solo exscreatu, & sine tussi educitur. Interdum tamen tussiculam is movet, aut vomendi voluntatem, prout vel in laryngem, vel in œsophagum sanguinis aliquid deciderit. Insuper oculis locus patet, & semper cruenti quid e naribus emungitur, si ab his in fauces descenderit. Non tamen, quotiescumque sanguis e naribus emungitur, illico statuendum est illum etiam, qui ore prodierit, e faucibus, & naribus exsilire. Nam sæpenumero sanguis e larynge tanto impetu profunditur, ut aliqua ejusdem pars sursum in narium cava irrumpat, emungique anterius possit. Quo casu evidentissimum est, fallax ejusmodi signum esse, neque eidem semper fidendum. Interdum quoque incidit (quod

non

non ſemel a nobus obſervatum eſt), ut dum e pulmone ſanguinis fertur, eodem tempore narium vaſa a vehementiore tuſſis niſu ſimul diſrupantur, ſicque ſanguis utraque ex parte, ore nimirum, & naſo erumpat. Cavere igitur oportet, ne utrumque ſanguinem e ſolis naribus profluere temere credamus.

§. XXIII.

Quando ab æſophago, aut ventriculo manat?

Ab œſophago, aut ventriculo quando proficiſcitur, craſſus, & niger ſanguis plerumque eſt; quandoque etiam, ſed rariſſimum eſt, aquæ, in qua caro lota eſt, ſpeciem refert & vomitu tantumodo ejicitur. Animadvertendum vero eſt, vomitu interdum expelli ſanguinem, qui inter dormiendum e facibus potiſſimum extillans in œſophagum penetraverit. At quando in ventriculo ejus ſcaturigo eſt, epigaſtrium & dolor, & pondus, & anxietas, & ardor plerumque percipiuntur, abſuntque affecti pulmonis, aliarumque ſedium indicia. Levi tuſſicula, exiguoque motu extunditur ſanguis e laryngis, & aſperæ arteriæ vaſculis. Præterea pruritus, & calor aliquis in trachea ipſa percipitur, & quodammodo ſurſum aſcendere videtur, antequam in ore ſanguis ſe prodat. Si vero profundiora e loco, pulmonibuſque ſcaturiat, tuſſi validiore expelli ſolet; floridus, & ſpumidus ab admixto aere eſt, & murmuris, ſtrepituſque quoddam genus intus efficit. Hinc jure ſcripſit HIPPOCRATES: *qui ſanguinem ſpumoſum expuunt, his ex pulmone talis rejectio eſt* (a). Quod ſi tuſſis, aut clamor, aut aliud ſimile, quo pulmonibus vim inferri notum eſt, anteceſſerit, aut dolor *, aut pondus in pectore

Quando larynge, & trachea?

Quando e pulmonibus.

sentiatur, aut ægre spiritus ducatur, aut cum punctionis, divulsionisve alicubi, præsertim ad scapulas, sensu copuletur, aut major aeris quantitas hauriri, inspirarique nequeat, quin tussis, & sanguinis sputum invalescat, aut exsuscitetur, non licet amplius dubitare, num e pulmonibus sanguis effusus sit. Scire demum oportet, levi quandoque tussicula, ac vix notabili sanguinem efferri qui idcirco e superiore larynge exire videatur; cum tamen ejus copia, & ea quæ consequuntur deinceps, sæpe ostendant, fraudem subfuisse, & e pulmonibus, aut saltem e bronchiis eum prodiisse.

Animadversio ad fraudem, & errorem vitandum.

(*a*) *Aphor.* 13. *sect. V. Coacar. n.* 433.

Pulmones sensu donantur.

* Olim credebant, sensu pulmones carere; quod nervis destituerentur, vel si qui ad eos pertingerent, in sola eorum exteriori facie vagarentur a *sexta* deducti *conjugatione*, quam hodie *octavam* vocamus. Quare plerique antiquorum docuerunt, sputum sanguinis e pulmonibus sine dolore educi: quod etsi quandoque accidat, non tamen perpetuum, & constans id est. Nam & nervis præditos esse pulmones anatomicorum solertia demonstravit, & sensu etiam interius donari clinicæ observationes evicerunt (§. *I.*) Veteres ipsi experientia didicerunt, sanguinem ab imo pectore interdum effundi cum doloris quodam sensu pectus occupante; quod ubi evenire videbant, ne præconceptæ de insensibilitate pulmonum opinioni valedicerent, e thorace, sive e pleura; quam sensibilissimam reputabant, tunc effundi dicebant, non e pulmonibus; nec norant; id anatomacis, physiologicisque experimentis penitus adversari. Dum enim charybdim vitare volebant, se in scyllam incidere non animadvertebant. Nec satis obstat sensibilitati pulmonum auctoritas ANDREÆ VESALII, anatomaci alioquin celeberrimi, qui in compluribus, & potissimum in Comite DE BURA observavit magnas pulmonum suppurationes, quin dolorem perciperent; idque non ra-

Doloris a pulmonibus absentia nihil officit; & quare?

tum eſt. Sed tunc probabile eſt, ſenſum doloris non excitari, quia ſenſibilitas infractu, compreſſione, aut alia quacumque ratione in nervis pulmonicis quodammodo obſtupeſcit, ac quaſi aboletur, aut etiam adeo lenta eſt eorum tenſio, diſtractio, & dilaceratio, ut nequaquam dolorem inferat. Prætea ſi exempla non deſint doloris abſentis in pulmonum morbis, multo plura ſuppetunt doloris eos comitantis. Nuperrima item *Cl.* LORRYI capta in vivis pericula (*Experienc. ſur l'Irritabilité &c.*) confirmant, *pulmones*, & in primis eorum interiores partes, uti *bronchia*, *ſenſu* reapſe pollere; quod obſervatu digniſſimum eſt.

§. XXIV.

Exceptio circa ſanguinem e pulmone manantem.

Magni etiam refert noſſe, *ſanguinem*, qui e pulmone effunditur, non ſemper floridum, & rutilum & ſpumoſum (§. XXIII.) eſſe, ſed non nunquam atrum, denſum, & coactum apparere. Talis enim cernitur, tum aut moram in pulmone, ejuſque veſiculis fecerit, ſubſtiteritque diutius immotus, aut e vaſis varicoſis, aneuryſmaticiſque, in quibus congeſtus fere concreverit, repente dehiſcentibus effluxerit. Niger quoque, & poroſus ſpongiæ inſtar extuſſitur, BAGLIVIO (*a*) teſtante, ſi pars aliqua pulmonis ſphacelo corrupta fuerit. Quas ob res ſigna hæc, qualia memoravi, una & conjunctim conſideranda ſunt, ut ſedem peculiarem, ex qua ſanguis dimanat, tuto definire poſſimus; multaque prudentia, & cautione opus eſt, ne in judicando decipiamur. Secus enim, & ſeorſum ſumpta, neque ad rariora, & minus frequentia collata, incertum, fallaxque judicium faciunt.

(*a*) *Cap. de rar. affect. hepatis.*

§. XXV.

§. XXV.

Caussa proxima.

** Rhexis, & ** Diaeresis. *** Diabrosis. **** Anastomasis.*

Quod ad proximam attinet hæmoptyſeos cauſſam, ea eſt vel vaſorum ruptura, quæ grece dicitur ῥῆξις *, & διαίρεσις **, vel eroſio, ſive διάβρωσις ***, vel orificiorum, oſculorumque, quæ intus hiant, dilatatio, ſive ἀναστόμασις ****. Frequentiſſima omnium putatur *rhexis*, & *diæreſis*; rara *diabroſis*, quæ in phthiſi, atque ulcere pulmonum præcipue contingit. Plerumque tamen acritas humorum non diabroſim, ſed *ſpaſmum* infert, quo vaſa contracta æquabilem ſanguinis circuitum ſubvertunt, vehementiuſque in liberiora loca eum impellunt, unde, impetu quaſi facto diſtenta, diſſiliant, rumpanturque, neceſſe eſt. Rariſſima demum anaſtomoſis habetur: ſed tamen non ita in mulieribus, ac viris, quibus conſüetæ evacuationes ſanguinis deficiunt.

§. XXVI.

Caussæ prægumenæ.

Remote ad hæmoptyſim iter parant corpus procerum; coilum gracile & longum; pectus anguſtius; mala hujus conformatio, in primis gibboſitas, & depreſſio; tenella & laxa totius corporis, ſed in primis pulmonum compages; temperamentum cholericum ſanguineum; hereditaria labes; plethora; deffectus conſuetarum ſanguinis e naribus, utero, hæmorrhoidibus evacuationum; polypoſæ in vaſis pulmonaribus, aut in ſiniſtris cordis ſinibus concretiones; eorumdem compreſſio, infarctus, aut dilatatio præter naturam; viſcerum abdominalium obſtructiones; abdominis arcta conſtrictio; ſpaſmi; acritates variæ, & præ-

ſertim

ſertim ſcorbutica, ſive hæ irritent tantum, ſive craſim ſanguinis reſolvant, ſive etiam vaſa erodant. Potiſſimum vero ad hæmoptyſim pronior eſt adoleſcentia, ætaſque ab anno duodevigeſimo uſque ad trigeſimum quintum. Hinc HIPPOCRATES ſcripſit: *Adoleſcentibus autem ſanguinis ſpuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alii, ſed præcipue ante dicti (a).*

(a) *Aphor. 29. Sect. III.*

§. XXVII.

Occaſionem vero hæmoptyſi porrigunt vehementior pectoris, aut pulmonum niſus in attollendis ponderibus, in ſaltu, cantu, tuſſi, vociferatione, tibiarum aut tubarum inflatione, in deponenda alvo, aut fœtu edendo; colli, pectoris, aut abdominis nimia coarctatio; aer calidus, & ſiccus, vel nimium rarus, & levis, uti eſt in montium cacuminibus, vel frigidior, humidiorve; abuſus vini, liquorum quorumcumque fermentatorum, rerumque acrium, & calefacientium; motus corporis concitatior in curſu, lucta, luſu, venere; ſcalarum, & locorum acclivium aſcenſus; ira, gaudium, aliaque ſubita animi pathemata graviora. *Procatarctica.*

Prognoſis.

§. XXVIII.

Cruenta exſpuitio, quæ *gingivis*, *linguæ*, *naribus*, *gurgulioni*, *facibus* debetur, periculo fere vacat; non ita quæ ab *œſophago*, & *ventriculo* *Prognoſtica.*

culo est, si copiosior. Sed de hac alibi (*). Alibi etiam de sputo cruento, quod *pleuritidis* & *peripneumoniæ* proprium est quodque in morbi declinatione salutem promittit (**). Nec magni æstimanda est levis sanguinis exspuitio, quando e *summo larynge* effertur ob hypocondriorum spasticas contractiones, a quibus sanguis illuc vehementius urgetur, & protruditur.

(*) *Cap. IV. Par. II. hujus Volum. IV.* §. 46. 5. & 50.
(**) *Hic. Cap. IV.* §§. 105. 116. 117.

§. XXIX.

Vera hæmoptysis semper periculosa.

Ceterum vera hæmoptysis nunquam expers discriminis est. Id etiam HIPPOCRATES animadvertit, dicens: *sanguis sursum quidem, qualiscumque fuerit, malus* (*a*). Malus quoque niger, & coactus, & porosus (§. XXIV.) quia aneurysmata, aut varices, aut sphacelum significat. In primis magna pericula affert copiosa e pulmonibus sanguinis profusio, quia vel potest hominem illico exanimare, vel nimia ejus copia intera vesiculas, cellulosumque textum, aur bronchia ipsa congesta præfocare, vel cor debito sanguinis influxu orbare, vel etiam mole, aut pondere opprimere, ut subita lethalisque syncope, sive asphyxia subsequatur. Quod si hæc forte fortuna effugiantur, gravissima saltem ulcera & insanabilia in pulmonibus metuenda sunt, eoque magis, quo corpus impurius est, aut cacochymia, aliove morbo ex pravitate humorum simul laboraverit. Quare jure dixit HIPPOCRATES: *a sanguinis sputo puris sputum, malum* (*a*). Id autem verissimum præcipue fit, si febricula etiam accesserit nun-

Quando phthisis timenda.

quam

quam penitus desinens; quam lentam amphemerinam vocant. Tum enim phthisis in propinquo esse perhibetur.

(*a*) *Aphor.* 15. *Sect. VII.*

§. XXX.

Quæ hæreditario veluti jure in filios, nepotesque propagatur, multo exitiosior est, difficiliorque curatu. Plus etiam periculi habet ea, quæ erupto majore vase, aut ex profundiori loco derivatur, quam que e minoris alicujes vasculi ruptione, aut superiori e loco originem ducit. Illa uberiorem sanguinem largitur, hæc parciorem; sic ut copiosior & largior sanguinis exspuitio plus discriminis, parcior & minor minus indicet. In universo gravior, & perniciosior præ reliquis censetur, videturque illa, quam *diabrosis* efficit. In hac ab initio paucus quidem sanguis ejicitur, & salsum saporem exhibet: paullatim vero uberiore rivo profunditur, dilatato scilicet per erosionem vasis osculo. Inveterata, & chronica hæmoptysis, aut phthysi pulmonari superveniens omnemfere medicinam contemnit.

Hereditaria exitiosior.

Copiosius sputum periculosius etiam.

Item quod diabrosis efficit.

Inveteratum malum, aut ulceri pulmonum accedens sine spe est.

§. XXX.

Nihilo tamen minus experientia sæpe demonstravit, a vera hæmoptysi, interdum etiam larga, & recidiva non paucos evadere, quibus mature auxilium feratur, neque grave sit diætæ legibus religiose se submittere. Ferendum vero illud esse jubet PLATNERUS primo triduo. Minus quoque negotii facessit hæmoptysis, quæ ab aere rario-

Multi tamen sanantur.

Quæ facilius curetur.

rariore, & leviore, aut a ſuppreſſis catameniis, aut alia evacuatione deficiente procedit, quia plerumque per *anaſtomoſim*, aut *diapedeſim*, ſive exſudationem fieri ſolet. Minorem quoque metum incutit illa, quæ a clamore, aut motu vehementiore inducta eſt præ ea, quam *diabroſis* effecerit. *Signa bona, mala.* Generatim hæmoptyſi laborantibus ſine febre, & tuſſi, & dolore leviter conflictari, ſputumque ad dies quatuordecim tenuari, ſpem ſalutis facit. At intenſe febricitare, & tuſſire, aut dolere, ſanguinemque recentem ſemper ſpuere, ut habemus in *Coacis* (*a*), minime bonum.

(*a*) N. 427.

Curatio.

§. XVVII.

Curationem fere eamdem exoptat hæmoptyſis, ac ea eſt, quam in capite *de narium hæmorrhagia* (*a*) propoſuimus; & ſi quod intereſt diſcrimen, id vel parte affecta, vel a cauſſa, vel a *V. S.* morbo impendente enaſcitur. Itaque ubi ſanguis e pulmonibus cum impetu exſcreatur, protinus ejus non parum pro virium, pulſus, ætatis, temperamenti, habituſque ratione e vena detrhaendum eſt, idque opportune iterandum, præſertim *Quando iteranda V. S.* proſequente hæmoptyſi, ſi homo plenior ſit, & caleat, & febricitet. De loco, e quo mitti debeat, non valde plerumque diſceptare oportet, dummodo cito mittatur. Multi tamen ſatius ducunt venas primum inferiores aperire, deinde ſuperiores, & proximas. Neque facile quis a copia ſanguinis excreti a vena ſecanda deterreatur,

nec

nec inanita vaſa oſtendant. Prudenter quidem, ſed non timide ad ſummum hoc præſidii genus deveniendum eſt, niſi manifeſta ſanguinis liquatio, raritas, diſſolutio, aut corruptio aliter ſuadeat. Imminuitur enim nimius ſanguinis ad pulmones appulſus, & coacervatio, vaſaque minus diſtenta ſe ſe contrahere tunc poſſunt, ut coeant, & glutinentur. In hoc etiam fere tota continetur prophylaxis eorum qui in phthiſim ex hæreditaria labe (*) propendent. Neque alia revulſionum genera, quorum ſæpius verba fecimus, uti cucurbitulæ, ligaturæ, clyſteres omitti debent, ut optato fine potiamur. *Revellentia.*

(a) *Vol.* III. *cap.* XII.
(*) Vid. *Diſſert. de ratione venæ ſectionis in hæmoptoicis*, quæ exſtat in *Adverſar. med. pract.* LUDWIGII *P.* 1. *p.* 145. Item ERNESTI VALENTINI COHAUSENII *Diſſertatio de noxa timiditatis in hæmoptyſeos curatione*, quæ legi poteſt in *Act. N. C. T.* 1. *p.* 33.

§. XXXIII.

Interea æger capite, & pectore elevato quaſi lecto inſidens decumbat, ab omni tum corporis, tum maxime pectoris, atque animi motu abſtineat; immo vel ab ipſo ſermone ſibi caveat, & ſi quid loqui pelit, id ſubmiſſa tantum voce, & breviſſimis verbis faciat. In conclavi ad frigidum potius inclinante conquieſcat, ſtragulis levibus corpus cooperiat, neque veſtimentis nimirum adſtrictis ſanguinis circuitum turbet, tuſſim quanta maxima poteſt cura, caloremque tam in potu, quam in cibo devitet. *Decubitus erectus.* *Quies & ſilentium.* *Regimen frigidum.*

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Intrinsecus danda ea sunt, quæ cognitis præcipuis caussis occurrunt. Nimius sanguinis fervor, & nimia ejus raritas, tenuitasve compescatur, refræneturque aqua frigida, emulsis ex seminibus farinosis, nitro, absorbentibus terreis, acido aliquo vegetabili saturatis, & demum spiritibus acidis, quos *minerales* vocant. Ex his variæ comparantur remediorum formulæ, prout res ægre ejusque gustus exigere videntur. Scire tamen licet, acida plerumque tussim non modo exasperare, sed etiam movere, qua nihil nocentius in hæmoptysi. Quod ubi indidit, quod sæpius vidi, statim ea dimittenda sunt. Evitari vero id incommodi quadantenus potest, si acida, quæ adhibere volumus, diluta, & mucilagineis, oleosisve mitigata dentur, si absorbentibus additis retundantur, atque opii aliquid iis adjiciatur. Celebratur ideo, & jure, ut puto, mixtura ab inventore Sylviana dicta, quæ habet *aquæ plantaginis uncias sex; aceti distillati unciam semis; coralliorum rubrorum, & terræ sigillatæ, singulorum drachmam dimidiam; opii grana duo: syrupi de meconio unciam, de qua subinde cochlear dari consuevit*. Hujus ope & sanguinis fervor comprimitur, & si quid sanguinis coacti in pulmonaribus vesiculis hæserit, dissolvi creditur; tussis & spasmi sedantur, avertunturque.

Refrigerantia. *Acida.* *Cautio.* *Mixtura Sylvii.*

§. XXXV.

Sanguinis exspuitio, quam in hypochondriacis (§. XXXVIII.) atque hystericis spasmi immi ventris,

tris, & thoracis non raro inducit, opio præ ceteris, oleosis, emollientibus in alvum injectis, balneis pedum tepidis, aliisque spasmos laxantibus plerumque supprimitur. Inter remedia, quæ ex opio parantur, excellere hic dicuntur laudanum cydoniatum, æthiopis vegetabilis, diascordium FRACASTORII, & pilulæ ad sputum sanguinis DEKERSII, utpote quæ aliqua etiam adstringendi facultate videntur donari. Acritati homorum, si in hanc hæmoptyseos caussa cadat, obviam eundum est mucilaginosis, farinaceis, pinguibus, oleosis, & gummi arabicò, tragacantha, quæ duo postrema etiam glutinandi vim habent. CLERCUS (*a*) refert curatam hæmoptysim, quæ a tribus jam annis identidem revertebatur cum tussi ferina, ope remedii, quod constabat ex decocti hordei libris duabus, & uncia una gummi arabici in eodem dissoluti, per aliquod tempus adhibiti. Ab hæmoptysi ab acrite sanguinis genita, in quam adolescens inciderat, cl. medicinæ Professor Bononiensis, cujus per aliquot annos auditor fui, solo, sed liberaliori, & diuturno pulveris gummi arabici usu se convaluisse in suis prælectionibus narrabat, pervenitque ad eam senectam, ad quam paucis datum est pervenire.

Quid conveniat exspuitioni sanguinis hypochondriacæ?

Hæmoptysi ex acritate quid?

Observatio.

(*a*) CLERC *Histoir. de l'homme malad. T.2.p.36.*

§. XXXVI.

Nullo in morbo magis, quam in hæmotysi periculi magnitudo, metusque cum ægrotantis, tum assidentium cogit sæpissime medicos vel invitos ad *adstringentia* properare. Verum hæc, si vere talia fuerint, vel nullo modo videntur ad

Adstringentia.

vasa disrupta, aut quacumque alia ratione ad aperta pertingere, vel si penetraverint, nequaquam tuta esse; quod ab iis congestiones, tubercula, vomicæ, & demum phthisis gigni possunt. *Animadversio.* Eorum enim vim tenerrima, irritabilisque textura ferre nequit, quin vasa corrugentur, spasticas contrictione subeant, liberumque sanguinis circuitui iter præpediant: Quamobrem cl. COHAUSENIUS post complures alias artis scientia, atque usu percelebres prudentissime admonet, ne ad ea nimis propere, & nimis temere (*a*) confugiatur.

(*a*) *Dissert. citat.*

§. XXXVII.

Adstringentia quædam passim laudata. Attamen quædam, ubi sistendi sanguinis tempus videatur, hoc nomine celebrari universim solent. In his succus urticæ, præsertim non pungentis, sive, ut ajunt, mortuæ, plantaginis, consolidæ, atque hæderæ terrestris primas tenet, cujus aliquot unciæ in diem propinantur. Adstringant vero hujusmodi succi, aut resolvaur, & temperent, similique alio modo agant, dubitant non nulli. *Fungus Melitensis.* Fungus pariter melitensis adstringendi laude clarissimum est, diciturque a quibusdam non temere credulis viris, qui ejus effecta in sanguinem experimentis indagarunt, nec tamen ausi sunt jactatam ubique ejus facultatem denegare, dum venarum oscula connectit, & mutuo applicat, sanguinem in eo statu, in quo erat, intactum, integrumque omnino (*a*) relinquere. Quod sane, ni fallor, argumento est, non esse adhuc ejus sanguinis sistendi facultatem satis firmis innixam observationibus. Sanguinem spuentibus

tibus dabat ALEXANDER VRALLIANUS in singulos dies lapides hæmatitis scrupula quatuor, non modo ut sanguinis sputum præsens comprimeret, sed etiam futurum averteret. A GESNERO, ab ERASTO, CRATONE, RIVERIO, ETTMULLERO, aliisque extollitur quam maxime *Electuarium ad sputum sanguinis* HÆLIDÆI PADUANI (*a*), in quo tamen plus eminet vis anodyna, & tussim sedans, quam adstringens. Si quid tamen in eo est, quod minus quibusdam probandum videtur, est plane suspecta seminum hyosciami virtus, qua cerebrum turbant, stuporemque, immo interdum etiam furorem inducere possunt. Ab aliquot annis ad omnes hæmorrhagias adhiberi cœpta est, magnisque laudibus efferri aqua quædam vulneraria, quæ a JULIANO LANDIO pharmacopola Romano venditatur. Apud Mediolanenses tanti fit ejusmodi, ut vocant, specificum, ut in quavis hæremorrhagia tam intrinsecus, quam extrinsecus magna confidentia usurpetur; sed precipuè in hæmoptysi ipsa. Universim Clinici nostrates testantur, remedium istud miros præstare effectus, sic ut nunquam ejus usum in hemorrhagiarum curatione omittant. Experientia, fateor, plus ponderi habet, quam quævis probabilis mentis ratio. Verum quam difficile est ipsum experimentum! Quantum prudentiæ, sagacitatis, cautelarum, & solertiæ requiritur in recte faciendis periculis, quanto mentis acumine, quanta judicii æquitate opus est in caussarum effectibus dignoscendis, distinguendisque ab aliis, quos aliæ interjectæ caussæ ediderunt, ne in errorem rapiamur nostraque experimenta nos ipsos decipiant! Ne quid vero dissimulem, aquæ vulnerariæ romanæ composito (**) plane est ejusmodi, ut si

Hæmatites.

Electuarium HÆLIDÆI PADUANI.

Aqua vulneraria LANDII.

Animadversio de difficultate recte pericula instituendi.

quis

Aqua vulneraria nocet magis, quam profit, inspectis chymicis ingredientium facultatibus: quis vires physicas, medicasque singulorum omnium ingredientium noverit, teneatque probe, quid chimica enchiresis in ea prestare possit, facile ejus laudibus, vribusque adstringentibus diffidere omnino debeat. Immo si quid enchiresis chymica adeo repetita faceret, impertiretque liquori distillato plantarum, saliumque facultates; aqua ista tantum abesset ut in hæmoptysi prodesset, ut potius noceret.

(*a*) *Comm. Accad. Bon. T.* 1.*p.* 158.

* *Electuarium ad sputum Sanguinis* HÆLIDÆI PADUANI.

℞. *Semin. Hyosciami, papav. albi una drachm. X. Terræ sigillat., Corallior. rubror. an. drachm. V. Sacchari rosati antiqui q. s. M. f. c. s. q. syrup. rosar. simplic. electuarium, de quo detur drachma una bis in die.*

** *Aqua vulneraria Landii, sive Romana.*

℞. *Succ. rec. Origani, saniculæ, betonicæ, verbenæ, sedi, sive sempervivi, pimpinellæ, millefolii ana unc. VI. Succi Mari unc. III. Sal. Alkali, Gemm. an. unc. VI. Cremor. Tart. pulv. unc. IV. Aceti stillati lib. I., in quo solv. aloes unc. I. cum dimidia.*

In succo Betonicæ solvatur sal gemma. In succo Verbenæ, & Millefolii sal Alkali. In succo Pimpinellæ Cremor Tartari.

Omnia ponantur in Retorta, & digerantur per dies tres, dein distilla S. A.

Caput mort. pulverizetur in mortario, & superessundatur distillatum, denuo ponatur in digestione per dies tres, & distelletur ut supra. Replicetur pro tertia vice digestio, & distillatio, & liquor a tertia distillatione obtentus servetur in vasis bene obsignatis. Usus: in sputo sanguinis datur cochlear unum singulis ternis horis; interdum sufficit cochlear unum mane, & vesperi. Sed in vulneribus adhibetur frequentius, spleniis aqua ista

ista imbutis, aut injectione ter quater in die, abluta prius parte sauciata quavis vice per vinum calidum.

§. XXXVIII.

Tutiora, & simul usu, & medicorum consensu probata habentur saccharum rosatum, conserva rosarum rubrarum antiqua, syrupus de symphytho majore, de rosis siccis, mala cotonea, & ex his miva parata. Cortex quoque peruvianus a MORTONO primum, deinde a quam plurimis aliis ut præstantissimum remedium commendatur, nec immerito. Ab eo omnem prope virtutem, & laudem mutuatur usitatissimum *Electuarium Peruvianum adstringens* FULIERI *, quod tamen, ut & reliqua tonica, & adstringentia, in usum non vocari debet, nisi vasis per sanguinis missionem satis depletis, refectoque febris, si est, impetu. Laudantur etiam a non paucis tincturæ Catechu, lapidis hæmatitis, & coralliorum rubrorum HELVETII. THOMAS DICKSON (*a*) nitrum parvis, & crebro repetitis dosibus ad coercendam hæmoptoen, aliasque interdum hæmorrhagias ut certum remedium prædicat; & quanquam conserva de rosis rubris, & spermate ceti exceptum adhibeat, tamen soli nitro hosce salubres effectus tribuendos existimat. Anodynum, refrigerans, ac compescens ipse reputat. Pace vero auctoris, nitro sæpe tussim excitari vidi, qua nihil nocentius in hæmoptoe. Immo interdum post diuturnum, largumque ejus usum acritate sua, quæ viribus vitæ non subigitur, hæmoptysim ipsam induxisse visum est.

Probatiora Saccharum rosatum, syrupus de symphytho majore.

Cortex peruvianus. Electuarium FULLERI.

Tinctura. Catechu. Hæmatitis coralliorum. Nitrum a DICKSONO *commendatum.*

Animadversio Auctoris de noxiis nitri effectibus in phæmotysi.

* *Electuarium* FULLERI.

℞. *Cortic. peruvian. pulver. unc. I. Balsam. Tolu-*

tan., *Terræ Japonicæ pulv. una drach. I. Syr. de Symphyth. Boylei q. s. M. f. Elect. quod in decem part. æquales dividendum est, ut binæ, vel tres intra diem sumantur, & superbibatur haustus aquæ idonæ.*

(*a*) Vid. LUDWIG. *Comment. T.* 18. *P.* 3. *p.* 399.

§. XXXIX.

Aquæ gelidæ usus. Quod si evacuatione generales, aliaque præsidia sanguinis sputum nequaquam inhibeant, aut tanta sanguinis copia erumpentis sit, ut citissime comprimi postulent, nihil aliud superest, quam ad aquæ frigidæ potum confestim procedere. In hoc summa salutis spes cantineatur, dummodo inflammationis signa absint, neque complicata sit hæmoptysis cum vetere aliquo infarctu, aut alio vitio pulmonum, quibus in casibus nec adeo tutum est remedium, nec adeo certum ejusdem emolumentum. De ejus mira efficacitate in hæmoptysi, & quocunque sanguinis profluvio peculiarem dissertationem vulgavit Romæ anno 1756. IGNATIUS GERVASIUS a Monte Falisco *, sed ante eum alii etiam, & præsertim MARTINUS GHISIUS (*a*) ejus laudes experimentis comprobarunt. Ab aqua simplici naturaliter frigida inchoandum est, deinde ad frigidissimam, & nivatam transeundum. Non nulli quovis horæ quadrante scyphum hauriendum jubent. Ejus singulis semihoris *Methodus utendi.* octo, vel decem uncias præbere soleo, excluso quocunque alio alimento, continuarique ejusmodi potum suadeo die, noctuque ad aliquot dies, interdum ad hebdomadam, aut certe donec sanguinis sputum cessaverit. Postea paullatim imminui ejusmodi aquæ potus debet, & aliquid tenuioris alimenti concedi licet, de quo regimine consulantur LANZANIUS (*b*), CIRILLIUS (*c*) &

VAL-

VALLISNERIUS (*d*) alibi opportune a nobis nominati, ubi de *diæta aquea in febrium curatione* locuti ſumus. Aquam frigidam tam intrinſecus datam, quam extrinſecus brachiis, & poplitibus per lintea eadem madefacta impoſitam feliciter adhibuit hoc in graviſſimo morbo nuperior ſcriptor MERTENSIUS (*e*). Addit autem idem auctor præclarus, ea non proficiente, ſe amplum veſicatorium intra ſcapulas admovere ſolitum eſſe, hujuſque remedii præſtantiam tam in ſedanda illico tuſſi, quam in ſanguinis ſputo ſupprimendo quatuor adductis obſervationibus illuſtrat. Tentatum id pluries a me eſt in contumaciore, & recidiva hæmoptyſi, ſed non ita proſpere, ut MERTENSIO, res ceſſit.

Veſicatorium.

* IGNATII GERVASII *a Monte Faliſco Medici Romani de uſu frigidæ in hæmoptyſi, & quocumque ſanguinis profluvio mechanico phyſica diſſertatio*. *Romæ* 1756. *apud Zempel in* 4. Vid. quoque ORTESCHI *Giornale di Medic. T.* 1. *n.* 34. *ann.* 1763. *p.* 270. & SWIETEN §. 1200.

(*a*) *Lettere med. Lett.* 1. *p.* 22. (*b*) *Vero metodo di ſervirſi dell' acqua fredda ec.* (*c*) *De frigidæ in febr. uſu in not. ad* ETTM (*d*) *dell' uſo, ed abuſo delle bevande, e bagni freddi ec.*

(*e*) *Obſerv. med. T.* 3. *cap.* 2. *Vindon.* 1778.

§. XL.

Poſtquam ſanguinis ſputum jam deſiit omnino, omne prope auxilium in abſtinentia, quiete, & diætetico regimine poſitum eſt. Inter remedia vero plurimum prodeſſe ſolet lac in primis aſininum, aut lac defloratum, aut ſi hoc non feratur, aut aceſcat, ſerum lactis dulce HOFFMANNI, quod nunquam aceſcit, & ab ejus inventore

Curatio poſt ſanguinem cohibitum.

persæpe præscribebatur, vel jura ranarum, cancrorum fluviatilium, vel avenæ, vel diæta avenacea, item cremor hordei, oryzæ, & similia. Diluta etiam aquosa, nec valde calentia veronicæ, chærophylli, scabiosæ, hæredæ terrestris, florum bellidis minoris, arnicæ egregie restitantis sanguinis grumos resolvunt, & blande ipsam pulmonum texturam; præsertim additis rosis rubris, confirmant. Lacte ex vacca, quæ furfure aqua subacto, atque urtica urenti alebatur, hæmoptysicos plures quam viginti persanatos a Clerco (a) accepimus.

(a) *Hist. de l'Homm. malad. T. 2. p. 31.*

§. XLI.

Acris mutatio. Sed præ omnibus aeris mutatio imperanda est. Utilissima etiam censetur vectio, equitatio, prudentis tamen medici consilio instituenda; non enim cuilibet, nec cuilibet casui opportuna est. *Excercitatio quænam? Quid de balsamicis?* Raro etiam locum habet *balsamica*, in primis acriora, quidquid aliis visum sit, & videatur. Quod ad victum attinet, conveniunt pulticulæ ex farina hordei, oryzæ, avenæ, sagou, frumento turcico, aut saracenico; *Victus.* vegetabilia intubacea. & mollia, galatinæ pedum vituli, & cornu cervi succo citrei, aut medici mali acidulatæ; ova recentia, & sorbilia; fructus horæi tam recentes, quam siccati, atque alia hujus generis. Exulent vero carnes graviores, exceptis, quæ ex pullis gallinaceis, præsertim lacte enutritis, aut ex piscibus fluviatilibus, & tenerioribus sumuntur; itemque vinum exulet, atque quodcunque acre, & calefaciens. Alvus ut semper aperta, &

laxa

laxa servetur, curandum est; & quovis tertio ut plurimum mense imminuenda per venæ sectionem sanguinis copia, prout ætas, temperamentum, regio, & reliqua postulabunt. *V. S. prophylactica.*

CAPUT III.

DE PHTHISI PULMONARI, PRÆMISSA PHTHISEOS, SIVE TABIS UNIVERSÆ CUM EJUS DIFFERENTIIS EXSPLICATIONE.

§. XLII.

GEneratim φθίσις *, Latinis *tabes*, quamcumque lentam, diuturnamque corporis extenuationem nulla habita caussæ, originisque rationem comprehendit: *lentam* inquam, & *diuturnam*, quam ab ea macie fortuita & cito desinente, que morbum aliquem acutum, aut immodicam aliquam excretionem, aut insolitam cibi abstinentiam subsequitur, facile distinguendam esse vides. De *phthisi* igitur sive *tabe* primum, deinde de ea speciatim, quæ *pulmonibus* quomodocunque vitiatis succedit, nunc breviter dicere operæ pretium ducimus; nam etsi non omnis corporis marcor ad hanc pectoris sedem attineat, ut ad morbos hujus classis referendus sit, tamen quia in utroque phthiseos genere symptoma, quod primum in oculos incurrit, est ipsa macies, uti commune utriusque phœnomenon; idcirco non alienum putamus de utroque hic morbo sermonem habere.

** Phthisis, generatim.*

De ea primum, deinde de pulmonari.

§. XLIII.

§. XLIII.

Duplici modo considerari potest phthisis.

Itaque omnis phthisis universa accepta duplici modo considerari potest, vel ut corporis extenuatio a toto ejus habitu, vel ab alicujus visceris vitio, infarctu, abscessu; ulcere proficiscens. Quæ a toto habitu est, nec ab ullius visceris læsione fit vocatur græca, & peculiari voce ἀτροφία *, quæ plerumque sine febre, & sine calore hectico, & sine tussi est, potestque triplici ratione oriri, videlicet vel ex alimenti defectu, vel ex ejusdem depravatione, vel e partium nutriendarum mala constitutione. (*)

** Atrophia.*

Quænam atrophia, dicta aridura?

(*) Præter hanc *atrophiam* totius corporis est etiam altera, quæ in aliquam tantum partem cadit. Hæc posterior, si magna adeo sit, ut membrum arescat, dicitur etiam *aridura*.

§. XLIV.

Quotmodis alimentum dificias?

Alimentum deficiet, si a stomaco nullo modo, vel non ea, quæ opus est, copia recipiatur, uti in læsa deglutiendi facultate, in jejunio, in fame, atque inedia contingit; vel si materia nutriendo corpori non apta assumatur; vel in sanguinem non penetrare possit ob vias occlusas, uti in pylori, aut intestinorum, aut mecenterii, aut telæ cellularis, vasorumque lymphaticorum obstructione, aut læsa actione fieri notum est (quod antepenultimum vitii genus pueros maxime, & infantes corripit); vel si ad sanguinem pervenerit, corpori nutriendo nequaquam impendatur, sed ejus fiat jactura per aliquam sanguinis

nis ipsius, aut cujuslibet alius liquoris immodicam effusionem.

§. XLV.

Quibus evacuationibus corpus contabescat.

Ex nimia autem sanguinis, aliorumque liquorum effusione corpus contabescit in hæmorrhagis, in ptyalismo, in lactatione, si crebra nimis seminis emissione tam spontonea, quam artificiosa, in gonorrhœa, in fluore albo, in alvi, aut urinæ profluviis, in sudoribus, in ulceribus diu manantibus, in hydrope, præsertim ascitico, & in quibuscumque effusionibus, aut evacuationibus, si quæ sunt aliæ, etiam humorum, quos excrementitios, inutilesque vocant; cum fieri non possit, quin semper aliquid boni, utilisque succi, quo ali corpus debet, cum iis simul dependatur. Huc proprie referri debet *tabes dorsalis* secundi libri *de morbis* (*a*), qui inter hippocratica scripta reperitur; nam in eam incidunt novi sponsi ex nimia venere, & nimia idcirco liquoris seminalis jactura, & quoniam hinc medulla spinalis videtur detrimentum capere, a dorso nomen ei tributum est. En verba ipsa, quibus morbus ibi adamussim describitur: *Dorsalis tabe a medulla fit. Corripit autem maxime recentes sponsos, & veneri deditos. Sunt autem sine febre, & bene cibum capiunt, ac consumuntur. Et, si interroges ita affectum, dicet sibi superne de capite in spinam velut formicas descendere videri: & ubi mingit, aut ventrem exonerat, prodit ipsi genitale semen multum, ac liquidum, & genitura in utero non manet, & in somnis semen profundit, sive dormiat cum uxore, sive non. Et cum iter fecerit, aut concurrerit, tum alias, tum ad*

Tabes dorsalis prima.

accli-

acclivem locum, anhelatio, & debilitas ipsum corripit, & capitis gravitas, & aures sonant. Hunc temporis progressu, ubi febres fortes ipsum corripuerint; perdunt febres lipyriæ.

(*a*) N. 49.

§. XLVI.

Tabes dorsalis secunda. Quandoquidem vero *de tabe dorsali* sermo incidit, non prætermittam alias ejusdem generis veluti species recensere, de quibus hippocratica oracula, aut alii scriptores medendi usu consummatissimi loquuntur. Et primum reperio in libro *de internis affectionibus* (*a*) aliam *taben dorsalem*, quæ quoniam etiam immodicæ veneri interdum ortum debet, opportune ipsissimis verbis, quibus ibi, exponenda nobis esse videtur: *Resiccatur medulla spinalis maxime cum venulæ ad medullam tendentes fuerint obturatæ, itemque ex cerebro accessus. Propter corporis autem affictionem hæc patitur, & ægrotat. Resiccatur etiam a venere. Hæc igitur patitur: dolor acutus incidit ipsi in caput, & in collum, & lumbos, & in lumborum musculos, crurum, ut aliquando flectere non possit. Et stercus non secedit, sed sistitur. Et urinæ difficultate vexatur. Hic in principio quidem morbi quietius degit. Quanto autem magis tempus morbo prolungatur, tanto magis omnia dolent. Et cum velut ab aqua inter cutem tument, & ulcera e lumbis emergunt; & alia quidem sanescunt, alia vero nascuntur.* Hæc tabes parum videtur a priore (§. XLV.) discrepare. Attamen in illa languere totum genus nervosum, verisimile est; in hac (§. XLVI.) irri-

irritari etiam, convelli, & demum resolvi. In illa humorum utilium, alibiliumque inopia; in hac etiam depravata natura, & stagnatio, & solidarum partium consequens atonia discrimen faciunt.

(*a*) N. 13. *vers. fin.*

§. XLVI.

Aliam *tabis dorsalis* speciem, quæ ad hunc locum pertinet, commemorat WILLISIUS (*a*). In hac non quidem semen, verum ichor, sive putrilago quædam e genitalibus profunditur. Quod profluvium quando ingens, & continuum est, sæpe totius corporis vires infringit, & materiam nutritiam subtrahendo, & prodige ablegando, *atrophiam*, sive *contabescentiam* inducit. Hoc in primis liquet in gonorrhœa, & fluore albo muliebri, sive affectus hi per impurum concubitum, aut immodicam venerem, sive ob plagam, & contusionem, aut nisum vehementiorem, aliamque noxam lumbis inflictam oboriantur.

Tabes dorsalis tertia.

Atrophia vocatur.

(*a*) *Pharmac. Ration. P. 2. Cap.V. de tab. dorsali.*

§. XLVIII.

Sed eo revertamur, unde *tabis dorsalis* consideratio nos aduxit. Paullo ante (§§. XLIV. XLV.) quot modis alimentum deficiat, indicavimus. Nunc videndum, qua ratione ejus depravatio contingat. Depravari igitur potest vel quod male, atque imperfecte in ventriculo concoquitur, aut non bene in intestinis chyli naturam

Qui alimentum depravari possit?

ram induit, non defæcatur, nec ſanis humoribus rite aſſimilatur; vel quod invectum in ſanguinem crudos, viſcidos, acidos, ſalſos, acres, alkaleſcentes, aut aliter a naturali craſi, & bonitate devios offendit, ab iiſque contaminatur; ut multis in morbis, & præſertim poſt febres male curatas, imperfecteque ſolutas, quæ interdum in hecticas abeunt, non raro evenit.

§. XLIX.

Prava partium conſtitutio. Reſtat, ut malam partium conſtitutionem (§. XLIII.) contemplemur, qua interdum efficitur, ut alimentum nec præparetur ſatis ad nutritionem, nec probe in animalem naturam convertatur, nec partibus alendis rite apponatur, aut apoſitum iis non adhæreat, nec retineatur, ut par eſſet. Partes autem malæ conſtitutæ dicuntur, quando earum tono deperdito languent, & veluti enerves torpeſcunt. Quod cum magna, & potiſſima parte a nervei ſucci inopia, & nervorumque laxitate, atque inertia ut plurimum eveniat, ſic ut partes propemodum reſolvantur; ideo hoc phthiſeos, ſive tabis genus *atrophia nervoſa* a MORTONO appellatur; quo nomine diſcriminatur ab ea tabe, a toto pariter habitu orta (§. XLV.), quam ipſe ſimpliciter *atrophiam ab inanitione* vocare melius exiſtimavit. Poſſunt vero non ſolum enervari partes, ut dictum eſt, verum etiam contrario vitio affici. Interdum enim fibræ omnes, vaſa in primis, & univerſa tela celluloſa ita paulatim contrahuntur, rigent, & conſolidantur, ut alibili ſucco nec permeari, neque allui, neque extendi, ac nutriri queant. Quo in caſu corpus exſuccum, & atrophicum eva-

Atrophia nervoſa MORTONI.

Atrophia ab inanitione ejuſdem.

evadat. Id mali genus hominibus præſertim ſiccioris temperamenti, & calidæ conſtitutionis accidit. Quando vero ex hac cauſſa emaciantur ſenes, id quod iis frequentiſſimum eſt, *tabes ſenilis* proprie vocanda eſſet, quanquam id nominis tribui ſoleat ſenili extenuationi, quæ tuſſi catarrhali diuturnæ, & copioſiori ſputo ſuccedit; dum alii hanc *phthiſim pulmonarem pituitoſam* rectius vocandam putant. *Phthiſis, ſive tabes ſenilis. Pthiſa pituitoſa.*

§. L.

Ad *atrophiam nervoſam* (§. XLIX.) vulgo refertur *tabes tertia*, quæ in libro *de internis effectionibus (a)*, HIPPOCRATIS diſcipulis ab HALLERO adſcripto, exponitur. Sed multo plures cum WILLISIO eam *tabis dorſalis* ſpeciem eſſe ajunt: quo autem jure, non ſatis aſſequor. Nam in tota illius deſcriptione nihil ſane occurrit legenti, quod medullam ſpinalem, aut dorſum, aut vertebralem columnam affici, & laborare indicet. Non ideo quod priſcus ille ſcriptor, quicunque demum fuerit, in cauſſis, aut ſedibus morborum aſſignandis non hercle ſemper feliciſſimum, medullam ſpinalem in iſta tabe ſanguine oppleri arbitratur, protinus, & quodam cœco impetu in ejus ſententiam eſt deſcendendum? At, inquies, MARINELLIUS in *commentariis* animadvertit, hanc ſententiam confirmari, clariuſque exponi ab HIPPOCRATE libro *de locis in homine (b)* hiſce verbis: *cum in medullam fluctio contigerit, tabes occulta, ac inconſpicua oboritur.* Quo ex loco nihil alind eruitur, niſi quam HIPPOCRATEM crediſſe tabem interdum a fluxione in medullam ſpinalem fieri, quod alibi etiam aper- *Tabes quædam falſo, dorſalis habita. MARINELLII opinio rejicitur.*

apertius docuit, non vero confirmare voluisse id, quod in libro *de internis affectionibus* supra citato scriptum fuit; cum exploratissimum sit, neque illius libri auctorem esse HIPPOCRATEM, neque ibi de tabe, quæ *occulta*, *ac inconspicua* dici possit, mentionem ullam fieri. Nam eo in loco verba fiunt ab anonymo, atque incerto auctore de tabe quadam, in qua homo niger statim, & subtumidus evadit, & partes, quæ sub oculis sunt, pallidas præsefert, & vasa, quæ in toto corpore sunt, partim pallida, & distenta, patim valde rubra exhibet spectantibus, & manifesta. Exspuit quædam subalbida, & ita difficulter, ut intérdum se suffocari sentiat: immo sub ipso extussiendi conatu bilem acervatim evomit, aliquando pituitam, sæpe etiam cibos, ubi comederit; nec sublevatur, nisi post alteram vomitionem, & per brevissimum tantum tempus, quoniam cito in easdem ærumnas delabitur. Voce etiam acutior est, quam cum sanus esset, *febre, rigoribus, & sudoribus conflictatur, & sic per annos novem languescit, & rari sunt, qui ex hoc morbo evadunt*. Quæcunque autem sit hujusmodi affectio, an *occulta, ac inconspicua*? Nonne etiam pulmo in ea manifesto laborat?

(*a*) N. 13. *sub initium*. (*b*) N. 18.

§. LI.

MARINELLIUS *magis magisque refellitur*.

Neque quidquam proficit, mea quidem sententia, idem MARINELLIUS, dum pergit ex eodem libro *de locis in homine* (*a*) anniti ostendere, HIPPOCRATEM reapse *tabem dorsalem* ibi intellexisse, quia scripsit *ægro lumbos dolere, &*

ante-

anteriores corporis partes, & vacuas ipsi videri. Nam hæc fere communia esse possunt, nec satis perspicue *tabem dorsalem* significant, multoque minus eam, quam auctor libri *de internis affectionibus* (§. L.) expressit: nisi quamcunque tamen *a toto habitu* velis *dorsalem* appellare, quod plane absurdum dixerim. Neque demum adduci possumus, ut RAULINIO (*b*) assentiamur, cui *nervosæ tabes* eædem omnino cum *dorsalibus* videntur; ex eo fortasse quod ex locis veterum scriptorum, quæ valde obscura, & implexa invenit, nihil certi hac super re statui posse ipse deprehenderet; nisi *species* cum *genere* confundere lubeat. RAULINI *openio reprobatur.*

(*a*) N. 29. (*b*) *Observat. de Medecin. P.* 1. *Remarq. sur la Phthisie en general. p.* 2.

§. LII.

Verius ad *tabem dorsalem* spectat alia species, quam ipsemet WILLISIUS (*a*) memorat, longe ab illa, quam ex libro *internis affectionibus* (§. L.) adduxit diversam, atque ab aliis speciebus supra descriptis (§. XLV. XLVI. XLVII.) distinguendam. Vidit enim quosdam dolore circa lumbos, immo interdum in toto dorso miserrime vexatos, qui cum aliquandiu ita excrutiati essent, postea gibbi, aut claudi evaserunt, ac tandem toto corpore, excepto capite, contabuerunt, quemadmodum *rachitide* affectis contingit. Hujus morbi caussam in hoc consistere ipse opinatur, quod humor, sive materia quædam morbida cum succo nerveo per medullam spinalem descendens in nervorum vertebralium origines, aut truncos influat, eorumque fibris primum irritatis dolorem *Tabes dorsalis quarta.* *Rhachitidem plane refert.*

continuum excitet, deinde quibusdam etiam compressis, aut intime labefactatis respondentes musculares fibræ resolvantur, dum interim antagonistæ validius se se contrahentes vertebras, quibus affiguntur, e loco dimovent, trahunt, & aliorsum distorguent ac demum nervis, fibrisque muscularibus aut resolutis, aut debilitatis non modo ægri claudicent, verùm etiam membra, totumque corpus langueat, macieque exsiccetur, quod; si sola ligamenta ab alieno humore laxarentur, non contingeret. Neque id pueris tantum, atque adolescentibus infestum, ac familiare malum esse credas, verum etiam ætate jam provectis. Nam egomet ipse plures vidi, quibus adulta in ætate hoc affectu correptis vertebræ intumuerant, e sua sede prociderant, & cariem contraxerant. Quare facile inducor, ut credam non modo nerveum succum, sed etiam osseum, & synoviam ipsam, lymphamque nutriendis ligamentis dicatam hoc in morbo interdum alterari, corrumpique.

(*a*) L. c.

§. LIII.

Alia Tabes a toto habitu; vel ad nervosas atrophias spectantes.

Non hic vero finem habet *tabes*, sine *phthises a toto habitu corporis* (§. XLIII.) permanantes, aut ad *atrophias nervosas* (§. XLIX.) spectantes. Nam sunt etiam quædam aliæ, quæ a *mœrore*, a *nostalgia*, ab *amore*, aliisque *animi ægritudinibus* ab *affectione hypochondriaca*, aut *hysterica*, a *scorbuto*, a *lue venerea*, ab *arthritide* profluunt, de quibus utpote magna ex parte secundariis singillatim differere vetat instituti ratio,

ratio, temporisque presinita brevitas. Referri autem fere omnes possunt vel ad imminutam nervorum vim, vel ad fibrarum omnium siccitatem, vel ad depravatatam; vitiatamque humorum naturam, aut diribitionem. Cujusmodi *atrophiæ a toto habitu* luculentissimum exemplum exstat apud DELISLIUM (*a*), quod non admodum infrequens est observatu clinicem exercentibus. In hac igitur specie contabescit universum corpus sine febri, sine tussi, sine ulla spirandi difficultate. Quicunque in hanc tabem inciderint, cibum præter modum aversantur? numquam famis sensum percipiunt, de ingenti femorum, & crurum imbecillitate queruntur, atque evidenter macie in dies aucta deliquescunt. Alvo pigra, adstrictaque sunt, ut enematibus eam solvere cogantur. Linguam habent muco viscido & crasso obductam, & sæpe siccam. Interius calore quodam assiduo uruntur, quem nullo modo contemperare possunt. Urinas emittunt nunc rubras, nunc pallidas, nunc admodum paucas, & saturatissimo colore præditas. Stomachi regio, etsi nec renititur, nec tumet, pressa tamen acutissimo dolore afficitur. Musculi abdominis sæpe præter modum tenduntur. Nocte, dieque pertinacissime evigilant, nec somno recreantur. Facile pallent, & livent, & pustulis quandoque, & variis eam fœdatam referunt. Oculos ut plurimum lippitudine, & lemis palpebras glutinantibus sordidos exhibent, cutimque siccam, aridam, & minime perspirantem. Pulsus deprehenduntur rari, & aliquanto duriores. Quæ omnia ostendere videntur bilem in his parcius secerni, viscidam, amurcosam, atque acrem circa præcordia coacervari: sanguinem acritatibus scatere, succo blando, & nutritio carere,

Atrophia quædam. a toto habitu.

Ejus signa, sive ejus descriptio.

Quinam si obnoxii ex DELISLIO?

fere, atque universum ſolidarum partium ſyſtema acreſcere, & exſiccari. Huic potiſſimum malo obnoxios eſſe qui alimentis calefacientibus, acribus, aromaticis, potuque vini; & liquorum ardentium abutuntur, idem laudatus DELISLIUS obſervavit. Qui hoc morbo tenentur, ſi tempeſtive opem medicam exquirunt, ſæpe reſtituuntur in priſtinam valatudinem.

(*a*) *Tratie de la phthiſie pulmon. charp.* 14. *p.* 156. *&* *pag.* 164.

§. LIV.

Phthiſes particulares.

A peculiarium viſcerum labe denominatio earum eſt.

Actenus de phthiſi ab univerſo corporis habitu. Reliquum eſt, ut alias nunc phthiſes enumerem, qua peculiare alicujus partis vitium gignit, uti tumores, abſceſſus, & ulcera. Nihil vero antiquius, frequentiuſque eſt, quam a viſcerum labe, puta hepatis, ventriculi, renum, lineis, pancreatis, meſenterii, inteſtinorum, uteri, veſicæ obſtructione, infarctu ſcirrho, ſuppuratione, ulcere phthiſim *hepaticam*, *ſtomacalem*, *renalem*, *ſplenicam*, *pancreaticam*, *meſentericam*, *inteſtinalem*, *uterinam*, *cyſticam*, aliaſque hujuſmodi pronaſci. Hæc enim viſcera vitio aliquo correpta, & ſuis functionibus inepta reddita vel ſuccum alibilem non rite elaborant, vel ichore, vel pus, & ſaniem, vel putridam quamcunque labem cum univerſo ſanguinis fluento communicant, quo alendo corpori impar fiat, vel ſanos, utileſque humores profundentia corpus ipſum rore debito ſenſim orbant, quare macreſcit, & conſumitur. Sed præ ceteris.

PHTHI-

Phthisis Pulmonaris.

Pulmones vitium istud incurrunt, frequentissimamque phthiseos caussam in se recondunt. Quæ igitur ex eorum culpa tabes corpus deterit, consumitque, *pulmonaris* rite, & proprie nominatur, ut ab aliis distinguatur; immo tanta est ejus etiam apud vulgum cognitio, ut simplici phthiseos nomine non alia sæpe intelligatur, quam ea, cujus sedes in pulmonibus est. *Vera* autem *phthisis pulmonaris*, quemadmodum communior fert sententia (*a*), *est ea totius corporis lenta consumptio, quæ pulmonum ulcus assiduamque inde ortam febriculam consequitur.* Quando vero ex quacunque alia pulmonum affectione, aut labe corpus contabescit, uti quando *atonia* ingenti, *flacciditate*, *marcore* (*), *tubercolis* (**), *strumis*, *scirrhis*, *infarctibus*, *calculis*, aliisque lapideis concretionibus, *vomicis*, aut *empyemate* thoracis, similique alio vitio pulmones laborant, & contaminantur, tunc quoque *phthisim pulmonarem* adesse cum FRACASTORIO (*b*), & WILLESIO (*c*) credimus, non quidem illam *veram*, & *exquisitam*, quam, definivimus, sed quodammodo *notham*, atque *imperfectam*. Nam etsi in hac deficiat vera pulmonum exulceratio, effecta tamen, & symptomata adeo veræ phthisi sunt consentanea, ut quam maxime eam æmulentur, aut saltem expeditissimum in eam, quod JUNCKERUS etiam (*d*) concedit, faciat transitum.

A pulmonum labe ejus caussa.

Definitio phthiseos pulmonaris veræ.

Phthisis nothæ species.

Hæc in veram transit facile.

(*a*) GALEN. *Defin. med. n.* 260. 261. ARETÆUS *l. c. l.* 8. *p.* 62. AETIUS *Tetrab.* 2. *serm.* 4. *c.* 67. FERNEL. *Patholog. l.* 5. *c.* 10. *p.* 109. CAROL. PISO *de cognosc. & curand. morb. l.* 2. *c.* 10. BOERHAAV. §. 1196.

1196. VAN-SWIET. *ib.* in *commentar.* MORTON. *Phthisiolog. l. 2. de Phthisi pulmon. p.* 26. DUPRE' DE LISLE *de la Phthisie pulmon. cap.* 1. *pag.* 5. *&c.*

Purulenti, copiosique sputi excretio absque ulcere pulmonum. (*) Tanta interdum est pulmonum laxitas, sive *atonia*, ut non solum ad eos ingens humorum vis confluat, perque vasa exhalantia, & fibrarum interstitia, vasorumque poros inconspicuos exsudent, ac sputorum copia, & frequentia totum pene corpus exhauriant, verum etiam pus ipsum ex universo sanguine peculiarem ob quamdam ejus diathesim pulmones secernant, aut, si mavis, conficiant, & sine ulla exulceratione effundant. *Exempla.* Exempla pulmonum integrorum in iis, qui copiosa sputa purulenta diu excreverunt, & pro phthisicis ulcerosis habiti fuerant, apud BENETUM (*Theatr. Tab. p.* 96.), MORGAGNIUM (*de sed. & causs. epist.* 22. *n.* 28.) LIEUTAUDIUM (*Hist. anatom. med. l.* 2. *observ.* 404.), HAENIUM (*Rat. medend. Part.* XII. *cap.* 6. *p.* 250., & alibi pluribus in locis), CASIMIRUM MEDICUM (*collect. observ. med. pract. T.* 1. *p.* 279. *ad* 230. *& Comm. Lipsiens. Supplem.* 2. *ad Decad.* 2. *p.* 214.), aliosque videri.

(**) *Tubercula* non modo in aspera arteria, in bronchiis, pulmonibusque ipsis ex folliculis mucosis, cellulis, vesiculis, aut vasis, in primis lymphaticis obstructis fiunt, verum etiam extrinsecus bronchiis innascuntur, præsertim si quando glandulæ conglobatæ, quæ, quia bronchiis fere ubique adjacent, bronchiales dici solent, vitium aliquod contrahant, aut indurescant, aut sabulo aspero, aut aliis cartilagineis, osseis, lapideisve concretionibus repleantur, aut abscessu turgeant; quas ob res *non infrequens lentissimæ phthiseos caussa* ab HALLERO, aliisque reputantur. *Tubercula in bronchii vel glandularum bronchialium.* Disputatur, an hujusmodi glandulæ cum systemate vasorum lymphatico solum communicent; num vero aliquid in bronchia ipsa infundant? *An hujusmodi glandulæ communicent cum vasis tantum lymphaticis.* MORGAGNIUS, & FANTONIUS negant; SENACIUS vero, BERGENIUS, & HALLERUS affirmant. Utcumque res sit, certum est, saltem in morboso statu, si comprimantur, eas cœrulescentem, aut nigricantem,

tem, quo ſcatere ſolent, humorem in bronchiorum cavum effundere, & muco pulmonari admiſcere. Immo is etiam in ſanorum ſputis interdum cernitur. Ex bronchialibus ergo hiſce glandulis ſuppuratis ſputa quandoque purulenta educi poterunt. Vid. HALLER. *Elem. Phyſiolog. l.* VIII. *ſect.* 2. §. XV.

Quid certo definiendum?

(*b*) *De morb. contag. l.* 2. *cap.* 9. ubi hæc habet: *verum & illam quoque poſſumus phthiſim ſatis proprie appellare, quæ corruptis, putrefactiſque pituitis ita pulmonem efficit, ut ſi non ulceratus eſt, at flaccidus, putidus jam redditur; quippe factis diſſectionibus quorumdam vidimus, interdum partem pulmonis ſinceram, & nullatenus vitiatam, partem nondum exacte putridam, nondumque ulceratam, ſed tamen flaccidam, mollemque, aque in marcorem tendentem, quandoque & totum pulmonem talem vidimus. Quare cum jam marcor ille in pulmonem ſerpit, phthiſicum appellare merito hominem poſſumus.*

(*c*) WILLIS. P. 2. *ſect.* 1. *cap.* 6., ubi definitur phthiſis *totius corporis contabeſcentia a mala pulmonis conformatione orta.* (*d*) *Medic. conſpect. Tabul.* 34.

§. LV.

Utraque (§. LIV.), videlicet tam *vera*, quam *notha* diſtingui debet in *primariam*, & *ſecundariam*, prout a pulmonibus primario laborantibus ſine ullo alio morbo antecedente initium duxit, vel alii morbo ſuccedit, ut ſcurbuto, lui venereæ, arthritidi, malo iypochondriaco; aut hyſterico, ſtrumis, ſive ſcrophulis, variolis, morbilis, ſcabiei, herpeti, ſcirrho, cancro, ſimilibuſque, unde etiam ſingulare nomen accipit, vocaturque phthiſis *ſcorbutica*, *venerea*, *arthritica*, *hypochondriaca*, aut *hyſterica*, *ſtrumoſa*, aut *ſcrophularis*, & ſic deinceps. Ad has addit ut a ſe obſervatas HAENIUS phthiſim *cellularem*, *femora-*

Primaria & ſecundaria.

Alia differentia.

lem, *coxariam*, ſive *iſchiadicam*, aliaſque ejuſmodi. Ceterum MORTONO (*a*), quam nos dicimus *primariam*, placuit appellare *originariam*, *ſecundariam* vero *ſymptomaticam*. Nobis tamen videtur, ut alias etiam docuimus, diſcrimen aliquod interdum eſſe poſſe *ſecundariam* inter, & *ſymptomaticam*. Exiſtere enim poteſt *ſecundaria*, etiamſi morbus, exempli cauſſa hæmoptyſis, pleuritis &c., a quo originem duxit, omnino ceſſaverit, aut deſierit; nequaquam vero *ſymptomatica*, uti venerea, ſcorbutica &c. cum morbi, qui abeſt, vel abierit, *ſymptoma* eſſe non poſſit, ſi ſymptoma pro effectu cauſſæ præſentis, & non præteritæ vere habendum eſt. Nulla porro eſt tabes ſive a toto corporis habitu, ſive ab alicujus partis, aut viſceris labe oriunda, quæ tandem in *phthiſim pulmonarem ſecundariam*, aut *ſymptomaticam* deſinere non queat. Nam ſanguis vel congruo deficiente alimento degenerans, vel alienis, noxiiſque humoribus infectus, dum tenellam pulmonum ſubſtantiam pervadit, nec ibi rite ob laxatum partium tonum ſubigitur, facile ibidem hæret, & crudis, acribus, erodentibuſve liquoribus depoſitis, altiuſque ſe inſinuantibus ſpaſmos, congeſtiones, tubercula inducit, quæ primum tuſſim, reſpirandi difficultatem, pectoris dolorem, hæmoptyſim, aut inflammationem; demum ſuppurationem, ſputum purulentum, ulcus, & phthiſim *veram*, & confirmatam pulmonarem progenerant. Præterea pro celeriore, aut tardiore paſſu, quo ſuum curſum perſolvit *phthiſis*, *acuta*, vel *chronica* etiam dici conſuevit. Sunt enim phthiſici, qui breviſſimo tempore pereunt, & contra qui diutiſſime, & præter ſpem vitam protrahunt.

MORTONI diſtinctio in originariam, & ſymptomaticam.

Diſcrimen inter ſecundariam, & ſymptomaticam.

Symptoma eſt effectus cauſſæ non præteritæ, ſed præſentis.

Tabes vel a toto habitu corporis, vel ab aliqua ejus parte orta in pulmonarem ſecundariam, aut ſymptomaticam poteſt deſinere.

* *Pthiſis acuta, & chronica.*

(*a*) *Phthi-*

(*a*) *Phthisiolog. l.* 2. (*q*) *Id. ib. cap.*, V. & HOMIUS *Princip. med. l.* 2. *part.* 3. *cap.* 9.

§. LVI.

Itaque cum *phthisis pulmonaris* non semper ejusdem sit gravitatis; & plerumque ad ἀκμὴν * non perveniat, nisi gradatim, & successive, in tres gradus a quibusdam dividi solet. *Primum* esse dicunt, quando pulmones infarctu laborare incipiunt, obstruuntur, & quasi hectice incalescunt. *Secundum*, ubi jam tuberculis ex cumulata, congesta, coactaque lympha, aut alia materia cruda sensim enatis replentur. Postquam vero tubercula ejusmodi inflammationem subierunt, factaque suppuratione, in abscessus, atque ulcera pus, & sanguinem interdum effundentia, convertuntur, *tertii gradus* initium jam accessisse. Divisio tamen hæc non videtur cuilibet phthisi pulmonari convenire posse, cum non omnis pulmonaris phthisis a tuberculis fiat, etsi ex his quidem frequentissime oriatur; ideoque nec eamdem cum incipiendi, tum progrediendi rationem servet. Nam quæ a sola hæmoptysi, quæ a pleuritide, aut peripneumonia suppuratis, quæ ab acri, & rodenti humore, aliisque similibus caussis provaniunt, divisioni certe huic nequaquam accommodari possunt. Quare cum caussarum varietas differentiam non exiguam in phthisi ponat; rectius, ut ego quidem arbitror, divitur in *incipientem*, & in *confirmatam*. Incipienti respondent *spuria*, atque *imperfecta*, itemque *tubercularis*, & *scirrhosa* (§. LIV.); confirmatæ *vera*, & *exquisita*, sive *ulcerosa*. Quoniam vero confirmata, sive ulcerosa paullatim & ipsa sua stadia per-

Margin notes: * *Acmen, sive summum gradum.* — *Varii Phthiseos gradus.* — *Phthisis pulmonaris non semper a tuberculis fit.* — *Rejicitur divisio trium graduum, de qua supra.* — *Alia divisio recepta ab auctore.* — *Phthisis incipiens & confirmata.*

percurrit, donec ad extremum exitium perveniat ideo æquiore jure, ut varius ejus ſtatus ob oculos ponatur, in tres quoque gradus diſtinguitur, quos ulcerationis, & maciei diverſa ratio indicat. *Primus* dicitur, quando pulmo ulcerari quodammodo incipit, nec admodum corporis extenuatio in ſenſus incurrit. *Alter*, quando ulcus, macieſque manifeſtius ſe produnt. *Tertius* denique cum pus omnia inficit, ulcuſque latius ſerpit, ut, liquatis quaſi omnibus ſuccis, oſſa cute tantum recta (*a*) appareant.

Confirmatæ tres gradus.

(*a*) DUPRE' DE LISLE *de la phthiſie pulmonaire* p. 11., & p. 285., & ſeqq.

§. LVII.

Non omne ulcus pulmonum verum phthiſim parit.

Verum non omne pulmonum ulcus phthiſim *veram* continuo procreat, niſi maciem, & lentem febriculam (§. LIV.) afferat ægrotanti; rarum enim minime eſt, quod clini fere omnes animadvertunt, dari quoſdam, qui tuſſi ſputa e pulmonibus nunc flava, nunc viſcida & glutinoſa, nunc purulenta, & ſanguine etiam conſperſa ejiciunt, quique nec maciem magni momenti præferunt, nec lente & aſſidue febricitant, nec ullo alio notabili incommodo, niſi ad longa intervalla, corripiuntur; ita ut vitam ſatis incolumem ducere quodammodo videantur. Hos tamen veriſimile eſt ulcus quoddam in pulmonibus recondere, ſed *callo* circum, aut *glutine* ſic obductum, ut neque latius ſerpere queat neque magnam hinc alimenti jacturam pariat, neque puris quidquam in ſanguinem infundat. Funticuli, ſive cauterii inſtar ulcus illud geri, probabile eſt.

Ulcera callo obducta, & chronica.

Ad

Ad quadraginta uſque annos in quibuſdam productum vidi, immo ad ſenium ipſum. Et quamvis aliquem phthiſicum habitum in iis agnoſcere viderer, tamen ſuis muniis obeundis ſatis commode pares erant. Cum his magnam habent ſimilitudinem illi; quos *chronica phthiſis* lentiſſime conficit. Sed hi, etſi lentiſſimo paſſu, quotidie tamen macreſcunt, & lenta febricula non deſtituuntur. Sunt etiam qui exiſtiment (*a*), *ulcera laryngis*, atque *aſperæ arteriæ*, quia pulmonibus non inſident, *phthiſi* ſecludenda eſſe. Verum ab his quoque corpus ſæpe deperit, & lenta febricula, cietur, qua omnis altrix, materies abſumitur. Plerumque enim pulmo una afficitur, vel brevi eadem labes ad eum propagatur: Quapropter hanc phthiſim, niſi *pulmonarem*, *trachealem* certe appellandam eſſe, non inepte judicaverim.

Diſcrimen inter chronicum pulmonum acus, & phthiſim chronicam.

Phthiſis trachealis qua?

(*a*) MORGAGN. *Epiſt. anat. med. XXII. num.* 27.

§. LVIII.

De differentiis ſatis. Nunc cauſſas difficillimi, & frequentiſſimi morbi inveſtigare oportet. Proximæ cauſſæ qua late patet, ideam complectitur, ni valde fallimur, quidquid pulmones, adnexaſque partes obſtruit, diſtendit, laxat, irritat, erodit, inflammat, aut lacerat, unde demum ulcus purulentum conſequatur. Id vero non ita facile conſequitur, niſi cauſſæ proegumenæ, & procatarcticæ una conſpirent. *Proegumenarum* aut præcipuæ ſunt ætas intra decimum octavum, & trigeſimum quintum annum ſpeciatim (*a*) comprehenſa, tenella pulmonum, totiuſque corporis conſtitutio; mala pectoris conformatio; temperamentum

Cauſſa proxima phthiſeos.

Proegumena, & Procatarcticæ.

tum sanguineum, & cholericum; plethora; cacochymia multiplex; variæ humorum acritates, atque hæreditaria labes. *Procatárcticas* exhibent graviora animi pathemata; fluida immoderata, in primis nocturna; vigiliæ protractæ, prava victus ratio; corporis tam nimia exercitatio venus præmatura; aer densus, humidus, & paluster, aut subitas vices subiens, aut nimis rarus, levis, montanus (*b*); æstas sicca, & aquilonia, subsequente autumno pluvioso, & austrino (*c*); frigus calori repente succedens; ictus, contusiones; vulnera; extranea in asperam arteriam delapsa, aut inspirata; magna vocis contentio, vehemens nisus, spiritus diu cohibitus; venena; halitus noxii carbonum (*d*), metallici, acidi, nitrosi, & vitriolici (*e*); tussi, rheuma, catarrhus, & frequentissima in his postremis venæ sectionis omissio; hæmoptysis (*f*); pleuritis, aut peripneumonia imperfecte solutæ (*g*) aut suppuratæ; scorbutus; morbus scrophularis; lues venerea; hypocondriaca; & hysterica mala; metastases; consuetarum evacuationum suppressio (*h*) scabies, herpetes variolæ morbilli aliaque cutis vitia retropulsa; ac demum contagium, si communiori sententiæ standum (*) sit.

Venæ sectionis omissio in Tussi Rheumate, catarrho frequentissime phthisim gigno.

(*a*) HIPPOCRATES *Aph. IX. Sect. V.* & *Aph.* 7. *Sect. VIII.* (*b*) ROZIERE DE LA CHASSAGNE *Manuel des pulmonique pp.* 282. 283. (*c*) HIPPOCRAT. *Aph.* 13. *Sect.* III., & *aph.* 22. *sect.* III.
(*d*) ROZIERE DE LA CHASSAGNE *Manuel des pulmoniques p.* 281. (*e*) HELMONTIUS *Operum p.* 200. (*f*) HIPPOCR. *Aphor.* 12. *sect.* VI.
(*g*) IDEM *Aph.* 15. *sect.* VII. & COAC. *n.* 438.
(*h*) IDEM *Aph.* 15. *sect.* V.
(*) Cl. MORGAGNIUS *Epist. anatom. med.* XXII. pro iis se declarat, *qui phthisim contagiosam* putant.

SWIE-

SWIETENIUS eamdem ſententiam exemplis confirmat. ANTONIUS vero COCCHIUS, & nuper CASTELLANIUS Mantuæ clinices profeſſor contrariam tueri conati ſunt. In Etruria tamen, etſi Medicorum Collegium *phthiſim contagionis* expertem judicaverit, lege cautum eſt; ut cubicula, veſtimenta, aliæque res, quæ uſui phthiſicis fuerunt, detractis parietibus veteribus, noviſque inductis, expiarentur, & igni reliqua traderentur cremanda. *An phthiſis contagioſa?*

Diagnoſis.

§. LIX.

Quoniam vero *præſens phthiſis* vix amoveri poteſt, plurimum intereſt eam, antequam acceſſerit, prævidere, ut avertatur. Itaque futuram portendunt ortus a parentibus hac labe defunctis: pectus anguſtius; & depreſſius; humeri elati; collum longum, & tenue; ſtatura procera; vox exilis, aut clangoſa; cutis pellucens; color valde candicans, & in genis amœnæ roſeus; gracilis corporis habitus; præcox ingenium; ſpinæ dorſi curvitas, gibber; copioſi phlegmatis matutina præſertim exſcreatio; crebri catarrhales affectus; & denique morbi, qui antea anteceſſerunt (*a*). *Incipientem* autem phthiſim generatim tria potiſſimum oſtendunt, tuſſis diuturna; febris hæctice a paſtu invaleſcens; interdum matutinis horis intermittentes; & muſculoſarum partium extenuatio. Tuſſis ſæpe quidem ab initio mitis eſt, modo ſicca, modo humida; & catarrhali ſimilis, deinde moleſtior, in primis poſt epulas, ita ut eam vomitus ingeſtorum non raro ſubſequatur, ſive hunc irritato ſimul œſuphago, ſive a venticulo per vehementiores diaphragmatis, & abdomi- *Signa futura phthiſeos.* *Signa incipientis.* *Tuſſis qualis?*

domi-

dominis contractiones compresso repetendum volueris. Hoc peculiari symtomate tussim phthisicam a tatarrhali distingui animadverit MORTONUS, multoque certius eam phthisicam vixeris, si accesserit cibi fastidium, sitis; sputum viscidum, crassum, & varii coloris, sanguine interdum conspersum, sapore salso, aut dulci, aut amaro, aut quocunque alio alieno præditum, pondus in pectore, præsertim parte vitium insidet; insolita quædam oppressio; difficilis in alterutro latere decubitus, tussim incitans, interdum obscurus alicubi dolor; respiratio aliquantum laboriosa, præsertim post citatiorem incessum, aut ascensum scalarum? sudatinculæ nocturnæ, aut matutinæ, hypochondria elevata, & tensa, & proindere quasi gravata; & demum facilis in iracundiam, aut mœstitiam prolapsus. Febris autem ipsa inter initia vix celeriori arteriarum motu se prodit, postea paullatim crescit, quin tamen *lentæ*, sive *hecticæ* modum excedat. Calore ad exxeriora satis manifesto, in primis ad volas manuum, & pedum, vigiliis, & generarum subinde rubore stipatur. Interea urina parcior redditur. & coloratior est, facile perturbatur. Macies a primo morbi ingressu plerumque exigua est, lenteque procedit, ut vix animadvertatur. Verum, ubi febris incrementa capit, dejicitur appetitus, digestio deprevatur, & succus, quo ali corpus debet; tunc sane celeriter æger macrescit, ut brevi ad sceleton proge accedat.

Quænam eam comitentur?

Febris qualis?

Macies?

(*a*) HIPPOCR. *Aphor.* 15. *sect.* V., & COAC. *num.* 17. 138. 444. 469.

§. LX.

§. LX.

Simulac vero febris (§. LIX.) lente naturam amittit, acutiorque facta pleuriticam, aut peripneumonicam imitatur; aut intermittentium accessiones, sed vagas, atque anomalas (*) habet, quod suppurationibus proprium est, & pus verum exscreari incipit; tum *confirmatam* jam *phthisim* esse; non est dubitandum. Nam brevi liquatio summa in toto corpore cum a vehementiore febris motu, tum a pure in venas resorpto oboritur. Hunc sudores in primis nocturni, & matutini augentur, & fere perpetui fiunt, quos sæpe excipit alvi fluxus mutuo alternans; urinæ copiosius effluunt liquatam sæpæ pinguedinem in summa superficie ostendentes. Quare celerrimus virium lapsus, atque extrema macies ægro tantam conficit. Quod ad puris sputum attinet, scire licet; ut supra (§. LIV.) jam animadversum est, non raro sputa purulentia copiosa diu exscreata fuisse tussis ope molestæ, quin tamen ulcere pulmones laborarent. Quod confirmatur a FRID. CASIMIRO MEDICO (*a*), qui cadaverum sectione rarissime post puris sputum invenit ulceratos pulmones, at sæpe induratos; interdum sine ulla labe, licet quotidie ægri ingentem puris vim extussissent; dum contra in abdominis cavo liquidum pus fluctuare deprehendit. Cavere tamen oportet, ne pus credatur id, quod minime est, neque negligenter pulmones dissecentur; nam sæpe ulcusculis, & abscessibus parvis hic illic disseminatis, & pene inconspicuis scatent, unde pus dimanare potuit, integra deinde, & intacta pulmonum substantia apparente. Sed hujusmodi

Signa phthisis confirmata?

Liquatio.

Sudores aucti & alvi fluxus alternantes.

Pus non semper ab ulcerato pulmone est, juxta observationes præsertim C. ASIMIRI MEDICI.

Cautio circa puris diagnosim.

error

error in viros ſcientia medica, & longo uſu commendatiſſimos cadere haud dici poteſt.

(*a*) *Collectio obſervationum medic. pract. Tom.* 1. *p.* 279. *ad* 320.

§. LXI.

Extremum exitium.

Inſuper morbo ad exitium properante aphthæ in ore, palato, faucibuſque erumpunt, dolorem, ardoremque deglutire volenti excitantes; vox rauca fit, immo interdum perit; fœtor non modu ex ore, verum ab univerſo corpore emanat; quandoque poſtulæ metacarpos deturpant; capilli defluunt; ungues incavantur; tempora collabuntur; oculi incavantur; nares gracileſcunt; intumeſcunt pedes, & manus; ſola fere cuti oſſa teguntur; ſputum ſupprimitur; delira atque abſona effutiuntur (*a*); tuſſis conquieſcit, ſed ſpiritus difficillime, anxieque trahitur; pulſus languent; tenuantur, vacillant, deficiunt, ſicque mors (ægro ſpem adhuc aliquam alente: nam in nullo alio morbo magis ſibi blanditur) pedetentim obrepit, finemque miſerrimæ vitæ imponit. Mors vero ſæpiſſime nec cogitanti dum vel corporis decubitus mutatur, vel repente aeris in auſtrinum, aut borealem mutatio contingit, quaſi clanculum ſupervenire conſuevit. In eorum cadaveribus plerumque pulmones conſumpti, exeſi, excavati, vaſtiſque cavernis fœdati reperiuntur.

In hujuſmodi morbo inſtante etiam morte, ægri non deſperant, & inexſpectato pereunt.

Unde oriatur dolor acutiſſimus in affecto latere excitatus.

Interdum pus etiam in cavum thoracis effuſum cuncta corrodens, corrumpenſque offenditur. Interdum evenit, ut phthiſicus dolore acutiſſimo lateris affecti corripiatur nulli remedio obtemperans. Id ex pure pleuram penetrante, & arrodente,

dente, nervosque desuper decurrentes, musculosque adsitos vellicante fieri, non semel sectione cadaveris cognovimus.

(*a*) COACAR. *n*.437. HIPPOCR. *Aph*.17.*sect*.VII.

§. LXII.

Sed alia est *phthiseos trachealis* ratio. Hanc, sive *ulcera* mavis *laryngis* & *tracheæ* (§. LVII.), antecedunt distillatio humoris, acris, aut salsi, & quidem diuturna; herpetica, aut scorbutica labes; exspuitio sanguinis cum signis (§. XXIII) conjuncta; tussicula sublimis, & titillatio laryngem maxime occupans. Comittantur vero tussis, & titillatio eadem doloris, aut ardoris ad asperæ arteriæ initium; sputum salivale paucum, spumosum, non coctum, interdum striis purulentis, albisque, interdum filamentis sanguineis intermixtum, interdum vere purulentum, aut saniosum, modo inodorum, modo fœtidulum, sed peculiari puris fœtore; raucitas; aphonia; & aliqua corporis, maxime manuum, & digitorum, extenuatio. Adsunt præterea phthiseos futuræ indicia (§. LIX.); absunt vero pectoris oppressio; difficilis decubitus; spirandi difficultas, etiam in ascensu scalarum non percipienda; tussis profundior; & febris assidua, ait si ulla est, exigua sane ita est, ut interdum deficere videatur. Eclegmata, & pastilli, qui ore detinentur, & sensim deglutiuntur, ardorem, punctiones, & tussim leniunt, & mirifice levant. Tandem si malum progreditur, bronchia etiam, ipseque pulmo exulcerantur, in veramque phthisim pulmonarem desinit.

Diagnosis phthiseos trachealis.

Quæ præcedunt, & comitantur.

Præsentia quorumdam symptomatum graviorum.

Quibus ardor, punctio, tussis leniantur?

Transit in phthisim pulmonarum.

§. LXIII.

Phthisis certa a scirrhis, & tuberculis pulmonis quomodo cognoscatur. Tussis ratio. Quæ sputa?

Phthisi præterea, quam *scirrhi*, *tubercula cruda*, *indurationesque* pulmonum gigunt (§. LIV.), quædam peculiaria, & propria habet, quibus a reliquis discernatur. Tussis eam plerumque exercet sicca, permolesta nec oleosis, nec bechicis, nec paregoricis sublevanda. Si quid in ea, progrediente morbo, extussitur, id paucum est, spumosum, aquæ in qua sapo solutus sit, persimile; taleque ad morbi usque finem plerumque perseverat; nisi ejusmodi tussim, quod non raro evenit, subsequatur hæmoptysis, cum deinde sputa purulenta superveniunt, cumque illis crudis, & lymphaticis permiscentur. Insuper qui hac phthisi laborant, non modo brevem, & crebram inspirationem habent, sed etiam pectore ad anteriora inclinato spiritum ducere coguntur, crebrasque punctiones modo in hac, modo in illa thoracis parte percipiunt, febricula nec magna, nec vehementi, nec assidua utplurimum vexati. Sæpe in his glandulæ colli, ut axillares, aliarumque partium, ut inguinum, mesenterii, tument, & strumosæ cernuntur. Ex quibus conjecturam facere licet, similia in pulmonibus reperiri. Atque hæc quidem *de scirrhosis*, *strumosis*, *induratisque* pulmonibus intelligantur. Est præterea pulmonum *tuberculum*, de quo mentio fit ab Auctoribus, non totos pulmones, ut in priore casu, sed aliquem tantum ejus locum occupante, quod suppurationis capax est. Qui hoc morbi genere efficiuntur, inquit BAGLIVIUS (*a*), *de cetero bene se habentes, difficulter spirare incipiunt; difficilis spiratio sensim augetur; inter spiran-*

Quomodo spiritus ducatur?

Febris ratio.

Alia phænomena frequentia.

Tuberculum proprie dictum quæ signa denotent ex BAGLIVIO.

ran-

randum non ſtertunt, & nihil exſpuunt, dolorem quoque in pectore ſentiunt continuum, & dolentem in locum decumbere non poſſunt; tuſſi ſicca laborant; tandem genæ rubent; fericula ſupervenit; &, negotio ad ſuppurationem vergente, alia ſuppurationis ſymptomata accedunt. Duo tamen ſigna pathogomanica crudi, & adhuc incipientis tuberculi ſunt tuſſis ſicca, & dolor lenis in alterutro pectoris loco, cui arridet illud divini ſenis (*b*): „ & quamdiu quidem tuberculum adhuc crudius fuerit, dolorem exilem, & tuſſim ſiccam inducit “.

Signa pathognomomica duo ex eodem

(*a*) *Prax. medic. lib.* II. *cap.* 8.
(*b*) *Lib.* I. *de morbis, textu* 63.

§. XLIV.

Quanquam ſupra oſtenſum eſt, in phthiſi tam *incipienti*, quam *confirmata* reſpirationem lædi, doloreque pectus alicubi plus minus affici; id tamen ita perpetuum non eſt, ut quandoque utrumque non deficiat. Hoc ſæpe occurrit in ea phthiſeos ſpecie, quam ſola, & ſimplex ſine alio pulmonum vitio hæmoptyſis intulit. Præter tuſſim, puris ſputum, febriculam, & maciem vix ullus unquam dolorem, aut dyſpnœam queritur. Immo plerumque ægri, quia ſibi bene reſpirare videntur, nec dolent ullibi, nec difficulter decumbunt, ſibi perſuaderi non permittunt, ulcus in pulmone vere exiſtere. Neque rarum eſt, in reliquis quoque phthiſeos ſpeciebus dolorem deficere; inventa enim eſt in cadaveribuss magna pars pulmonum corrupta, exeſa, ſuppurata, quin ægri unquam doluerint. Id vel a lenta eorum corru-

Reſpiratio non ſemper læditur, nec ſemper dolor phthiſim comitatur.

ptione, vel a ſenſibilitate ob peculiare quoddam vitium imminuta; aut deperdita derivandum videtur. Doloris ergo abſentia ulcus pulmonum jure non excluditur. Quibus notis phthiſis *pituitoſa* ab aliis internoſci poſſit, facile ex iis, quę alibi (§. XLXIX.) exſplicata ſunt, cognoſcetur.

Phthiſeos pituitoſa facilis diagnoſis.

Prognoſis.

§. XLV.

Si ulla ſalutis ſpes in pulmonari phthiſi affulget, ea tantummodo in *incipienti* locum habere videtur; nam *confirmata* vix unquam curationem admittit. Etenim ulcus aeri perpetuo objectum; in parte ſitum, ex qua non facilis eſt puris eductio, ſemper commota, & nunquam quieſcente, atque a tuſſi ipſa crebro concuſſa; & tumoribus accitis ſcatens vix ſaneſcere poteſt. Si tamen hoc recens ſit, nec inveteratum; ſi pus album, leve, æquale, non fœtidum facile prodeat; ſi nulla, aut exigua febris teneat; tuſſis non valde divexet: appetitus vigeat cum corporis habitu adhuc laudabili, aut ſaltem mediocri, amploque thorace; neque liquationis phthiſicæ ſigna adhuc ſe exſerant; tunc bonum exitum aliquomodo ſperare licet, præſertim ſi ulcus ejuſmodi a pleuritide, aut peripneumonia ſuppurata relictum (*a*) fuerit Phthiſes enim ex hac cauſſa natas non ſemel clinici conſanaſcere obſervarunt. Contraria his, contrarium præſagium. In univerſum *hæreditaria*, vel a mala pectoris conformatione, vel a contagione genita omnem ut plurimum medelam aſpernatur. Evitari tamen interdum poteſt, ſi mature ars in auxilium vocata ejus adventum arceat, aut

Quando ſpes curationis ſit?

Quando non?

An labes hæreditaria anteverti poſſit?

aut antevertat. Facilius curatur ea, quæ a *toto corporis habitu* est (§§. XLIII. LIII.), quam quæ *originaria*, sive *primaria* (§. LV.) dicitur. Item *originaria* periculosior est, quam *symptomatica* (§. LV.); pariterque exitiosior quæ celerius ad *liquationis statum* (§. LV.) perducitur. *Hæmoptysi* superveniens, nisi ab ictu, aut nisu exspuitio sanguinis orta fuerit, plerumque lethalis (*b*). Deploratissima etiam quæ a *calculis*, *lapidibus*, aut *ossibus* inæqualibus pulmoni innatis (§. LIV.) provenit, quia ab his lacerantur, ut monet BENETUS (*c*), ipsi pulmones; nec coalescere possunt, nisi tussi, ut interdum evenit, expellantur. *Trachealis* (§. LVII) interdum curatur, si statim inter initia rite tractetur, aut a veneno syphilitico foveatur. *Ex aliis phthisibus, quænam plus quæve minus exitii portendat.* *Trachealis curandæ quænam spes?*

(*a*) COACAR. 402. (*b*) COAC. 438.
(*a*) *Theatrum Tabidor. p.* 100.

§. L VI.

Quæ sequuntur, cuicumque tabi communia sunt. Tabidis nihil perniciosius est alvi profluvio (*a*). Pessime qnoque habent, si cruda multa exspuant, spirandi difficultate haud imminuta (*b*). Autumno, austrinisque constitutionibus magis periclitantur (*c*), quam aliis anni temporibus. Tabe consumptos rigoribus subinde corripi, mortem præ foribus esse significat (*d*). Quibus ex longo intervallo alvus cum corporis macie diffluit, si repente subsistat, & præcordia extollantur, malum quoque prænuntiat (*e*). Lethale signum dixit HIPPOCRATES (*f*), si sputum phthisicorum graviter oleat, & simul capilli defluant, aut id *Cuicumque tibi communia.* *De putri sputo animadversiones.*

ipſum (*g*) in aquam marinam, ſive ſalitam injectum fundum petat. Hinc orta profecto eſt, teſte CORNELIO CELSO, nonnullorum opinio affirmantium (*h*), purulenta ſputa duabus hiſce notis a non purulentis diſcerni. Verum hiſce notis prava tantum puris natura ſignificatur, non pus ipſum, ut verba ipſa hippocratica declarant, utque oportune cl. MORGAGNIUS animadvertit. Id vero manifeſtius ex eo fit, quod alibi HIPPOCRATES boni puris nota recenſens, album, inodorum, & leve ipſum eſſe debere docuerit. Præterea ſi hujuſmodi periculis puris natura detegenda eſſet, incertam profecto, & fallacem ejus cognoſcendi rationenem iſtam multa evincere videntur. Nam ſputa ſcorbuticorum, etſi purulenta non ſint, plerumque tamen fœtent, eoque magis, ſi prunis imponantur; quidquam enim animalem habet naturam, igni inditum graviter olet. Salſa item plerumque ſunt, ideoque ponderoſiora, & quædam, ſi aereis bullulis per quaſſationem priventur, ita gravia evadunt, ut in aquam marinam, nedum communem, in primis calidam injecta, quanquam non purulenta, in fundum facile deſcendant. *Puris* igitur *veri* naturam nihil certius ſignificat, quam plurium ſignorum conjunctio, & concurſus, contra quam alii opinantur ancipiti ARETÆI loco confiſi (*i*). Hæc autem ſunt peculiaris ſputorum habitus: cinereus, aut flaveſcens color; certa cohærendi ratio, qua lympha, & pituita ſecedunt, atque in filamenta, & floccos aqua affuſa diffluunt; prægreſſæ, aut præſentis ſuppurationis phœnomena; atque alia, quæ expertum, doctum, oculatumque Clinicum neutiquam fugiunt. Neque quidquam obſtat ſputi levitas; nam verum pus leve

Graveolentia & pondus ſputorum notæ non ſunt veri puris.

Veri puris natura.

eſſe

esse potest, si bonum, & laudabile fuerit, sic, ut facile non modo aquæ salsæ, & marinæ, verum etiam communi, & puræ, quæ levior est, innatet. Fœtor ergo, pondus, aut viror deteriorem puris indolem, & qualitatem, non naturam indicant. Neque quidquid ab ulcere emanat, statim pus dicendum esse existimo; cum & sanies & ichor varii generis ab eo sæpe effundatur. Ideo saniosa, atque ichorosa sputa a purulentis probe distinguenda sunt. Neque tandem sputa, quæ exteriori tantum habitu puris speciem referunt, pro purulentis habenda sunt; mucosi enim, & coagutabiles humores mora, & calore ita concoqui possunt, ut pus ipsum imittentur. Tunc sputa *puriformia* rectius appellantur. *Sputa puriformia qualia?*

(*a*) HIPPOCO. *Aphor.* XIV. *sec.* V. COAC. 436.
(*b*) COAC. n. 445. (*c*) *Aphor.* X. *sect.* III.
(*d*) COAC. n. 443. (*e*) COAC. n. 287. 442.
(*f*) *Aphor.* 10. *sect.* V. COAC. n. 434.
(*g*) COAC. n. 435. (*h*) *Lib.* III. *cap.* 22. n. 25.
(*i*) MORGAN. *Epistola anat. med.* XXII. ROZIER DE LA CHASSAGNE *Maladies de la poitrine p.* 255.

§. KVII.

Itaque phthisis cum morbus sit, qui postquam adoleverit, aut inveteraverit, difficillime vinci possit; mature ei occurrendum est. In tanta tamen caussarum (§. LVIII.), & phthisium varietate nulla statui potest curandi ratio adeo universalis, quæ singulis causis, phthisibusque, earumque diversis stadiiis, aut gradibus accommodari queat, generatim vero oportet removere caussam, quæ *nutrimenti* præstat defectum, aut *Indicationes.*

depravationem, aut ejuſdem impedit aptam partibus applicationem; morbos tollere, a quibus tabes, ſive phthiſis originem ducit; ſanguinis acritatem temperare; obſtructiones, congeſtioneſque avertere, aut præſentes diſcutere, & reſolvere; ne inde inflammatio, ſuppuratio, atque ulcus ſequatur; & denique totius corporis, aut partium affectarum laxam compagem firmare.

Curatio.

§. LXVIII.

Curatio tabis ab impedito alimenti itinere. Quapropter tabes a cauſſis (§§. XLIII. XLIV.) nata poſtulat ea artis adjumenta, quæ œſophagi, aut ventriculi tumores, fungos, ſcirrhos, ulcera, rigiditatem, callum, anguſtiam, paralyſim, aut alia vitia, a quibus oriri diximus *dyſphagiam* (*), removent, aut tollunt; cibum uberiorem, aut alendo corpori magis idoneum, *Aperientia, ſaponacea, alvum ducentia, roborantia.* aperientia, ſaponacea, leniter alvum ducentia, in primis rhabarbarina & demum roborantia, aut quamcumque evacuationem nimiam opportune ſiſtentia.

(*) Vid. *De morbis imi ventris cap. I. de dyſphagia.*

§. LXIX.

Curatio tabes dorſalis primæ. *Tabes dorſalis prima* (§. XLX.) ubi curanda ſit, continuo ineunte morbo, ſi HIPPOCRATIS præcepta aliquid valent, ad ea, quæ ſurſum, & deorſum evacuant, confugiendum eſt; deinde ſe- *Lactis uſus.* ro lactis, aut lacte aſinino, & tandem vaccino per

per dies quadraginta copiose utendum; dandaque pro cœna alica, aut quæ hodie magis in usu sunt, cremores oryzæ, hordeique, aut pulmenta ex avenæ, aut *sagou* farina, & similia. Carnes quoque teneriores, & præsertim assatæ, aves, ova recentia concedi possunt. Nec interea fotus, & tepida balnea negligenda sunt. Sed his nonnulli frigida balnea anteferunt, corticem peruvianum, & ferrum, utpote quæ languentibus, laxisque fibris, & toti nervorum systemati rubor, & firmitatem restituunt. His præ ceteris in hujusmodi morbi curatione potissimum confidit TISSOTIUS (*a*). Et quidem ferro tantam vim inesse GRAINGERIUS asseverat (*b*), ut nullum se invenisse scribat remedium, quod cum eo comparari possit. Ferri pariter scrobem in *tabe dorsali* a nimia venere orta commendat FRID. CASIM. MEDICUS (*c*), sed cum eo largiorem potum adhibendum præcipit. Præterea per annum ab ebrietate, a venere, ab immodicis laboribus abstinere oportet, exceptis deambulationibus, vectione, atque moderata equitatione, dummodo in his sol; & frigus evitentur.

Cibus, & potus.

Balnea.

Mars.

(*a*) *Onanism.* (*b*) LUDWIG *Comment. de rebus in scient. natur., & med. gest. Vol.* IV. *p* 236. (*c*) *Id ib. Suppl. ad Decad.* 2. p. 223.

§. LXX.

Nec valde differt curatio *tabis dorsalis secunda* (§. XLVI.), in qua tamen & vinum album molle, & obsonia, & cibi, qui alvum molliunt, & lac cum melle ad dies XLV. conceduntur, ut ex libro *de internis affectionibus* habemus. Ibi pariter præcipitur, si corpus concrescat, sive tumeat,

Curatio tabis dorsalis secundæ.

Lac cum melle.

Ustiones crustas inferentes. meat, ferreo ignito cervici, dorso, & lumbis pluribus in locis crustas inurendas esse: nam, illis bene succedentibus, sanitas redit. Hodie vero, ut obstructa viscera reserentur, & universum corpus, nervorum in primis systema, firmetur, *Sales neutri, Rudio, valerianæ dilutum, decoctum, extracta, pulveres.* sales neutri, uti mirabilis, Glauberi, aut polychrestus, aut tartarus vitriolatus cum diluto radicis valerianæ, aut ejus decocto, aut extracto, aut pulvere diutissime adhiberi possunt, cum non pauci hæc ratione ab hujusmodi tabe convaluisse visi fuerint; præsertim si veneris usus procul abfuerit, & corporis exercitatio in ejus locum successerit. Potui tam in hac, quam in præcedenti *Cortex peruvianus.* dari potest aptissime, dum cortice peruviano utuntur, aut aliis tonicis, ptisana DALISBII, quæ sic habet.

Ptisana DALISBII.

℞. *Mala citrea* n. ij.
Eviscerentur; deinde cont. in morta. marmor., & sensim affu. decoct. hord. lib. ij. *panis tosti unc.* ij, *syrup. moror. unic.* j., *vin. veter. optim. unc.* vj.

§. LXXI.

Curatio tabis dorsalis tertiæ. *Tabi dorsali tertiæ* (§. XLVII.) ea convenire videntur, quæ primario morbo, *gonorrhææ* scilicet, aut *fluori albo* medentur. Quod si ab impura venere morbus sit, mercurius, decocta li- *Caussis accommodetur.* gnorum, & lac opem ferunt. Si aliunde: ea curatione opus est, quæ caussarum, a quibus morbus illatus est, varietati respondet. Illud sane *Fluxui putridæ medendum.* quærendum est semper, ut fluxus putridus, quo corpus marcescit, emendetur, consistat; & cesset. Alvi ductio, aquæ medicatæ, & in primis ferri participes, leniterque balsamica, & vulnera-

ria

ria uſu quammaxime comprobantur. Neque hic prætereunda ſunt etiam balnea frigida, quorum hodie plerique meminerunt.

§. LXXII.

Quando *tabes*, ſive *atrophia* ab *inanitione* alias immodicas evacuationes (§. XLX.) pro cauſſa habet, morborum, a quibus fovetur, curatio inſtituenda eſt, alimentique defectui apta victus ratione proſpiciendum. Si vero a mala, atque imperfecta ciborum digeſtione, & chylificatione corpus contabeſcat (§. XLVIII.), amaris, incidentibus, tonicisque ſtomacho dicatis remediis uti oportet. Quando autem ſanguinis dyſcraſia, & prava ejus indoles materiam alibilem pervertit, aut corrumpit, noto per ſua ſigna peculiari ejus vitio occurrendum eſt. Demum quando tabes a mala ſolidarum partium affectione eſt, illudque morbi genus efficit, quod *atrophiam nervoſam* MORTONUS (§. XLIX.) appellavit, vis nervea, & reliquarum ſolidarum partium erigenda in primis eſt cardiacis, leniter aromaticis, gummi ferulaceis, antiſcorbuticis, viperinis, martialibus, fricationibus, exercitationibus, peregrinationibus longis, natatione, & victu optimi ſucci, & facilis coctionis. Huic præſertim malo obnoxii ſunt Angli, a quo inſtitutis longiſſimis in externas regiones itineribus ſæpe liberantur. De hac phthiſi loqui SYDENHAMIUM arbitror, quando aſſeverat, *tantum valere equitationem ad phthiſim curandam, quantum chinamchinam ad febres intermittentes*. Contraria vero curandi ratio convenit *tabi ſenili*, aut cuicumque a nimia ſolidarum partium *rigiditate*, & quaſi dixerim *occalleſcentia*,

Curatio atrophiæ ab inanitione.

Victus ratio.

Quid, ſi a mala digeſtione vel chyloſi?

Si a dyſcraſia ſanguinis, quid?

Quid, ſi ab atonia ſolidorum, atrophia dictæ a MORTONO.

Huic Angli obnoxii, quomodo evadant?

Quando de ea locutus videtur SYDENHAMIUS.

Quid tubi senili a solidorum rigiditate nimia?

tia, ut emolliantur, laxentur, & pateant influentibus succis. Quare & balnea tepida, & inunctiones, & lenes fricationes, & jura ranarum, & testudinum, & avenæ, & præ ceteris serum lactis, immo lac asininum, quod ad avertendam, retardandamque senectam HOFFMANNUS, aliique proponunt; opportunissime in usum erunt vocanda.

§. LXXIII.

Curatio atrophiæ perperam pro tabe dorsali habitæ.

Hæc potius dicenda phthisis pulmonaris incipiens secundaria.

Vomitus primum ciendus.

Tum succi betæ & brassicæ potandi.

Usus herbarum aromaticarum qui, & quando conveniat.

Fomenta, & balnea.

In *tabe* vero, sive *atrophia nervosa* a toto habitu, quæ perperam pro *dorsali* habita a quibusdam est (§. L.), quum potius *phthisis pulmonaris incipiens secundaria* dici mereatur, sive cum medulla spinali obstructa conjungatur, sive sine ea complicatione sit, tota curatio iis inniti debet, quæ incidunt, aperiunt, resolvunt, & quosque humores liquidiores reddunt, roburque fibris impertiunt. Quare, ut auctor libri *de internis affectionibus* præcipit, vomitus primum aqua cum aceto hausta, & penna oleo illita, atque in fauces immissa cieatur; deinde succus tum betæ una cum melle, tum brassicæ cum sale coctus per mensem propinetur. Interposito vero mense uno, quo carnibus vescatur æger, & vinum potet, per alium mensem herbis odoriferis, leniterque aromaticis, & stimulantibus, uti rutha, anetho, mentha, coriando, ocymo, apii radicibus, similibusque utatur, utpote quæ viscidos humores attenuant, & solvunt, vasorum omnium excitant vim, nervosque quodammodo recreant. Subinde etiam fomenta adhibeat, aut balneum tepidum ingrediatur, ut perspiratione aucta totum corpus expurgetur. Sed cum primis

inter

inter quotidie ſtatis horis, paullatim augendum, ineat, donec tandem in ſingulos dies centum & quinquaginta ſtadia (*) conficiantur. Interea vinum bibat primum album, & dulce, deinde nigrum, atque auſterum, & carnes comedat, atque obſonia ſenſim magis nutrientia, pinguia, & cartilaginea. Hac enim ratione curatus ſperare poteſt, ſe intra annum eſſe convaliturum. Rationi conſonam, præſtantiſſimamque hujuſmodi curationem reperit RAULINIUS (*a*), tamquam certis, probatiſque indicationibus innixam; quibus tamen hodie in tanta *materiæ medicæ* ubertate integrum cuique erit pharmacis aliis, atque aliis, prout magis arriſerit, ſatisfacere.

Quotidiana itineratio.

Potus, & tibi ratio.

Huic curationi, quæ RAULINIO optima eſt, alia etiam medendi ratio ſubſtituis poteſt æquo jure.

(*) Stadium conſtat ex CXXV. paſſibus.
(*a*) *Obſervationis de medicine &c. Art.* V. *p.* 61.

§. LXXIV.

Tabes demum *dorſalis quarta* (§. LII.), quæ *rhachitidi*, aut *rhachialgiæ* recentium ſcriptorum, ut mea fert ſententia, ſi minus reſpondet, ſimillima certe eſt, eamdemque curationem exigit. Amaris igitur, antacidis, aperientibus, gummoſis, ſudoriferis, thermalibus, aquis, martialibus, nervinis, & roborantibus oppugnanda eſt. Nec alienum eſt fricationibus, atque exercitationibus roborare corpus, aere ſicco & campeſtri, victu ſimplici, nutriente, ac tenuiori quam maxime uti. Speciatim vero rhabarbarum cum ſale tartari, tinctura antimonii, radix oſmundæ regalis, curcumæ, rubiæ tinctorum, & valerianæ ſylveſtsis, gummi ſagapenum, aſſa fœtida (*), ens Veneris BOYLEI, aut flores ſalis ammoniaci martiati

Curatio tabis dorſalis quartæ.

Similis omnino rhachitidi, aut rhachialgiæ morbus, iiſdemque remediis oppugnandus.

Quædam remedia potiora hujus morbi.

Spernis plerumque omnem medelam, etsi mitigatus interdum vitæ ad plures annos parcat. tiati excellere hic creduntur. Sed malum plerumque omnem contemnit medicinam, & post diuturnos cruciatus, spasmos, pareses artuum, vesicæ, ani, aliave, quæ lente ad *marasmum* patientem redigunt, morte terminantur. Nunquam perfecte curatum vidi, interdum tamen mitigatum ita, ut vitæ ad complures annos parceret. *Curatio atrophiæ nervosæ.* *Atrophia* porro *nervosa* (§. LIII.); quoniam dyscrasim acrem humurum, bilis inertiam, & defectum, fibrarumque rigiditatem pro caussa habet, *Diluentia, temperantia, saponacea.* diluentibus, temperantibus, saponaceis, uti ptisana ex radicibus graminis, taraxaci, cichorei, agrimoniæ, addito sale quodam neutro, aut subacido; succis earumdem plantarum cum sero lactis; aquis medicatis, acidulis, leniter ferratis, *aere fixo* prægnantibus; emulsis anodynis; balneis tepidis, & victu blando, & vegetabili curari solet. Enemata hic quoque lenia, & mollientia, peregrinatio, hilaritas, atque exercitatio sommopere prosunt. *Atrophiæ ab amore, & a nostalgia curatio.* Quæ autem ab amore, aut à *nostalgia* fovetur, postulat, ut voti compos homo fiat, aut ratione ope animus sedetur, & tranquillus fiat. *Curatio secundaria.* *Secundaria* ab *hysterica*, aut *hypochondriaca* affectione profecta curetur ut morbus primarius.

(*) *Vid. dissert. de Assa fœtida* JOHANN. PÜNDT. *Gotting.* 1178.

§. LXXV.

Curatio phthiseos pulmonaris, Jam vero de *phthisi pulmonari* (§. LIV.) curanda referendum est. In hac igitur omni ope eniti oportet, ut quævis exulceratio præcaveatur, aut ubi jam pulmones exederit, quam citissi-

tiſſime conſaneſcat. Quorum alterum *incipienti* (§. LIV. LVI. LIX.), alterum *confirmatæ* (§§. LVI. IX.) opportuniſſimum eſt. Quare ut omnis exulcerationis timor arceatur a *phthiſi incipiente*, uberior ad pulmones humorum appulſus cohibendus, congeſtiones diſcutiendæ, obſtructa referenda, reſolvenda tubercula, omnis ad inflammationem, ſuppurationemque proclivitas removenda, & quæcumque ſanguinis acritas, aut alia prava diatheſis emendanda.

Indicationes.

In phthiſi incipiente.

§. LXXVI.

Itaque convenientiſſimum eſt alvum leniter ducere, idque plures ad intervalla repetere (*); ſanguinem parca manu, ſed iteratis vicibus, præſertim quando ſuppurationis timor avertendus eſt, ſubinde detrahere (quod non ſolum *phthiſi* futuræ, aut *incipienti*, verum etiam in *confirmatam* migrare minanti remedio eſſe, experientia ccl. viror. (*a*) demonſtravit), aliorſum per epiſpaſtica, fonticulos, fotus, balnea, diuretica, & ſudorifera materiam morbidam a pectore avocare; iis, quæ diluunt, attenuant, incidunt, atque aperiunt, caute, prudenterque uti; demulcentibus, oleoſis, obvolventibus ſpaſticas, & convulſivas contractiones, & tuſſis ſtimulum delinire; & demum nutrientibus blandiſſimis, & roborantibus corpus, pulmoneſque firmare. Inter diluentia, attenuantia, aperientia non ultimum obtinent locum aquæ thermales, atque acidulæ. Sed cavendum eſt in earum uſu, ne nimia copia pulmones magis magiſque infirmentur, aut, ſi ulcerationem jam paſſi fuerint, eorum ſenſibilitas, aut irritabilitas cum ægrotantis non levi detrimento

Alvi ductio.

V. S. Revellentia.

Diluentia, involventia, paregorica, incraſſantia, & roborantia.

Cautio.

mento

mento incitetur, quod maxime ab acidulis fieri, interdum observatum est. Ideo lacte addito eas temperare student nonnulli. DESAULTIUS tubercula, a quibus semper hanc pthisim gigni ipse putat, mercurio, ferro, aut chalybe, & millepedibus resolvere nititur, quibus superbibendum radicis urticæ decoctum, & succi nasturtii aquatici, & cheræfolii singulorum binas uncias jubet, & simul equitandum leniter horis medicis (*b*). Tubercula cruda etiam LANCISIUS mercurio dulci septies sublimatio resolvere tentabat, sed parvis, & diu repetitis dosibus. Immo BRILOUETIUS (*c*) fœminam, & virum phthisi pulmonari confirmata laborantes plane restituit sublimato corrosivo methodo Swietenia, & succo nasturtii aquatici. Vires vero nasturtii aquatici adversus hujusmodi phthisim crebro usu, optimisque plerumque effectibus, quos in Lotharingia vulgo experiuntur, quam maxime (*d*) confirmantur.

Methodus DESAULTII.

Observatio BRILOUETII *de viribus sublimati corosivi Swietenia methodo, & nasturtii aquatici.*

(*) FERNELII præstantissima compositio ad alvi ductionem hæc est.

Formula FERNELII.

℞. *Manna elect. unc.* j.
Solv. in S. q. aqu. comm., add. aq. Cassiæ decoct. unc. j.
Olei amygd. dulc. unc. j.
M. in mortat. marmor. exacte.
Dos. cochl. j. *singulis* IV. *horis, vel* j. *mane, & vesp. item.*

(*a*) DOVARIUS, & COHAUSENIUS *Essay de med. d'Edimbourg. T.* IV. *p.* 523. SWIETENIUS *in* BOERHAAV. *aph.* §. 1210., LUDWIGIUS *Comm. de reb. in sc. nat. & med. gest. Vol.* 2. *p.* 401., BISSETUS *ibid. vol.* V. *p.* 627.

(*b*) *Essays de med. d'Edimbourg Vol.* VII. *p.*121

(*c*) *Journ. de Med. Novemb.* 1777.

(*d*) CLERC *Histor. natur. de l'homme. T.* II. *p.* 35.

§. LXXVII.

§. LXXVII.

In *phthisi* vero *confirmata* (§. LVI. LX.); quando jam ulcus pulmonem exest, & purulenta labe inficit sanguinem, a venæ sectione præstat abstinere; nisi eam dolor pleuriticus, febris vehemens, & difficilior respiratio, novam suppurationem indicans, requirat; ulcus vero abstergere mellitis, saponaceis, & sputum moventibus; corruptioni obsistere subacidis, vulnerariisque antisepticis; & demum excitantibus, mitissimisque balsamicis cicatricem inducere. Sputum movendi laude non immerito celebratur, *dulcemara*, sive *solanum scandens*, cujus ex decocto WERLHOFIUS pulmonum ulcere laborans magnum emolumentum percipit, & bene (*a*) habuit. Magnam enim vero puris vim expellunt aqua decocti ejus stipites, sicque pulmonum ulcera validissime repurgant. Ad exsiccantia, & balsamica referri debent suffitus (*) grati, & redolentes; aer siccus, & purus; saccarum e rosis rubris; aqua calcis tam simplex, quam composita; plantæ vulnerariæ, uti sanicula, millefolium, hedera terrestris, consolida, veronica, hyperici summitates, equiserum, agrimonia; aliæque id genus. Ad rosas quod attinet, CLERICUS (*b*) testatum facit, in Hispania phthisim, & febres lentas curari solitas esse AVENZOARIS methodo, videlicet largiori usu conservæ e rosis damascenis, lactea diæta, & hydrogala potui data. Dignum profecto esset *ornithogaton*, vulgo *lac gallinæ*, de quo pericula a sagaci, consummatoque Medico fierent. Nam a GEDEONE HARVEJO uti antacidum, abstergens, & leniter siccans ad phthisim ulcerosam (*c*) mirifice

Curatio phthiseos confirmata.

An V. S.

Ulcus abstergendum.

Dulcemara.

Exsiccantia, & balsamica quæ sint.

Lac gallinæ, sive ornithogalon.

fice commendatur. Transylvanis in usu est helyanthemi, sive chamaecisti flore albo, aut aureo dilutum, quo solo; ut CRAMERUS narrat (*b*), phthises cum sputo sanguineo, & purulento, difficilique respiratione depellunt. Dilutum vero hoc, si fuerit saturatius, nauseam, & vomitum movet.

Dilutum helyanthemi.

(*a*) CLERIC. *l. c. p.* 35. 36.

(*) BENETUS, WILLISIUS, NICOL. PISO &c. memorant suffituum utilitatem in Phthisi. BILLARDUS, referente LOVISIO (*Mem. de l'Acad. Royal. de Chirurg. T.* V. 1774. *p.* 549.), eorum excellentiam extollit, allatis observationibus. Humidos suffitus noxios censet ob laxitatem. Balsamicos vapores utiles admodum esse testatur. Ipse sumit ceræ flavæ & recentis libram unam, & par pondus resinæ communis, aut picis siccæ, aut, quæ præstat, terebinthinæ, atque hæc in terreo vase super ignem imponit in media cubiculi, parte ubi æger degit, sicque medicatis vaporibus aer imbuitur. Addi etiam potest aliquid balsami Canadensis albi, aut Peruviani, aut alius. Hisce vaporibus ipse multum confidit, experimentis felicibus edoctus. *Humidos* autem, & *vapores* etiam non damnat in *tussi pectorali sicca*, phthiseos veluti prodomo, in *asthmate sicco*, aut *convulso*, aut in *vomica*. *Ex Sched. Auct.*

Sicci suffitus, quales, & quando?

Quando humidi?

(*b*) *Id. ibid.* (*c*) *De art. currand. morbos exspectatione p.* 230. (*d*) *Commerc. Norimberg. ann.* 1732. *p.* 19. & *ann.* 1738. *hebd.* 3.

§. LXXVIII.

Nihil vero utilius, nihil præstantius ex omnium ferme sententia reputatur lacte ipso cum ad acritates obtundendas, alendumque corpus, tum ad glutinandas ulcerum oras. Id jam perspexerat vetustissimus medicinæ parens HIPPOCRATES,

Lactis usus utilissimus.

TES, cum memoriæ proditum reliquerit: *lac tabidis dandum esse* (*a*); dummodo tamen non valde febricitent, nec capite doleant, ut ego interpretor, ex stomachi quidem imbecillitate; nec hypochondria elevata, scilicet obstructa, aut a flatibus distenta, habeant; nec admodum sitiant; nec quidquam aliud adversetur. Arcendos pariter ab ejus usu monet eos, qui febre acuta torrentur, qui biliosa dejiciunt, aut ob sanguinis egestionem in summo omnium facultatum languore versantur sic, ut metuendum sit, ne digeri queat, sed corrumpatur.

Quibus noxium lac.

(*a*) *Aphor.* LXIV. *sect.* V.

§. LXXIX.

Lac autem *muliebre* reliquis antecellere universim creditur, quod ab imbecille quovis, viribusque destituto, utpote tenuius, & minus caseosum, digeratur, nec ita facile acescat, cum ob victum animalem, quo homines utuntur, natura quodammodo sua ad *alkalescendum* æque pronum existat. Hoc igitur tum potissimum convenientius est, cum acrimonia acida vel jam præsto est, vel imminens metuitur, uti in pueris, debilibusque corporibus. Cumque tenuius, serosius, atque etiam nostris humoribus magis affine videatur, facilius, & promptius in succum animalem, & alibilem converti potest. Exsugi vero debet e mammis ipsis mulieris, ne quidquam tenuioris halitus, volatilisque principii amittatur. Mulier etiam, quæ lac præbet, juvenis, & sana sit oportet, & cibo salubri, atque ægrotantis rebus accommodato nutriatur. Post muliebre

Lac muliebre ceteris anteferendum, & quare?

E mammis exsugendum mulieris, quę sana, & juvenis sit oportet.

II. Lac asininum. bre a nostris commendari solet *asininum*, neque a nobis dissentit FRID. HOFFMANUS (*a*), qui id serosius, & majori *salis essentialis* copia præditum invenit; ideoque ad diluendum, resolvendum, abstergendumque paratissimum judicavit. *III. Caprillum. IV. Vaccinum.* Asinino succedit ordine *caprillum*, deinde *vaccinum*; illud tenuitate, & vulneraria virtute præstare, hoc crassitudine, & nutriendi facultate, quia plus butyri, & casei continet, certis compertum est observationibus, atque experimentis. *Ovilum & equinum.* His *ovillum* nonnulli adjiciunt, quod crassius, & caseosius, minusque butyri habens passim reputatur. *Equinum* propius ad asininum accedere, communior opinio est. Seligendum ergo est illud, quod indicationibus, rebusque circumstantibus idoneum videatur.

(*a*) *Dissertat. de lacte asinino.*

§. LXXX.

Ordo, & ratio sumendi lactis. Plerique arbitrantur; immo jubent ab asinino incipiendum esse, deinde ad caprillum progrediendum, tandemque ad vaccinum. Neque statim largiter dari illud oportet; sed paullatim ascendere, quasi tentando, ad eam, qua opus est, quantitatem. Si propinatum hac ratione rite digeratur, non acescat, non corrumpatur, non nauseam creet, nec vomitum, non tormina, non alvi fluxum moveat, non febrim augeat, licet largiori manu, & repetitis haustibus *Auxilia, quibus lactis usus facilius, tutiusque feratur ab ægris.* lac ita dare, ut ex eo solo vivat æger per aliquot hebdomadas. Quo vero facilius, & certius feratur, expiandæ primum leni medicamento viæ sunt, deinde crebris enematibus alvus aperta ser-

vanda,

vanda; nec omittenda ea ex alkalicis, atque absorbentibus, quæ tutiora existimantur; minusque ventriculum, atque intestina gravare posse creduntur. His enim acoris caussa, si qua est, quoad fieri potest, prudenter, & provide antevertitur. Id saponis tantillo præstare conantur alii; quo illud etiam assequitur, ut alvus blandissime ad egerendum sollicitetur.

§. LXXXI.

Neque desunt qui arte serosius lac reddere student; aut adiitionibus quibusdam medicantur. Defloratum hinc nonnulli propinant, alii aqua Nuceriæ dilutum; decoctis vulnerariis alii, aut sacchato, aut melli admixtum. Duplici vero nomine aquæ calcis *adjectio* celebratur; quod hac non modo lac a coagulatione, atque aciditate arceatur, verum etiam blandam abstergendi, exsiccandique sordida, ac impura ulcera facultatem sortiatur. Sed præ ceteris cum aquis thermalibus, aut accidulis verno, æstivoque tempore ut plurimum copulari consuevit, qua de re consuli possunt Practicorum fere omnium non infrequentia pericula. In unum vero collectas *lactis* laudes, presertim ad phtiseos curationem, ejusque adhibendi methodum spectantes, qui rescire cupit, pervolvat is eruditissimam *dissertationem*, quam non multis ab hinc annis edidit Jo. Michal Gallus (*a*) Medicus plane non ignobilis. Prætera legi merentur, quæ passim in *Consultationibus* Francisci Redii, Josephi Delpapii, Nicolai Cyrilli, Jac. Barthol. Beccarii, Frid. Hoffmani, aliorumque de lactis usu,

Medicatio lactis.

Qui libri legendi de laudibus lactis & ejus sumendi ratione.

ejusque varia administratione doctissime traduntur (*).

(a) *Dissertazione del vero, e sicuro metodo dell' uso del late, e suo abuso nella medicina di* GIAMMICHELE GALLO.

NOTA HISTORICA.

(*) Intimam vero lactis naturam, medicasque facultates illustrarunt non pauci, inter quos (ut Cl. BECCARII opusculum *de lacte*, *meamque analysim* (1) prætercam) non infimum locum obtinet THOMAS YOUNGIUS, A. M. Brittannus artis obstetricæ P., & FCANC. XAVER. DE WASSENBERG Germanus. Illius exstat *dissertatio medica inauguralis de lacte, quam pro gradu Doctoris eruditorum examini subjecit Edimburgi* 30. *Novembris* 1763. Reperire eam poteris in *Thesauro dissertationum, programmatum aliorumque opusculorum selectissimorum &c.* collectorum ab EDUARDO SANDIORTIO *Vol.* II. *Art.* XXIII. *Roterodami* 1769. Hujus vero *Examen chemicum lactis* insertum legitur *fasciculo secundo operum minorum medicorum, & dissertationum Vindobonæ* edito *anno* MCCCLXXV.

(1) *Anno* 1772. *Papiæ edita ab auctore.*

§. LXXII.

Lac nisi ratione habita caussæ proximæ non præbendum in omni phthisi.

Etsi vero lac phthisicis, & præsertim iis, qui ex hæmoptysi in phthisim inciderint, oportunissimum videatur, non tamen indiscriminatim cuilibet ea laboranti, nec quocumque tempore promiscue dandum est. Nam præter ea, quæ ex HIPPOCRATIS monito (§. LXXXIII.) consideranda primum docuimus, magni etiam interest diligenti examine disquirere, an pulmonum ulcus cum obstructione viscerum abdominalium, vel

vel cum tuberculis crudis, ſtrumis, ſcirrhiſve complicetur, aut ex illis ſuppuratis ortum fuerit. Tunc enim a caſeoſa lactis parte, quæ glutine, & mucagine abundat, augeri malum poteſt, & fieri deterius. Interdum etiam tanta puris copia ulcus ſcatet, ut non omne excerni per ſputa poſſit, aut ita alte later, ut minime cum bronchiis communicet. Utroque caſu ſanguis reſorpto pure inficitur, cacochymia purulenta colliqueſcit, ſicque depravatus lac ipſum citiſſime corrumpit, novumque ex hoc fomitem ſuppeditari malo non pauci perhibent (*a*). Plerumque alvi fluxus, qui liquationem hujuſmodi aut conſequi, aut comitari ſolet, immodice, ſi jam præſens fuerit, increſcit, augeturque; vel, ſi nondum acceſſerit, celerrime provocatur. Nec juvat tum lacti incoqui roſas rubras, aut chalybe ignitio aquam alteratam admiſceri, aut alia adſtringentia adjici, ut non nulli præcipiunt. Rarum enim eſt per hujuſmodi præſidia lactis corruptionem, alvique profluvium, quo vires proſternunt, ſatis averti, aut præcaveri. Attamen ſi acida, aut putrida ſaburra in primis viis cauſſam præbet lacti, qua corrumpatur, interdum eccoprotica, amara, & abſorbentia eam removent, unde lac porro bene cedat. Inter amara poſt lenia purgantia cortex peruvianus excellit. DELISLIUS etiam prudentem emetici uſum admittit (*b*). Satius tunc eſt ad diætam avenaceam, ad cremores hordei, aut oryzæ, ad ſerum lactis dulce HOFFMANNI, ad panis albi decocta, aliaque hujuſce generis confugere. Lacti etiam ſubſtitui ſolent jura ex ranis, caudis cancrorum fluviatilium, & cane teſtudinum nemorenſium parata, quæ ni morbum tollant, ſaltem efficiunt, ut quamminimum afferat detrimenti.

Si a ſcirrhis, ſtrumis, obſtructionibus ulcus oriatur, vel cum iis complicetur; tunc lac noxium.

Item, ſi ulcus nimio pure ſcatens, vel ita profundum ſit, ut minime cum bronchiis communicet.

Alvi fluxum adſtringentia lacte remixta rariſſime ſiſtunt.

Quandonam eccoprotica, proſunt?

Quæ lacti ſubſtitui poſſint utilia.

 (*a*) RAU-

(*a*) RAULINIUS *Observat. de medic. sect.* III. *Artic.* 3. & 4. ROZIER DE LA CHASSAGNE l. c. *p.* 308. DELISLIUS l. c. *P.* III. *Cap.* 3. *p.* 287.

(*b*) *De la Phthisie pulmonaire P.* 2. *chap.* 1. *p.* 225.

§. LXXXIII.

Phthisis scrophularis, & scorbuticæ supradictę alia remedia indicantur.

Cum hoc in casu (§. LXXXII.), tum in phthisi *scorbuitica*, aut *scropohulari*, ut vocat, in qua febris vel omnino abest, vel exigua vel non continua est, sputumque glutinosum, atque asthmaticorum simile ejicitur, curationem non modo ab initio, sed morbo etiam provecto, mirifice promovent, adjuvantque pilulæ balsamicæ MORTONI (*) quæ incidendo, & resolvendo caussam morbi proximam subigunt (*a*), extirpantque. Quoniam vero earum vis irritans aut tussim, aut phlogosim, aut febrim quandoque exasperare potis est, idcirco reformari, prout res postulat, oportune possunt. Mihi in usu est, eas ex gummi ammoniaco, & millepedum pulvere, succoque concreto hederæ terrestris, aut scabiosæ subactis componere, omissis reliquis, quæ nimium calefaciunt, & mottim sanguinis concitant. Interdum sapone veneto utilissime usus sum. Hic etiam locum merentur succi recenter expressi ex plantis aniscorbuticis temperatioribus, & decocta leniter aperientia ex iis, quæ pectori potissimum accommodatam existimantur.

Pilulæ balsamicæ MORTONI.

Reformatæ ab Auct.

Sapo venetus.

Succus antiscorbut. plantar. recentium.

Formula pilular. MORTONI.

(*) ℞. *Pul. milleped. pp. drachmas* iij. *Gumm. ammon. optim. depurat. drach.* j. *semis. Florum benzoes scrup.* ij., *vel drach.* j. *Extract. croc. balsam. Peruv. an. scr.* j. *semis. Balsami sulphur.*

Tere-

Terebinth., *vel anisat. q. s. M. f. pil. mediocr. deaurandæ.*

(*a*) MORTON. *Phthisiolog. l. 3. c. 8. p.* 62. GEOFFROYIUS *mater. med. T.* I. *p.* 100.

§. LXXXIV.

Corticis peruviani usus prodest in phthisi pulmonari, quæ ab atonia est.

In ea vero phthisi, quæ a pulmonum atonia, a laxitate proficisci videtur (§§. LIV. LX,) cortex peruvianus egregia opem sæpe præstitit; LEBRECTUS in se ipsn ita prospere eo usus est, ut neque sanguinem amplius extussiret (*a*), Non semel puris, & *sanguinis sputum*, quo *imminens phthisis pulmonaris* non obscure significabatur, in iis, qui ex hypochondriaca passione in id mali genus inciderant, & macie jam confici cœperant, paullatim diluto corticis peruviani, modo sine lactis additione, modo cum lacte adjecto compressum, exsiccatumque feliciter vidimus. Sed multo certius ejus mirifica virtus elucet in illis, qui a puerita strumosis affectibus laborarunt, si quando ad phthisim pulmonarem inclinare observentur. Imminens enim malum *divino hoc auxilio* ab eisdem arceri, auctor est MEADIUS (*b*).

Quibus præsertim conveniat modo solus, modo lacte mixtus.

(*a*) Vid. *Commen. de reb. in Sc. N. & M. gest. Vol.* V. *p.* 116. GEOFFROY. l. c. *T.* I. *p.* 282.

(*b*) *Monit.*, & *præcept. medic. cap.* 1. *sect.* X.

§. LXXXV.

In phthisi confirmata ab emeticis, cathartiticis & a diureticis acrioribus abstinendum.

Neque in *phthisi confirmata* tutum est emeticis (*a*); aut catharticis, acrtoribusque diureticis uti. Vires enim, quæ jam propemodum fractæ sunt, facile his, penitusque exsolvuntur: corpus vero, quod undique diffluit, atque arescit, magis

magis magisque liquatur, atque emungitur. Hac ipsa de caussa sudorifera, proprie dicta, suspecta esse debent, & jure merito reprobantur. Novi quidem decocta ligni guajaci, sassafras, radicis sarsæparillæ, aliorumque ad resolvendas congestiones, & caccochymiam serosam, aut lymphaticam repurgandam, sanguinemque purificandum a compluribus commendari; immo ad ulcera ipsa pulmonum cum detegenda, tum exsiccanda, ubi a malo totius corporis habitu, pravacue humorum colluvie permanere videntur, magna emolumenti spe adhiberi solita esse. Verum hæc humores nimium exagitant, corpus magis siccant, maciem augent, & febrim exasperant, præsertim in calido & sicco temperamento præditis & habitu gracilioribus, aut jam morbo emaciatis. Quapropter, si unquam, incipiente tantummodo phthisica affectione, & nondum corporis habitu destructo, & in hominibus succosioribus, & prope pituitosis locum habeant, potiusque ad antevertendam, quam curandam phthisim in usum veniant.

Nec tuta sudorifera proprie dicta; etsi a multis commendentis.

Quare reprobata?

Si quando usum habere queant?

(*a*) HIPPOCR. *Aphor.* VIII. *sect.* IV.

§. LXXXVI.

Quæ tamen mitius agunt, quæque ex radice chinæ, smilacis asperæ, arudinis montanæ, aut lappæ majoris, quam *bardanam* vulgo vocant, hordeo, carne vitulina, ranis, similibusque parantur, atque addita boragine, soncho, cichoreo quodammodo contemperantur, aut cum lacte remiscentur, non penitus improbantur. Acritates enim diluunt, solvunt, mitigant, & per

Mitiora proponuntur.

urinæ

urinæ, ac diaphoreseos vias tutissime propellunt, Nil vero antiquius, frequentiusque est, quam in phthisi ulcerosa, aut ejus appropinquantis metu balsamica medicamenta nedum a medicis, verum etiam ab imperitis quibusque & passim proponi, & temere usurpari. At plerumque apud nos ab exercitatioribus, sapientioribusque rejiciuntur, quippe quæ ventriculo nocet, febrim adaugent, calorem intendunt, & oras ulcerum inflammant. Nec a nobis diffident aliarum regionum clinici prudentiores (*a*), cum crebra nimium viderint exempla tristium effectum, quos genuit eorum propera, imprudensque administratio.

Balsamica improbata, & merito rejecta.

(*a*) GEOFFROY *Mat. med. T.* I. *p.* 444. FOTHERGILLIUS *Comm. de reb. in Sc. N. & M. gest. Vol.* XVIII. *Par.* 3. *p.* 400.

§. LXXXVII.

Attamen ulcera pulmonum ita quandoque pure scatent, scordibusque obducta, atque oppleta videntur, ut balsamicis detergi, & mundificari debeant. Tanta item non raro est cacochymiæ purulentæ diffusio, ut eidem coercendæ balsamicorum adjumento opus sit. Itaque si quando iis uti hisce de caussis liceat, tutiora tantum adhibeantur, nempe mitissima; uti balsamum tolutanum; syrupus balsamicus pharmacopœæ londinensis, aut terebinthinæ; terebinthina veneta leviter aquæ incocta, itemque aqua thedæ, sive de *goudron*, vel de *catrame* vulgo dicta; quæ etiam acore quodam mitissimo putridæ dissolutioni obsistit. Sed nihil fere ulceribus mundandis, claudendisque, aut corruptioni cohibendæ, & præpedien-

Balsamicis (si quando conveniunt) quibus uti liceas.

diendæ aptius, valentiusque putaverim, quam camphoram liberali manu, diuque intrinsecus datam, a qua vix noxa, quam balsama afferre possunt, metuenda est.

§. LXXXVIII.

Lichen Islandicus, & elixira vitrioli anglic. a nuperis laudati.

Non possunt hic silentio præteriri duo medicamenta, quibus video passim tribui antiphthisicam nescio quam facultatem, muscum nempe, sive *lichenem islandicum*, atque *elixirium vitrioli anglicum*. Quo jure ea celebrentur, non definiverim. Temporis potius, atque iteratæ experientiæ judicium esto. Quod attinet ad muscum,

Lichenis Island. examen.

de ejus vi purgante jam BORRICHIUS mentionem aliquam fecit (*a*). Sed de ipsius *antiphthisica* virtute qui aliquid dixerit ante LINNEUM, non novi. Succos enim ex lichene islandico cum lacte pulmentum non ingrati saporis parare, quo adversus phthisim utuntur, ex ejus dissertatione *de usu muscorum* anno 1760. publice propugnata intelleximus (*b*). Primam vero coctionis aquam abjiciunt, ne alvum ducat. Verum id beneficii non lacti potius acceptum referamus. Deinde eo non modo sues, equo, & boves intra breve tempus saginari, sed etiam cum lacte decocto egregius in phthisi, rhachitide, cachexia præstitos effectus fuisse in *anno secundo historico naturali Lipsiæ edito ann.* 1769. narat SCOPULUS, & pluribus observationibus confirmare nititur. Vim ergo ei tribuit nutrientem, & roborantem, (*c*). At peculiarem, atque insignem in eo medicam facultatem insidere adversus morbos pectoris; quando omnis inflammatio, & febris abest, repetitis periculis patuit JOHANN. HENRICO SCHOEN-

SCHOENHEYDERO (*d*). Is enim duodecim pueros, qui ex *morbillis in tussim purulentam* cum dolore & oppressione pectoris, & macie, appetitu tamen integro, inciderant (oxymelle scillitico, kermes minerali, vesicatoriis pectori admotis, linimentis oleosis, theriaca *andromachi*, & cortice peruviano frustra usos), tandem *musco islandico* (*) pristinæ sanitati restituit. Initio statim dolor imminutus est; deinde post unam, vel alteram hebdomadam omnia in melius vertebantur; donec intra quinque hebdomadarum spatium omnino convaluerint. Quibus diarrhœa movebatur (nam ab eo alvum solvi monuimus) emulsione rabica compressa fuit. Animadvertendum vero est, tusses hujusmodi, etsi sputis purulentis stipatas, post quoddam temporis spatium, quod percurrere solent, plerumque sine ulla aut certe communi artis ope sponte desinere; idque monitum, velim, ne remedio plus quam par est virtutis inesse, ab ejusmodi observationibus concludatur. Ceterum remedium acre est, atque irritans, videturque hac proprietate & alvum ducere, & obstructa reserare, & urinas ciere. An hic veres antiphithisicæ?

SCHOENHEYRI observatio de curatione eodem præstita.

Auctoris monitio, ne nimium tribuatur laudatæ observationi.

(*a*) *Act. Hauffnien. ann.* 1674.
(*b*) LINN. *Amœnit. accad. Vol.* VII. *n.* 145.
(*c*) *Ann.* II. *Hist. nat. pag.* 107.
(*d*) *Collect. Soc. med. Haunien Vol.* I. *p.* 126.
(*) Formula, qua utebatur, erat hæc: ℞. *Musci islandic. unc.* j. *Decoq. in aqu. communis unciis* xvi. *ad remanentiam unc.* XII. *Colaturæ adde syrupii scillitici unciam dimidiam. Detur unc.* j. *quovis trihorio*. Vid. *Cap.* I. *de Tussi* §. XVI.

§. LXXIX.

§. LXXXIX.

Vires elixirii vitriol. Expenduntur.

Laudatur in Anglia, inquit cl. HAENIUS (*a*); *elixir vitriolicum in dyspnœa*, *& suppurationiis pulmonum morbis*, Estat, in *pharmacopœa londinensi* ejus descriptio (*), quæ tincturam quamdam aromaticam exhibet, acido vitriolico quodammodo temperatam. Hinc aromatica vis quæ suspecta esse potest, acido vitriolico infringitur; & vicissim vitrioli acidum a spiritu vini aromatico, ne prevaleat, egregie edulcatur. Pericula in *phthisicis purulentis* facta adeo prospere cesserunt, ut cl. PATE Clinicus londinensis doctissimus, qui nec remedium ab initio admittere audebat; nec curationibus eodem præstitis fidem adhibebat, experientia tandem victus ejus strenuus laudator evaserit. Frequentissimus autem usus hujus *elixirii* fieri perhibetur in *phthisi*, quæ *diuturniores febres insequatur*, quæ *linguæ sorditiem*, quæ *virium collapsum*, *nocturnoque sudores habeat conjunctos*, *præstantiaque ipsius aliquorum annorum spatio in aliquot centenis ægrotis orbi universo innotuisse* (*b*). Datur autem istud remedium *a guttis duodecim ad quinque & viginti semel*, *bis*, *vel ter in die in ea aquæ copia*, *quæ acidum saporem vix reliquam faciat*. Pueris ex *melle*, & *aqua* propinatur. In his sensim a *parca dosi ad guttas* XL. in singulos dies ascendi potest. Sed in remedii usu ad duos, tres & ultra menses persistere oportet, immo etiam ad annos, si morbus non omnino cesserit, & tantum imminutus sit. Angli eodem tempore adhibent *decoctum chinæchinæ cum lacte remixtum*; nec ullum noxam inde oriri asserunt, uti timeri potest a lactis coagula-

Pericula in ægris a PATE instituta; & ejus laudes.

gulationi. Teſtatur HAENIUS pluribus *annoſioribus* etiam *pththiſicis* id remedii dediſſe *cum emendatione omni ſpe meiori, ſputorum* autem, *tuſſique multa imminutione*; ſed in primis in ea *phthiſi*, in qua *inflammatoria, & ſuppuratoria materies univerſi corporis in integros pulmones colligitur* ((§. LX.), *ſputorumque forma ejicitur*, plurimum prodeſſe, *hancque ſanguinis diatheſim patenter elixirio hujuſmodi emendari, multiplici exemplo comperiſſe* (*c*).

Laudes ejus aliis HAENII *periculis confirmatæ.*

(*a*) *Rat. med. P.* XII. *cap.* VI. *pag.* 239.

(*) ℞. *Tinctur. aromat.* M. lib. j. *Spirit. vitriol. fortis, olei dicti P. unc.* IV. M. *gradatim, & poſtquam fæces ſubſederint, per chartam cola.* Tinctura vero aromatica ſic paratur.

℞. *Cinnamom. drachm.* vj. *Semin. cardamom. minor. decorticat. drachm.* iij. *Piper. long., Zingib. ſingulor. drachm.* ij. *Spirit. vini tenuioris m. lib.* ji *Digere ſine calore, & cola.*

Formula elix. vetrioli pharmacop. londin. & Tinct. aromat.

(*b*) HAEN. *ibid. p.* 243. (*c*) ID. *ib. p.* 250.

§. XC.

Nec deficiunt ſuæ laudes juribus, & carnibus viperarum peculiari artificio paratis (*), quidquid non experti de earum medicis viribus contra ſentiant nonnulli vel celeberrimi (**). Pluris enim faciendam ducimus GALENI (*a*), ARETÆI, (*b*), ANTONII MUSÆ (*c*), CŒLII AURELIANI (*d*), MEADII (*e*), MORGAGNII (*f*), HAENII (*g*) aliorumque complurium auctoritatem, atque experentiam, quam deriſorum quorumdam ineptias. Neque in *phthiſi* ſolum *incipiente*, quam *cachexia*, aut *cutanei ulceroſique morbi* foverint, ſed in *confirmata* etiam atque, in *abſceſſibus internis*

Jura, & carnes viperarum commendantur; & defenditur eorum uſus auctoritate, & ratione.

ternis viperarum usus mira præstat; ut observationibus luculentissimis, præsertim MORGAGNII (*h*), & HAENII (*i*) edocemur. Vis enim iisdem inest analeptica, nutriens; roborans, lenissime diaphoretica, qua vires, & color, & nutritio redintegrantur, sanguinisque vitia, atque acritates tolluntur.

Methodus veterum utendi viperis.

(*) GALENUS vel *vinum*, in quo *viperæ maceratæ* essent, vel *viperas in olla coactas* anguillarum in modum adhibebat. ARETÆUS *coactas*, & *sale*, *oleoque conditas* in cœna obsonii loco dabat. Edendas pariter (fortasse piscium instar coctas) ad ulcera persananda jubebat ANTONIUS MUSA, qui in Italia AUGUSTI medicus degebat, quique id remedii a CRATERO, cujus forte discipulus fuit, ut putat MEADIUS, didicisse videtur. *Pulverem* nostri, & *jura* conficiunt. Sed in pulvere vix ulla vis superest. Non ita in *jure*, & *carne* ex viperibus recentibus. Decoquitur *vipere* dimidium, vel tota cum pulli aut vituli carnibus vase clauso in balneo maris cum ea, quæ par est, aquæ quantitate, & jus inde factum propinatur mane vel vesperi, vel utroque tempore ad longum tempus. Addunt alii ranas, vel testudinis terrestris carnem, vel plantas morbo accommodatas; sed etiam sine his suas exserunt vires viperæ. Carnes vero conciduntur, & concisæ cum pane trito, carnibus tenerioribus minutim dissectis, & ovi albumine commiscentur, placentæque in modum coquitur, & usui dantur. MORGAGNIUS, quem imitatus est HAENIUS, viperæ carnes a decocto reliquas cum saccharo, quod vocant, rosato veteri subigi, & dari curabat, eique superbibi jus, quod decoctæ suppeditaverant.

Methodus nuperorum.

Juris & carnium usus præstans.

(**) Vide *notam* * ad §. CXLII. *Vol.* III.; in hac enim auctor contra vituperatores hujus remedii, inter quos etiam cl. TISSOTIUS, ejus præstantiam vim pluribus persequitur, ac defendit.

(*a*) *De simpl. medicam. facult. lib.* II. *cap.* 1.

(*b*) *De*

§. C.

Similia propemodum patitur is, qui *pleuritide* correptus fuerit. Nam a GALENI usque temporibus (*a*) hæc in pleuritide concurrere crediderunt; febrem acutam continuam; difficilem respirationem; tussim molestam; sputum crudum, interdum cruentum, aut striis sanguineis variegatum; pulsum durum, & *serratum*; & dolorem non profundum, nec obtusum, uti in peripneumonia, sed acutiorem, & sæpe pungentem in aliqua thoracis parte, aut in alterutro latere, quavis inspiratione, & tussi concussione ita exacerbantem, ut inspirationem, & tussim ægrotantes præ dolore cohibere cogantur, qui dolor modo febrim antecedit, modo subsequitur, prout nimirum *pleuritis* primaria est, aut secundaria. Hinc *pleuritidis* peculiaria symptomata, quibus, si minus definiri, describi certe potest, a CULLENIO sic enumerantur: *pyrexia*; *dolor lateris pungens*; *inspiratio dolens*; *decubitus*, *plerumque in latus affectum*, *molestus*; *tussis dolentissima*, *initio sicca postea humida*, *sæpe cruenta* (*b*). Dolor ergo vehementior, & semper præsens differentiam, si ullam, facit inter *peripneumoniam*; & *pleuritidem*.

Pleuritis & ejus notæ.

Pathognomicum signum dolor, & vehemens.

(*a*) RIVERIUS *Prax. med. lib.* VII. *cap.* 3.
(*b*) *Gen. morb. Ord.* II. *Phlegmas. gen.* 12.

§. CI.

Pleuritis tamen lateris, aut pleuræ costas succingentis inflamatio habita a plerisque fuit, ut eam

De sede pleuritidis dissensus.

eam a *peripneumonia*, quam in pulmonibus inflammatis locabant, apposite distinguerent. Alii vero, cum utramque *pulmonum* esse morbum dissectione cadaverum (*a*) cognovissent, caussam quærentes, cor in altera dolor nullus, aut obscurus tantum esset, in altere vero atrocissimus sæviret, sibi eam visi sunt convenisse in loci affecti diversitate. In exteriori enim pulmonis ambitu, quem a *pleura* involucro sensibiliorem putabant, *pleuritidem* collocandam duxerunt (*b*); *peripneumoniam* vero in interioribus pulmonum recessibus, quos obtusiori sensu præditos ob pleuræ ibidem defectum credebant. Verum nec *pleura* tanti doloris sedes esse potest, cum paucos, aut nullos nervos habeat, nec a pleura ideo pulmo sensibilior est, neque interiores ejus partes, quas nervi copiosius perreptant, obtusiori sensu donantur. Discrimen igitur omne inter *peripneumoniam*, & *pleuritidem* cum doloris atrocitas faciat, verosimillimum cum MICHAELE SARCONE arbitramur, in illa plerasque pulmonum partes minus sentientes, lentiusque ab inflammationis caussa affici; in hac vero aliquam ex illis, quæ exsquisitiori sensu donantur, nervisque insignioribus instruuntur, quales interiores esse videntur; aut proximius, vehementiusque ab acri inflammatorio nervos ipsos attingi, & vaxari. Quid ergo opus est, ut nonnullis placeat, sibi cofingere, in *pleuritide* arteriam *bronchialem* magis, in *peripneumonia pulmonarem* potius inflammatione tentari (An ita distinctæ sunt harum arteriarum diribitiones, ut sejunctim procedant? ut nullibi inter se communicent? ut nullibi sibi mutuo jungantur?

Pleura non est sedes doloris acutioris in pleuritide.

Unde atrocitas doloris criatur, probabilior conjectura.

Vana hypothesis, bronchialem in pleuritide, in peripneumonia vero pulmonarem arteriam magis inflammari.

(*a*) Vid. ZECCH. *l.* II. *de corp. human. structur.*,

atque

atque *Append. consult. med.* 26. LINDESTOLP. *de venen. p.* 314., quibus accedit MORGAGNIUS cum plerisque recentiorum.

(*b*) Invictissima vero argumenta, quibus demonstratur, *pulmonem* esse *pleuritidis sedem*, legantur apud TISSOTUM in *Epistola* ad cl. HIRTZELIUM *pag.* 28. *& seqq. Ex sch. auct*

§. CII.

Non tamen inde inficiamur, *pleuram* interdum rubescere, & quaquaversum inflammari, quod sane ex innumeris cadaverum sectionibus comprobari facile potest; sed solum contendimus, eam ob fere nullum, aut plane modicum, quo donatur, sensum tanto dolori excitando, quantus in pleuriticis (§. XCVIII.) esse consuevit, ineptam prorsus esse; nec tantam spirandi difficultatem, nec tussim, nec sputum copiosum, & cruentum efficere posse, nisi simul pulmo, aut nervi per posteriora cellularia spatia decurrentes, aut musculi intercostales una afficiantur. Compertum enim est iteratis observationibus, quando *pleura* sola inflammatione corripitur nec dolorem adeo acutum esse, nec inspiratione (quia inspirando ipsa potius laxatur) exacerbari, nec tussim adeo frequentem & molestam excitari, immo sæpe eam abesse (*a*). Immo non desunt cadaverum sectiones a viris celebrioribus institutæ, ex quibus patuit, inflammatam quidem pleuram fuisse, quin tamen ullum dolorem questi fuerint ægrotantes (*b*). Hanc *pleuræ* inflammationem multi cum veterum, tum nuperiorum aperte docent, *veram* proprie *pleuritidem* esse, quod *pleuræ*, a qua nomen eam accipere arbitrantur, reapse insideat. Rarissimum esse morbum ultro quidem fatentur, neque

Pleuræ inflammatio.

Inepta per se acutissimo pleuritico dolori excitando.

Inflammatio pleuræ absque dolore.

An hæc vera pleuritis?

que mirum videri ajunt, si sectio cadaverum ostenderit, raro in *pleuritide* pleuram inflammatam reperiri. At in pleuritide hac cuncta ne pleuritidi propria symptomata (§. XCVIII.) occurrunt? An tanta doloris acerbitas, an tanta spiritus difficultas? an tussis, sanguinisque exspuitio, ut vera *pleuritis*, qualem clinici describunt (§. C.), dici possit?

(*a*) ZEVIAN. *Della parapleuritide cap.* III. *p.* 30. 31.
(*b*) FRID. MEDICUS *Collect. observat. med. T.* I.

§. CIII.

Mediastini inflammatio, ejusque symptomata. Interdum *mediastinum* seorsum inflammationi subjicitur, morbusque pleuritidis instar affligit. Eo inflammato, plerique affirmant dolorem cum reliquis pleuritidis symptomatibus (§. XCVIII.) mediam fere, atque anteriorem pectoris regionem excruciare, si videlicet anterior *mediastini* pars, qua sterno adnectitur, inflammatione correpta sit; posteriorem vero, si posterior spinæque proxima; vel utrumque locum, si utraque pars afficiatur. PETRUS vero SALIUS DIVERSUS (*a*), *Signa ejusdem a P. SALIO DIVERSO deprompta.* qui in hujusce morbi signa plurimum inquisivit, animadvertit, *angustiam, & offendiculum quoddam ad sternum*, dum ægri inspirant, *potius* percipi, *quam dolorem* (quod sane exiguæ mediastini sensibilitati rite respondet); atque, *ubi dolor* reapse affligit, neque *insignem*, *neque vehementem* esse; *spirationem* vero *frequentem admodum*, *& celerem*, non tamen valde difficilem, aut anhelosam. Præterea asserit, se vidisse, ejusmodi ægros *febri acuta detineri*, ad quam accedebat magna jactatio, atque ingens sitis, & *cetera*,

tera, quæ febres ardentes comitari solent; in thorace maximum incendium conqueri, *unde & frigidum aerem inspirare desiderarent, & calidum spiritum reflarent*; tussi omnes vexari, sicca in principio plerumque, deinde humida; quæ excernebantur *colorata*, vel *rubra*, vel *flava*; *plurima flavi coloris, paucissima rubri*; pulsumque eos præseferre, *qualis pleuriticorum esse solet*. Remque peculiari observatione cujusdam ægrotantis, cujus sectionem affert, illustravit; addens, syncopem tum concurrere, cum *inflammatio mediastini* ad pericardium se diffuderit. *Pericardium* etiam, immo *cor* ipsum per se, & sejunctim inflammatur interdum. Quod ubi incidit, præter dolorem & anxietatem, æger patitur frequentes lipothymias, atque ingentes æstuationes; febrem acutissimam; sitim ardentem, immo ardentiorem, quam in pleuritide, & peripneumonia *(b)*. Pulsus vero sunt vehementes, celerrimi, inæquales; & quandoque intermittentes *(c)*. Neque rarum est, *pulmonum inflammationem* ob partium contiguitatem, aut connexionem ad *pleuram*, *diaphragma*, *mediastinum*, *pericardium*, atque ad *cor* propagari; & contra ab his ad pulmones protendi, & pro locorum, & partium, quæ afficiuntur, ratione magnam doloris atrocitatem, tussim assiduam ac vehementem, orthopnœam, delirium, singultum, convulsionem, miras pulsuum perturbationes, summamque anxietatem subsequi. Id mali genus, quando tot partes simul occupantur, a quibusdam appellatur *pleuroperipneumonia (d)*; sensu nimirum latiori, quam passim (§. CXII.) hoc nomen accipi soleat.

Pericardii, & cordis inflammatio; ejusque signa.

Interdum a pulmone ad reliquas partes, & ab his ad pulmonem inflammatio propagatur.

Tunc pleuroperipneumonia a nonnullis dicta.

(*a*) *De affect. particular. cap. VI.* (*b*) *Ibid.* (*c*) RIO-

(c) RIOLAN. *Enchirid. anatom. med. l. 3. p. 206.*
(d) HALLERUS *opusc. patholog. obs.* 13. MORGAGNIUS *de sedib. & causs. morb. epist. anat. med.* XX. & XXI. HAENIUS *Ratio medend. P....*

§. CVI.

Signa pleuritidis reliqua.

Etsi autem multa cum peripneumonia communia habeat *pleuritis*; in hac tamen, ut supra dictum est, acutus & lancinans dolor urget, inprimis si sinistrum latus laboret, isque modo sursum ad jugum, modo ad claviculam, modo ad omoplatam, modo deorsum ad præcordia, sive hypochondria procurrit, modo in utroque latere sedem figit. Interdum tunc solum se exserit, cum æger in dexterum, vel sinistrum latus reclinatus fortiter inspirare, aut tussire jubeatur. Eum enim ut inspiratio, & tussis præsentem adauget, sic abditum, & latentem excitat, detegitque. Quando id evenit, *occultam* dicunt *pleuritidem*. Caussam vero, cur dolor ad varia loca percipitur, aut propagatur, secundum HIPPOCRATIS mentem in *Coacis prænotionibus* (a) hisce verbis affertur: *Quibus ad unam claviculam dolor subit, iis una superior pulmonis ala laborat: quibus vero ad ambas claviculas dolor extenditur, ambæ superiores pulmonis alæ laborant: quibus ad mediam costam, media: quibus vero, ad quam partem pulmo extenditur, dolor permeat, inferna ala laborat: qnibus una tota ala laborat, quæ ei parti respondent, omnia ægrotant.*

Varia doloris ratio.

Caussæ varietatum doloris ab HIPPOCRATE assignatæ.

(a) N. 400., & alibi.

§. CV.

In ipſa febris acceſſione, quam ſæpe horror, & rigor antecedit, ſubſequiturque calor, & ſitis, quandoque vomitus, aut vomendi conatus infeſtat, atque urinæ tenues, multæ, poſtea paucæ futuræ & rubræ, redduntur. Reſpiratio eſt frequens, & parva, immo difficilis, ſed non ſemper ita, uti in peripneumonia. Difficilis quoque ut plurimum in ſanum latus decubitus; tunc enim difficilior redditur inſpiratio, increſcit tuſſi, atque anxietas, & ſæpe etiam dolor recrudeſcit. Quod facile explicatu eſt. Pulmo enim inflammatione affectus tumet, & deſtenditur, & ob congeſtionem ſolidior, graviorque eſt. Si in ſanum latus reclinatur, mediaſtinum urget, impellit contra pulmonem liberum, eum comprimit, coarctat, irritat, ſic ut reſpirationi minus inſervire poſſit. Hinc difficilior ſanguinis per pulmones trajectio, a qua tuſſis, atque anxietatis augmentum. Quando vero dolor ſimul invaleſcit in hujuſmodi decubitu, probabile eſt id evenire ob aliquam pulmonis cum ipſa pleura adhæſionem; pondere enim ſuo pulmo, dum ad lates ſanum reclinatur, qua pleuræ adhæret, diſtratus, & quaſi diſcerptus magis etiam doleat oportet; eoque vehementius, ſi plura & muſculi intercoſtales, quibuſcum concrevit, inflammatione una affecti ſint. Pulſus vero, ut ſupra poſui, plerumque durus & *ſerratus* eſt; nunc magnus & vehemens; nunc parvus, debilis, & inæqualis; nunc etiam mollis, undoſus, & bis feriens.

Alia ſymptomata explicantur.

Cur difficilis in latus ſanum decubitus?

Pulſuum natura.

§. CVI.

Sputorum varietas secundum varios morbi gradus.

Initio vel nihil, vel tenuis tantum pituita, vel crassum quid & tenax, & rotundum extussitur, sanguine tamen plerumque tinctum. Procedente morbo sputum facilius & copiosius educitur, atque ex liquido crassius, ex cruento albidius fieri incipit. In stadio, cui *status* nomen est, concoctum, album, æquale, levans, evadit. In declinatione denique dolor, febris, tussis, & spirandi difficultas sensim evanescunt, signis coctionis in omnibus excretis apparentibus. Contra vero si inflammatio (nequidquam natura, atque arte reluctantibus) ingravescat, latiusque pulmones occupet, aut ex pleura, & latere thoracis, quo incederit, ad pulmones metastasi feratur, tunc *pleuritis* in *peripneumoniam* migrare dicitur,

Quando pleuritis in peripneumoniam transire dicitur.

Infarctis enim glutine inflammatorio pulmonibus, plerumque non solum dolor sensu quodammodo obruto, ac retuso se remittit, & respiratio brevis, sublimis, orthopnoica evadit, pectus opprimitur, ac ebullit & stertit; verum etiam sanguis in ventriculo, auriculaque cordis dextera, & venæ cavæ trunco restitare, & congeri coactus obicem refluenti ex quacumque pectoris plaga humori opponit. Vi autem cordis in vasa pulmonaria sic oppressa adactus ea dilatat, ex poris inorganicis, aut ex lateribus vasis mucosum glutem exprimit, loca omnia obstruit, ac replet; unde vesiculæ aereæ compressæ nec dilatari possunt, nec circuitum per dulmones adjuvare, & promovere. Hinc interrupto vitali sanguinis circuitu vitam subita suffocatio, & mors excipit, antequam suppuratio, aut gangræna consequatur. Præterea

Pessimis congestionis effectus.

Suffocatio, & mors.

terea in tanta pectoris anxietate, & viarum interceptione mucosus humor undique per exhalantia vascula copiosius extillat, non vero ab absorbentibus recipi potest; cum plenissima sint; quo fit, ut circa pulmones, mediastinum, pleuram, pericardium & cor collectus, frigefacto post mortem cadavere concrescat, & dissectoribus deinde sub muci cujusdam puriformis specie, quo partes illæ plus minus obducuntur, sese exhibeat. Immo quandoque ob circuitum sanguinis sic retardatum & quasi cohibitum serosa ejus pars a reliquis secedens in cavum thoracis exsudat; hydrothoracem (*) peripneumoniæ adjiciens (*hydropneumoniam* vocant), & pressis undique jam laborantibus organis spiritum, & vitam elidit. Quod ubi everit, urinæ parcius fluunt, aut supprimuntur, inexspectata supervenit anxietas, atque tanta spirandi difficultas, quæ intra paucas horas suffocet ægrotantem.

Post mortem circa præcordia concretiones.

Hydrothorax peripneumoniæ quandoque adjicitur.

Quod vero ad sanguinem e vena eductum attinet; is tam in *pleuritide*, quam in *peripneumonia* postquam refriguit, concrescit in massam duram, cohærentem, & pauco sero circumdatam. Plerumque si non in prima venæ sectione, sane in altera, aut tertia ad summam superficiem apperet mucosa albida quædam crusta, quam vocant *inflammatoriam*; interdum ita coriacea, compacta & concreata, ut vix dividi, aut pertundi possit, & in medio concava, circum retorta sursum, & reflexa videatur. Interdum non alba est, sed flava, & subviridis; interdum [illegible]ccinea, aut ex albo, & coccineo colore [illegible] coalita. Rubent quoque malæ rosea [illegible] macula, multo frequentius ex eo latere in quo inflammatus pulmo est. Nec linguæ inspectio est negligenda, nam præter siccitatem,

Ejus notæ præcipua.

Crusta sanguinis inflammatoria.

Malarum rubor.

& sitim,

Linguæ albedo, & asperitas. & sitim, quæ acutos morbos comitari solet, ejus albedo & asperitas animadversionem merentur. *HIPPOCRATIS aphorismi.* In *Hippocraticis* quippe oraculis scriptum est; *In pulmonis inflammatione, si lingua tota alba fiat, & aspera, ambæ pulmonis partes inflammatione vexantur: quibus vero dimidiata lingua, qua parte id apparet, inflammatio affligit* (*a*).

(*a*) COACAR. *n.* 400.
(*) STORCKIUS, MONROOUS, SCOMINHERUS, & ZIMMERMANNUS (*Tom. p.* 31.) tradunt, sæpæ *peripneumoniæ* accedere *hydrothoracem*, & vicissim huic *peripneumoniam*. *Ex sch. auct.*

§. CVII.

Caussæ remotæ peripneumoniæ & pleuritidis. Caussæ, quæ utramque (§. XCVII.) gignunt, sunt illæ ipsæ a nobis alias recensitæ, a quibus reliquæ oriuntur inflammationes; sed in primis vehemens corporis, pectoris, pulmonumque exercitatio, tempestate potissimum rigente, aut æstuante, aut aere ventis exagitato; potus frigidissimus excalefacto corpori ingestus; repentinæ austrinarum constitutionum in boreales mutationes; catarrhi & rheumata graviora neglecta; hyemale & vernale tempus *; venenati, caustici, adstringentis, coagulantis, vel cujusvis incogniti prinoipii acris, miasmatis, vaporis, halitus inspiratio, aut ingestio; metastases morbificæ materiæ, morbi pectoris prægressi tum acuti, tum chronici; phthisis; asthama; hydrothorax, respiratio diutius compressa aut cohibita; prava thoracis, & pulmonum constitutio; ac demum peculiaris sanguinis diathesis, quam inflanmatoriam vocant, licet hæc quandoque non caussa: sed inflammationis effectus esse possit.

(*) Ver-

(*) *Vernales*, & *hiemales* multum inter se differre pluribus demonstratur *in Comm. de reb. in Sc. nat. & Med. gest. Vol.* VII. *P.* I. *p.* 155. Videsis. *Ex sch. auct.*

§. CVIII.

Peripneumonia, & pleuritis, quas hactenus descripsimus, *veræ*, *exquisitæ*, *& legitimæ* appellantur. Extant vero etiam *nothæ*, sive *spuriæ* ex eo ita nuncupatæ, quod nec gradu, nec symptomatum numero illarum adæquent gravitatem. Interdum tenuis & acer humor, sive lympha tenuis & acris confertim in pulmones illabitur, & catarrhi instar ardorem præter naturam excitat, æstum, & febrim inferens. Tunc & tussi, & spirandi difficultate, lenta febri conficitur æger sine cruenta exspuitione, sine absceſsu, aut ulcere. Hanc cum veterum plerisque *peripneumoniam spuriam* esse tradit NICOLAUS PISO (*a*), ab *exquisita*, sive *vera* tum ratione caussæ, tum symptomatum mediocritate plane diversam.

Peripneumonia, & pleuritis vera.

Notha sive spuria.

Peripneumonia spuria veterum.

(*a*) *De cognoscend. & curand. morb.*

§. CIX.

Est alia *peripneumoniæ nothæ*, sive *spuriæ species*, quam cum RIVERIO (*a*), & SENNERTO (*b*) *pituitosam* licet appellare, quia a crassa, viscida, & lenta pituita in pulmones ruente, eosque infarciente videtur oriri. Senes verno ut plurimum tempore corripit frigidos, pituitosos, vino deditos, aeremque palustrem incolentes, cachecticos præsertim, qui hieme perspiratione usi sunt. Hæc exorditur a tussi catarrhali, non tamen assidua, rau-

Peripneumoniæ nothæ speciæ pituitosæ dictæ.

Quinam magis ei obnoxii.

raucedine, frigore, & calore se mutuo excipientibus; febre quidem manifesta, sed mitiori seniorique, quàm in *peripneumonia vera* esse solet. Pectoris oppressio; pondus; obscurus, & gravativus dolor; sputum album, viscidum, spumosum, raro cruore consperfum; pulsus mollis, non valde creber, sæpe parvus, & debilis; sitis exigua; lingua muco albo obducta sunt ejus reliqua symdtomata, quibus plerumque adjungitur soporosus somnus. Hanc credo observatam esse a SYDENHAMIO (*c*), seduloque sub *peripneumoniæ nothæ* nomine descriptam. Sed ipse animadvertit, monetque, ægrotantem in ea vertigine etiam tentari, caput ei inter tussiendum dissilire videri, doloribus toto pectore passim vexari, vomitu omnia, quæ bibuntur, rejicere, & sanguinem e vena missum crusta pleuritica contegi. *Peripneumonia notha* nomen a BOERHAAVIO ei quoque tribuitur pulmonum infarctui, qui plerumque morborum finis esse consuevit, mortemque communiter antecedit. At SYDENHAMII ut incertum, & dubium morbum rejicit LIEUTAUDIUS (*d*), & BOERHAAVII opinioni non subscribit, nemini, ubi occasio tulerit, parcere solitus.

Ejusdem notæ.

Peripneumonia notha SYDENHAMII.

Alia BOERHAAVII.

Utraque a LIEUTAUDIO *rejecta.*

(*a*) *Prax. med....* (*b*) *Tract. l.... P....*
(*c*) ... (*d*) ....

§. CX.

Qui *pleuritidem* in pleuræ, & lateris inflammatone (§. CI.) consistere docent, hi (*) *veram* repetunt a pleura, & musculis intercostalibus externis inflammatis; *spuriam* vero habent eam, quæ a musculis intercostalibus externis inflam-

Pleuritis vera, & spuria quorumdam.

flammatione correptis pendeat. Verum tanta est earum partium propinquitas, & connexio, ut vix seorsum inflammari possint, aut certe si id acciderit, non facile singularum morbus distingui. *Pleuritidem* igitur *notham* vocabimus eam inflammationem, quæ latus ipsum occupat, musculos in primis intercostales, eorumque involucra; neque multum interest quærere, an simul pleura ipsa, quod probabile est & interdum accidit, afficiatur. A *vera* enim *pleuritide* (§. XCVIII. ad §. CVIII.) longissime abest *spuria* hæc, quod in hac dolor tactu, pressioneque ingravescit; æger in latus effectum ob doloris incrementum nequit decumbere, commodius in sanum convertitur; interdum exteriora tument, calent, & non raro ruborem etiam aliquem exhibent, Febris, & spirandi difficultas minor est, quam in pleuritide vera, neque pulsus adeo durus est, & *serratus*. Tussis vel nulla, vel exigua & sicca, nisi una concurrat pulmonum labes, esse consuevit. Immo ZEVIANUS *tussi & sputum* abesse a *pleuritide pleuram* occupante affirmat (*a*), quod ego quoque non semel observavi.

Pleuritis notha qualis auctori.

Diagnosis.

Decubitus difficilis.

Externus tumor.

Febris ratio.

Respiratio qualis?

Tussis quæ?

Interdum nulla tussis.

(*) Inter hos primi veiunt RIVERIUS, LOMMIUS, NICOLAUS PISO, & SENNERTUS.

(*a*) *L. cit.*

§. CXI.

Quibusdam (*) *pleuritis notha* est etiam *dolor lateris rheumaticus*, quem plerumque aliarum partium, ut cervicis, scapularumque dolores vagi antecedunt, nullaque, aut certe exigua, atque ex lymphaticarum genere febris adesse solet. Dolor hic

Alia pleuritidis spuria species.

Rheumatica.

hic pressione, inspiratione profundiori, & trunci motibus recrudescit quidem, & crescit, non tamen tussim movet, nisi cum tussi catarrhali morbus copuletur; aut tussim siccam movet tantum, & sine sanguinis sputo. Quo spectant *dolores laterales scorbutici*, *venerei* aut *hypochondriaci*; aut *flatulenti*, sub costis spuriis defixi, qui febre carent, & sæpe vagi, ac incertæ sunt sedis. Huc quoque refertur illi lateris affectio, sive *nothæ pleuritis*, quæ ex cruditatibus primarum viarum, cibis crassis, & pituitiosis, fungis, bulbis, aliisque similibus ventriculum, & intestina irritantibus, ac per consensum loca superiora afficientibus oriuntur (*a*): *Pleuritis* quoque *verminosa*, nempe a verminibus orta huc spectat, quæ profundius hypocondria excruciat, sympathiceque pectus, & quandoque pulmones affligit. Nec desunt, qui *pleuritidem spuriam* vocant quemcunique dolorem, qui costas spurias tenet, divexatque; quia illuc neque pleura, neque pulmo perveniunt.

Scorbutica, venerea, hypochondriaca, flatulenta.

Gastrica.

Vermino.

(*) Hæc est *Pleuritis notha* PLATNERI, LIEUTAUDII, aliorumque.

(*a*) Vid. NIC. PISO *de cognosc. & curand. morb. lib.* II. p. 186.

§. CXII.

Fieri etiam potest, ut *pleuritis* (§. CX. CXI.) cum ipsa peripneumonia tum a principio, tum in progressu conjungatur, conficiatque morbum, quem VINCENTIUS BARONIUS (*a*) speciatim & pressius *pleuroperipneumonia* vocavit. *Pleuritis* porro ratione loci, quem dolor tenet, dividitur in *ascendentem* & *descendentem* (*b*), item in *posteriorem*, sive *dorsalem* (*c*), & *anteriorem*.

Pleuropeiripneumonia BARONII.

Pleuritidis differentia.

HIP-

HIPPOCRATES (*d*) aliam etiam proponit pleuritidis differentiam, qua in *ſiccam*, & *humidam* diſtinguitur. *Pleuritis* præterea æque ac *peripneumonia* vel eſt *primaria*, vel *ſecundaria*, vel *ſymptomatica*. In ſecundariis, aut ſymptomaticis pſincipes ſunt *putridæ*, *bilioſæ* (*), *gaſtricæ arthriticæ*, *phthiſicæ*, *exanthematicæ* (**), *miliares*; *varioloſæ*, *morbiloſæ*, *ardentes*, *convulſivæ*, *catarrhales* (***), *periodicæ*, *metaſtaticæ*, *hydrothoracicæ*, *lacteæ*, *lochiales*, & ſic porro. Quanquam vero ex his, quæ *bilioſæ* dicuntur, ut plurimum ſint *ſecundariæ*, & *ſymptomaticæ*, interdum tamen *primariæ* ſunt, & cum ipſa febre incipiunt. Talem deſcriptam legere eſt apud cl. GUIDETTIUM (*e*), qui animadveritit, in ejuſmodi *bilioſis pleuritidinibus* dolores fuiſſe vagos; tuſſes ſiccas, & moleſtas cum pauco ſputo ſeroſo, vel ſubflavo, vel ſubcruento & ſpumoſum, difficillime & nonniſi per magnum tuſſiendi conatum ejiciendum; pulſus valde celeres & frequentes, calorem intenſum; genarum ruborem roſeum; anxietatem vehementem; ſitim permoleſtam; vigilias, & jactationes aſſiduas. Sanguis in his miſſus ſemel, iterumque eleganter rubellus remanebat; & ægri poſt ſanguinis miſſionem in deterius ruebant. Quinta autem peribant. Non ſecta vena, ſeptimo, nono, aut undecimo moriebantur. Sola emeſis remedio erat. Hiems frigida præceſſerat, & vel auſtrinum ſucceſſerat. *Eryſipelatodes* fuiſſe auctor laudatus arbitratur (*f*).

Sicca, & humida juxta HIPPOCRATEM.

Primaria, ſecundaria, & ſymptomatica.

Quæ ſecundariæ.

Bilioſa pleuritis interdum primaria eſt.

Ejus ſigna a GUIDETTIO *deſcripta.*

(*a*) *De pleuroperipneumonia &c.*, HAUXAMIUS *des plures &c. p.* 305. DEPLAIGNE *Recuil d'obſervationis de medecin. &c. Juillet* 1757. *T.* 7. *p.* 168.
(*b*) HIPPOCR. II. *acutor.*
(*c*) *Id* III. *de morb.* (*d*) *Id.* I. *acutor.*

(*) *De*

(*) *De pleuritide, & peripneumonia biliosa* vid. TISSOT. *Epist. ad* ZIMMERMANUM; MORGAGNIUM *de sed., & causs. morbor.*; MANETTI *consulto con annotaz. e giun.*; ANGELUM GALLI *adversaria medica*; DALLARMIUM *saggi di med. pratic.*; ALOYSIUM TARGIONIUM *gazzetta salutar. n.* 12. 13. 14. *&c. an.* 1783., *præter* BAGLIVIUM, LANCISIUM, SYDENHAMIUM, laudatum GUIDETTIUM, aliosque bene multos. *Ex sch. auctor.*

(**) De *secundariis exanthematicis* suis locis noster Auctor opportune disserit. Videsis *de morbillosa Vol.* II. §§. 135. 146. *De variolosa ibid* §§. 249. 254. 276. *&c.* Item *de miliari* nonnulla *eod. vol.* §§. 403. 405. 408. Omnia huc transferre licet, utpote *primariæ* etiam accommodata. *Editor.*

(***) Vid. *Vol.* I. *de Feb.* §§. 346. 356., & alibi, ubi de *intermittentibus* eodem volumine sermo est.

(*e*) *De pleuritide biliosa dissertat.* II.

(*f*) *Id. ibid.* Vide etiam DEPLAIGNIUM *l. c.*, a quo tum semptomata, tum curatio morbi describuntur. *Ex sch. auctor.*

§. CXIII.

Benignæ, & malignæ. Peripneumonia gangrænosa.

Aliæ item dici possunt *benignæ*, aliæ *malignæ*, prout signis malignitatis carent, aut stipantur. Ad malignas refertur peripneumoniæ genus, quam ob celerem in grangrænam transitum *gangrænosam* (*a*) vocant. Plerumque epidemica est interdum uni tantum hominum generi, aut loco, aut domui, aut cœnobio infesta, & sæpissime lethalis. Hæc a miasmate venenato, aut putrido, aut e caustico quodam acri, & siderante principio pulmonibus inspiratio, ac adhærente, aut sanguini primum infuso, & postea per febrim moto, & ad pulmones delato, quod eos celerrime sensibilitate. atque irritabilitate exuit, oriri videtur.

Signa ejus.

Sæpe

Sæpe a bile corrupta, aut primis viis adeo infeſtum, & necroticum principium ſuppeditatur. Sed plerumque tunc *ſymptoma* eſt febris *gaſtricæ*, aut *bilioſæ*. Ægri ea correpti queruntur de immenſo pectoris pondere, difficillime reſpirant, tuſſiunt, plerumque nihil exſpuunt, aut tantum bilioſa ſincera, admodum liquida, ſpumoſa, minime cocta, interdum etiam ſaniem fere ſubatram. Nonnulli vix tuſſiunt, ſuſpiria tamen trahunt, ut anxietatem, & pondus, quo opprimitur pectus, quodammodo ſublevent, luctum facie, atque oculis præſeferentes. Pulmones tunc videntur, ſenſibilitate jam, atque irritabilitate deſtructa, propemodum emori, & vitam emittere. Pulſus inſuper habent initio validos, ſed mox debiles, languidos, interdum raros, ac inæquales. Non raro exanthemata ſuperveniunt maligna, & peticulæ violaceæ. Quod communius eſt omnibus malignis morbis, huc etiam non deeſt, nimium virium languor.

Interdum ſymptoma febris gaſtricæ, aut bilioſæ.

Quando irritabilitas, ac ſenſibilitas deleri videntur.

Exanthemata interdum apparent.

Virium languor.

(*a*) Vid. Galenum..., Bartholettum...., Trilerum...., Huxhamium *Eſſai ſur les fievres*, *diſſert. ſur les pleuriſies*, & *peripneumon. chap.* 2. *p.* 239., & *obſervat. de aere Vol.* II. *menſ. Jan. Feb. Mart.* 2746. Vid. etiam *Saggi di med. prat. di P. P.* Dall' Armi *P.* 3. *p.* 235. uſque ad *p.* 241.

§. CXIV.

Sanguis in his e vena primum miſſus apparet coccineus, & diu ſeri tenax, ſed mollis, tener, parumque cohærens. Altera vice detractus *craſſamentum* lividum exhibet, maxime laxum, plurimo flavo, turbido, aut ſubviridi, aut ſubrubicundo ianatans ſero. Tertia vero nigrum fere, ſanio-

Sanguinis e vena miſſi phænomena in hac gangrænoſa peripneumonia.

niofum, diffolutum. Si qua contegitur inflammatoria pellicula, flava hæc eft, & mucofa; ac tardiffime concrefcens. Sic fe res habet plerumque. Vidi vero non femel in quibufdam hujufmodi *peripneumoniæ malignæ*, & *gangrænofæ conftitutionibus* fanguinem crufta phlogiftica denfiffima tectum, fortaffe quia venenatum miafma nondum fanguinis texturam corruperat. Neque perpetuum eft in hujufmodi malo vires fub initium, ut in reliquis malignis, deficere, fæpe enim ante morbum, eoque incipiente fatis valent; etfi progreffu orta gangræna, ut par eft, refolvuntur.

Obfervatio auctoris.

Virium languor an perpetuum fymptoma?

§. CXV.

Eryfipelas pulmonum. A LIEUTAUDIO an jure negetur?

Eryfipelate interdum prehendi pulmones, auctor eft HIPPOCRATES (*a*), & poft eum BALLONIUS, BAGLIVIUS, aliique non pauci (*). LIEUTAUDIUS negat id fieri poffe, quod eryfipelas cutis morbus tantum effe videatur, non interiorum partium. Sed tanti ejus auctoritas a nobis fieri non debet, ut ceteris magnis viris fidem denegemus (**). *Pleuritides* enim, & *peripneumonias eryfipelatodes* dari, nos quoque compertum habemus, *ficcas* plerumque; quas, ut ait BALLONIUS (*b*), ferum acre, fubtile, malignum efferum, coctionem, atque anacatharfim eludens, efficit, & id phlogofim potius vagantem, quam phlegmonen fixam excitat, a qua pulmones repente quafi fiderantur. Morbum præfentem oftendunt rubores genarum fugaces; tuffis inanis; magna linguæ ariditas; interior vifcerum ardor; affidua anxietas, & jactatio; virium fubitus lapfus; & exiguus dolor. HIPPOCRATES (*c*) vero addit dolores acutos, pungentes, modo ad fpinam

Signa morbi præfentis.

Dolores ad dorfi fpinam,

nam dorsi, modo ad sternum excurrentes, sed vagos, & transitorios, quales egomet ipse non raro observavi. GORTERIUS *(d)* præterea his accenset pulsum velocem, non valde durum, urinas flammeas, facilem metastasim, & crustæ pleuriticæ in sanguine e vena misso absentiam. Sectio cadaverum ostendit pulmones vehementes rubros, aut nigricantes, & gangræna affectos; sed molles, & flaccidos, non duros, & infarctos, ut in *vera pleuritide*, & *peripneumonia*. Nec rarum est, febrem ardentissimam esse, pulsum vehementem & velocissimum, & spiritum ore præcalidum exire; neque hæc, sanguine pluries etsi omisso, qui ruberrimus, & spumosimmus plerumque est, quidquam de suo vigore remittere. Qui hoc morbo corripiuntur brevissimo tempore pereunt, immo repente nec cogitantes, testante BAGLIVIO *(e)*, jugulantur; quod sane nostra experientia confirmamus. An hæc *varietas* est peripneumoniæ *gangrænosæ* (§. CXIII.)? Nonnulli, inter quos SUAVAGESIUS *(f)*, *pleuritides biliosas* confundunt, quæ sæpe *gastricæ* sunt, & *symptomaticæ*. *Biliosas* quoque *erysipelatodes* fuisse credit, GUIDETTIUS *(g)*.

& sternum quandoque, teste HIPPOCRATE, *decurrentes.* *Ex* GORTERIO *alia signa.* *Quid ex cadaverum sectionibus?* *Morb cita, & fere repentina.* *Quæstio.* *Pro biliosa pleuritide a quibusdam hic morbus habitus.*

(a) *Lib. de intern. affection. n.* 8.

(*) SCHENCKIUS *Peripneumoniam erysipelatosam* recensent *observat.* 46. *in scholio*.

(**) MORGAGNIUS (*de sedib. & causs. morb. Epist.* XX. *n.* 12.) pulmonis inflammationem in *rubore furace* aliquando consistere non negat, quando nimirum est de genere *legitimi erysipelatis*. HAEMIUS quoque eamdem sententiam tuentur (*Part.* IX. *cap.* IV. *p.* 125.), cum inflammatos quidem pulmonum infimos lobos observavit, non tamen ut reliquis peripneumoniis, aut pleuritidibus duros.

(b) *Epid.* I. *p.* 83., & III. *p.* 20.

(c) *L. c.*

(c) *L. c.* (d) ....
(e) *Append. de pleuritide*....
(f) *Nosologie* .... (g) *Dissertat.* 2. *cit.*

Prognosis.

§. CXVI.

Signa fausta, & prava. *Peripneumonia* semper plus habet periculi, quam doloris, & tunc qotissimum fere mortifera est, cum ad summam spirandi difficultatem delirium etiam accedat, aut quando ex angina nascitur, aut acuto alicui morbo supervenit; nam vel intra *septimum* diem occidit, aut in abscessum, & tabem abit. Interdum sub graviori casu, si sanguis e naribus ubertim fluat, & venter biliosa multa, & spumosa deponat, spes aliqua salutis affulget: contra *quarto* die, aut, quod longissimum est, *septimo* morte finitur. *Malum autem est, phrenitidem* (a), aut *nervorum rigorem* (b), *Urinæ notæ vel bonæ, vel malæ.* aut *alvi profluvium* (c), quod sputum supprimat, supervenire; aut *ægrum residere velle*, (d) aut *urinam celeriter post potionem prodire* (e), aut quæ ab initio *cocta* erat, post *quartum* diem *tenuem* *Si levis inflammatio est, quomodo solvatur?* evadere (f). Sæpe ubi levis inflammatio est, neque multum diffusa, solvitur solo sputo copioso, facili, leviter sanguineis filamentis distinctio; interdum urina multum sedimenti habente; non raro solo sudore; rarius diarrhœa mucosa cum striis sanguineis commixta, aut biliosa. Sed illud frequentissimum est, quod, cum inflammatoria congestio resolvitur, pars quædam in bronchia sibi viam parat, ut per sputa expelli possit, pars vero alia in venas traducta & circumacta variis excretoriis se applicat, ut excernatur. Renes vero

ro ſæpius eam recipiunt, atque excernunt urinis craſſis, turbidis, & copioſis emiſſis, quæ ſedimentum rubrum, & lateritium deponunt. Futuram autem hujuſmodi inflammationis reſolutionem pleurumque indicant urinæ ſaturetiores, & jumentoſæ, quæ ad latera vitrei vaſis, quo continentur, & refrigeſcunt, albam, adhærentem, mucoſamque materiem demittunt, cuticulamque in ſuperficie exhibent ejuſdem naturæ, circulum quaſi formantem, qui vaſi adhæreſcit. Nec rarum eſt, *peripneumoniam*, & *pleuritidem quarto*, vel *ſeptimo die*, vel paullo tardius erumpentibus *puſtulis miliariis* (*) *critice judicari*, & ſolvi; quod ſæpius vidimus.

Quid reſolutionem inflammationis prænunciet?

Exanthemata miliaria ſignum bonæ criſeos.

(*a*) *Aphoriſ.* XII. *ſect.* VII. (*b*):....
(*c*) *Aphor.* XVI. *ſect.* VI. (*d*) COAC. PRÆNOT. *n.* 497. (*e*) COAC. *n.* 579. (*f*) COAC. *n.* 515. 580.

(*) Vide *Saggi di med. pratic. di* PIETRO PAOLO DALLARMI *T.* 2. *Giunta all' oſſervaz.* XXXI. Cl. LE ROY vidit *pleuritidem* cum ſputo ſanguinis, difficultate cubandi in latus ſanum, & ſudoribus multis & frequentibus, non tamen fœtidis, *judicatam die quanto eruptione puſtularum miliarium rubrarum, multarum, & prurientium.* (*Melang. de phyſique, & de medec. Prem. mem. ſur les fievres aigues. p.* 209.) *Ex ſched. auct.*

Obſervatio cl. LE ROY.

§. CXVII.

Sputa optimæ notæ eſſe conſueverunt, quæ alba, lævia, atque inodora ſunt; quæ quarta die matureſcunt (*), atque alba, & ſubcitrina fiunt, quæque facile, & copioſe prodeunt. Si tertia die appareant, brevem morbum; ſi tardius, longum futurum ſignificant. Neque inter initia terrere

Sputum bonæ notæ.

Sub initio morbi an rufus, sanguinisque color malus?

Sputum malæ notæ.

debent sputa rufo colore, & sanguineo tincta, dummodo facile excernantur, respirationem levent, & mitiorem habeant febrim comitem. Quæ die septima non maturescunt, fere lethalia, aut certe ancipitem exitum reddunt. Liquida, & salivæ instar morbi longitudinem indicant; mala sunt spumosa, viscida, aut aquosa, quia inutilia; deteriora, si cruenta, & sincera. Liquida, viridia, nigra, aut putrida *gangrænam* utplurimum, & mortem imminentem prænuntiant (**).

(*) Sputum *concoctum* est duri simile *non claro, non viscido, nec nimium flavo, nec nimium cruento, nec viridi, nec livido*, ut ait HIPPOCRATES *de vic. acutor. sect.* IV.

(**) Vid. COACAR. PRÆNOT. *n.* 13. 14. 15. 16. 17.

§. CXVIII.

Alia fausti, infaustique exitus signa.

Lingua biliosa, si inter initia appareat, malum septem diebus desiturum, si vero *tertio*, aut *quarto* talis fiat, ad *nonum* perventurum esse portendit. Quibus autem dolores ab initio leves sunt, & *quinto*, & *sexto* interduntur, hi plerumque ad *duodecimum* producuntur, raroque servantur: præcipue septimo, & duodecimo periculum subeunt. Quod si *decimum quartum* evaserint, sani fiunt. Sani quoque fiunt illi, quibus *interiora auris dolor*, & *abscessus oboritur*, & *pus inde dimanat*, ut BAGLIVIUS testatur. Plerumque etiam non infausti exitus est, si sanguine emisso morbus levetur; etsi deinde iterum recrudescat. Spes enim est, repetitis venæ sectionibus cessurum esse.

Auris dolor, & abscessus ad interiora?

§. CXIX.

§. CXIX.

Siccæ, fine videlicet fputo, *pleuritides* certam perniciem plerumque minantur, nifi urinæ profluvium eis superveniat. Metuendæ quoque funt ad fuperiora, aut pofteriora tendentes, nifi hæ fpuriæ fint, & mufculis exterioribus infideant (§§. CIX. CX.). Quæ vero *quatuordecim* diebus non repurgantur (*a*), fæpe fuppurationem fubeunt, ni fuffocent. Difcipuli vero Hippocratis (*b*) tempus hoc extendunt ad *duos & viginti* dies ufque, quibus fi non repurgentur, fuppuratio imminet. Senibus, atque utero gerentibus plerumque perniciofæ funt, aut abortum, & partum follicitant; nec minus periculi afferre iis confuerunt, qui in illas recidunt, aut pluries eodem morbo laborarunt, quanquam ex his quoque complures evadere non rarum fit.

Sequuntur prognoftica figna tam prava, quam bona.

Quid de fenibus, & utero gerentibus?

Quid in recidivis?

(*a*) Hippocr. *fect.* v. *aphor.* VIII.
(*b*) *Lib.* I. *de morb. n.* 24.

§. CXX.

Nec tutum eft, dolorem prius evanefcere, quam febrim. Eo enim definente, fi febris perfiftat, neque ab alia cauffa pendeat, aut quod pejus eft, fubinde ingravefcat, atque aliæ partes novis, gravibufque fymptomatibus affici incipiant, alterutrum fieri folet, nimirum aut *fuppuratio*, qua dolor fuit, aut tetra ad eas *metaftafis*. Si vero pulfus fiat parvus, frequens, atque intermittens cum fudore frigido, & poft *duodecim* horas delirium fubfequatur, inflammationem *gangræna*

Metaftafis, aut fuppurationis notæ.

Signa gangrænæ.

grœna

græna excipi, & terminari perſpicuum eſt. Si demum febris, quæ adhuc pergit, cum horrore circuitus quoſdam habeat, aut veſpere ut plurimum recrudeſcat, dolorque ſubinde, præſertim in acceſſionibus, iterumque deliteſcat, *ſuppuratio* certe in ſuſpicionem venit, quam certius prædixeris; ſi ſtrangulatus ſe hiſce adjungat, & febris jam a multo tempore teneat, & ſputorum ſapor ſubdulcis percipiatur.

Certiora ſuppurationis indicia.

§. CXXI.

Malus pleuritidis in peripneumoniam tranſitus, & quare?

Malam *pleuritidis* in *peripneumoniam* mutationem dixit HIPPOCRATES (*a*), & jure profecto; nam latius inflammationem per pulmonem diffundi id ipſum ſignificat. Inflammatione autem latius diffuſa, celluloſus textus, quo veſiculæ pulmonares colligantur, & vaſa eorum minima inflammatorio glutine tenaci, & polypoſo ita replentur & inferciuntur, ut ipſa aerea ſpatia, & veſiculæ compreſſæ aerem ad inſpirandum non amplius admittere poſſint; quo fit, ut non ſolum, quia pulmones nequeunt expandi, ſanguis per minimam arterias trajici non poſſit, atque adeo pulmonum infarctum augeat; verum etiam nervis ubique fortius ſive diſtractis, ſive dilaceratis, ſive quaſi prælo contuſis, & preſſis, omnis doloris ſenſus pereat, eique mortalis ſuccedat anxietas. Et reapſe pulmones e flaccidis, & mollibus duri, & compacti fiunt, hepatis ſubſtantiam omnino emulantes; uti eorum, qui obierunt, cadavera oſtenderunt. Mala quoque eſt ſanguinis e naribus ſtillatio, ſi pauca ſit, aut ſi uberior vires infringat. Peſſimum denique ſignum erit, ſi multum materiæ in pulmonibus ſtrepat,

Stillæ ſanguinis e naribus, vel nimia malum.

facies

facies mœrentem referat, atque oculi aurigine suffundantur. *Pessimum signum quale?*

(*a*) *Aphoris.* XI. *sect.* 2.

§. CXXII.

Pulsui vero, qui varius, ut supra monitum est, esse potest, etsi magno, & valido, ac æquali, non temere fidendum est; potest enim ad ultimum usque vitæ momentum spem alere, & repente nec opinanti deficere. Interdum enim ex duro, inæquali, & parvo fit mollis, æqualis, & magnus, qualis esse solet qui *criticus* appellatur. Interim tamen, aucta magis magisque spirandi difficultate, æger fere inter loquendum, aut dum loci mutationem parat moliturque, extemplo animam efflat. Itaque ad respirationem magis respiciendum est, quam ad reliqua signa. Illa quo facilior, eo prosperiorem eventum spondet; & vicissim. *Pulsui bono non fidendum & cur?* *Difficilior respiratio in prognosi maxime attendenda.*

§. CXXIII.

Exitiosum quoque censent BAGLIVIUS, LANCISIUS, & BOERHAAVIUS, si sanguis e vena missus floridus sit, & crusta albida, sive *pleuritica* careat: materiem enim crassam tenacem concrescentem, quæ prodire deberet, pulmonibus inhærere credunt, graviusque malum inde reddi. At si quid ego judicem, non semper hujusmodi crusta phlogistica absens pejorem morbum portendit, quia sæpe altera, aut tertia, immo quarta venæ sectione demum apparet, & quia multa sunt, ut demonstravit in primis SYDENHAMIUS, & HAE- *Crusta phlogistica deficiens ex BAGLIVIO, LANCISIO, & BOERHAVIO quid portendat?* *Cur eorum opinio improbetur?*

& HAENIUS, quæ glutinis inflammatorii concretionem quominus in conſpectum veniat impedire poſſunt. Nec ubi ab ejus defectu (§. CXIV.) periculum imminet, id eidem intus retentæ tribuendum forte eſt; a tenui enim, atque acri humore, eoque ad diſſolvendum idoneo tunc inflammatio *eryſipelatis* inſtar pulmones occupat, & cito ad *necroſim* perducit.

Periculum ex defectu cruſtæ phlogiſticæ non pendet ab eadem intus retenta.

§. CXXIV.

Prognoſis complicatarum, uti Pleuroperipneumoniæ & Inflammationis Mediaſtini & pericardii.

Multa ex his accommodari etiam poſſunt diverſis, multiplicibuſque horum morborum complicationibus, hoc tantum diſcrimine, quod ſi *ſimplices peripneumoniæ, & pleuritides* ingens periculum continent, tanto majus inerit *pleuroperipneumoniæ*, quocumque ſenſu accipiatur (§§. CIII. CXII.), aut inflammationibus utrumque pulmonem infeſtantibus. De *mediaſtini* vero, & *pericardii* (§. CIII.) inflammationibus par erit ratio. Utraque enim iiſdem obnoxia eſt viciſſitudinibus, ſed præterea ſputorum caret, atque exſcreationis auxilio. Altera vero etiam ob cordis viciniam, & complicationem multo deterior eſt.

Curatio.

Indicationes.

Quod vero attinet ad curationem, ſingulæ fere eamdem expoſcunt, quam *peripneumonia* (§§. XCVIII. IC.), & *pleuritis* (§. C. & *ſeq.*). Cumque ea iiſdem indicationibus, quæ cujuslibet inflammationis propriæ ſunt *, inniti debeat, protinus ab initio larga ſanguinis miſſio imperanda eſt, & parvis interjectis aliquot horarum intervallis eo uſque repetenda, donec pulſuum durities

VS.

Iteranda uſquequo?

ties ac impetus, & symptomatum, inflammationisque furor, atque acerbitas se remittant; eorumque loco resolutionis, & coctionis signa (§. CV.) appareant. Remitti autem inflammationem novimus, quando dolor plurimum imminuitur; respiratio liberior redditur; tussis mitior fit; pulsus ad pristinam mollitudinem redit; æqualior, rariorque evadit; febrisque mitigatur; & simul sputum facilius excernitur, & urinæ crassæ subsidunt, aut universa cutis sudore madet. Itaque maturæ, & liberaliter, præsertim in *pleuritide*, quæ largiorem sanguinis missionem præ *peripneumonia* requirere, & ferre existimatur, sanguis detrahendus est, modo vires, ætas, temperamentum, habitus corporis, anni tempus, & constitutio non repugnet. Ad uncias XII. vel XV. vel etiam XX. *prima* venæ sectione educere non dubitant clinici exercitatiores; immo aliqui interjecto exiguo temporis intervallo eamdem quantitatem effluere ex eodem vulnere sinunt (*a*), testanturque, sic confestim morbum jugulari. Viribus autem habenda potissimum ratio est, utpote quæ ad coctionem, atque excretionem, quæ per sputa plerumque in morbi *statu*, & declinatione fieri debet, necessaria sunt. Præstat autem ex loco parti affectæ proximiori, sive ex latere dolori respondente sanguinem mitti, cum certior, promptiorque hinc sequatur *revulsio*, uti omnium ferme clinicorum experientia (**) compertum est; atque ea repeti potest, donec doloris acerbitas, respirationis angustia, & pulsus durities exposcere videntur.

Coctionis signa.

Quantitas sanguinis mittendi.

Cautio.

V. S. e loco parti affectæ proximiori.

(*) Vide *Commentarium de inflammatione Vol.* I., & *alibi*.

(*a*) SIMSIUS *Malad. Epidem. chap.* V. *p.* 123.

(**) Etsi

Monitum & exceptio regulæ circa sanguinis missionem.

(**) Etsi sanguis ab affecto latere emissius communiter magis prosit; id vero non ita perpetuum est, ut quidam sibi persuadent. ROZIERIUS enim (*Traite des maladies de la potrine p.* 65.) monet, GESNERUM observasse, in *pleuritidis epidemicæ*, & *malignæ* specie sanguinis missionem e brachio inutilem, e pede vero plurimum salutarem fuisse. *Ex sch. auct.*

§. CXXV.

Jugularium quoque sectio, quandonam opportuna?

Quod si tanta videatur pulmonum repletio, ut non solum *inspiratio* multum laboret, verum etiam sanguinis e capite reditus retardetur, inhibeaturve, ideoque venæ jugulares turgeant, facies cum livore rubeat, inexplicabilis anxietas cum pulsu obscuro, & depresso, delirioque accedat, non suppetit præstantius auxilium, quam alteram ex *jugularibus* incidere, ac aperire. Sectio hæc quam citissime caput relevat, & propius a *pulmone revellit* *, venam *azygam*, atque adeo venam *bronchialem* exonerando.

An revulsio in morbis pectoris fieri possit?

(*) *Revulsionem* in pectoris morbis nullam haberi posse contendunt plerique. At falluntur. Nam *arteria bronchialis* vel ab aorta sub arcu ejus, vel a prima intercostalium inferiorum, vel ab intercostali superiori oritur. Sanguis refluxus per venam bronchialem, & venas intercostales ad venam azygam fertur. Depletis autem axillaribus, bronchialibusque per basilicam sectam venis, sanguis uberius in respondentes arterias derivatur. Hinc minus in intercostales, atque adeo in bronchiales arteriam influunt, En *revulsionem* ab ipso *pulmone*, quam nonnulli negant. Sed & *vena cava*, aliquantum hac ratione detumescente, dat venæ azygæ spatium, in quod se citius exoneret, facitque, ut possit ab arteriis, quæ in eam desinunt, majorem sanguinis co-

copiam & recipere, & absorbere. En quomodo inflammatus cum pulmo, tum thorax a vena sive *brachii*, sive *colli* secta sublevetur. Arteria demum *bronchialis* communicat ubique cum arteriæ *pulmonaris* ramusculis. Ergo etiam ab his fiat *revulsio* necesse est. Sic animadvertit cl. PLACENTINUS in libro *de venæ sectionis usu p.* 88., & 89.

§. CXXVI.

Si vero id auxilii nequaquam juverit, aut nimia colli pinguitudo, quo minus administretur impedimento fuerit, nonnulli cum ARETÆO, & HUXHAMIO suadent, sanguinem uno eodemque tempore ex utroque brachio mittendum esse, simulque aerem frigidiorem inspirandum exspirandumque, quo facilius humor e pulmone excutiatur (*). Nec inutile est, vaporem aceti aqua calida temperati per os haurire; fomentis abdomen laxare; pedes, & manus in balneum tepidum demittere; ligaturis, frictionibusque artus quodammodo irritare.

VS. syncronia in utroque brachio.

Aer frigidus & vapores inspirandi.

Revellentia.

(*) *Arteriotomiam* a nonnullis hic proponi, posseque eam emolumento esse, animadvertit cl. ROZIERIUS loco citato. Sed monet, hanc vix sine periculo, nisi in *arteria temporali* fieri. Non enim imitandum censet AVENZOAREM, qui pectoris inflammatione laborans, sibi *radialem* arteriam bono eventu secuit. *Ex sch. auct.*

Arteriotomia quo loco facienda.

§. CXXVII.

Interdum accidit ob celerem virium vitalium lapsum, qui sanguinis missionem in malignis præsertim subsequitur, ut vena quousque opus esset secari non possit, aut peculiaris ægri, aut epide-

Cautio circa venæ sectionem, si virium lapsus adsit.

micæ

micæ constitutionis conditio eam non ferat. Tunc post primam, vel alteram leviorem sanguinis missionem, vel etiam continuo ab initio expedit, cucurbitulas tam siccas, quam scarificatas dorso, & pectori admovere, aut hirudines hæmorrhoidibus, in iis præcipue, qui earum fluxui assueti sunt, applicare; & tantum sanguinis haurire, quantum vires ferant & urgens morbi vis requirat. Cautissime etiam sanguis mittendus est in ea, quæ *a metastasi* oritur, *peripneumonia*, si vires jam fuerint fractæ, & pulsuum magnitudo, & totius habitus bonitas animum non faciant. Sunt etiam qui non ultra diem *quartum* secandam venam præcipiunt, metuentes coctionem, sputorumque, quibus morbus solvi solet, excretionem impedire. At quamvis intra diem quartum sæpe morbus ad coctionem perveniat, id tamen non omnibus commune est. Non raro hosce limites excedit morbi vis, & longius producitur ejus cruditas. Quando id incidit, quovis tempore (dummodo gravia symptomata inflammationis crudæ & sævientis, præsertim dolor, difficilis respiratio, febris magna, & pulsus vehementes, atque duri perseverent) detrahendus sanguis est, quemadmodum expertissimi clinicorum facere consueverunt. Immo id omitti haud debet etiam tum, cum inflammatio, postquam jam conquieverat, iterum recrudescat, quæcumque demum fuerit dies, *septima* nimirum, *quartadecima*, & *vigesima*, aut alia ulterior.

Cucurbitulæ tam siccæ, quam scarificatæ.

Hirudinum applicatio hæmorrhoidibus.

Cautio circa sanguinis missionem in peripneumonia a metastasi.

An VS. post quartum diem? Non semper fit coctio morbi intra 4. diem.

Sanguis mitti potest recrudescente morbo, etiam post VII. XIV., XX., & amplius dies.

§. CXXVIII.

Sanguinis igitur missio cum inflammationibus habeatur auxilium longe præstantissimum, sic ut

in ea

in ea maxime confidendum sit, & sine ea vix aliquid boni præstent cuncta alia artis adjumenta; sequitur, ut vel in ipso peripneumoniæ imminentis metu locum habere debeat ad hanc videlicet præcavendam. Interdum tamen morbus adeo levis est, febris ita exigua, & moderata; respiratio vix laborat; sputum protinus ab initio flavum, & striis sanguineis intermixtum libere prodit; aut urina hypostasim albam, copiosamque deponit; aut biliosa multa alvo egeruntur; & cutis universa sudore perfunditur, atque hinc pectoris gravitas, aut dolor ita remittitur, ut inflammationem resolvi pateat, quo in casu sanguinis missionem prætermitti posse plerique autumant, ne utile ipsius naturæ opus inopportune interturbetur, Idque eo magis tenendum est, quominus resolutioni se opponere videatur laxa solidarum, & fluidarum partium constitutio, & corporis benigna temperies.

VS. ad præcavendam peripneumoniam.

Abstinendum a venæ sectione, quando natura suis viribus opus salutis perficiat.

Quo in casu id maxime attendendum?

§. CXXIX.

Alienum quoque est in eo casu (§. CXXVII.) quamcumque aliam evacuationem moliri. Id unum tunc curandum est, ut salubres naturæ motus, conatusque perficiantur. Quod præstat aeris tepor, ejusque iterata renovatio; atquæ calidæ vapor inspiratus potus diluens, saponaceus, temperans calide haustus; blandi clysteres in anum immissi; abdomini admota fomenta quæ molliunt animi, & corporis quies; victus tenuis; atque omnia alia, quæ meatus laxant, & reserant, humores temperant, mulcent, & solvunt, & materiæ hærentis, aut corruptæ per sputa, urinas, sudores, excretionem promovent, atque adjuvant.

Tunc inutilis qualibet alia evacuatio ab arte promota. Quid ars præstare debeat.

§. CXXX.

§. CXXX.

Quæ dolori leniendo conveniant?

Dolori autem pleuritico leniniendo valent extrinſecus admota quæ molliunt, & diſcutiunt, aut reprimunt; ſpongia nempe ex decocto malvæ, chamæmeli, meliloti, florum ſambuci (aceti tantillo adjecto) expreſſa; veſica oleo, aut lacte ſemiplena; cataplaſmata ex radicibus althaeæ, foliis malvæ, ſeminibus lini, & fœnugræci lege artis parata; linimenta ex unguento populeo: aut oleo, violarum, nymphеæ, hypoſciami, ſimilibuſque: & ſi valentius diſcutere velimus quam relaxare, his camphoram, & crocum adjicere oportet. SWIETENIUS pannes laneos decocto emollienti cui ſapo adjectus ſit, aut lacte aqua diluto imbutos admoveri jubebat, renovarique ſæpe, ne frigeſcendo nocerent. Immo lateres calentes deſuper dabat hunc in finem. Doſis ſaponis eſt ſemunciæ pro qualibet libra decocti. Si vero per hæc dolor non remittat, nec cedat, dolenti loco, cute profunde inciſa, admoveri cucurbitula debet, & quantum fieri poteſt ſanguinis detrahi. Sic enim quam proxime, & ſine virium diſcendio inflammatæ parti, ſive ea ſit interior, ſive exterior, ſuccurritur. Utiliſſime etiam, ut jamdiu notiſſimum eſt, emplaſtrum ex *cantharidibus* imponitur, quod egregie cum diſcutit, & reſolvit, tum ulcere inducto extrorſum humorum allicit curſum. Sed hæc utilius adhiberi in ea *pleuritide*, quæ continentibus thoracis vartibus inſidet (§§. C. & CX.), & præſertim, quæ a dolore *rheumatico* (§. CXI.) fit, & frigore ſuſcepto orta eſt, quam in ea, quæ *pulmones* ſolum tenet, veroſimillimum eſt: quan-

Emollientia, & diſcutientia.

Camphora, crocus, ſapo &c.

Cucurbitulæ, cuti profunde incidendæ, applicatio.

Cantharides.

quanquam negari haud possit, aliqua revellendi laude præstare in hac etiam, atque in ipsa *pleuroperipneumonia* (§§. CIII. CXII.), quod avocata fortasse ad thoracica exteriora vasa majori sanguinis copia, tanto minor fiat ejus ad interiora, & speciatim ad arteriam bronchialem, ideoque ad pulmonem appulsus. At quacumque demum id ratione contingat, illud experientia compertissimum est, hujusmodi præsidia citissime, atque incantamenti instar dolorem interdum fugare. At si cantharides nulla præmissa venæ sectione, aut post sanguinem semel tantummodo missum applicitæ extemplo dolorem discusserint, nec sudore, aut alia critica excretione morbida materies e corpore prodierit, prudentis medici erit, venam iterum aperire, ne metastasi malum alias partes corripiat (*a*). *Animadversio.*

(*a*) Rozier. *l. c.*

§. CXXXI.

Quod si dolor atrocius excrucians perpetuas vigilias inferat, aut nervorum consensu cor spasmodice, ut ajunt, lacessi ita incipiat, ut pulsus parvi, celeres, profundi evadant, respiratioque præcludi videatur, necesse est, ut ad * παρεγορικὰ confugiatur. Ex his opium crudum, aut laudanum liquidum Sydenhamii, aut pilulæ de cynoglossa, aut diascordium Fracastorii, aut syrupus de meconio tanquam usu, & nostra etiam observatione sæpius comprobata in primis excellunt; eoque erunt opportuniora, si tussis quoque molestior compesci debeat. Tanta enim est interdum inflammatoriæ caussæ acritudo, & tan-

* *Paregorica.* *Probatiora.*

tanta partium laborantium irritabilitas, ut perpetuum ad tuſſim ſiccam incitamentum percipiatur, omnemque pectori, atque ægrotanti adimat quietem. Quo in caſu utendum eſt præterea demulcentibus, anodynis, atque oleoſis. Decocta igitur radicis althaeæ, aut hordei, aut ſaleb; mucilagines gummi tragacanthæ, aut arabici, aut ſeminum pſyllii, fœnugræci, biſmalvæ; emulſiones ex amygdalis dulcibus, & ſeminibus papaveris albi; linctus ex oleo lini, aut amygdalino recenti, & ſyrupo papaveris erratici, vel althaeæ in uſum veniant. Ubi vero magnus pulmonum infarctus eſt, a quo ſi ſomnus vi accerſatur, ſuffocationis periculum inſtare poſſit; aut ubi coctionis ſigna adſunt, facilisque ſputorum excretio eſt, cavendum eſt ab iis, quæ opium habent, aut certe iis cautiſſime utendum. Sputa enim ſupprimi, & æger ſuffocari opio poſſunt (*).

Decocta. *Gummi.* *Emulſa.* *Linctus.* *Cautio circa uſum opii.*

(*) *Opio vis narcotica adimitur, ſi methodo utaris a* cl. BOUCQUETO *tradita, quam deſcribit noſter in adnotatis ad* §. 232. *C.* VII. *Vol.* III.

§. CXXXII.

Poſt unam, vel alteram ſanguinis miſſionem, ſi amarus oris ſapor, lingua viſcido muco obducta, nauſea, aliaque cruditatis, aut putridæ in primis viis ſaburræ adſint indicia, aut alvus compreſſa ſit, lenienti aliquo medicamento eam ſolvere oportet. Inanis autem timor eſt quorumdam, ne per alvi ductionem exſpuitio in hiſce morbis pernecesſaria inhibeatur, dummodo alvus in principio, & morbi cruditate mitioribus medicamentis, quæ nec exagitent, nec valentius agant,

Quando alvus ducenda? *An alvi ductione exſpuitio impediatur?*

gant, ſubducatur. Oleum ex ſeminibus lini, olivis, aut amygdalis dulcibus ſine ignis ope expreſſum; manna; caſſia; paſſulæ præparatæ; ſal mirabile *Glauberi*; ſerum lactis cremore tartari, aut tamarindis incoctis alteratum; ſyrupus aureus *ſolutivus* commodiſſime adhibentur, & tunc præſertim, cum coacervata, & ſtagnans in duodeno, viciniſque locis bilioſa colluvies deturbanda ſit. Tutiſſima vero omnium etiam in morbi progreſſu; omnibuſque ejus ſtadiis ſunt enemata. Hæc innoxie alvum ſervant apertam, & clauſam opportune aperiunt non ſine magno morbi levamine. *Blanda proponuntur ad alvi ductionem.* *Enemata.*

§. CXXXIII.

Præter ſanguinis iteratam detractionem (*), quouſque refracta ſit inflammationis vis, & præter alvi ductionem, qua a ſordibus primæ viæ liberentur, humorumque fluxus ad inferiora provocetur; illud quoque ſedulo curandum eſt, ut ſolidis partibus laxitas quædam inducatur, ſanguinis fervor temperetur, acritudo obtundatur, lentor ſi quis eſt, diluatur, ſolvaturque ptiſana ex hordeo, vel avena affatim, & calide potui data; dilutis florum violarum, papaveris rhœados, bellidis minoris, ſambuci, verbaſci; decoctis radicum graminis, glycyrrhizæ, malvæ, althaeæ, paſſularum, jujubarum, emulſis ex ſeminibus frigidis: quibus pro re nata adjicienda ſunt, quæ leniter attenuant, incidunt, & ſaponacea virtute reſolvunt, uti nitrum purificatum, aut ſtybiatum, mel, oxymel ſimplex, roob baccarum ſambuci, ſyrupus ex aceto, & ſucco mali medici, violarum, ribeſiorum, berberum, aliorumque ſimi- *Temperantia, demulcentia, & reſolventia.* *Decocta, & diluta.* *Incidentia, & attenuantia.*

 lium

lium fructuum, quibus non ſolum facilius hærens inflammatoria materies diſcutitur, verum etiam ſanguinis, ſerique ad concreſcendum proclivitas emendatur.

Monitum de ſanguinis mittendi quantitate.

(*) Quantitas ſanguinis, quæ detrahi debet, varianda ſane eſt pro diverſa ætatis, temperamenti, habitus corporis, tempeſtatis, conſtitutionis ratione. In adultis SYDENHAMIUS XL. uncias non excedebat. Sed noſtris in regionibus, quando *exquiſita*, & *legitima* eſt *pleuritis*, aut *peripneumonia*, & pertinacior perſtat, & vires ſatis firmæ, & validæ, temperamentumque ſanguinem concurrant, ſæpe ad LX., LXXX., & ultra aſcendere ſolent. Neque pueritia ab ejuſmodi evacuatione ſecludenda eſt. Pueris enim, ſervata proportione, non ſemel tantum, ſed iterum; & tertio vena ſimiliter ſecari debet, ſecarique ſolet maximo cum emolumento.

§. CXXXIV.

Alia incidentia, & reſolventia.
Calegua-la Polygala.
Carduus benedictus, aliaque diaphoretica quando utilia?
C. C. gelatinæ.
Futilia quædam aut pleuritica.

Eo etiam ſpectant antimonium diaphoreticum non ablatum; camphora; ſpiritus MINDERERI; radix calegualæ, palygalæ virginianæ vel noſtratis (*), filicis maris ex aqua decocta; diluta ſummitatum cardui benedicti (**), genepi taurinenſium, herbæ ſcabioſæ, veronicæ &c.; quibus illud etiam conficitur, ut ſudor leniter motus a centro ad circumferentiam vim morbi utiliter avertat, expellatque. Quod præcipue proficuum eſt, quando coctionis ſigna jam in urinis ſaltem appareant. Neque omnino hi excludendæ videntur *gelatinæ* c. c. acido ſucco citrii, aut mali medici imbutæ, & in longiori aquei potus copia ſolutæ, utpote quæ diaphoreſim promovere dicuntur. Laudantur paſſim oculi cancrorum, dens apri, ſanguis hircinus, quæ hodie uti vana & ſu-

& futilia antipleuritica jure a sanioribus medicis flocci fiunt. Hisce addunt nonnulli sperma ceti; de cujus tamen molliendi, resolvendique facultate exstant apud clinicos documenta non levia: *Quid di spermate ceti.*

(*) *Polygala* utraque tam *virginiana*, quam *nostras* incidens, & exspectorans est. Ejus laudes celebrant D. TENNENT *mem. de la Societe Roy. ann.* 1739. & magis adhuc D. BOUVART *ibid. ann.* 1744. In primis laudatur in curatione pleuritidis *siccæ*, videturque quidpiam continere *specifici*. Vomitum prima vice excitare solet; deinde alvum movet, sputa elicit, citoque etiam urina, ciet. Modus eam adhibendi hujusmodi est: ℞. *Polygalæ virginianæ unc. unam. Decoq. in aq. com. pinta* j. *ad medietat. consumption. Calatur. dentur* ij., *vel* iij. *cochlearia singulis hori*. Etiam D. PAUL eam plurimum commendat in suo *de peripneumon. tractatu*. Vid. *Extract. litterat. Europ. T.* III. *ann.* 1762. *Ex sch: auct.*

(**) „ In gravissima pleuritide, præmissa larga sanguinis missione (*inquit* LANGEUS *Miscell. veritat. fascicul.* I. *p.* 75. 76.), ac pro circumstantiarum ratione repetita in latere dolente, non obstante fato, senectute, diætæ vitio, aut contagione virulenta *solo extracto cardui benedicti* ad minimum in dies singulos ad *scrup.* IV. dato sanitatem millies reddi. Id vero jam GEOFFROYO notum fuit, qui hujus plantæ necessitatem Parisiis in *pleuritide* observavit. „ *Ex sched. auct.*

§. CXXXV.

Sputum, quo solvi sæpe morbus debet, non raro ob nimiam viscíditatem, & cohærentiam vix educi potest, immo difficillime exscreatur. Interdum etiam *irritabilitate*, aut *sensibilitate* *Expectorentia præcipua.*

satiscentibus omnino supprimitur. Tunc, præter saturatius polygalæ, aut dulcamaræ decoctum, cujus aliquot cochlearia subinde danda sunt, ad oxymel scylliticum, syrupum nicotianæ, de erysimo lobelli, ad spiritum fuliginis, salis ammoniaci, ad kermes minerale, radicem helenii, aut iridis florentinæ prudenter confugiendum est. Nonnulli tincturam cantharidum intrinsecus etiam dare non reformidant (*a*). Verum tutius est cantharides cuti admovere, ut vesicas excitent.

Vesicantia. Sic enim non modo extrorsus malum avocant, & languentem solidarum partium vim sollicitant; sed lentos quoque humores immisso sale caustico dissolvunt, atque ad excretiones organa omnia incitant (*).

(*a*) FANTINI *Breve istoria di due mediche osservazioni ec. Faenza* 1777.

(*) Usum vesicatorium in *pleuritide* commendat D. MARET (*Mem. de l' Acad. de Dijon T.* I. *p.* 93.) Monet tamen in *spuria* adhiberi posse, quin præmissa sit venæ sectio, quam in *vera* necessario requirit. *Ex sch. auct.*

§. CXXXVI.

Quo loco applicanda & quando? Quam ob rem pectori, brachiis, femoribus, suris, plantis pedum opponi possunt etiam in morbi principio, ubi venæ sectioni minor locus sit (§. CXXXI.), aut ubi sputa ægre prodeant (§. CXXXIV.); aut dolor atrocius urgeat. Tantæ enim iis vires sunt, ut quamplurimos ab orci faucibus eripuisse pluries visæ sint. Non parum vero constitutio & temporum, & regionum, & ægrotantium confert, ut hæc beneficia præstent. Nam interdum his nihil omnino proficitur, nisi

etiam

etiam velis noxam afferri, Scire autem licet, ſputa quandoque alia de cauſſa, nempe recrudeſcente inflammationis acerbitate, ſupprimi. Quod ubi accedit, febris, & dolor, & ſpirandi difficultas, & reliqua ſymptomata excandeſcunt. Tunc ſi pulſus ſint validi, duri, aut magni, vireſque non deficiant, nihil præſtantius ſputo revocando eſt, quam ſanguinem iterum detrahere, deinde ad ea properare, quæ ſupra (§. XXX., *& ſeqq.*) propoſuimus.

Quando ſputa ſupprimantur, quomodo revocanda?

§. CXXXVII.

Huc uſque de *veræ* peripneumoniæ, & pleuritidis curatione. At non omnia ſemper præſidia, quæ recenſui, in uſum trahi opus eſt. Sæpe ſola venæ ſectio, & copioſus aquæ diluens potus ſufficiunt. *Peripneumoniam* vero *ſpuria veterum* (§. CVIII.), quam NIC. PISO deſcripſit, parcam & repetitam ſanguinis miſſionem, demulcentia, & involventia, ſive incraſſantia; lenia ecoprotica ex caſſia, & manna; epiſpaſtica; revellentia; atque attemperantia, uti ſerum lactis, & lac ipſum videtur requirere. *Peripneumoniæ* autem pariter *ſpuriæ*, quam *pituitoſam* RIVERIUS, & *notham* SYDENHAMIUS vocavit, conveniunt quidem ſanguinis miſſiones, ſed non ita repetitæ; veluti etiam lenia cathartica, aut certe mitia emetica, & omne genus revellentium, incidentiumque (§§. CXXXIII. CXXXIV. CXXXV.). *Maligna*, & *gangrænoſa* (§§. CXIII. CXIV.) vix unicam fert ſanguinis miſſionem, & quidem ſtatim ab exordiis adminiſtrandam. Repetita enim vires plerumque proſternit; anxietatem adauget; vigilias, delirumque mox affert tremores item, ſudores fri-

Curatio peripneumoniæ ſpuriæ veterum. Parcior s. m. Demulcentia, involventia &c. Revellentia, & temperantia. Curatio pituitoſa RIVERII ſive notha SYDENHAMII Parcior s. m. Revellentia. Curatio maligna, & gangrænoſa. V. S. vix una initio morbi.

gidos, ac mortem denique inter gemitus, & colloquia inopinatam. Interdum tamen constitutiones quædam epidemicæ observantur, quæ magis favent sanguinis missioni. Sed hic quoque summa prudentia opus est. Ceterum post sanguinem illico inter initia missum, vomitus tartaro emetico magna aquæ copia diluto, & partitis vicibus propinato; vel oxymelle scillitico; vel ipecacuanha semel, iterumque cieatur. Deinde *alexipharmaca*, & *antiseptica* usurpentur. Camphora, chinachina, scordium, chamæmelum hic excellunt. Vapor præterea ex aqua spiritu salis ammoniaci imbuta, ex resinis leviter crematis assidue inspiretur. Mature autem cantharidibus pectori; & cruribus admotis vis morbi extrorsum elicienda est. In his etiam gangrænosis, malignisque pectoris morbis paullo largius nutriri ægros expedit; & vino etiam dato recreare.

Exceptio. *Emetica.* *Alexipharmaca, antiseptica.* *Qui vapores inspirandi?* *Vesicantia.* *Victus, & potus ratio.*

§. CXXXVIII.

Ita vero variant hujusmodi morbi (§. CXXXVI.) peculiares *constitutiones* ab auctoribus in lucem editæ, ut singulas recensere longissimum esset (*). Et quod caput est, sæpe vel præstantissimam medendi rationem eludunt; immo illud, quod olim profuit, in alia, novaque epidemia nequaquam bene vertit. Hinc medicus, licet peritissimus, sæpe hæret dubius, hoc potius, an illo utatur artis auxilio. Itaque inquirat necesse est in peculiarem morbi grassantis indolem, *epidemicumque characterem*, & quasi tentando naturam ipsam interroget, ut aptum possit invenire, & seligere curationis genus.

Multiplices morbi constitutiones epidemicæ. *Fallax medendi ratio plerumque est.* *Quid agendum?*

(*) In-

(*) In laudato *Recueil d'observations de medec.* sæpe occurrunt *epidemicæ constitutiones* legendæ. Præter supra allatam a DEPLAGNIO *l. c.*, describitur *ibid. Octob.* 1757. *p.* 295. alia, quæ observata Telone est. Vide ibi. *Ep sched. auct.*

§. CXXXIX.

Nunc venio ad eam speciem, quam *erysipelas pulmonum* (§. CXV.) vocant. In hac cautissimæ sanguis educi debet: sæpe enim nocet. Nocet quoque in *biliosis* pleuritidibus tam *primariis*, quam *secundariis*, in quibus emetica, & eccoprotica præstant. Cum enim summa humorum tenuitas, & *calida acritudo* morbum faciat, non gluten illud phlogisticum, quo sanguis ad concrescendum, cohærendumque pronus est, reperitur; nec viscera defunctorum mucosa membrana (§. CVI.) obducuntur, ut calore opus sit, quo diffluat. Præter parciorem igitur sanguinis missionem, tunc frigidis potionibus (*) uti præsertim licet, quandoquidem regio, temperamentum, ætas, anni tempus vehementer fervent, vel solidæ partes ita languent, ut ad pristinum robur nisi frigido potu redire nequeant. Tunc etiam eccoprotica diluentibus interponenda sunt, subacida in primis, ut biliosa, sive fervens colluvies alvo deturbetur. In his tamarindi, cremor tartari, serum lactis acidulatum primas tenent.

Erysipelatis pulmonum curatio. V. S. sæpe noxia. Item in biliosis tam primariis, quam secundariis. Cur noxia V. S.

Frigidus potus:

Eccoprotica; & subacida.

(*) Aqua frigida usus est in pleuritide (fortasse *erysipelatode*) BERTINUS feliciter. MAR. GHISI *Lett. med. Lett.* I. *p.* 33. *Ex sch. auct.* Videsis DEPLAIGNII methodum. *Recuil d'observations de medec. T.* VIII. *Juillet p.* 168.

§. CXL.

Acida fossilia tam in erysipelate pulmonis, quam in biliosis, ardentibusque pleuritidibus. Edulcandas & aqua superibenda.

Interdum non modo in *erysipelate pulmonum*, sed etiam in *peripneumoniis*, & *pleuritidibus biliosis*, & ardentibus quibuscumque febris adeo vehemens est, ut sanguine etiam pluries detracto, parum aut nihil remittat, & arteriæ creberrimis validissimisque micatibus tangentis medici digitos repellere pergant, Ad hunc febris concitatiorem motum compescendum aptissimum credo spiritum sulphuris sextuplo syrupi violarum edulcatum, & singulis horis ad cochlear unum sumendum, longa semper aquæ copia desuper hausta; quod remedii genus a Tissotio etiam propositum video. Acida enim vero omnia vim cordis irritabilem potenter imminuunt, acritatem alkalescentem emendant, sanguinisque fervorem egregie refrænant (*). Quare ubi immoderatus motus excedit, facile hisce refringi poterit. Verum acida acriora tussim exasperant, & quæ e fossilibus depromuntur etiam sanguinem cogunt, aut ad concrescendum reddunt proniorem (**). Cautissimus igitur eorum usus sit, neque sine prudentis hominis examine indiscriminatim proponendus.

Vis acidorum irritabilitati officit.

Cautio circa usum acidorum fossilium.

(*) Vid. *Vol.* I. *de Febrib.* §. CCXCV., & *Vol.* II. §. CCLXXI. *in nota* *** ibi apposita.

(**) Vid. *Vol.* IV. *de morb. pector.* §. XXXIV. & *l. c. Vol.* I., & *Vol.* II. §. CXXX.

§. CXLI.

Curatio pleuriti-

Pleuritidi a nobis *nothæ* dictæ (§. CX.) fere eadem conveniunt, quæ adversus *veram* jam §.

CXXIV.,

CXXIV., & sequentibus commendavimus. At nisi hæc resolvetur, facile in abscessum abit, qui ad exteriora prorumpens molli tumore sæpe se prodit, & ferro tunc aperiri debet ad citam puris evacuationem (*). *Notha* vero, quæ *rheumatica* etiam dici potest (§. CXI.), ut rheumaticæ affectiones curanda est, nempe una vel altera sanguinis missione, cucurbitulis tam siccis, quam scarificatis, fomentis emollientibus, lenibus eccoproticis, & demum diluentibus, ac blande diaphoresim promoventibus. *Dolores* porro fixi, & sine febre, qui *scorbuticos*, *venereos*, atque *hypochondriacos* (§. CXI.) affligunt, cum alterius morbi effectus sunt, a morbo primario curationem exspectant. Hinc medicus antiscorbuticis, antivenereis, anthypochondriacis, carminativis, atque alvum lenientibus eos oppugnet. Quandoque dolor lateris etiam sine febre adeo acerbus est, adeoque defixas radices habet, ut illinc amoveri non possit, nisi applicitis (§. CXXX.) & præsertim cantharidibus, ulcereque inducto diutiusque manante. Id auxilii genus etiam profuit, quando dolor nervis costalibus insederit, *convulsivusque* videretur. Ceterum *convulsivus* emollientia, anthysterica, atque anodyna expostulant. Emeticis, & alvum lenientibus, atque anthelminticis præcipue locus est, cum a cacochylia, a bile, vermibus (§. CXI.) malum oritur. Si a febre intermittente gignitur, & periodice recurrit, post sanguinis missionem, expiatasque primas vias audacter ad corticem peruvianum deveniendum est (**). *Variolis*, & *morbilis* (§. CXII.) superveniens secta quam citissime vana profligari debet, ne dilata ope, subitanea morte negligentia mulctetur. Reliquæ *secundariæ*, & *symptomaticæ* (§. CXII.

dum notharum. Nothæ auctoris.

Rheumaticæ.

Doloris scorbutici, venerei, & hypochondriaci qui curantur?

Si sine febris dolor?

Curatio doloris convulsivi.

Gastricæ, & verminosæ.

Symptomaticæ febris intermittentis?

Supervenientis morbillis, & variolis. Cita V.S.

Aliarum, quæ symptomaticæ & secundariæ sunt. CXII.) sic tractandæ sunt, tanquam a febre *putrida*; aut *biliosa*, aut *gastrica*; ab *arthritide*; aut *rheumatismo*; a *phthisi pulmonari*; a *miasmate miliari*; a *catarrho*; a *metastasi*; ab *hydrothorace*; a *lacte*; aut *lochiis suppressis*; aliisque morbis pendentes. Hic vero opportunum videtur animadvertere, non satis diligentes, accuratosque medicos; cum in *pleuritides putridas biliosasque* incidunt, quæ a primarum viarum putrida saburra originem ducunt, aut febrium biliosarum symptomata sunt; sæpe eas pro *primario* morbo & sumere, & curare, neminem fere servantes. Id in *epidemicis* quibusdam *constitutionibus* præsertim evenit, in quibus qui morbi naturam assequuntur, parciori & cauta manu sanguinem fundunt, aut emeticis, aut eccoproticis magis confidunt, sicque plerosque ab exitio præservant.

Monitum utilissimum; ne secundarius sumatur pro primario morbo:

(*) Vide nostram additionem, sive = *Giunta alla osservazione* XXVIII. *della Par.* 2. *de' Saggi di medicina pratica di* PIER-PAOLO DALLARMI.
(**) Vide item aliam = *Giunta al consulto* 3. *Par.* III. ejusdem operis *Faventiæ* editi in 4.

DE VOMICA, EMPYEMATE SCIRRHO, & GANGRÆNA.

§. CXLII.

Morbi transitus in alios morbos cronicos. Quæcumque tamen adhibita fuerit curandi ratio, interdum tanta vis morbi est, ut vel brevi occidat, vel in lenta alia mala transitum faciat. Itaque pulmonum, aut thoracis inflammatio, quando intra dies *quatuordecim*, aut *viginti & duos* non resolvitur, nec per exspuitionem repurgatur, HIPPOCRATE monente *(a)*, in *suppuratio*-

nem abit. Si pus inde confectum non exſcreetur ſimul, ac conficitur, ſed intra pulmones peculiari in loco, quaſi in cyſtide quadam coacervetur, *vomica* is abſceſſus dicitur (*); quemadmodum *vomica* etiam appellari ſolet ſimilis puris collectio, quæ *tubercula* pulmonaria, aut catarrhalem congeſtionem ſuppuratam, vulnus, contuſionem, hæmoptyſim ſubſequitur, aut quocumque alio in viſcere fit. Si vero pus in thoracis cavum e pulmonibus, aut pleura delabatur, ſpatiumque illud vacuum oppleat, morbus ſit, quem ἐμπύεμα * vocamus; quanquam *empyematis* quoque nomen obtineat pus in cavo thoracis collectum, undecumque profluxerit, ſive a, *mediaſtino* ſive a *pericardio*, ſive a *diaphragmate*, aut *hepate* aut *liene* ipſo, ſive ab effuſis in cavum pectoris humoribus, ibique putreſcentibus pronaſcatur. *Empyema* ex ſuppurato, atque exeſo *pericardio* vidit FRID. CASIMIRUS MEDICUS *(b)*; a pure ex *hepatis* abſceſſu per arroſum diaphragma in cavum thoracis effuſo refert MORGAGNIUS *(c)*; ex *liene* ſimili modo pus in ſiniſtrum pectoris cavum per eroſum, perforatumque diaphragma eructante vidi egomet ipſe, & ſectione cadaveris confirmavi. Cognovi vero ex tumore *lienis*, qui dolore inflammatorio laboraverat, repente evaneſcente, & inde aucta difficili reſpiratione, majoreque puris copia ex foramine, quod in latere thoracis ſiniſtro ob *ſuppuratam pleuritidem* apertum fuerat, profluente.

Suppuratio. *Vomica.* * *Empyema.* *Obſervationes. Suppurati pericardii, & lientis.* *Obſervatio auctoris. Quomodo cognoſcitur.*

(*a*) *Lib.* I. *de morb. n.* 24. (*b*) *Obſerv. med. T.* II. *p.* 648.
(*c*) *De ſed. & cauſſ. morb. Epiſt.* 26. *n.* 4.
(*) CAROMUS RICHA (*Conſtit. epid. Taurin alter.* (deſcribit pleurides, & peripneumonias, quæ ery-

RICHÆ obſervationes de

vomicarum natura. erysipelatibus epidemice vagantibus subsequtæ sunt, facile in *vomicas* transeuntes. Ibi §. LXI. narrat, monialem quamdam *folliculum vomicæ* etiam expulisse. Vocat vomicas *folliculatas* eas, quæ ex aliqua pulmonari vesicula expansa, & pure plena confiunt. Putat vasa circum vesiculas ludentia effundere posse sanguinem in ipsarum aliquam, ibique collectum pus conficere. (1) Et §. LXIII. pus fieri inquit vel a sanguine, vel a lympha, & pro varia materie, unde fit, varium quoque esse. Distinguit etiam verum pus a purulento. *Ex sch. auct.*

(1) Etiam in pericardio effundi sanguinem posse sine ulla ruptura, patet ex *observatione* GUILL. THOMPSON, quæ exstat in *Comm. Lips. Vol.* XVIII. *P.* 3. *p.* 404. *Ex sch. auct.*

§. CXLIII.

Fieri autem suppurationem (§. CLXII.) indicium est, si dolore, qui prius torquebat, cessante, febris non desinat, quinimo sine manifesta caussa inordinate exacerbetur; interdiu mitior, vesperi gravior; rigoribusque interdum, genarum deinde rubore stipetur; demum doloris loco, qua antea erat, pondus percipiatur. Præterea si sputum, quod exigua quidem copia ejicitur, jam ab initio magna tussi exscreetur, & salsum sit, deinde dulcius videatur; atque anima fœteat, respirationisque difficultas perseveret. Facto jam pure, sive suppuratione absoluta, sudore multi & tenues circa pectus, aut collum, & cervicem erumpunt; tussis & tussiendi cupiditas sine notabili exspuitione vexat; oculi cavi, atque ungues adunci fiunt; malæ rubent; summi digiti præter modum calent; appetitus prosternitur, & deficit; alvus quandoque liquescit; & passim pustulæ toto corpore erumpunt. Quod si in alterutro tantum

Suppurationis indicia.

Puris facti.

tum

tum latere ſuppuratio contigerit, ægrotans, quando in ſanum ſe convertit, percipit quaſi deſuper ſuſpenſi, ac impendentis ponderis ſenſum; latus etiam, in quo ſuppuratio facta eſt, & pondus inſidet, altero calidius eſſe conſuevit, & ſæpe dolet, exteriuſque intumeſcit. Effuſum porro in thoracis cavum pus fluctuatione, aut ſtrepitu, dum corpus vel concutitur, vel circumvolvitur, ſe prodit, niſi pleniſſima omnia ſint, quo caſu nulla fluctuatio nulluſque ſtrepitus percipi poſſe videtur. Sed tum ſumma ſaltem inſpirandi difficultas, & febris lenta perpetuo tenet; diaphragma deprimitur; depreſſumque hypochondriorum, atque epigaſtrii regionem cum ponderis ſenſu attollit, extrorſumque propellit, ut obſtructiones, aut aſcitem (*a*) mentiatur, quod ſæpe obſervare mihi contigit; pedes, & ſæpe etiam facies tument; urinæ aliquid ſedimenti albi, fœtentis, aut viſcidi deponunt; ſapor quidam putridus os inficit, ſimiliſque halitus inde emanat; macie corpus contabeſcit, atque alia fiunt, quæ tabis propria ſunt. Difficilem vero reſpirationem, quæ *empyematis* indiviſibile ſignum quibuſdam viſa eſt, interdum abeſſe, facilemque in utrumque latus decubitum in hujuſmodi morbo fuiſſe teſtantur cel. virorum obſervationes (*b*). Denique, ſi AVENBRÜGGERO (*c*) fides habenda eſt, thorax in *empyemate*, inferiori & poſtica parte percuſſus, obſcurum & mutuum ſonitum reddit.

Empyematis ſigna.

An difficilis reſpiratio pathognomicum ſignum?

(*a*) SWIETENIUS §. 302. 303.
(*b*) PANAROLII nimirum, MARCHETTI, DRAÑII, MOEGAGNII, aliorumque. Vid. *Giornal. medic. veneto T.* II. *p.* 350 (*c*) *p.* 79.

§. CXLIV.

§. CXLIV.

Vomica quando erumpitur.

Vomicæ plerumque rumpuntur *vigesimo* die, ex quo primum dolorem, aut gravitatem æger sensit, aut febricitavit, aut rigore prehensus est; interdum *quadragesimo*, immò etiam *sexagesimo* uti ex *Coacis prænotionibus* habemus. Multo etiam tardius eas nos disrumpi videmus, nimirum *tertio* usque a morbi principio *mense*, ægro deinde perfecte restituto. Illi autem servari solent, qui statim post vomicæ ruptionem a febre liberi evadunt, pus album, oderis expers, leve, non variegatum, coctum facile, & cito exscreant, alvi fluxu corripiuntur. Secus, quibus contraria accidunt.

Boni exitus signa.

§. CXLV.

Vomica latentes, & a nulla caussa manifesta genita.

Quæ sensim, & sine manifesta caussa, sive sponte gignitur *vomica*, ita interdum latet, ut, monente Tulpio, vix ulla sui proferat indicia. Ceterum primum tussicula sicca, deinde humida eam comitatur. Postea spiritus difficilius trahitur, deficit anima, atque emarcescit corpus, licet interim nec sanguinem sputa præseferant. Hoffmannus vero (*a*) hisce notis eam significari scribit; diuturno, fixo, & comprimente spiritus dolore, qui nec per sputa, nec per sectionem venæ, nec per alia remedia resolventia mitescit, nec tollitur, sed cum tussi sicca, pulsu celeri, halitus fœtore, marcore corporis, virium languore, appetitu dejecto, largo sudore persistit. Magnitudo vomicæ ex majori spiritus angustia, ingenti anxietate, pulsu duro, quandoque erecto corpore

Hujus notæ ab Hoffmanno descriptæ.

inter-

intermittente dignoſcitur. Verum cl. UNZERUS (*b*) ſigna *vomicæ* incerta omnino eſſe, multiplici experientia demonſtravit. Illud tamen fere conſtantiſſimum eſt, rigorem & febrim accedere, quando ruptioni propior eſt. *Non tamen certa ejus ſigna ſunt.*

(*a*) *Med. ſyſtematic.*
(*b*) *Promptuar. Hamburg. T.* IX. *p.* 309. Vide *Commentar. Lipſien. Vol.* II. *P.* 3. p. 480.

§. CXLVI.

Rupta vero vomica vel ſubito pereunt ſuffocati, dum copioſum pus repente impellit, obſtruitque aerea pulmonis vaſa; vel ſi primum hoc diſcrimen effugerit, paullo poſt, illico proſtratis omnibus vitæ viribus, deficiunt (*a*), aut lenta (*) tabe pereunt. Conſtat tamen teſtimonio, ac obſervatione ccl. virorum, longe plures evadere ex *vomica*, quæ *peripneumoniæ*, aut *pleuritidi* ſuccedit; licet ingens puris copia ſimul, & ſemel erumpat, quam ubi pus ex minoribus abſceſſibus effundatur (*b*) *Empyema* raro abſorptione, & diadoche ſolvi viſum eſt; rariſſime per exeſos pulmones ſibi viam parat, exſpuiturque; ſæpius pleuram, muſculoſque intercoſtales trajicit, foraſque ſenſim producitur. *Diſrupta vomicæ effectus tam boni, quam mali.* *Quomodo reſolvitur empyema?*

(*a*) SWIETENIUS §. 1204. 1205.
(*b*) HIPPOCRAT., MEADII, SWIETENII, aliorum, & noſtra quoque experientia. Vid. SWIETEN. §. 1206. *Vomicæ chronicæ exempla.*
(*) Vid. DALLARMIUM *Saggi di di med. pratic. P.* 3. *p.* 262., & 263. WILLISIUS obſervavit quamdam ſpeciem *vomicarum*, quæ *calloſæ* ſunt, & fundunt pus per plures annos. Vid. RICHA §. LXII. cit. *Conſtitut. epidem. Taurinen. Ex ſch. auct.*

§. CXLVII.

Curatio vomicæ disruptæ. Cognita per ſuas notas (§§. CXLII. CXLIII. & *ſeq.*) *vomica* ; ejus diſruptio bechicis ; lubricantibus, emollientibus ; vapore aceti ; vel vini calidi inſpirato ; cantu ; concuſſione corporis ; ſcalarum aſcenſu ; ſternutamentis ; quin immo vomitu promoveri a nonnullis conſuevit. Verum *Cautio in quorumdam remediorum uſu:* cautiſſime ſe gerant medicus in tribus ultimis præſidiis adminiſtrandis, vireſque ægri, & reliqua ſymptomata prudenter prius expendat. *Pus evacuantia.* Puris evacuatio, ubi jam inceperit, adjuvanda iis eſt, quæ alibi, ubi de *tuſſi* (*cap.* I.), aut *phthiſi* (*cap. III.*) *pulmonari* actum eſt, propoſuimus. *Quæ ſanent vulnus.* Purgato probe vomicæ cavo vulnerariis ; victu vagetabili, lacte, & peruviano cortice utendum eſt, ut coeat (*). *Exſiccantia.* Aqua etiam calcis vivæ, ubi vomica diutius pus amandat, exſiccarique non facile poteſt, vel ſola, vel lacti mixta ab auctoribus non infimæ notæ celebratur. Ad ipſum, ut detergens & ſimul conſolidans medicamentum, commendat nicotinam ETTMULLERUS (*a*).

(*) Vid. DALLARMIUM *Saggi di med. prat. p.* 2. *oſſervaz.* XXVII., & quæ ſequuntur ; item *oſſer.* XXVIII. (*a*) *In Schroder...*

§. CXLVIII.

Curatio empyematis. Paracenteſis. *Empyemati* autem paracenteſi, quæ interdum feliciter ceſſit, ſuccurrendum mature eſt (*a*). Hæc in dorſo intra *nonam decimam coſtam* quinque vel ſex digitis a ſpina inſtituitur. Veteres vero intra *ſextam*, & *ſeptima coſtam* e latere

genus

genus hoc chirurgiæ adhibebant. Interdum etiam eo in loco fit, quo latus tumet, & prominet. HIPPOCRATES diaphysim alicujus costæ perforari præcipiebat. Suppurata pleuritide laboranti perforatum est latus affectum; & perbelle convaluit, vixitque plures annos (*b*), Nec minus prospere hujusmodi punctionem pluries cessisse, observatum a nobis est (*c*). Sed accidit quandoque, ut nihil ea profuerit. In ægro quodam *pleuritide biliosa*, quam sæpe *hydrothorax* excipiebat, chirurgus paracentesi eduxit magnam seri copiam, sed die postera mors eum abstulit (*d*). Id potissimum evenit, quando pulmo magnam partem corruptus, exesusque est. Paracentesim vero nonnulli vituperant, rejiciuntque ex eo, quod cum sæpe pleura pulmoni adhæreat, ea vulnerari pulmo possit. Quo casu non punctione quidem, sed incisione latus aperiatur, deinde digitis, aut manubrio scalpelli leniter removendus pulmo est (*). WILLISIUS fonticulo, qua thorax pertundi consuevit, inusto, ac diu manante nonnullos restituit (*e*). Veteres ustione idipsum præstabat. Apud Ægyptios, ut narrat ALPINUS (*f*), ustio sic peragitur. Gossypii pyramidem linteo lineo involvunt. Basim ejus loco inurendo imponunt, atque affigunt. Deinde apici flammam admovent, sinuntque comburi, donec cutis subjecta, quantum opus est, inuratur. Quale demum pus ex sectione, vel ustione prodire debeat, ut prosit, docuit HIPPOCRATES, quando dixit (*g*): *Qui suppurati uruntur, aut secantur; si quidem purum exeat pus & album, evadunt: si vero subcruentum, & cœnosum, & graveolens pereunt*. Sed dum hæc aguntur, intrinsecus danda profecto sunt antiseptica, & blandissima balsamica; & si-

Costarum diaphysis ex HIPPOCRATE.

Prosperæ paracentesis observationes.

Quandonam improspere cedat?

Quando punctione præstat sectio ateris?

Ustio.

Methodus Ægyptorum in ustione peragenda.

Puris diagnosis ex HIPPOCRATE.

Quænam intrinsecus, &c.

extrinsecus adhibenda? mul extrinsecus injicienda quæ abstergenti, ac vulneraria virtute pollent. Nec aliter ferme tractandi qui suppurationem *mediastina*, aut *pericardio* (§. CIII.) subierunt. Pus enim sub sterno collectum educitur *perforato sterno*, vel pyulco exhauritur (*h*). Qua vero ratione e pericardio educi debeat, tradetur *capite* sequenti §§. CXCI. CXCII.

(*a*) SWIETENIUS, LUDWIGIUS, BAYROTUS DE JONQUERES *Thes. Paris. a* 1762., ORTESCHIUS *giornal. di Medic. t.* 11. *p.* 350.

(*b*) GUIDETTIUS *dissert.* 11. *p.* 187.

(*c*) DALLARMIUS *Saggi de Med. part.*, *ubi a* BURSERIO in *additionibus* exempla afferuntur.

(*d*) GUIDETTI *l. c.* §. 12. *p.* 187.

Observatio VVERNERI. (*) JOSEPH WERNERUS curavit *empyema incisione* in dextro thoracis latere instituta. Nam inter *decimam* & *undecimam* costam quatuor circiter digitis procul a vertebris ita scapellum infixit, ut secundum costarum directionem, & propius a margine superiori *undecimæ* costæ, ne *intercostalis arteria* læderetur, incisionem perageret. Statim ac musculos intercostales dissecuit, xx. puris unciæ effluxerunt. Digito vero intra thoracis cavum immisso, nullibi pulmones pleuræ adhærentes detexit. Illico ab emisso pure symptomata remiserunt, nec multo post æger convaluit. *Vid. Comm. Lipsiens. Vol. III. P.* 1. *p.* 45. *Ex Sched. Auct.*

(*e*) .... (*f*) *De medic. Ægyptior. lib. III. cap.* 12., ORTESCHIUS *l. c. an.* 1764. *n.* 44. *p.* 350.

(*g*) *Aphor.* 44. *sect. VII.*

(*h*) RIOLANUS *Enchirid. anatom. lib. III. cap. IV. p.* 206. *Consulatur quoque si libet cl.* LOURDIUS, *cujus doctrina de paracensis optimo effectu, & exitu exponitur sequenti* capite *ad calcem* §. 191. *Vide ibi*.

§. CXLIX.

§. CXLIX.

Cum vero inflammatio (§. CVIII.) neque resolvatur, neque in suppurationem (§. CXLII.) desinat, neque illico, aut intra paucos dies vitam & spiritum (§§. XCIX. CXV. CXVI.) intercipiat; tum vel *scirrhus*, vel *gangræna*, sive *necrosis* inflammationi finem imponit. Illud ubi evenit, lentum & diuturnum malum relinquitur; præsertim si indurata pars non exiguo spatio contineatur. Ibi enim ponderis cujusdam sensus percipitur; difficilis respiratio est, quæ dum corpus movetur redditur difficilior; decubitus vel in alterutro tantum latere, vel in dorso possibilis, quia aut dolore, aut tussi, aut spiritus oppressione ægri corripiuntur. Si vero parvi, & sparsi sint per pulmonum varia loca scirrhosi tumores, qui ab inflammatione relicti sunt; tunc potius tussi sicca, frequenti, ad quemvis motum aut longiorem sermonem ingravescente, quam aliis signis dignoscuntur. Sæpe etiam in his pulsus parvus est, inæqualis, & justo celerior. Sed malum plerumque id est, cui *neque gummi*, *neque sapo*, *neque cicuta*, *neque* alia vel ab ipso *mercurio deprompta* tollendo plerumque valent (*). Si alterum vero, nempe *gangræna* contigerit, lethale est. Id accidit, quando inflammatio vehemens in initio aut neglecta fuit, aut calefacientibus remediis exasperata. Ubi igitur gangræna incipit, jam dolor evanescit sine manifesta caussa, ejus loco pondus in pectore percipitur, viresque summopere dejiciuntur; pulsus fit omnino parvus, debilis, celer, inæqualis; facies pallida, tetra, interdum rubro-cœrulæa, extrema frigent;

Quando in scirrhum vel gangrænam desinat.

Diagnosis scirrhi tam erandis, quam parvæ molis.

Prognosis.

Curatio nulla ferme.

Gangrænæ prognosis, & caussæ.

Diagnosis gangrænæ.

ſputa liveſcunt, nigricant, ſæpe etiam fœtent; latus interdum, quod dolor vexavit, macula nigra, aut livida fœdatur; mens movetur; & brevi mors ſcenam complet. Imminens hujuſmodi malum vix præcaveri poteſt. Non tamen omittenda ſunt pleraque antiſeptica, & cardiaca, de quibus mentio (§. CXXXVII.) jam facta eſt.

Quid præcavendæ conducat?

(*) Hic in mente revocentur, quæ ab auctore tradita ſunt §. 78. *Comm. de inflamm.*, *vol.* 3. §. 389., *& alili.*

PARAPLEURITIS.

§. CL.

Hiſtoria morbi. Interdum *pleuritis notha* (§. XC.) (quæ vera quidem inflammatio eſt, ſed *pleuram*, *exterioreſque* thoracis partes afficiens) neque in *abſceſſum*, neque in *gangrænam*, neque in legitimum *ſcirrhum* terminatur, neque demum ex toto reſolvitur: verum pleriſque ſymptomatibus remiſſis æger ita videtur reſtitui, ut nihil aliud eidem ſuperſit, quam dolor, qui eum diu tenet, vexatque modo levior, modo gravior. Sed interim hujuſmodi lateris dolore angitur, & vires vix poteſt priſtinas acquirere. Deinde non multo poſt tempore circa veſperam de inſolito quodam, & moleſto calore queritur, qui paullatim in continuam febriculam degenerat, horis pomeridianis quotidie invaleſcentem. *Amphimerinam* dicunt. In ejus augmento ſudor emanat, viribus valde officiens. In remiſſione vero, quæ circa matutinum tempus accedit, nullus erumpit, contra ac phthiſicis evenire ſolet.

Ejus propria ſymptomata. Dolor

Febris ratio.

Sudoris ratio. Differt a phthiſico ſudore.

§. CLI.

§. CLI.

Præterea qui hoc affectu laborant vix in affe- *Quomodo æger decumbat, & spiritum ducat?* ctum latus possunt decumbere; spiritumque ita moderantur, ut quamminimum fieri potest pectus moveant, attollantque, ne videlicet dolorem, qui inspiratione pleniore exacerbatur, intercostalibus musculis agentibus, ut costas elevent, reddant multo acerbiorem. Fieri tamen non potest, ut in tanta pectoris compressione pulmones non satis expansi sanguine congesto turgeant, & suspiriis, aut oscitationibus frequentibus egeant, ut quodammodo ab anxietate liberentur. Nulla iis *Qui pulsus?* raucitas est, sed longo sermone si velint uti, defatigantur, anhelantque. Pulsus quacumque hora *Crusta pleuritica in sanguine.* explorentur, crebri, duri, & parvi sunt. Sanguis e vena missus arcte coit; induratur, crustaque pleuritica contegitur. Atque hæc sunt propria, & quasi perpetua hujusce morbi phænomena.

§. CLII.

His (§. CLI.) interdum adjunguntur tussis *Alia signa minus propria, & frequentia.* inanis; aut sputa plerumque tenuia; pauca, & striis quandoque sanguinis tincta, ob difficilem nempe per pulmones compressos humorum circuitum; dolor capitis; oscitandi frequens necessitas; & demum aliqua macies, quæ tamen tardissimo passu supervenit, & tunc solummodo, cum morbus ita processerit, ut sputa purulenta, & san- *Macies quando?* guinea uberibus exscreari cœperint.

§. CLIII.

Qui primus hunc morbum paraplevritidem vocavit. In quo sæpe, ex ZEVIANO consistat parapleuritis. Periodus morbi, & exitus.

Hanc pectoris affectionem ZEVIANUS veronensis non incelebris in opusculo, quod de eadem evulgavit anno 1766., novo quodam vocabulo nuncupavit *parapleuritide*, quæ tamen, ut ipse animadverit, sæpius consistit in solo lateris dolore a *pleuritide notha* relicto nunc continuo, nunc intermittente, nunc ad tempestatum mutationes tantum, aut ad validiorem corporis motum sensibili. Is non raro post aliquod temporis spatium per se solvitur, & omnino cessat; nonnunquam vero plures menses eo ipso, quem supra exposuimus; circuitu miseros ægrotantes excruciat, donec in pectoris interiore pariete, in ipsis pulmonisius lethalia ulcera induxerit.

§. CLIV.

Differt a phthisis secundaria incipiente.

Nec cuiquam in mentem veniat, hujusmodi morbum phthisim pulmonarem incipientem secundariam esse. Nam differre eam a phthisi contendit cl. ZEVIANUS; quod in *phthisi* pulsus debilis, & mollis plerumque est; sudor aut noctu, aut post somnum, præsertim matutine tempore, oboritur; facilius in latus affectum decumbitur; sputa crassa, & purulenta prodeunt; dolor obtusior, & interior (si ullus est) videtur; maciesque celeriter progreditur. In *parapleuritide* vero pulsus subdurus, & validior est, & omnia symptomata (§§. CL. CLI. CLII.) contrario pene modo se habent, ut prænotavimus.

§. CLV.

§. CLV.

Quoniam igitur a congesto, hærentique inflammatorio glutine in latere, quod pleuritis invaserat, proficisci ea (§. CL.) videtur, ideo venæ sectione prudenter iterata potissimum discutienda est. Sanguis enim e vena missus crustam pleuriticam præsefert. Neque metuendum est, ne per eam vires magis magisque elidantur; cum experientia ostenderit, id auxilii & optime ferri, & feliciter administrari. Præterea, ut malum penitus extirpetur, ea quoque in usum vocanda sunt, quæ attenuant, incidunt, & resolvunt, & præsertim quæ contra pleuritidem (§§. CXXXIII. CXXXIV.) commendata fuerunt. Quandoque etiam in pertinaciori casu properandum erit ad saponem venetum; millepedes, gummi ammoniacum, lignum sassafras, radices bardanæ, smilacis, chinæ, arundinis montanæ, ad diluta foliorum absynthii alpini, *genepi* vulgo dicti, cardui benedicti, similiumque. Sæpe enim hæc a nobis adhibita magno cum ægrotantium emolumento fuisse testamur. An *parapleuritis* illa phthiseos incipientis species est, quam juxta cel. auctores expugnant parvæ, sed repetitæ sanguinis missiones.]

Curatio. V.S. iterata. Remedia temperantia, incidentia, & risolventi. Quæ præstantiora sint? Quæstio de parapleuritide.

INFLAMMATIO DIAPHRAGMATIS.

§. CLVI.

In *pleuritide* non raro *diaphragma* simul inflammatione occupari, alibi (§. CIII.) monuimus, At diaphragma etiam solum inflammari, & quidem primario, verosimile omnino est. Id rarum esse

Diaphragmatis inflammatio.

passim

An rara sit, vel frequens? Opinio LIEUTAUDII. passim asserunt. HUXHAMIUS vero sæpius hujusmodi morbum offendi, quam vulgo creditur, auctor est. LIEUTAUDIO autem non videtur a *pleuritide* prorsus differre. Illud sane certum est, quædam peculiaria, cum diaphragma inflammatione correptum est, symptomata observari, quæ a pleuritide sive *vera*, sive *notha* longissime absunt. *Paraphrenitis* BOERHAAVIO *est, aliisque.* *Diaphragmatis* igitur *inflammationem*, quam proprie *paraphrenitidem* nonnulli appellandam volunt, indicant acutissima febris; dolor immanis circa co- *Signa ejus diagnostica.* stas spurias ad lumbos, dorsumque se extendens, & quasi cingulo circumambiens; tussis sicca, dolorem exacerbans; respiratio ut plurimum parva & frequens, rarissime magna & minus frequens, interdum inæqualis, ac inordinata, genarum rubor; palpitatio in hypochondriis; hypochondria distenta, dolentia, sursum introrsumque (*) sæpe retracta; suspiria, aut suspirii desiderium; pulsus celerrimus, exilis, durus; tandem tremor; tendinum subsultus; convulsio; risus sardonicus; anhelatio; singultus; & non raro delirium, & fu- *An delirium semper comes paraphrenitidis.* ror. BOERHAAVIUS (*a*) delirium cun *inflammationem diaphragmatis* semper copulari censet. At MORGAGNII observationes, aliorumque BOERHAAVII sententiæ adversantur (*b*). MICH. SARCONUS (*c*) opportune animadvertit, diaphragmatis inflammationem neque delirium perpetuum, neque risum sardonicum, nec alia attulisse, quæ cum BOERHAAVIO docuit SWIETENIUS (*d*). Ego etiam observavi, hæc a vera diaphragmatis inflammatione abfuisse (*e*). Jure igitur MORGAGNIUS concludit, modò delirium ab ea abesse, modo cum eadem reperiri (*f*).

(*a*) *Aphor. de cognosc. & curand. morb.* §. 909.
(*b*) *De sedib. & causs. morbor. epist.* VII. *n.* 14.

(*c*) *Par.*

(*c*) *Par.* I. *p.* 209. *Istoria ragionata de' mali ec.*
(*d*) *In* BOERHAVII *aphorism.* §. 909.
(*e*) *De morb. capit. vol.* III. §. CCXIV. *&* *seqq.*
(*f*) *L. c.*
(*) Introrsum *hypochondria* trahuntur tum a *diaphragmate* contracto costasque spurias intro adducente, tum a *peritonæo*, quo inferius diaphragma & ipsa hypochondria obvestiuntur, inflammato crispato & attracto: quod RIOLANUS existimavit. *Encheirid. anatom. lib.* III. *cap.* V.

§. CLVII.

Exitiosum, lethiferumque malum efficacissimis statim præsidiis oppugnandum est. Quo enim vehementiores caussæ intulerit, quo major sanguinis acritudo concurrerit, eo majus periculum. Tota fere spes in venæ sectiones, in clysmatibus, in fotibus, atque antiphlogisticis remediis posita est, & locata (*a*). At HUXHAMIUS sanguinis unciis ferme centum intra quatriduum detractis, multisque aliis adhibitis artis adjumentis non potuit quempiam *diaphragmatis inflammationem* laborantem servare (*b*). En quantum morbi magnitudo quamcumque artis, medici præstantiam eludit!

Prognosis, & curatio.

V. S. largior, fotus, chlysmata, & antiphlogistica remedia. HUXHAMII *observatio.*

(*a*) Vid. *vol.* III. *de morbis capitis* harum *institutionum* §. CCXV. *&* *seqq.*
(*b*) *Epidem. T.* II. *p.* 118.

CAPUT V.

DE HYDROPE PECTORIS, PERICARDII, ET PULMONUM.

§. CLVIII.

Definitio hydropis. *Hydrops.* **Hydrocephalum.* *** Hydrothorax.* **** Hydrocardia ascites, hydrocele.*

UBerior serosi, lymphaticique humoris in aliquod corporis cavum effusio, atque in eodem congestio, & stagnatio proprie * Ὑ'δρωπς appellatur. Hinc si in cava *capitis*, *thoracis*, *pericardii*, *abdominis*, *uteri*, omenti (*), *tunicæ vaginalis testium* serosus humor confluat & coacervetur, * Ὑ'δρωκέφαλον hydrops pectoris, sive ** Ὑ'δρωθόραξ; hydrops pericardii, sive *** Ὑ'δρωκαρδία Α'σκίτης Ὑ'δρωκήλη proveniunt, de quibus partim alibi *(a)*, partim in præsentiarum.

Ex PORTALIO observatio de hydrope omenti sine ascite.

(*) Hydrope *omentum* corripitur, qui solus interdum, & sine *ascite* reperitur. Initio fluctuatio tantum in eo percipitur, quæ evanescit, cum laminæ fuerint induratæ per aquarum pressionem. PORTALUS *mem. de l'Academ. Roy. ann.* 1770. & 1771. *p.* 541. Disrupto autem omento, quod fit etiam emeticis, oritur *ascites*. *Idem ibid.* Exemplum pariter hydropis *peritonæi* legitur in *actis Helveticis T.* VI. *p.* 186. Similia habentur apud LITTRIUM (*mem. de l'Acad. Roy. T.* VII. *p.* 142. *edit. vonet.*), & apud CHOMELIUM *ibid. p.* 170. *Ex sch. auct.*

(*a*) Vid. *Vol.* III. *cap.* II. *de hydrocephalo*, & *spina bifida* &c.

§. CLIX.

Sunt vero quidam veluti gradus ad *hydropem* proprie dictum, quos noſcere oportet, quouſque cum hydrope ipſo nonnulli confundunt. Si enim vaſa quæcumque ſero turgeant, ut totum corpus candicet, morbum pariunt, qui *Λευκοφλεγματία dicitur. Hanc alii ad * Καχεξίαν tantum, alii ad ** Ἀνασάρκην referunt. *Cachexia* autem eſt malus totius corporis habitus, & depravatus ejuſdem color, & nitor. *Anaſarca* vero fit, ut quibuſdam videtur, ſi humor viſcidior non tantum in vaſis, præſertim lymphaticis, hæreat, verum etiam per celluloſæ telæ ſpatia diffundatur, tumentemque corporis habitum ita reddat, ut digito alicubi preſſa cutis non tam facile cedat, nec impreſſum veſtigium, ſive foveam diu retineat; quamquam fatendum eſt, de hoc inter omnes non convenire. LUDWIGIUS enim in *lecuophlegmatia* duriorem tactui tumorem, in *anaſarca* molliorem exiſtimat, qua in re conſentientem habet cl. SWIETENIUM (*a*). Hic enim in *leucophlegmatia* ſcribit *pituitoſum* magis humorem, in *anaſarca tenuiorem*, & *acquoſiorem* peccare; in *leucophlegmatia* magis æquabiliter totum corpus intumeſcere, ideoque laxius eſſe, & paſtæ inſtar mollius; in *anaſarca* ab inferioribus incipere tumorem, & ſenſim aſcendere.

Tumores varis ad hydropem diſponentes.

** Leucophlegmatia.*

** Cachexian.*

*** Anaſarcen.*

Quid cachexia? Anaſarca quid?

LUDVVIGII, & SVVIETENII *opinio.*

(*a*) *In* BOERHAAV. *aphor.* §. 72.

§. CLX.

Quod ſi *vaſa* pleraque; & *celluloſæ telæ* inter capedines *humore aqueo* in aliqua tantum corporis parte,

OEdema quid ſit, & quotuplex.

parte, veluti in *pedibus*, *capite*, *facie*, *palpebris*, *genis*, *faucibus*, *scroto*, alisque locis repleantur; & tumeant, tumorque sit mollis, frigidus, albus, impressi digiti vestigium retinens, *œdematis* obtinet nomen; estque *hydropis* quoddam initium. Itaque pro varia partium ratione, quas serosa occupat colluvies, varia etiam *hydropis* genera oriuntur; & speciatim si totum corpus afficiatur, *universalis*; si pars, *particularis* hydrops exsurgit.

Divisio. Hydropis particularis, & universalis.

§. CLXI.

Caussa, & origo morbi duplex. Sanguinis vitia quæ & quot?

Duplex autem cujusque *hydropis* origo, & caussa est, vel ab *universi* sanguinis vitio, vel a solidarum partium mala constitutione. Ab universi *sanguinis* vitio; si serosa ejus pars supra ceteras immodice excrescat, aut a reliquarum mixtione secedat, exuberetque, ut vel e vasorum tunicis per poros, quos vocant inorganicos, exsudet, vel vasa lymphatica præter modum oppleat, urgeatque, vel per arteriolas exhalantes in cellulas, cavaque corporis transfluat, ibique congesta consistat; aut si acritudine tanta peccet, ut minima erodat vascula, atque inde in vacua spatia exstillet. *Solidarum* vero *partium* culpa; si vasa minima ita laxentur, nimiam serosi humoris vim admittant, tantumque ejusdem in cava effundant, quantum nec recipere, nec revehere venæ inhalantes possint; aut ita repleantur, exstendanturque, ut in hydatides pene expansa, & conversa demum lacerentur, liquoremque continenter eructent.

Quæ, & quo solidorum vitia?

§. CLXII.

§. CLXII.

Effusus autem humor a venis inhalantibus resorberi haud poterit, si crassus & viscidus ille sit; si ostiola earum obstructa, aut contracta viam ingressuro denegent: si atonia atque inertia laborent ideoque ejus propulsionem non adjuvent; si aliquod impedimentum in venis majoribus, harumque truncis reperiatur, *obstructio* nimirum, *tumor*, *polypus*, *compressio*, *magna organica vitia*, atque alia, quibus reditus sanguinis ad cor; adeoque venarum absorbentium in venas majores exoneratio retardetur; aut penitus inhibeatur. Id profecto sæpissime patet ex cadaverum dissectionibus, in quibus frequentissime detectum est, caussam *hydropis*; præcipue *pectoris*, & *pericardii*, de quibus hic potissimum agimus, aliquod in venis majoribus circa præcordia vitium, quo liber humorum in cor refluxus cohiberetur, exstitisse.

Aliæ Caussæ hydropis generatim sumpti.

Vitia venarum majorum, quibus sanguinis reditus ad cor retardatur.

Frequentior caussa hydrothoracis, & hydrocardiæ ex anatome.

§. CLXIII.

Ex his (§. CLXI. & CLXII.) facile intelligitur, quam multiplices remotæ *hydropis* caussæ universim esse queant; uti febres intermittentes, aliique diuturniores morbi; immodicæ, sanguinis præsertim, evacuationes; hepatis, lienis, pancreatis, & ceterorum abdominis viscerum labes, atque obstructio; suppressæ perspirationis, atque urinæ excretiones; nimius potus, præsertim frigidus calente corpore (*a*); scabies retropulsa; asthma; tumores varii, præsertim glandulæ induratæ; aneurysmata; varices; polyposæ concretiones; mala thoracis conformatio, aliasque sanguinis liberum

Caussa remota hydropis.

rum curſum, aut congruam ejuſdem in pulmonibus & corde miſcelam, & elaborationem pervertentia, & in primis pulmonum inflammatio, ſcorbutus &c.

(*a*) MORGAGNIUS *Epiſt.* XVI., & HIPPOCRATES *Epidemi*.

§. CLXIV.

Hydrothorax HIPPOCRATI *eſt * hyderos, Quo loco humor colligitur. Duplex eſt. Alius ſimpliciter hydrothorax ſive non ſaccatus. Encyſticus, ſive ſaccatus alters*

His generatim præmiſſis, propius ad *hydrothoracem*, ſive *hydropem pectoris* progredimur. Hic etiam * HIPPOCRATI Ὑ'δήρος dictus eſt. Seroſus autem, ſive aqueus humor aut in *alterutra*, aut in *utraque pectoris cavea* continetur; vel in *cyſtide* quadam, ſive *ſacco* includitur, quando nimirum, celluloſa quædam interſtitia pone pleuram, aut circa pulmones & pericardium, aut ipſo *mediaſtino* ita expanduntur, aqueumque humorem ſic recipiunt, ut veſicas, ſacculoſque utris in modum aqua pleni referant. Prior *hydrothorax* ſimpliciter, ſive *non* ἐνκύστικος ideſt *non ſaccatus*; poſterior hydrops ἐνκύστικος, ſive *ſaccatus* nominatur. Uterque quidem cognitu difficilis, ſed *encyſticus* multo difficilior eſt.

§. CLXV.

Signa hydrothoracis non ſaccati ex DUVERNEYO.

Hydrothoracis tamen *non ſaccati* ſigna hæc recenſet DUVERNEYUS (*a*); nempe ſummam ſpirandi difficultatem; facilem in latus affectum, ſi unum tantummodo latus ægrotet, decubitum; in latus ſanum pene intolerabilem; reſpirationem erecta cervice, aut incurvato ad anteriora corpore minus impeditam; demumque faciem hippocraticam,

His

His alii adjiciunt pedum œdemata, sitim inextinguibilem aut saltem faucium siccitatem, superiorum artuum extenuationem, urinam assumptorum quantitati non respondentem, paucam videlicet plerumque, rubram, crassam, & lixivialem; anhelationem in ascensu locorum acclivium, vel in decubitu, vel inter dormiendum, noctu præsertim, ita ingravescentem, ut ægrotantes e lecto prosilire, ad fenestras se conferre, & liberiorem auram quærere cogantur; tussiculam siccam, quæ nocturnam illam *orthopnœam* præcipue comitari solet; pulsum parvum & crebrum; fluctuationis sensum in pectore, dum decubitum mutant, aut concutiuntur; cordis palpitationem; & reliqua. *Nonnulla ab aliis adjecta.*

(*a*) *Mem. de l'Acad. des Scienc. Edition. Venet. T.* VII, *p.* 121.

§. CLXVI.

Animadvertendum est tamen, signa hæc vix, nisi morbus jam adoleverit, se prodere, & ubi se produnt incerta valde esse, & dubia, uti cl. HAENIUS post MORGAGNIUM demonstravit (*a*); immo respirationem ipsam inter initia non valde affici, quod etiam ZIMMERMANNUS (*b*) notavit. HAENIO cosentit FEBURIUS, qui in nota quadam ad illum ZIMMERMANNI locum aperte profitetur (*c*), nullis interdum indiciis *hydrothoracem* significari, nisi cum morti iam proximi fiant ægrotantes; miraturque in hujusmodi casu nullam spirandi difficultatem insurrexisse, nisi paullo ante mortem. Verum etsi id fieri interdum multis de caussis posse ultro concedam, sæpe tamen incompertum est, num *hydrops thoracis* antea ad- *Incerta hæc signa initio morbi præsertim.* *Facilis decubitus, facilisque respiratio cur signum fallax?*

fuerit, an vero paullo ante mortem supervenerit; Quamobrem non semper fortasse credendum est, eos in quibus liberum, & facilem quemcumque decubitum, facilemque respirationem fuisse narrant historiæ medicæ, vere tum hydropicos exstitisse; sed potius postremo tantum vitæ tempore in hydrothoracem incidisse; ideoque eorum pectus aqua repletum prosectoribus apparuisse.

(*a*) *Rat. medend.* (*a*) *Traite de l' experience T.* II. *p.* 31. (*c*) *Ibid.*

§. CLXVII.

MORGAGNII *monita circa diagnosim. An symptoma suffocationis vere pathognomonica sint?*

Pulsum vero parvum, atque humilem, tussimque siccam, aut fere siccam, & nisi aliquid catarrhale expellentem, quando simul concurrunt, indicia esse cl. MORGAGNIUS existimat (*a*) non hydrothoracis; sed potius alicujus alii vitii, quod cum pectoris hydrode conjungatur. Neque ipse iis assentitur, qui repentinam somni interruptionem cum suffocationis metu pro signo pathognomonico (*a**) habent, nam HELVICHIUS (*b*), & cl. HAENIUS (*c*) adductis in medium exemplis evicerunt, sæpe eam quidem cum aliis hydrothoracis signis reperiri, sed sæpe etiam abesse, Subditque cl. vir, hujusmodi symptoma aliis etiam pectoris morbis, pulmonum nempe, cordis, aortæ, pericadii, atque in primis spasticis earum partium affectionibus esse commune, &, si quando pathognomicum hydrothoracis signum haberi possit, tunc solum posse; Jo. JACOBO VICARIO monente, cum pedum œdemata antecesserit, non vero cum subsequatur (*d*).

(*a*) *De sed. & causs. morb. epist.* XVI. *n.* 9. *& seqq.*

(*a**) RI-

(a*) River. *Prax. med. l.* VIII. *cap.* V. Carol. Piso *De morb. a seros. colluv. ort. De hydrop. pector.*
(b) *Ephem. n. c. cent.* 10. *observat.* 32.
(c) *Rat. med. P.* V. *p.* 44., & *P.* VI. *p.* 125.
(d) *L. n.* XI.

CLXVIII.

Quanquam vero, ubi altera solum pectoris cavea aqua oppletur, decumbere æger in latus sanum nequeat, ut cl. Duverneyus (§. CLXV. tradidit, interdum tamen accidit, ut in sano tantum latere conquiescere, & respirare possit. Id autem tum potissimum fieri videtur, cum pulmo, qui lateri ab aqua immuni respondet, vitium contraxerit; & ita labefactus sit, ut respirationi obeundæ impar ferme evaserit, pulmo vero in latere aqua oppleto sanus exsistat, & solus fere respirationem absolvat, perficiatque. Nil igitur mirum, si hidrope laborans tunc facilius, feliciusque lateri ab aqua libero incumbat, cum aqua mediastinum versus maximam partem revoluta, pulmo aquæ innatans minus prematur, ideoque commodius ad aerem inspirandum explicetur.

Cur quandoque in sano latere decumbant ægri.

§. CLXIX.

At, si in utroque pectoris latere aqua confluxerit, uberior tamen in altero, in altero parcior, illud, modo indicavi, haudquaquam contingit. Commodior enim est, ut patet, in affectum magis pleniusque latus decubitus. Quandoque etiam magna spirandi difficultas esse potest, licet serum, quod thorace continetur, paucum omnino fuerit;

Quando id non contingat?

Paucum serum, sed acre magnam pa-

rit spirandi difficultatem. modo id salibus scateat, aut quacumque alia acritudinis specie cotaminetur. Eo namque sic pulmo vellicatur, & pungitur, ut in spanicas constrictiones adigantur respirationis organa, & pari ferme modo respiratio lædatur, quo ab aqua uberiore, & comprimente læderetur.

§. CLXX.

Certiora hydrothoracis signa. Ceterum, quoniam nulla pathognomonica signa *hydrothoracis* vere habentur, nemo tamen velim credat, morbum hunc ita latere, ut præsens nequaquam dignosci queat. Ego quidem, siquid judicem, neque uno, neque altero signo confidendum esse arbitror, sed singula cautissime primum, deinde omnia simul expendantur oportet, antequam de eo feratur sententia. Itaque si, diligenti initio examine, multa simul copulentur ex iis, quæ pro diagnosticis signis supra (§. CLXV.) *Exemplum.* enumeravimus, quid hydrotoracem adesse dubitaveris? Si, exempli caussa, empyematis caussæ defuerint, fuerint vero, quæ hydropi inducendo aptæ noscuntur; si respiratio difficilis jam sit, aut quovis corporis motu fiat anhelosa, aut erecta cervice duci debeat, si ob suffocationis metum somnos repente interrumpat; si decubitus in alterutrum latus difficilior evadat, si fluctuatio quædam in pectoris cavea, procul tamen a cordis regione percipiatur; si artuum in primis inferiorum, aut scroti (*a*) œdemata; tussis, præsertim sicca; sitis; urinæ parcitas concurrant; si latus affectum œdema exterius ostendat, quod interdum (*b*) evenit; aut scapula; & brachium respondens tumeat, & torpeat (*c*), quod frequentius est; profecto non erit, cur certiora

de

de *hydrothorace* signa desideres. Multo difficilior vero est hydropis *encystici* (§. CLXIV.) diagnosis, quem sine siti, sine urinarun parcitate, sine œdematis pedum, & sine magna spirandi difficultate observavit CAROLUS TONINIUS (*d*).

Difficilior est diagnosis hydropis encystici; ut ex observatione TONINII patet.

(*a*) RIVERIUS *De hydrop. pect. cap.* I. *Histor. Uratislav. morb.* 1699. 1700. HOFFHANN. *De hydrop. observat.* VII.

(*b*) WILLISIUS *Pharmac. ration. cap.* XVII. *p.* 2. FONTAN. *obs. anat. med.* 30. 38. BUCHENERUS *act. N. C. t.* VI. *observ.* 30. MOGAGNIUS *l. c. lib.* 2. *De morb. thorac.*

(*c*) MORGAGN. *l.* c. CAROL. PISO *l. c.*

(*d*) *Atti dell' Accad. de' Fiosiocrit. di Siena T.* II. *p.* 232. Vide observationem, quam habet cl. MALOETIUS *mem. de l'accad. royal. de Paris T.* VII. *p.* 171. *edit. venet.* In milite *hydrope cystico pulmonum* laborante anxietas summa erat spirandi; febris lenta; brachia, manus, crura & pedes tumida; urinæ perturbatæ, & flavæ; tussis molestia; nullus decubitus, nam sedere semper cogebatur; nulla fluctuatio. *Ex sch. auct.*

§. CLXXI.

Neque facilius patet *hydrocardia*, sive *pericardii hydrops*. Oritur ut plurimum, quando pericardii liquor, quo alluitur cor, ita increscit, exuberatque, ut cordis motum, actionemque turbare, atque impedire possit. Interdum vero non aqueus humor, sed purulentus in pericardio deprehenditur, qui eumdem propemodum parit effectum. Hinc duplex *pericardii hydrops* ab AVENBRUGGERO (*a*) constituitur, *aquosus*, & *perulentus*. Purulentum ab aquoso differe monet cl. auctor, quod in purulento aqua turbidi feri lactis spe-

Hydrocardia, sive hydrops pericardii.

Vel aqueus, vel purulentus humor.

In quo differat uterque humor?

speciem referat, & cordi id, quod purulentum esse creditur, fimbriarum instar adhæreat. Negant autem alii, purulentam hanc vere esse materiem, cum puris tantum similitudinem habeat. Uterque tamen sive *aquosus*, sive *purulentus* sit hydrops iisdem notis se prodit. BARRERIUS in suis *anatomicis observationibus*, etsi credat & ipse arduum esse, hunc morbum ab hydrope pectoris internoscere, quædam tamen tradit eum comitari signa, quibus significari certo possit. Hujusmodi sunt pressio, & angustiæ sensus circa anteriorem thoracis partem, qua pericardium locatur; respiratio a tumente pericardio difficilior reddita; tussis plerumque sicca, & molesta; motus cordis perturbatus; palpitatio: syncope, quam præfocatio interdum antecedit; œdemata pedum, pallor faciei, pulsus parvus, & celer; sæpe inæqualis; difficilis in lecto decubitus, & suffocationis metus subinde recurrens. Sed quam parum hisce fidendum sit, ex MORGAGNII observationibus, animadversionibusque mox referendis fiet manifestum.

Signa a BARRERIO tradita.

Hisce non fidendum est signis.

(a) . . . . . .

§. CLXXII.

Signis vero a BARRERIO (§. CLXXI.) prolatis adjungendus videtur, ut certior diagnosis evadat, sensus quidam cordis quasi in aqua submersi, & natantis, de quo ægrotantes conqueri solitos esse, viri expertissimi testantur (*). Rem confirmat cl. SENACIUS (*a*), dum scribit, non certius hydrocardiæ signum sibi occurrisse, quam motum quemdam inter tertiam, quartam, quintamque

Alia signa ex aliis depromta addenda præfatis.

An undulationis sensus in hydrocardia sit

costam

costam undulatorium, atque aquæ quasi fluctuantis in modum, tunc in primis ægroti sensui, aut medici manui sensibilem, cum cor movetur, & palpitat. Undulationem vero hanc obscuriorem valde esse, monet SWIETENIUS, ubi plenum omnino fuerit pericardium. At hujusmodi *palpitationem* cum undulationis, fluctuationisque sensu nec DIEMERBOECKIUS (*b*) in suis, nec BARRERIUS in quinque *hydrocardia* implicatis hominibus deprehendit, aut notavit.

(ut SENACIUS tradit) signum evidens, & constans?

(*) Id observarunt in veneto homine HERCULE-SAXONIA (*Med. pract. l.* 2. *cap.* 8.); & in sexagenaria quodam. RAYM. JO. FORTIS (*Consil. cent.* 2. *consil.* 46.

(*a*) *Du coeur lib.* IV. *cap.* V. *Tom.* II. p. 356.

(*b*) *Anatom. lib.* II. *cap.* V.

§. CLXXIII.

Cordis palpitationem inter *hydrocardiæ* signa ex BARRERII auctoritate supra (§. CLXXI.) recensuimus. At negat cl. MORGAGNIUS (*a*), eam esse constans, & perpetuum hujusce hydropis symptoma, &, aliquando visa sit, tunc fuisse, cum liquor, quo scatet pericardium, acrimonia peccet, corque irritet & vellicet, aut cum hydrope pericardii *polypus cordis* complicetur. Cordis ergo palpitatio; cum sæpe ad hydrocardia absit, ejusdem pathognomicum signum esse nequit. Præterea quando aqueus humor intra pericardium non sensim, sed repente, & celeriter effundetur, idque immaniter distendit, tum mole sua ita urget deorsum diaphragma, ut ejus appendices protrusæ, & distractæ atrocem in *lumbis dolorem* excitent. Hic igitur dolor ad hydrocardiam

An inter signa hydrocardiæ merito recensenda cordis palpitatio? MORGAGNII animadversio. An dolor lumborum item pathognomicus.

diam ſpectare videri poſſet. Sed neque dolor hic perpetuo hydrocardiam comitatur, ut peculiari obſervatione oſtendit idem cl. MORGAGNIUS (*b*). Demum vir iſte doctiſſimus, collatis plurium medicorum de *hydrocardia* obſervationibus, & rite ad trutinam expenſis concludit, neque *animi deliquia*, neque *tuſſim*, neque *ſpirandi difficultatem* perpetuo, & conſtanter cum ea reperiri (*c*). Sæpe enim, dum ægrotantes ſilent, aut quieſcunt, optime & tranquille decumbunt quocumque poſitu, ſed præſertim demiſſo capite, quæ FRANC. HIPPOLITI ALBERTINII ſingularis obſervatio eſt.

An alia ſigna conſtanter in hidrocardia reperiantur.

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XVI. *n.* 23.
(*b*) *Ibid. n.* 45. (*c*) *Ibid. n.* 46.

§. CLXXIV.

Quid ſentiendum de ſiti?

Sitis quoque, quæ hydropicos vexare ſolet, ab *hydrocardia* plerumque. At per eam abſentem *pericardii hydropis* ab *hidrothorace* diſtingui nequit, quia in hoc interdum ſitim defuiſſe, compertiſſimum eſt. Neque *pedum œdemata* ita propria ſunt *hydrothoracis*, ut hoc ſigno ab *hydrocordia* diſcerni certo poſſit. Nam licet in hydrocardia rariſſime pedes tumeant, non ita tamen rarus tumor in ea eſt, ut rara tuſſis, aut ſitis fertur (*a*) *Fluctuatio* autem ſi uſquam percipitur, ut reapſe quandoque percipi poteſt, non ſpernendum quidem ſignum præbet. Sed minus hæc in *hydrocardia*, quam in *hydrothorace* ſe exſerit. Itaque diligentiſſime cavendum eſt, ne quid fallax nobis illudat, aut *empyematis ſigna* communia imponant (*b*).

Quid de œdematis pedum?

De fluctuatione quid?

(*a*) MOR-

(a) MORGAGNIUS *l. c. n.* 46.
(b) *Idem. l. c. n.* 24. & 36.

§. CLXXV.

Non pauci magni nominis scriptoris sibi suaserunt, hydrocardiam *macie, tristitia, febre lenta, faciei pallore, oculorum languore, refrigeratione extremorum indicari*, hisque notis non parum ipsi tribuunt: sed hæc plerumque utrique hydropi communia observantur. VIEUSSENIUS pro signo maximi momenti in *hydrocardiæ* habet *palpebrarum, labiorumque colorem plumbeum*, cum tamen non semper is pericardii hydropem sequatur; nec semper ab aliis pectoris morbis sejungatur (*a*). Neque itidem MORGAGNIO certa videntur hydropis hujus indica *pondus cor prægravans*, & *constringens*, *cordis pondus*; & *præcordiorum anxietas* GRÆTZIO, ALBERTINIO, LANCISIO, HOFFMANNO, FANTONIO parte, SCHREIBERO, & FISCHERO commemorata: primum quod hæc in accuratis VIEUSSENII observationibus non annotantur, immo ad OLAO BORRICHIO palam excluduntur; deinde quod penitus defuerunt; in iis, quos ex VALSALVÆ historiis deprompsit, aut ipse recensuit; & si quando observata fuerunt, uti in GERBEZIO, BONETO, KELLERO, REIMANNO videre est, non solus tunc *pericardii hydrops*, sed alia aderant quoque vitia, a quibus ea symptomata poterant derivari (*b*).

Quædam alia signa & ipsa rejiciuntur uti aliis vitiis communia vel non semper præsentia.

(a) MORGAGNIUS *l. c. a.* 47.
(b) *Idem ibid.*

§. CLXXVI.

§. CLXXVI.

Signa hydrocardiæ cum symptomatibus aliorum morborum confunduntur.

Quoniam igitur *hydrocordia* sæpe cum aliis præcordia vitiis conjungitur, necessario consequitur, ut vix ullis ipsa indiciis distingui possit, confusis nimirum utriusque mali, immo quandoque plurium malorum symptomatibus, atque inter se pugnantibus, quemadmodum propriis observationibus edoctus ALBERTINIUS (*a*) apposite, & candide fatetur. Ipse nihilominus quasdam animadversiones longo, & multiplici usu comprobatas in hanc rem opportunissime profert, quas utilissimum erit ob oculos ponere. *Si pericardii hydrops* inquit, *sit solitarius, & purus simplexque, aliqua saltem ex parte indicari potest pulsu comparate molli, potius frequenti, & plerumque parvo* (*), *qualem edere solet cor, si flaccidum & laxum sit, humorque, qui pericardio continetur, viscidus, iners, aqueus, insipidus. Si vero humor ille acer fuerit, & salinus, parvitati, & frequentiæ pulsuum accedit & vibratio, & tensio quædam. Si vero copia idem excedat, corque quodammodo opprimat, tunc pulsus exilis, celerior, & deficiens evadit plerumque. Intermittens autem, atque inæqualis non valde est nisi cum hydrocardia alia præcordiorum vitia complicentur*. *Tussim* (addit) *vel nullam esse, vel modicum & siccam, vel sputa tantum lymphatica expellentem, quæ a tumente pericardio, pulmonesque comprimente videtur ducenda: difficilem porro decubitum, & crebram residendi necessitatem vix unquam in hujusmodi malo incidere, nisi a cibo, a potu, ab animi, aut corporis motu, quando etiam in lecto æger tantummodo moveatur. Et licet motus cordis*

ALBERTINII de hoc morbo observationes.

a me-

a mediocri quacumque loci mutatione, aut incessu increbescat, & fere ad tremoris quemdam sensum accedat, atque una spirandi difficultas, sive potius apnœa, & sterni oppresio cum doloris specie, & jactatione concurrat; hæc tamen maxima ex parte, si non omnino, conquiescere & cessare ægro ad quietem composito, modo humor pericardii non ita acer sit, ut perpetuo cordis irritabilitatem sollicitet, aut ejus superficiem jam arroserit, Demum animadvertit, similia fere symptomata excitari, quando pericardium alicubi crassi, aut quasi membraneo vinculo cordi laxe colligatum sit.

(*a*) *Commentar. acad. scient. bononien. vol.* I. *p.* 389.
(*) Talem revera pulsum sæpius in *hydrocardia* mihi contigit observare. *Observatio. Auctoris.*

§. CLXXVII.

Dissimulandum vero non est, ab ALBERTINIO non nihil diffidere DAIGNANIUM (*a*), qui hydrocardia laborantes asserit locum, in quo commode, & diu jaceant, invenire non posse, ideoque alium, atque alium, sæpe experiri. Quod quidem credibile est evenire, quando non purus, nec simplex pericardii hydrops infestat. Syncope etiam eos crebrus, aut rarius pro diversa decubitus ratione corripi, idem cl. vir animadvertit, atque in hoc non dissentientem habet ALBERTINIUM, qui idipsum jam antea, ut a se aliquando observatum, indicaverat. Quod si ad hæc accesserit *undulatio* illa, de qua SENACIUS meminit atque ille ægrotantium *sensus*, quo sibi cor aqua submergi dicere consueverunt, non dubitat, *hydrocardiam* ut certam arguere.

Qua in re diffideat ab ALBERTINIO DAIGNANIUS *Molestus decubitus quaquaversum. Syncopes.*

Undulatio SENACII, *& submersionis sensus in corde ægrotantium.*

(*a*) . . . .

§. CLXXVIII.

§. CLXXVIII.

Diagnosis probabilior ex collectione plurium signorum.

At cl. MORGAGNIUS, quem cum summa rerum medicarum peritia, tum prudentissima in iis judicandis circumspectio commendat, multo plura consideranda, atque attendenda præcipit. Itque in ab ejus monitis, cautionibusque disceamus, si aliorum pectoris morborum, & speciatim *hydrothoracis* notæ, uti sensus fluctuationis a cordis sede procul dissitæ; spiritus difficultas somnum abrumpens, decubitus in alterum latus molestus, & fere intolerabilis deficiant; neque artuum œdemata, neque tussis, neque sitis adsint, vel levissima hæc fuerint; contra pondus quoddam ad cordis regionem persentiatur, corque ipsum ad motum corporis opprimatur, & veluti constringi videatur, spiritu quadantenus interrupto; atque hæc restitutio quieti corpore, mox cessent, vel minuantur, leventurque; & commodius spiritus ducatur decumbentis demisso capite; si, inquam, hæc omnia, aut complura consocientur, probabile reputatur, *hydropem pericardii* subesse (a). Tantoque probabilius id erit, si præterea ex iis æger sit, qui sibi cor quasi in aqua natare sentiunt aut sensum habent aquæ in pericardio, non alibi, fluctuantis. Neque insuper spernenda erunt alia, quæ supra (§. CLXXI. ad §. CLXXVII.) adducta fuere, quæque si non semper, interdum certe cum hydrocardia conjungi visa sunt.

Interdum ægri sibi veluti cor in aqua natans persentire videntur: quod signum, si adsit, certius diagnoseos est.

(a) *L. c. n. 48.*

§. CLXXIX.

Præter *hydrothoracem*, atque *hydrocardiam*, simili etiam affectui obnoxius est pulmo. Serum enim, aut limpha quando in celluloso textu, quo vasa pulmonum colligantur, congeritur, stagnatque, *hydropem*, sive *œdema pulmonum* (*) constituit. Interdum cellulæ quædam, aut vasa secundum alios quædam lymphatica aqueo humore ita turgent, atque in molem tantam excrescunt, ut cistides quasdam, sive *hydatides*, quibus pulmo deinde comprimitur, pellucidas, aut variegato plenas liquore exhibeant. Utrumque malum respirationis functionem non leviter lædit.

OEdema pulmonum.

Hydatides.

(*) *OEdema pulmonum* sectione anatomica comprobatum refertur a cl. MALOETIO in *commentar. acad. scientiar. paris. ann.* 1732. *p.* 350.; item a BARRERIO *observ. anatom. p.* 109.; a TARGIONIO TOZZETTIO *osservazioni p.* 83.; & LUCA TOZZIO, aliisque. *Ex sch. auct.*

§. CLXXX.

Non aliæ illud inferunt caussæ, quam quæ reliqua hydropis genera (§§. CLXI. CLXII. CLXIII.); potissimum vero in pueris, qui magis morbo huic subjiciuntur, errores in victu, suppressa scabies, morbilli, & purpura scarlatina non penitus judicata; & in adultis immoderata, & præpropera equitatio, chlorosis, pedum œdamata retrocedentia &c. *Pulmonum hydropem* suspicaberis, si statim ac partes exteriores corporis omnes, aut aliquæ œdematoso tumore corripi incipiunt, accesserit etiam difficils respiratio. Nam exigua seri in

Caussæ œdematis pulmonum.

Signa ejus diagnostica.

ri in pulmonum cellulis collecti quantitas magis respirationi officit, quam major ejus copia in cavum thoracis effusa. Suspicio vertur in solidus judicium, si facies sine signis *hydrothoracis*, & *hydrocardiæ* tumida fiat; si pedes leviter œdematosi cernantur, si pulsus quodammodo suppressi sint, uti ex ALBERTINII, & SIMSONIS observationibus habemus. Scire etiam licet, tussim, quamdamque loquendi difficultatem interdum ab hujusmodi ægrotatione non abesse (*).

(*) His adjicienda videntur, quæ ex MALOETIO adnotavimus ad calcem §. CLXX. post notam (*d*); quæque hanc diagnosim illustrare queunt.

§. CLXXXI.

A caussis eruenda prognosis. Quid si ab organico vitio sit?

Ex caussarum consideratione, si tamen hæ innotescant, prognosis eruenda potissimum est. Si hydropi organicum virium originem dederit, nullo modo, aut certe difficillime discutitur, & si discussus forte fortuna fuerit, sine dubio reverti consuevit. Incurabilis quoque est, qui a laceratis vasis lymphaticis, aut a ramo aliquo ductus thoracici, aut ab hydatidibus disruptis proficiscitur.

Si a disruptis vasis, aut hydatidibus oritur?

Quando a postrema hac caussa oritur, solet repente corripere, & sæpe cum aliquo aquæ guttatim stillantis, aut alicujus disruptionis sensu (*). Quo parcius urinæ fluunt, eo minor salutis spes affulget.

Urinæ copia quando fallax signum salutis. Si hydrops sit a febre, aut evacua-

Interdum tamen urinæ copia fallax, & decipiens signum salutis est, quando nimirum cetera symptomata non dissipantur, aut respiratio brevi interum opprimitur. A febre, aut ab immodicis evacuationibus procedens non æque periculosus habetur, ac qui nullam evidentem caussam agnoscit.

ſcit. Item *œdema*, quod quaſi per febrilem materiam depoſitam oritur, non valde timendum, SYDENHAMIO *(a)* judice; eſt. Œ*demate*, atque *anaſarca* plerumque a cauſſis non multum; nec ita pervicacibus fiunt. Quandoque vero vitii alicujus, quod interiora altius occupat; quodque tolli, aut vinci nequit, effecta eſſe poſſunt. Sanguinis ſputa *hydrothoraci* ſupervenientia exitium fere prænunciant; pulmones enim aut exeſos; aut enormiter compreſſos, aut vaſa eorum magna ex parte obſtructa ſubſequuntur. Quod ad *hydrocardiam* attinet; non modo hæc periculi plena eſt; ſed etiam diuturna, curatuque difficilis. Contra *pulmonum œdema*, ſi cito cognoſcatur, facilius reſolvitur alvi fluxu, urinarum copia, atque anacatharſi.

tionibus nimiis, periculi impendet.

Prognoſis œdematum, & anaſarcæ.

Hydrothoracis.

Hydrocardiæ.

Pulmonis œdematum.

(*) Similes caſus referunt LOWERUS, WILLISIUS, & TARGIONIUS TOZZETTIUS.

(*a*) *Tract. de hydrope.*

Curatio.

§. CLXXXII.

Curandi hydropem ratio multiplex eſt, nec una eademque cuique hydropis ſpeciei opportuna eſt. Sæpe quæ unam ſpeciem tollit, alteri noceret; & pernicioſa foret. Experientia enim compertum eſt, *hydropes* curatos interdum eſſe, quod BECHERUS *(a)* etiam confirmat, aperientibus; diureticis; ſudoriferis, tonicis; purgantibus, emeticis; hydragogis, draſticis; mercurio, & ptialiſmo; ære ſicco, & inſolationes; balneis ſiccis, & ſpirituoſis; victu ſicco, & abſtinentia a potu copioſo; hypnoticis; incraſſantibus; antiſcorbuticis, inunctio-

Non una, eademque medendi ratio; ſed varia pro varia hydropum ſpecie.

ctionibus; & frictionibus oleosis; balneis; vaporibus; enematibus; cataplasmatis ex emollientibus, sanguinis missionibus; punctione; sive paracentesi; scarificationibus; vesicatoriis, aliisque irritantibus remediis; cauterio actuali; scabiei insitione; & demum solis naturæ viribus. Universim tamen ad *hydropem* curandum aggredienti quator indicationes, quibus faciat satis, se sistunt; serosi, & lymphatici humoris copiam excedentem evacuare; impedimenta, quæ æquabili circuiti opponuntur, removere; crasim debitam sanguini restituere; & demum solidas partes firmare. Quare in *leucophlegmatia anasarca*, *œdematibus* alvum primo ducere oportet mitiore aliquo medicamento, rhabarbaro videlicet, diluto foliorum sennæ, sale anglico, mutinensi, mirabili *Glauberi*; tartaro solubili; cremore tartari (*b*); jalappa; scammonea; syrupo de spina cervina; manna: quibus non modo primarum viarum sordes expurgantur, verum etiam serosa colluvies potenter educitur. Atque hæc subinde iteranda prudenti manu, aptaque dosi sunt, donec partium tumor penitus subsidere videatur.

Indicationes quatuor.

Quandonam alvus ducenda?

Hydragoga.

(*a*) *Recherches sur l'hydropisie p.* 3.

(*b*) MENGHINIUS *in comm. accad. bononien.* plures historias hydropum refert, quos longo usu cremoris tartari plane curavit. *Ex sch. auct.*

§. CLXXXIII.

Incidentia, & aperientia quæ, & quando conveniunt.

Sed si cum serosa colluvie lentor etiam, & viscididitas humorum conspiret, atque obstructionibus viscera & vasa præpediantur, interponenda alvum ducentibus sunt ea, quæ incidunt, aperiunt; & leniter urinas cient. Hujus sensus præcipue sunt

sales

ſales lixiviales abſynthii, ſtipitum fabarum, centaurei minoris, geniſtæ; item neutri, uti tartarus vitriolatus ſal polichreſtus, ammoniacus, nitrum, arcanum duplicatum, terra foliata tartari; ac denique gummi ferulacea, ammoniacum quippe, ſagapenum, galbanum; & reſinoſa, in primis terebinthina veneta; quæ poſteriora tum maxime excellunt, cum ſolidarun partium languida vix lenem, & aromaticum ſtimulum, quo excitetur, requirat. His adjicenda decocta quinque radicum aperientium, rubiæ tinctorum, curcumæ eryngii, œnonidis polygalæ tam virginianæ, quam noſtratis, contrayervæ, pareiræ bravæ, ligni ſaſſafras juniperi, lentiſci, & ſimilium, quorum noviſſima ſpeciatim locum habere poſſunt ubi morbus a cohibita tranſpiratione originem duxerit. Quod ſi ſcabies retropulſa, aut aliorum morborum, qui cutim obtinent, ſuppreſſio anteceſſerit, remedia ex antimonio, ſulphure, & viperis parata appiime conveniunt: item ſcabiei inſitio, aut communicatio; veſicantia; fonticuli; & hujuſmodi. Neque antiſcorbutica, aut antivenerea omittenda demum ſunt, ſi a ſcorbuto, aut a venerea labe malum foveatur. Animadvertendum tamen eſt, diureticorum uſui, quo *anaſarca* ſublata eſt, non raro paullo poſt peripneumoniam ſuccedere, quæ hominem cito enecat; quemadmodum ſæpius inexſpectato vidimus.

Sales qui?

Gummi ferulacea, & reſinoſa.

Decocta aperientia, & diapboretica.

Antimonii ſulphuris, viperæque præparationes.

Revellentia.

Antiſcorbutica &c.

Diuretica non raro noxia.

§. CLXXXIV.

In illa vero *cachexia*, aut *hydropis* ſpecie, quæ nimias ſanguinis, aut cujuſque humoris evacuationes ſubſequitur, amaris, ſtomachicis; & roborantibus remediis utendum eſt. In his præſtant abſyn-

Amara, ſtomachica, & roborantia quæ, & quando?

absynthium; marrubium album; chamædrys; eupatorium Mesuæi; abrotanum; cortex mali aurantii, cascarillæ, chinæ chinæ; lignum quassi; e quibus decocta, extracta, vina, tincturæ, pulveres, electuaria; pilulæ parantur. Præ ceteris vero chalybs, sive mars celebratur, cujus tamen usum suspectum habet GEOFFROYUS (a). Hæc quoque opportuna videntur, cum menstrua, aut hæmorrhoidum fluxus substiterint, morbique principium fecerint.

Mars.

(a) . . . . . .

§. CLXXXV.

Hydragoga & diuretica non tuta remedia.

In casu autem (§. CLXI.), ubi serosa pars reliquas superat, aut a reliquarum mixtione secedit, & supereminet, cautissime hydragoga, & diuretica adhibeantur; ne eorum dissolvente facultate quod reliquum est sanguinis rubri magis magisque colliquescat. Laxantia, resolventia, ac stimulantia ut plurimum reprobat cl. CASIMIRUS MEDICUS (a). Ubi vero pulsus; & sanguis inflammatorius sit, venæ sectionem adhibendam docet, nec antispasmodica spernenda (b). In *anasarca* sine febre sudorem laconico, & vapore spiritus vini, aut vesicis aromatico decocto plenis corpori utrinque admotis proliciendum præcipit BAGLIVIUS (c). Applicationem vero calidorum cinerum, & fricationes ex oleo, & sale communi, dum interne cremor tartari exhibetur, commendat laudatus CASIMIRUS MEDICUS. sic enim serum in vasa resorbetur, & ad vias urinæ ducitur (d). Alii vesicantia cruribus imponi (e) jubeant, nec mali quidquam ab iis verentur. Hæc ipsa proponi video

In anasarca sudorifera ex BAGLIVIO.

Applicatio calidorum cinerum & oleosæ fricationes ex MEDICO.

Vesicantia.

deo in eo *anasarca*, quæ gravidis supervenit (*f*); quod in his diuretica fere inutilia, si non noxia æstimantur; periculosa vero ob abortum; quem provocant, cathartica, a tumente enim utero sic venæ premuntur, ut per eas sanguinis reditus retardetur, aut etiam impediatur, atque hinc aut seri effusio in adiposas cellulas contingat, aut ab iis debita resorptio (§. CLXII.) non peragatur (*). *Quid in gravidarum ædemate?*

(*a*) *Comm. Lipsien. suppl.* 2. *ad decad.* 2. p. 221.
(*b*) *Ibid.* (*c*) *Praxis medicæ lib.* I. *cap.* 13.
(*d*) *Observation. medic. T.* II. *p.* 696.
(*e*) TARGIONI TOZZETI *osservazioni p.* 83.
(*f*) *Commentar. Lipsien. de reb. in S. N. & gestis vol.* V. *P.* IV. *p.* 648.
(*) *Quædam leguntur de anasarca, ascite, & leucophlegmata ab auctore proposita vol.* II. §. XCII., & CIL. *quæ videsis.*

§. CLXXXVI.

Præter vesicantia, ut seroso humori paretur exitus, etiam incisionibus cutis est pertundenda. His aut pars tibiæ inferior duobus supra talum digitis conciditur, ut quidem ad cellulosam usque membranam penetrent, non vero ultra pertingant. Sed vulnusculæ sæpe inflammatio, dolor & quandoque etiam gangræna consequitur. Ne id mali obveniat, fovenda sunt, ut passim præcipitur, decocto plantarum emollientium; addito spiritu vini, cui aliquid camphoræ admixtum sit vel si *gangræna* magis timeatur, antisepticis & simul vim vitæ excitantibas ejusmodi metus antevertendus plane est. Incisionibus utpote tutiorem, & minus huic incommodo obnoxiam FOTHERGILLIUS (*a*) præfert *Incisiones in cute supra talum.* *Quomodo inflammatio, & gangræna ab incisionibus timenda antevertatur.*

fert scarificationem ope illius instrumenti, quo ad cucurbitulas scarificandas utimur. Hanc ipsa multo ante, quam FOTHERGILLIUS eam proposuisset, pluries ego usus sum, sicque graviora symptomata, quæ ab incisionibus fiunt, studui evitare. Quoniam tamen non omnis inflammationis & gangrænæ metus scarificatione avertitur, aliud auxilii genus excogitavit THOMAS LAWRANCEUS, nimirum unicam incisionem prope talum, minutam quidem, sed profundam, quacúm præceps humorum profluvium, tum sphacelus præcaveatur (*b*). Hæc evacuatio etiam in *ascite* locum habere potest (*c*). Nam sæpe natura eam per se ipsam miliori visa est (*). Sed, educta sic serosa colluvie, pendulæ, flaccidæ, & laxæ partes circumductis fasciis firmentur ne iterum novus humor in eas irruat, & confluat, ut apposite monet SWIETENIUS (*d*).

Scarificationes.

Unica, & minima prope talum incisio tutior; quæ in ascite etiam prodest.

Crura fasciis firmando.

(*a*) *Comm. de reb. in S. N. & M. gest. Tom.* XVIII. *p.* 396. (b) *Dissert. de hydrope p.* 49., & 57. (*c*) MEAD. *Monit. & præcept. med. cap.* 8. (*d*) §. 28.

(*) *Hic addenda videtur cl.* TISSOTII *methodus, quam inter auctoris schedas invenimus.* Cantharides primum, quæ ab aliis laudantur, applicitas improbat; quoniam acria lædunt. Acris enim humor effluens cutim irritat, inflammat &c. Hinc gangrænæ metus. Tum etiam scarificationes veluti eidem vitio obnoxias, in corpore in primis cacochymico. Idcirco radicem *brioniæ* in taleolas sectam, deinde leviter contusam, & calefactam applicat cruribus, quæ serum leniter irritando educere valet. Prima applicatio nihil educit, at post XII. horas renovatur; & denuo nova apponitur, donec fluxus duratio certa videatur. *Epist. var. argum. p.* 144. 145.

Radix brioniæ secta, contusa, calefacta cruribus applicanda.

§. CLXXXVII.

§. CLXXXVII.

Interdum cathartica (§. CLXXXII.), vel acriora vix quidquam alvum movent: Tunc succus iridis palustris ad guttas LXXX. ex aliquo syrupo altera quaque hora propinatus magnam serosi humoris vim eduxisse, & postea minori dosi datus ægrum restituisse (*a*) fertur. Baccarum ebuli succus inspissatus sine acritatis, & caloris vitio excretiones omnes exsuscitando pluribus item pro fuisse dicitur (*b*) *Anasarcam* cum difficili respiratione, quæ *pulmonum œdema* (*) simul indicabat, conjunctam, victus, aut diætæ erroribus, aut scabiei retropulsæ, aut nimio motui, atque equitationi, aut suppressis menstruis succedentem curavit non rara ALBERTINIUS (*c*) lenibus hydragogis; diureticis, chalybe, jure viperino, & aliquando, quod mirum quibusdam videbitur, sanguinis det·ctione. Et quod ad sanguinis missionem pertinet, hæc, ubi plethora in suspicionem venit, & alioquin bonus habitus non desideratur, initio morbi sæpe necessaria est præsertim in *pedum œdemate*, aut recenti *anasarca*. Omnium tutissima ea est, quæ e venis ani per hirudines instituitur.

Succus iridis palustris.

Succus baccarum ebuli.

OEdematis pulmonum cum anasarca ex ALBERTINIO *curatio.*

An sanguinis missio convenire unquam possit?

Quænam tutissima?

(*a*) *Essiays d'Edimbourg vol.* V. *p.* 167.
(*b*) TISSOT. *cit. epist. p.* 138. *Additio ex sch. auct.*
(*c*) *Comment. ac. sc. bonon. vol.* I. *l. c.*
(*) LIBBERKUNIUS aquam in *cellurari pulmonum* congestam ad crura pediluviis descendere per cellulosam tellam cogebat, deinde roborantia adhibebat. (TISSOTIUS *l. c. p.* 146.) *Ex sched. auct.*

Pediluvia in œdemate pulmonum.

§. CLXXXVIII.

Extrinsecus adhibenda. Fricatione. Extrinsecus etiam quaedam curationem adjuvant. Fricatio lenis, continuata, & sensim acuta tumentibus partibus saepe profuit. *Oedemati*, quod non ab interiori vitio pendet, sed potius a vasorum, *Farinae calefactae, aliaque resolventia, & roborantia.* & telae cellularis laxitate fovetur, farinae resolventes clibano calaefactae, arena maris, pulveres ex herbis discutientibus, roborantibus applicentur calide. *Bardanae folia cruribus circumdata.* Folia etiam bardanae cruribus circumdata magnam seri copiam extrorsum alliciunt. Sed id ipsum fortasse validius praestat radix raphani rusticani contusa, & plantis pedum alligata, Ludwigio referente. *Tibialia.* Tibialibus quoque ex tela linea validiori crura firmentur, ut tumori non pateat aditus. *Cautio.* Cavendum tamen ab iis, quae tumores pedum valide discutiunt, aut reprimunt; si *oedemata hydropis pectoris*, *abdominis*, vel cujusvis aliae internae affectionis symptomata videantur. Parvus enim, aut exuberans humor malo eventu ad interiora propellitur. Hinc *pedum*, & *coxarum oedema*, quod febribus supervenit, spiritu cochleariae intrinsecus dato oppugnandum rebatur Hamiltonus (*a*). *Spiritus cochleariae intus datus quibus oedematum speciebus conveniat.* Dabat autem xx., aut xxx. guttas hujusce spiritus vehiculo idoneo exceptas, atque iis subinde interponebat alvi purgationem. Langeus (*b*) laudat salem tartari ad grana xvi, & quandoque ad scrupulum unum singulis diebus mane ad hebdomadam datum, cum desuper hausto *Sal tartari.* infuso baccarum juniperi contusarum. Salubre monitum nobis reliquit cl. *Swietenius* (*c*). *Purgantia interdum noxia.* purgantia scilicet nocere, quando *oedema* febribus intermittentibus nondum devictis supervenit; prodesse vero fricationem (*), *Fricationes, & vina me-* & vina ex amaris, & aromaticis

ticis medicata. Qua in re ab eo non dissentit LUDWIGIUS (*d*). *dicata prosunt*

(*a*) *De febrib. miliar. cap.* IX.
(*b*) *Miscell. verit. fascic.* I. *p.* 68.
(*c*) §. 73. (*d*) *Instit. clin.* §. 96.
(*) C. TISSOTIUS laudata *epistola p.* 139. *ascititicos*, inquit, *oleo fricare res nova non est. Abdomen per horam mane, & vespere fricatur cum manu oleo olivarum madida, & post aliquot dies profuse mingens æger detumescit.* Ex sch. auct. *Fricationes oleosis facta.*

§. CLXXXIX.

Multa ex his, quæ supra (§§. CLXXXII. CLXXXIII., & *seq.*) enumeravimus, in *hydrothorace* etiam, atque *hydrocardia* non reprobantur; In his tamen magis extolluntur diuretica, inter quæ primas tenent pulvis asellorum, aut succus ab his expressus; terebinthina; balsamum *Copaive*, aut peruvianum; spiritus salis dulcis, nitrive, radix scillæ; vinum, oxymelque scillicitum; liquor terræ foliatæ tartari; sal volatile succini; lac gummi ammoniaci, aliaque hujus generis. Scire vero oportet, radicem scillæ, cum caustico quodam principio agat, tenellam pulmonum compagem sæpe nimium irritare, & quasi inflammare. Quam ob rem WAGNERUS eam quodammodo cicurire tentat, addito nitro in hunc modum. ℞. *radic. scillæ s. p. gr. jv. ad gr. x., nitri purissimi gr. viij. ad gr. x.* (*). Corrigitur etiam, teste LANGEO (*a*), floribus cassiæ cinnamomæ cum nitro admixtis. Alii venenatam, acremque ejus indolem ut temperent, eidem adjiciunt vincetoxici radicem, ideque præsertim HEISTERUS, RAHNIUS, & CATTANEUS faciunt (**). Ad quemcunque

Curatio hydrothoracis, & hydrocardiæ.

Diuretica.

Radix scillæ pulmoni noxia.

Qua ratione ejus vis caustica corrigatur.

 hydro-

Oxymel cholchicum. hydropem, & præcipue *hydrothoracem*, aliosque serosos morbos a cl. STORKIO laudatur oxymel cholchicum, & variæ eodem præstitæ curationes narrantur. De eo autem intra diem non amplius quam drachma una vel altera, vel ad summum semiuncia; sed partitis dosibus, præberi solet. Oxymelle hoc narrat SCOPULUS (*b*) curatam vetulam quinque & sexaginta annorum, quæ in hydropem inciderat, frustra vero istud ipsum duobus aliis hydropicis datum fuisse. Inter diuretica non infimum locum meretur vinum medicatum SYDENHAMII, quod sic paratur. ℞. *Ciner. genist. lib. j. Infund. frigid in vini rhenan. libr. iv. Add. fol. absynth. vulgaris m. j. Deinde filtrat. liq. unc. iij. dentur bis vel ter in die horis medicis.* Hoc enim complures hydropici sanati dicuntur. Sed ascíticis magis convenire videtur.

SCOPULI observationes de eo non satis probant.

Vinum medicatum SYDENHAMII.

REGNAUDOTII form. (*) WAGNERI formulæ simile proponit REGNAUDOTIUS (*Histoir. de la Societé Roy. de medec. T. II. p.* 226.) adversus *anasarcam*, aliasque *hydropis* species, quæ sic habet: ℞. *radic. scillæ recent. p. j. v. gr. scrup.* jv. *Salis de duab. part.* iij. *v. g. drachm.* jv. *In mortario mormoreo subigantur rite simul, donec fiat massa æqualis. Ex hac f. pil. gran.* xij., *& siccari sinantur. Dosis n.* jv. *bis in die. Superbibenda infusio plantar. aperient. cum vin. alb. q. s. Serum lactis cum antiscorbuticis interdiu detur.* Ex sch. auct.

Cassia cinnamomea. (*a*) LANGEUS *miscell. verit. fascic. I. p.* 66. Fructus exsiccati lauri zeylanicæ baccis calyculatis novissime ad nos adventi, flores cassiæ cinamomæ dicuntur. *Ex sc. auct.*

Animadversiones cl. TISSOTII *de viribus scillæ in hydrope.* (**) Cl. TISSOTIUS citata epistola ait, *scillam in hydrope esse magnum remedium datum dosi, qua per renes agat* (*p.* 114.). *Ceterum nocet, & enervat ventriculum, cui medetur postea cortex. Secundo: acre est remedium, & dolores ubique excitat,*

citat, immo nervos convellit, cui malo avertendo addita camphora valet. Tertio: sanguinem dissolvit, & ejicit: igitur ubi humores soluti caute adbibenda. Hinc sæpe subjungendus illico cortex. Nocet, ubi est vetus scirrhus cum febricula; facilis enim exulceratio (p. 135. 136. (. Scilla pura sive cruda anteponenda. Duo vel tria scillæ grana cum saccharo tritæ summopere prosunt in hydrope pectoris. Torrefacta perdit multum virium. Igitur majori dosi tunc danda.... Aromatis additis ventriculi noxæ avertuntur. Acetum scilliticum intolerabile. Vinum potentius remedium, sed non omnes ferunt. Oxymel opta dosi nulli præparationi secundum, in primis nitro, aut sali medio nuptum. p. 137. 138. Ex sch. auct.

(*b*) *Flora Carniol. T.* I. *p.* 266.

§. CXC.

De *hydero pulmonis*, & *hydrothorace* luculenter loquitur PETRUS SALIUS DIVERSUS *(a)*; & quanquam cathartica vehementiora in iis passim reprobari soleant, ipse tamen ad evacuandos serosos humores felicissime se adhibuisse testatur elaterium; & succum radicum sambuci, fortasse ebuli. Illud dabat ad quatuor grana, quæ maxima dosis ei erat, hunc ad sesquiunciam. Repetenda autem hæc remedia esse, auctor est, quia *uncia evacuatione universam materiam* educere non possunt. Educta porro materia, monet, caussam generationis materiæ inquirendam esse, ut si fieri potest, tollatur. Generatim cauteria brachiis, & femoribus inurenda proponit, quibus relapsus præcaveatur *(b)*.

A P. SALIO laudantur elaterium, & succus radicis sambuci ebuli.

Cauteria in brachiis, & femoribus.

(*a*) *De affect. partic. cap.* V.
(*b*) *Ibid. p.* 223.

§. CXCI.

§. CXCI.

Paracentesis in hydrothorace. Sed præstat aquas statim, præsertim si recens, aut post hydatidum ruptionem confluxerint, paracentesi educere (*). In hydrothorace punctio intra *nonam* & *decimam* costam quinque, aut sex digitis a spina communiter instituitur. HYPPOCRATES diaphysim, ut superiori *capite* innuimus, idest corpus ipsum alicujus costæ perforabat modiolo. *Juxta* SHARPIUM *quo in loco instituenda?* At cl. SHARPIUS strenuus chirurgus anglus eam rectius institui putat intra *sextam*, & *septimam* costam, quod olim fieri solebat; suppuratione ab infima facta, distantia a sterno & vertebris æquali; quem locum video etiam præferri ab OLAO ACRELIO (*a*). Sed his parum confidit huic auxilio, nisi exundantis seri fons obturari possit. Ubi vero boni exitus spes affulget, mature ad paracentesim properandum esse docet. Fœmina gravida rem narrat WILLIAMUS MORELANDIUS) hydrope laborabat. *Observatio* MORELANDII. Huic intra *sextam*, & *septimam costam* incisione facta extractæ sunt libræ septem aquæ limpidæ. Animi deliquium hinc passa est; sed postea bene habuit, vulnusque intra mensem clausum est. Peperit justo tempore feliciter (*b*).

Observationes de bono paracentesis eventu ex LOURDIO. (*) Cl. LOURDIUS (*Journ. de medecine mens. Maii anni* 1782. *p.* 408.) paracentesim in *hydrothorace*, utpote utilem, & nulli obnoxiam periculo proponit; modo propere, & ante quam læsio in pulmone fiat, instituatur. Instituendam autem putat potius acu triquetra (*troiquart*), quam cultro illo; quem *bistourì* gallice appellant; si tamen ea circumspectione introducta sit, ut, statim ac vacuum ingreditur, nullaque amplius percipitur resistentia, inde rethatur. Fatetur quidem inutilem evadere, si pulmoni pleura adhærescat; ast non idcirco utilius

inci-

incisionem fieri, quoniam non tam facile est, ut forsasse contendunt, pulmone eamdem pleuram disjungere. Bono, & felici omine sic pluries in utroque pectoris latere institutam fuisse narrat. Ratione vero sequenti peragitur. Punctio fit *quatuor digitis transversis* sub *angulo inferiore omoplatæ*, & *quinque digitis* pariter *transversis majoribus procul a spina dorsi*, qui locus respondet intervallo, quod est inter *tertiam*, & *quartam* costam spuriam, enumerando ab infernis ad superiora. Ibi fit etiam *empyematis* operatio. Neque syncope, quæ post punctionem interdum supervenit, ab eadem absterreat, nam levioribus adjumentis paullo post omnino cessat. *Ibid. T.* LVII. *p.* 303. *Ex sched. auct.* Paracensim feliciter adhibuerunt HIPPOCRATES, WILLIUS, LOWERUS, BOURDELINUS, BARGERONUS, MORANDIUS, DUVERNEYUS, SENACIUS, aliique. *Ex sch. auct.* *Methodus Lourdiana.*

(*a*) *Comment. de reb. in Sc. n. & M. gest. vol.* XV. *p.* 425.

(*b*) *Transaction. philosoph. vol.* LVI. *p.* 302. Paracetesim lanceola potius, quam acu triquetra instituendam vult MARTINIUS. Vid. *Comment. Lipsien. vol.* XV. *p.* 31.

§. CXCII.

Paracentesis in hydrocardia. Utinam id genus chirurgiæ ut in hydrothorace, sic in *hydrocardia* locum haberet. *Sæpe* inquit RIOLANUS (*a*), *in eo* (pericardio) *copiosus humor colligitur, qui suffocationem adfert, & cor obruit. Si non possis exhaurire istud serum per hydragoga, licet ne terebra sternum aperire, intervallo pollicis a cartilagine xyphoide? quia pericardium ibi adnexum ad suspensionem cordis. Dubia salus certa disperatione potior &c.* Post RIOLANUM eadem propemodum aquam e pericardio educendi ratio suadetur a cl. SENACIO (*b*), sed hic neque terebram, neque locum indicatum ad- *RIOLANI methodus.* *Alia SENACII.*

pro-

probat; Ipse enim acum *triquetram* inter *tertiam* & *quartam* costam prope sternum sic adigendam jubet, ut oblique versus mucronatam cartilaginem feratur. Hac ratione evitantur vasa sanguinea majora, aliæque partes, quas sauciare periculosum esset. An vero unquam hæc punctio tentata sit & quem habuerit exitum, non mihi profecto perfectum est. Optandum tamen esset, ut primum in cadaveribus, deinde in vivis a docto, & exercito chirurgo ejus periculum fieret. Nec aliter curanda esset *hydrocardia purulenta*, quæ pericardii, aut cordis suppuratione (§. CLXXI.) subsequitur.

Cur tutior hæc methodus SENACII?

Quid præstandum velit auctor.

(*a*) *Encheirid. anatom. lib.* III. *cap.* IV. *p.* 206.
(*b*) *Du coeur l. c.*

§. CXCIII.

Curationis ratio post eductas aquas in hydrope. Quies.

Quacumque demum via punctionis ope extrahatur aqua (§§. CVCI. CXCII.), summa quies, & tenuissimus victus per aliquot dies imperetur, ut, humorum motu placidissimo reddito, oscula vasorum facilius se contrahere possint. Deinde ad roborantia transitus fiat, quorum usus etiam necessarius est, ubi hydrops aliter fuerit discussus. Tum crasis debita sanguini restituenda est, & solidis partibus debitum robur (§. CLXXXII.). Quo spectant cortex peruvianus, & aurantiorum; cascarilla; blanda aromatica; vinum absynthites, rhenanum, burgundicum, rubrum de monte politiano; & præ ceteris præparata martialia. Qorum actio vectione, equitatione, frictione, aeris mutatione, perigrinatione, rusticatione, animi hilaritate, aliisque hujusmodi præsidiis adjuvanda est.

Tonica ad crasim sanguini reddendam, & solidis partibus robur. Auxilia quædam externa.

§. CXCIV.

§. CXCIV.

Victus rario generatim ad exficcantem vergat : hinc carnes assæ potius, quam elixæ concedantur. Panis fit biscoctus. Olera, quæ diuresim movent, non debent excludi, uti asparagi, lupuli, fœniculum, adium, pastinaca, tragopogon, cinaræ, rapæ, cœpæ, porra. Abstinendum quantum fieri potest a largiori potu est; sola enim a potu abstinentia hydropes contumacissimos curatus novimus. Interdum tamen negari haud potest, potum etsi largiorem mirifice profuisse; cum scliciet humures nimia desitate, nimioque lentore cohæserint. Barckerus laudat copiosam potum (*), & suas pillulas tonicas. Vinum, si ejus aliquid dandum est, absynthio pontico, aut baccis juniperi, aut millepedibus infusis alteretur. Ad fallendam sitim, quando urentissima urget, os, & fauces aqua cum aceto remixta colluantur. Cerasa acida, pruna acido dulcia, limonii; aut citrei mali frustula saccharo consperfa ore detineantur. Aer fit purus, ficcus, elasticus. Motus corporis in simplici *anasarca*, atque *œdemate*, in primis quando vita deses, & nimia quies in caussa fuit, non erit reprobandus. Noxius vero est in *pectoris*, aut *pericardii hydrope*. Navigatio tamen nemini officit, & bene fertur.

Diæta.

Abstinentia a potu.

Quando largior potus conveniat?

Quid sitim fallat?

Aeris qualitates.

Quando motus conferat?

(*) Francus Milmannus (*Animadversion. de nat. hydrop.*, *ejusq. curatione*, *Lond.* & *Vienn. ann.* 1779.) Backeri sententiam de largioris potus usu in hydrope tuetur, quam sane Hippocratis doctrinæ conformem esse nititur demonstrare. Excludit omnem subtilitatem aqueam ab hydropis caussis, & semper atoniam, & obstructionem in caussa esse contendit. Dubitat, an impediendo fluxuis humorum in abdo-

Nota. opinio de caussis hydropis, curandaque methodus.

abdomen post paracentesim externe sufficiant arctatae compressiones, sibique suadet, earum opem utiliorem evadere, si qua pars aquae prementis, paullatim postea educendae, in cavo relinquatur. Hinc methodum partire aquas extrahendi approbat, commendatque, & nonnullas objectiones resolvit. Ejus curandi ratio est haec. Si aeger non sit debilis admodum, aquas purgantibus, alternis diebus, vel bis in hebdomada dari, dispellere nititur. Dat *pulverem ex radice jalappae drachma semis, & calomelani granis septem compositum* (*p.* 99.); diebus intermediis *haustum salinum*, qui sic habet: *Aq. menth. simplic. unc.* j., *aquae purae unc.* *ʃʃ.*, *sal. tartar. gr.* xv., *acet. distillat. drachmas* vj., *vel quant. satis ad salis saturationem: aq. piperis jamaicens. drachm.* j., *syrup. simpl. unc.* j., *m. f. h.* Huic haustui adjiciebat *acet. scillit. gutt.* XL., vel *drachm.* j, & repetebatur *sexta* quaque hora. Cum purgantibus dabat decoctum avenae, & juscula humectantia (*p.* 100.). Sed purgantia non respondent semper, vires nimis dejiciendo. Tunc ad diuretica confugit. Omissis purgantibus, dat salinum haustum cum aceto scillitico, & magnam aquae copiam cum pauxillo salis diuretici, & saepe intra spatium *quadraginta* horarum urinae copiosae profluunt (*p.* 116.). Potum etiam laudat ex *cremor. tartar. unc. ʃʃ. in aq. hord. lib.* ij. *soluta, cui syrup. ad grat. dulced., & spirit. vini gallici unc.* j., vel ij. *adjectae sint*. Hoc modo datum, & simul haustum salinum, brevi urinas ciere, quod alias non facit, nisi post longum tempus (*p.* 103.). Decoctum senecke sedes, & urinas movet satis bene. ℞. *rad. seneckae unc. ʃʃ. aq. sesquilib. Decoq. ad lib.* j. *Cola. Dentur unc.* iij. *bis, vel ter in die*. Purgantia initio, progressu diuretica laudat (*p.* 103.). *Ex ital. sched. auctoris haec omnia adjicienda hujus morbi curationi non dubitavimus, quae, etsi fortasse non necessaria, inutilia tamen omnino legenti non erunt.*

CAPUT VI.

DE DIFFICILI RESPIRATIONE, ET SPECIATIM DE ASTHMATE.

§. CXCV.

NAturalis reſpiratio ea profecto eſt, quæ ſolo pene diaphragmate, & thoracis motu vis adiſpectabili facile, & commode perficitur: contra læſa, aut difficilis, quæ ab ea modo aliquo deflectit. Deflectit vero aut raritate, aut frequentia, aut magnitudine, aut parvitate, aut vi, aut inæquali cum inſpirationis, tum exſpirationis ordine; numero, velocitate, duratione. Hinc vitium in ea eſſe dicitur, quando major, aut minor eſt; longior, aut brevior; tardior, aut velociter; frequentior, aut rarior; vehementior, aut languidior; itemque, quando inæqualis, inordinata, interrupta, & ſic porro.

Reſpiratio naturalis.

Læſa, & difficilis.

Vitioſa quotmodis?

§. CXCVI.

Verum hiſce (§. CXCV.) differentiis, quæ plerumque aut morbi non ſunt, aut morborum tantum ſymptomata, prætermiſſis, de illis ſpirandi læſionibus agemus, quæ difficilem reſpirationem reddunt, quæque per ſe gravis morbi ſpeciem referunt. Hæc in quatuor veluti gradus diſtinguitur, quorum ſingulis peculiare quoddam nomen a medicis inditum eſt. Sunt autem * *dyſpnœa*,

Quatuor gradus difficilis reſpirationis.

aſthma,

* Δυσπνοία Α'σθμα Ορθόπνοια Α'πνοία *Quid dispnæa? Quid asthma? Quid orthopnea?*

asthma, *orthopnœa*, *apnœa*, *Dyspnœam* dicunt; quando respiratio leviter tantum læditur, aut depravatur. Quando vero spiritus difficilius adducitur, educiturque, pro vario difficultatis modo, & varia gravitate id vitii vel *asthma* est, vel *orthopnœa*. In illo scilicet respiratio frequens cum anhelitu, sibilo, & quadam pectoris oppressione, aut molestia conjungitur; sed plerumque *asthma* debet esse recurrens, & chronicum. In hac respiratio ita difficilis est, ut æger non modo residere, & magno conatu, erectaque cervice inspirare debeat, sed etiam rhoncos ducere, & stertere. Si demum spiritus prope videatur compressus, aut ablatus cum vocis sono ferme amputato, pulsu parvo, inæquali, tardo, anxietate, pectoris pondere, atque interdum dolore, tunc *apnœa*, & *catarrhus suffocativus* nominatur.

Quid apnæa?

§. CXCVII.

An inspiratio sola lædatur?

In hisce affectionibus (§. CXCVI.) quidam volunt *inspirationem* tantum laborare, non *exspirationem*; Ideoque perperam ad *respirationem*, quæ ex utraque earum coalescit, eosdem transferri. At, si quod ego judicem, profecto hi videntur a vero non parum aberrare. Nam frequentius quidem *inspiratio* læditur, quia plures sane caussæ incidunt, ut mox patebat, quæ inspirationi officiunt, quam quæ expirationi. Sed negari haud poterit, hanc quoque interdum, etsi multo rarius, vitiari, aut inhiberi, quemadmodum infra significabo. Itaque cum innumera ferme sint, quæ respirationi rite obeundæ requiruntur, ut ex physiologicis constat, cumque alia inspirationi, alia expirationi inserviant, quotiescumque eorum ali-

aliqua defecerint, reſpiratio etiam lædatur, neceſſe eſt. Cauſſæ igitur læſæ *reſpirationis* erunt bene multæ; ſed ut ordine procedam, ab iis primum ordiar, quæ *inſpirationi* impedimeuto ſunt; deinde ad eas veniam, quæ *expirationem* intercipiunt.

Læſa reſpirationis multiplex cauſſa.

§. CXCVIII.

Inſpirationi officiunt aer vel copia, vel qualitate deficiens, vel alienis, noxiiſque halitibus (*) infectus; larynx, trachea (**), bronchia indurata, rigentia, vel ſpaſmo contracta, vel muco, lympha, pure, tumore, abſceſſu, polypo (*a*), caſculis, lumbricis (*b*), aliiſque alienis corporibus illapſis obſtructa, vel arctata, vel compreſſa, veſiculæ pulmonares pulvere, pilis, floccis, pituita, ſanguine, aliove humore oppletæ, aut lapideis concretionibus, ſcirrhis, tubercolis, vomicis, abſceſſibus, œdemate, vel quavis alia congeſtione etiam ſanguinea impeditæ; hydrothorace, hydrocardia, empyemate, emphyſemate (*c*), hydatidibus, mediaſtini, pleuræque tumoribus, cordis, aricularum, aortæve dilatationibus extrinſecus oppreſſæ, & gravatæ, vaſa pulmonica glutinoſo humore, concreto ſanguine, vel viſcidiore infarcta, & præmutida; muſculi intercoſtales, aliique; qui thoracem elevant, & dilatant, paralyſi tacti aut alio modo male affecti, inflammati, immobileſque redditi; nevi ad eos tendentes ſimili vitio laborantes; diaphragma pariter reſolutum; viſcera abdominalia ſurſum contra ſeptum tranſverſum, immo in cavum thoracis adacta; ventriculus flatibus turgens, aut abdomen aqua intumeſcens, diaphragamatis deſcenſum impediens; & demum aer in cavum

Quæ lædunt inſpirationem.

thoraci; ingressus, atque expansus, aut prægrandis aliquis tumor pulmonum dilatationem (*d*) impediens.

(*) *Aer*, si debita copia deficiat, aut immodice rarescat, inflandis pulmonibus, dilatandoque thoraci impar est. Potest etiam noxiis mephitibus ita scatere, ut nervos repente resolvat, sicque paralysim musculorum thoracem elevantium inducere.

(**) Vid. *vol.* III. *cap.* XVII. *de angina* §§. CCCLXXV. CCCLXXVI. CCCCXXIII., & seqq.

(*a*) *Polypi*, quales naribus innascuntur, sæpe asperam arteriam, & bronchia obsident; immo interdum tussi vehementi evulsi expelluntur. Vide WARENII observationes in *Medic. transact. by the colleg. physic. Lond. vol.* I. *p.* 407.

HALLERI *observatio.* (*b*) HALLERUS (*opusc. patholog. observat.* IX.), & alii passim observarunt, lumbricos e faucibus sibi viam in laryngem, & asperam arteriam parasse. Vide HERBINIUM, *Joural de medec. novemb.* 1778. *p.* 432.

(*c*) Vid. BURSERIUM in *additionibus* ad DALLARMIUM, *Saggi di medic. prat.*

(*d*) *Difficilem respirationem*, & demum mortem *Alia* MECKELII. ipsam ab aere intra dextrum thoracis cavum collecto natam vidit præ ceteris MECKELIUS (*Memoir. de l'acad. des scien. de Berlin.* 1759. *p.* 42.). Tanta erat *aeris moles*, atque *expansio*, ut diaphragma ex latere dextro deprimeretur deorsum, & jecur ad intestinum cœcum usque protrudet. Aër autem iste e pulmonibus in cavum thoracis erupisse videtur cl. viro. Idem cl. auctor invenit (*ibid. p.* 44.) steatoma quatuor libras, & uncias tres pendens, quod superius diaphragmati inhærebat, & pleuram, & lobos pulmonis sinistri, corque ipsum e sua sede dextrorsum propulerat, ventriculum vero, & lienem ad umbilicum, & ilium versus. *Ex sch. auct.*

§. CIC.

§. CIC.

Espiratio (*) voro imminuitur, aut tollitur ab aere in pulmones ingresso nimium elastico; & vin contractilem eorum superante; a nimia pulmonnm laxitate, inertia, debilitate; ab ossea bronchiorum rigiditate, propter quam nequeunt, non modo dilatari, sed ne concidere quidem; nec se restituere; a spasmodica, & involuntaria musculorum intercostalium, aliorumque thoracem elevantium contractione diutius, quam par est, protracta; a spasmio pariter diaphragmatis perdurante; a paralysi, aut destructione sterno-costalium, & aliorum depressorum; a laxitate, resolutione, sectione masculorum abdominis, aliisque similibus caussis. Item impeditur expiratio a diaphragmate deorsum tracto per auctam molem hepatis, aut lienis, quæ interdum tanta est, ut hypochondria non modo, sed etiam hypogastrium occupet. *Quæ exspirationem lædunt?*

(*) Musculi intercostales interni, & externi qui duo, & viginti numeratur, costas elevant: diaphragma vero, dum se contrahit, deprimitur. Sit thoracis cavum in latum, & longum dilatatur. In majoribus vero inspirationibus, aut inspirandi conatibus ad dilatandum thoracem concurrunt musculi scaleni, storno mastoidei, serrati posteriores, superiores, anteriores utrique, pectorales; item cervicales descendentes, aliique fortasse thoraci, claviculis, scapulisque inserti: His inspiratio perficitur. Exspirationem vero elater, & pondus costarum, vis retinens bronchiorum, & vesicularum pulmonarum, fibræ musculares, quæ in bronchiis, atque in aspera arteria exsistunt, musculi sterno-costales LIEUTAUDII, sive triangulares aliorum, musculi abdominales, & demum in vehe- *Quomodo fit inspiratio?* *Quomodo exspiratio perficitur?*

mentiori conatu longissimus dorsi, sacro-lumbalis, lumbrorum quadratus adjuvant, absolvuntque. Vid. HALLER. *Elem. physiolog. T.* III. *lib.* VIII. *sect.* IV. §. VI. ad XI. Item §. XX. ad XXIV.

§. CC.

Respiratio difficilis aliorum effectus morborum.

Hinc cuique exploratissimum est, difficilem respirationem sæpe aliorum morborum esse filiam; neque *asthma* a sola, lenta, & viscida materia pulmones replente, uti olim a quibusdam putatum est, proficisci, sed ab aliis atque aliis fere innumeris caussis (§. CXCVIII.); ad quas præterea referendus est sane impeditior sanguinis e corde in arterias trajectus; quo spectant cordis cavearum laxata compages; valvularum aortæ ostio præfixarum rigiditas aut ossea durities; aorta ipsa angustior, aut polypo; aut tumore (*), aut aliis ejusmodi impedimentis tam interioribus, quam exterioribus obcæcata. Restitans enim sanguis in vasis pulmonaribus pulmonum vesiculas prægravat, obruitque.

Alia vitia, a quibus asthma oriri potest.

(*) Ex hac caussa intra paucos dies magna difficultate spirandi, & pulsu intermittenti affectus obiit D. TROMBELLUS medicus chirurgus bononiensis in oppido Lugo ferrariensis ditionis. Jamdiu orthopnœa, atque animi deliquiis levioribus, pulsuumque irregularitate laborabat. Ejus cadaver dissectum ab excellenti medico BRUNORIO, qui in *aortæ ostio* invenit *tumorem* arteriæ membranas ad ovi columbini magnitudinem, omnemque cavitatem occupantem. Ex hoc cochlearia aliquot puris effluxere. Ceterum pulmo sanguine turgebat, & sanguinis aliqua effusio aderat in thorace; caussa forte attrocissimi doloris, quo miser in pectore ante mortem cruciabatur. *Historia hæc deprompta est ex epistola* BRUNORII *ad* MI-

Tumoris aortæ exemplum.

NAR-

NARDIUM *medicum faventinum missa; quam inter auctoris adversaria repertam haud inutile duximus hic memoriæ mandare.*

CCI.

Itaque difficilis respiratio; prout a vitiis pulmonibus, aut thoraci inhærentibus, vel aliarum partium dissitarum culpa oritur, modo est *idiopathica*, modo *symphatica*; & pro originis diversitate modo *primaria*; modo *secundaria*, modo *symptomatica*. Speciatim vero *asthma* ratione caussæ distinguitur in *humidum*, sive *humorale*, & *siccum*; sive *convulsivum*, *spasticum*, & *flatulentum*. Nec desunt qui in *sanguinem*, *pituitosum*, *purulentum*, *scirrhosum* illud etiam dividant; immo durationis modo in *continuum*, *fixum*, *periodicum*, *vagum*. Passim *siccum*, & *convulsivum* unum idemque reputatur, sed perperam. Nam omne *convulsivum* esse potest quidem *siccum*, non vero omne *siccum* a convulsione, aut spasmo pendere perspicuum est, si ad caussas, quas (§§. CXCVIII. CIC.) indicavimus, animus advertatur.

Differentiæ difficilis respirationis.

Asthma humidum & siccum

Ab aliis caussis, & a durationis rationalis differentiæ.

Siccum a convulsiva differt.

§. CCII.

Veluti remotiores caussæ *asthma* sive *humidum*, sive *siccum* antecedunt plethora in ætate media; serosa; sive pituitosa colluvies, muci copia, & fibrarum rigiditas in senibus; aer humidus & frigidus; vapores metallici, sulphurei, arsenicales (*); humor arthriticus; podagricus, scabiosus; materia variolosa, herpetica, ulcerosa ad pectus translata; hæmorrhoides, & catamenia

Caussæ remotæ asthmatis tam humidi, quam sicci.

ſuppreſſa; cruditas acida primarum viarum, præſertim in hypochondriacis, & in pueris; cacochylia quæcumque (*); ingeſta acria, uti fungi, cicuta, aliæque plantæ venenatæ; remedia ex plumbo parata; affectio hyſterica, aut hypochondriaca (***). Denique viam malo quaſi certo ſternunt artes quædam, uti molitorum, lapidicarum, tabacopœorum, cribratorum, frugum menſorum, carminatorum lanæ, lini, cannabis, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles.

(*) Interior bronchiorum membrana adeo ſenſibilis eſt, ut ab acrioribus halitibus una cum aere hauſtis, illico ſpiritus iter præcludatur, conſtrictis ſpaſmo fibris muſcularibus, pronchiorum ſegmenta cartilaginea nectentibus. Hinc aut lethalis peripneumonia ſubito oritur, vel ſi evaſerint, *aſthma* fere incurabile, & tota vita perſeverans. VAN-SWIETEN §. 824. *Aer humiditate &c.*

(**) Magnam *aſthmatum* partem a ſtomacho pendere notavit BAGLIVIUS. *Append. de aſthmat.*

(***) In his vel a ſtomacho flatibus diſtento, vel a ſpaſmo diaphragmatis *aſthma* poteſt induci, nimirum vel quia ſic ſurſum propellitur, urgeturque diaphragma, ut deſcendere nequeat; vel quia deorſum ſpaſtice trahitur, ut laxari, & elevari, quemadmodum ad exſpirationem opus eſt, nequaquam poſſit. FELIGIUS *Del preſagio medic. p.* 166.

Diagnoſis.

§. CCIII.

Quædam ad diagnoſim recte ſtatuendam neceſſario

Difficilis, reſpiratio (§. CXCV.) per ſe patet, atque ex iis etiam, quæ dicta ſunt, varii ejuſdem gradus (§. CXCVI.) erui poſſunt. Cauſſæ vero plerumque latent, aut obſcuræ admodum

modum ſunt. Quare, ubi ad ejuſmodi ægros accedimus, ſedulo indagari oportet, aſſidue ne malum teneat, an per intervalla recurrat; num *primarium*, aut alterius morbi *ſymptoma* ſit? Utrum nervi laborent, ut vel de paralyſi, vel de convulſione, & ſpaſmo ſuſpicari liceat? An ſanguis aut copia, aut qualitate peccet? An ſigna adſint hydrothoracis, aut hydrocardiæ, empyematis, aut vitiis alicujus organici laryngem, aſperam arteriam, pulmones; cor, aut vaſa majora in præcordiis occupantis? An demum muſculi reſpirationi dicati afficiantur, aut thorax conſenſu aliarum partium, atque in primis abdominis laboret? *præmittenda.*

§. CCIV.

Deinde diſquirendam eſt, an aſthma *humidum*, aut *ſiccum*, aut *convulſivum* vexet: *Humidum* cognoſcitur tuſſi humida, ſibilo, ſtertore, levamine humoris alicujus excretionem ſubſequente. Solet etiam nunc augeri, nunc miteſcere, prout humoris congeſtio increſcit, aut imminuitur: at nunquam intermittit; niſi morbo penitùs ſoluto. In *ſicco* tuſſis vel nulla eſt, vel inanis, & ſputi expers. In *convulſivo*, & *ſpaſmodico* ſigna non deerunt convulſivæ affectionis, nervorumque aut in ipſomet eorum exortu, aut in eorum progreſſu, & diſtributione, puta abdomine, laborantium; nullus ſtertur, aut nullius ſaltem materiæ ſibilus perſentitur, nulla ejuſdem excretio, aut ſi ulla, uti urinæ tenuis, & crebræ, atque aqueæ, ſine levamine eſt: malum a ſubita plerumque aliqua cauſſa, & præſertim animum, & nervos afficiente oritur, ſubitoque etiam ceſſat, aut ſaltem, quando minus opina-

Aſthmatis humidi diagnoſis.

Signa ſicci, & convulſivi.

mur, ſeſe remittit: circa diaphragmatis porro regionem conſtrictio quædam percipitur, quaſi zona arcte circumdaretur; ſomnuſque ſi superveniat, plerumque remedio eſt; dum contra ſomno aliæ aſthmatis ſpecies non ſublevantur. Præcipuum vero, & non infrequens *aſthamatis convulſivi* ſymptoma ſæpe deprehendi ſummam pulſuum raritatem, ex qua ſola non raro morbi natura mihi innotuit.

Symptoma præcipuum convulſivi.

§. CCV.

Signa communia omnibus ſpeciebus aſthmatis.

Communia eſſe poſſunt cuique aſthmati præcordiorum anxietas, pulſus parvi, inæquales, intermittentes, rari, cordis palpitatio, faciei rubor, livor, aut pallor, veſpertina, aut nocturna exacerbatio, aut ad quemcunque corporis motum mali incrementum, vocis impedimenta, extremorum frigus, e lecto reſiliendi neceſſitas, feneſtras aperiendi, vehemens ſcapularum, humerorum, clavicularum, abdominiſque agitatio (*), pinnarum naſi diductio, tremor, ſuffocationis metus, & ſimilia.

(*) Ab hujuſmodi muſculorum abdominalium agitatione probabile eſt oriri dolorem, quem in abdominali, & epigaſtrica ragione ſæpe queruntur aſthmate graviori laborantes.

Prognoſii.

§. CCVI.

Signa prava, & fauſta cujuſque ſpeciei.

Quæcumque *reſpirandi diffieultas* non vocat periculo; periculum vero pro vario ejuſdem gradu, & pro varia etiam, quæ eam intutit, cauſſa

modo

modo minus, modo gravius est. In *orthopnæa* ut plurimum majus. *Asthma* contumax esse consuevit, & sæpe revertitur, & licet leve ab initio interdum videatur, plurumque tamen *hydrothoracis*, aut alterius chronici morbi triste augurium est. In senibus vix unquam curatur; in primis si inveteraverit; immo in *catarrhum suffocativum*, & *apnœam* facile transit. *Siccum* in *humidum* veteri cum facili, & levante pituite excreatione bene ominatur: contra, si cum virium dejectione mutatio hæc obvenerit, nam indicium tum esset, instare catarrhum suffocativum, sive sanguinis per pulmones trajectionem prorsus interceptum iri. *Asthma convulsivum*, sive *spasticum* acutus vere morbus est, & sæpe vel optimis remediis reluctatur. Raro tamen occidit, nisi cerebrum, aut cor graviter una ledatur. *Qui gibbi in asthmate, aut tussi fiunt, ante pubertatem moriuntur (a). Spinæ perversionem, & spirandi difficultatem sanguinis fluxus liberat (b). Spirationes, quæ nonnisi erecta cervice ducuntur, hydropem siccum faciunt (c),*

Orthopnæa.

Asthmatis. Siccum in humidum verti, bonnin interdum, quandoque etiam malum. Convulsivi, vel spastici.

HIPPOCR. *aphorismi.*

(*a*) HIPPOCR. *Aphor.* 46. *Sect.* VI.
(*b*) *Coac. prænot.* 341. (*c*) *Cocar.* 424.

§. CCVII.

Huc transferendum quodammodo est illud HIPPOCRATIS oraculum: *Ex iis, qui strangulantur, & resolvuntur, nondum autem sunt mortui, non se recolligunt, quibus spuma circa os fuerit (p).* Tanta enim videtur fuisse suffocationis vis, ut non omnis faucium, & tracheæ mucus inter respirandi conatus expressus, & cum aere intime

Signum vere mortuorum, cur spuma circa os?

per-

permixtus in ſpumam abiverit, & ſimul vaſa cerebri aut rupta, aut enormiter dilatata nervorum omnium, etiam vitalium actionem ſuſtulerint. Præterea ſpuma circa os lethale ſignum exhibere poterit, ubi hæc incipientis intra pulmones corruptionis, aeriſque ſe ſe extricantis fuerit ſignificatio. Animadverſione quoque dignnm eſt illud, quod monet RIVERIUS (*b*), nimirum complures *difficultati urinæ* obnoxios ſæpe, hac evaneſcente, in *aſthma* incidere, redeunte vero, ab aſthmate liberari. Quod etiam de podagricis affirmari poteſt. Frequentiſſimum enim eſt, eos graviſſima difficultate ſpirandi corripi, ſi *podagra* diutius immunes exſtiterint; nec prius convaleſcere, quam podagra ad pedes, aut artus ſe ſe iterum contulerit.

Obſervatio de aſthmate ex metaſtaſi aliorum morborum.

(*a*) *Aphor.* 43. *ſect.* II.
(*b*) *Prax. med. cap. de aſthmate.*

Curatio.

§. CCVIII.

Cauſſis curatio accommodata eſt. Miſſis autem ſpirandi difficultatibus, quæ aliorum morborum ſymptomata ſunt, quæque ab eorumdem curatione levamen exſpectant, ad eas deſcendam; quæ peculiares propriumque expoſtulant medicinæ genus. Itaque ſi aer difficultatem ſpirandi fecerit, emendari arte debet, aut ejus mutatio imperari. Si venena, aut noxii vapores in ſuſpicionem veniant, nòtæ acritati occurrere contrariis remediis oportet, aut citiſſime, fieri poſſit, eorum expulſionem moliri. Si a paralyſi, aut ſpaſmo malum

Indicationes.

Si ab acre oriatur? Quid agendum, ſi a cauſſis venenatis ſit? Si a paralyſi, aut ſpaſimis?

lum pendeat, omnia, quæ in *capite* VIII. *Vol.* III. *De nervorum diſtentione*, *& rigore* propoſuimus, hic quoque opportuna erunt. Sed in primis quando *convulſivum*, & *ſpaſticum* aſthma eſt, oleum e vegetabilibus expreſſum, alterantiſque in modum datum egregie prodeſt, itemque reliqua, quæ molliunt & laxant, & ea pariter, quæ anodyna ſunt, uti liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, ſal ſedativum HOMEERGII, liquor C. C. ſuccinatur, ſal volatile ſuccini, camphora, moſchus, opiumque. Extrinſecus ad laxandum muſculorum intercoſtalium ſpaſmum conferre cataplaſma ex cæpis in oleo olivarum affatis prædicatur a nonnullis. Peregrinatio vero, aeriſque in ſalubriorem mutatio, quam BAGLIVIUS ſummopere laudat (*a*), hic præſertim locum habet. In aſthmate ſicco, aut convulſivo humidi ſuffitus, & vapores a LOVISIO (*b*) commendantur.

Oleoſa. *Anodyna.* *Quid, ſi a ſpaſmo nervorum intercoſtalium?* *Aeris mutatio.*

(*a*) *De morbor. ſucceſſion. cap.* XII.
(*b*) *Mem. de l'Acad. Roy. de chirurg. T.* V. *ann.* 1774. *p.* 549.

§. CCIX.

In ſumma *ſpirandi difficultate*, ſi repente corripuerit, atque homini non ætate, nec morbis fracto ſupervenerit, quæcumque ejus cauſſa ſit, expedit ſanguinem e vena brachii mittere; & multo magis, ſi plethora, ſi rubor faciei, ſi evacuatio aliqua ſuppreſſa id auxilii exigere videantur. Neque ab ea pulſus parvus, obſcurus, & contractus, aut extremorum frigus deterreat, dummodo reliqua non repugnent.

Venæ ſectio quando conveniat.

§. CCX.

§. CCX.

Emetica. Primarum viarum sordes, ubi sui indicia proferunt, morbumque fovere videntur, vomitu, *Cathartica.* aut alvi ductione expellantur. Vomitione illud etiam efficitur, ut, si quid in pulmonibus hæ- *Quid asthmati humido?* reat, valide inde excutiatur. In asthmate porro humido crassioris, viscidiorisque pituitæ exscreatio adjuvanda est oleosis, incidentibus, sapona- *Oleosa.* ceis. In primis laudantur veronica, scabiosa, al- *Incidentia.* thæa, hyssopum, helenium, radix iridis florentinæ; sperma ceti; gummi ammoniacum; sapo ve- *Saponacea.* netus; oleum lini; mel, oxymel, acetumque scilliciticum; syrupus nicotianæ, althææ, erysimi; mil- *Diuretica.* lepedes, eorum dilutum, aut ex vino albo expressio; alkalina volatilia; balsamica, & terebin- *Flores sulphuris; & thus.* thinacea. Flores etiam sulphuris hic commendantur. FONSECA (*a*) pomo dulci excavato indebat floris sulphuris scrupulum, & tantumdem thuris mascali. Postea operculo suo clausum coqui cum cortice præcipiebat sub cineribus calidis, & sic coctum, & cortice mundatum comedendum dabat alternis diebus ad octo, vel decem vices. Conficiebat etiam *electuarium* in hunc modum. *Formula electuarii FONSECÆ.* ℞. *Sacchari, diamargariton. frigid., diapenidior. ana unc. j., flor. sulphuris pulv. drach. iij, mell. despumat. q. s. F. electuar. molle. Dos. drach. j. bis, aut ter in die.* *Formula tabellarum.* Quibus vero tabellarum forma magis arridet, hæ sic parari possunt. ℞. *Sacchari rosat. unc. j., flor. sulphur. drach. j. M. F. s. a. tabellæ.* *Mucilaginea.* Quod si humor pulmones obstruens videatur potius serosus, atque acer, quam crassus & viscidus, tunc præter oleosa mucilagi-

nes quoque, emulſiones decocta hordei, hydrogala ceteris præferuntur.

(*a*) *Conſil. med.* LVIII.

§. CCXI.

Incidendi, & ſputum, urinaſque movendi laude celebratur radix ſcillæ (*). Hanc HESSIUS adhibebat a granis tribus uſque ad grana duodecim (*a*). Marrubium etiam album potenter viſcidos, & lentos humores incidit, & ſolvit. Alii ſuccum ejus, alii pulverem radicis, alii ſyrupum, conſervam alii ſummopere extollunt. At LANGESUS (*b*) ex pulvere foliorum leni calore ſiccatorum majus emolumentum cepit. Tenerrimi ſurculorum apices ad id aptiores dicuntur. Fumum *tabaci* experientia commendavit. Eo enim egregie ſputum elicitur, pulmoneſque repurgantur. Sed *tabaco* ſubſtitui poteſt tuſſilago in eumdem uſum, & achillea montana arthemiſiæ tenuifoliæ facie Lobellii, quam ſæpe profuiſſe, memoriæ (*c*) proditum eſt.

Radix ſcillæ.

Marrubium album.

Fumus tabaci, tuſſilaginis, achilleæ montanæ.

(*) Videſis *animadverſiones de ſcilla* in *Adverſariis med. pract.* LUDWIGII. *Vol.* II. P. IV. *c.* 4. *pag.* 695.

(*a*) *Commerc. litt. Nurimb. an.* 1739. *hebdom.* 34.

(*b*) *Miſcell. verit. faſcic.* I. *p.* 57.

(*c*) *Memor. dell' accad. di Parigi. Edit. venet.* T. IX. *p.* 35.

§. CCXII.

Acida quæcunque pulmones ad tuſſim exſtimulant, & ſimul incidunt, exſcreationemque promo-

Acida vegetabilia.

movent. At interdum e vegetabilibus deprompta ob admixtas mucosas partes vix satis operantur, præsertim in senibus, qui obtusiori sensu donantur. Quare FERRIUS in eorum asthmate, & tussi fossilium acida tam intrinsecus, quam extrinsecus adhibenda mavult *(a)*. Multo vero prius a FLOYERO *(b)* commendata fuerunt, in primis nitri spiritus, & *gas sulphuris*, sive aqua fumo sulphuris acidulata. Longo autem usu cantharides celebritatem acquisiverunt. Hæ enim cuti admotæ, ut notum est, non modo vesicas excitant, unde humor prolicitur, verum etiam aliquid sanguini immittunt, quo ejus lentor attenuetur. Quare mos est quorumdam eas plures, & variis locis adhibere, ut earum vis cum sanguine magis communicetur. His pituitosos, senesque pristinæ sanitati semper restituit KLEUMINGIUS *(c)*; ut ipse narrat. Potissimum vero in usu veniant, quando metastasis morbo caussam præbuerint.

Præstantiora, acida fossiliæ, præsertim in senibus.

Cantharides.

Præstantes in metastasi.

(*a*) *De acid. virib. p.* 123.
(*b*) MEADIUS *De imperio sol.*, *&* *lun. p.* 19. vel 29.
(*o*) *Ephem. N. C.*, & CRANTZIUS *Mat. Medic.*

§. CCXIII.

In ipso autem suffocationis metu præter sanguinis missionem, de qua supra dictum est, plurimum sæpe profuit pedes, aut manus, prout commodius fieri potest, in calidam demittere, fricationibus, & cucurbitulis artus subjicere, aquæ vaporem per os haurire. Devicto vero morbo, danda opera est, ne revertatur. Eo collimant

Balnea calida. Fricationes. Cucurbitulæ. Vapores aquei. Ad prophylaxim.

mant fonticuli branchiis, femoribus, aut intra scapulas inusti, quos præter MEADIUM (*a*) complures alii proponunt. Sanguinem quoque vario modo emendare oportet; quo spectant multa, sed præsertim serum lactis, & lac ipsum; jura cancrorum fluviatilium, ranarum, testudinum, viperarum (*); succi herbarum temperantium, & antiscorbuticarum; decocta lignorum; aquæ termales; balnea; equitatio; vectio; aeris in rusticanum, & puriorem mutatio. Quæ enim de exhalationibus e terra aratro fracta, aut e fodinis sulphureis emanantibus prædicantur, etsi certis non sint experimentis innixa, non tamen omnino spernenda videntur. His igitur pro caussarum diversitate uti licet ad prophylaxim, quibus si etiam victus opportuna ratio adjungatur; spes major erit morbi arcendi, præcavendique.

Fonticuli.

Quæ sanguinem emendent.

(*a*) *Monit.*, *&* *præcept. med. cap.* V.
(*) Vide. §. 142. *in not. Volum.* III.; ibi enim viperini juris usus fusius ab auctore defenditur contra quosdam ejus vituperatores.

§. CCXIV.

Apnææ summum gradum attingunt laqueo suspensi, aut aqua submersi. Hi ad vitam interdum, dummodo vere mortui non sint, revocari possunt. Non erit ergo alienum tradere, qua ratione iis succurrendum sit. Utriusque corpus universum valide, & diutissime perfricandum est; venæ brachii, aut colli aperiendæ, ut sanguinis aliquot unciæ effluant; cucurbitulæ siccæ affigendæ; clysteres acres subter dandi; fumus tabaci (*), aut aer in os (compressis naribus, ne per eas redeat), atque in anum insufflandus; acria nari-

Suspensi, & submersi quomodo curandi?

Validæ, & diutinæ fricationes.

V. S. e collo, & brachio.

Fumus tabaci, & aer in os,

atque anum insufflandi. naribus indenda, & vino calido os fovendum. Strangulatis etiam oleo, & vino calido cultum inungendum; submersis vero æquali temperato calore, qui foveantur, opus est. Quibusdam remedio fuit cinis, aut arena calefacta, qua scilicet universum corpus involutum fuit. Neque hic silentio prætereundi sunt ii, qui vaporibus, aut *Vaporibus venenatis suffocati.* halitibus venenatis, uti carbonum, cloacarum, aliarum mephitium, suffocationem, aut mortem apparentem incurrerint; nam quantocius in aerem apertum, & frigidum capite elevato, maxil- *Aer frigidus, & liber.* lis diductis transducendi sunt, aqua frigida asper- *Aquæ aspersiones.* gendi, & fere eadem ratione, qua submersi, & suspensi, ad vitam compellendi. In horum tamen, *Cautio circa usum tabaci, & acriora remedia.* os aut anum acria, & volatilia, non vero stupefacientia, qualis *tabaci* fumus est (*a*), immitti debent. Deinde etiam, prout res exigit, alia excitantia, revellentia, & evacuantia administrari possunt.

(*) Submersum *tabaci* fumo in anum insufflato ad vitam Genuæ anno 1777. revocatum fuisse, nuper ex literis comperi cl. viri J. B. PRATOLONGO, cujus consilio, atque ope id auxilii ibi primitus adhibitum fuit. *Ex sch. auct.*

(*a*) CARMINATI *De Animal. ex mephit., & noxiis halitibus interitu.*

CA-

CAPUT VII.

DE ANIMI DELIQUIIS, SIVE DE LIPOTHYMIA, ET SYNCOPE.

§. CCXV.

QUando vitales, animalesque actiones imminuuntur, aut abolentur, ita, ut homo se viribus repente destitui sentiant, pallescat, frigeat, pulsibusque arteriarum evanescentibus morituro, aut mortuo similis evadat, tunc is *animo linqui* dicitur. Cum vero hujus morbi varii sint gradus, non alienum est, eorum singulos recensere. Levissimus omnium est * Ἔκχυσις, sive *virium exsolutio* ab * Ἐκλύω *exsolvo*. Hunc subsequitur * Λειποθυμία (†), sive *animi deliquium* aliquanto gravius. His omnibus adhuc gravior est * Συγκοπὴ, vox greca a GALENI temporibus in artem invecta, quæ definitur *praces virium omnium lapsus*, sive *subita rescissio*; * Κόπτω enim *scindo* est. Omnium denique gravissima habetur *syncope*, quæ cum * Ασφυξία, quæ cum *pulsus* in toto corpore *abolitione* conjungitur. * Σφύξις enim, sive Σφυγμός *pulsus* est; cui particula *a* privativa addita fit vox, quæ *sine pulsu* sonat. Sed speciatim de *asphyxia* in sequenti capite dicetur, cum non recte, mea quidem sententia, ad animi deliquia referatur. Plerumque enim in *asphyxia* sensus, & motus, calor supersunt, quod minime *syncope graviore* correptis convenit.

Animi deliquium quid sit? & quotuplex?

* *Eclysis.*

* *Eclyo.*

* *Lipothymia.*

* *Syncope.*

* *Copto.*

* *Asphyxia.*

* *Sphyxis, sive sphygmos.*

An asphyxia ad animi deliquia recte referatur.

 (†) Sy-

* Lipo, & * Thymis * Psyche. (†) Synonima sunt *lipothymia*, *lipoſychia*, & *apopſychia* a * Λείπω *derelinquo*, & * Θυμὶς *animus*, aut * Ψυχή *anima*.

§. CCXVI.

Cauſſa proxima. Cauſſa proxima videtur eſſe cordis, & ſanguinis motus fatiſcens, aut etiam plus minus interceptui. Languente enim, aut feriante cordis motu, languent, ferianturque tum vitæ, tum animi actiones; in quo poſitam diximus *animi deliquiorum* naturam. *Cauſſæ remotæ.* Antecedentes, & remotæ cauſſæ ſunt ſubitæ, & graves animi commotiones; odorum acutiorum perceptio; dolores aliquarum partium acerbiores *(a)*; ſpaſmus cordis gravior non minus, quam ejuſdem paralytica reſolutio *(b)*; nervorum cardiacorum compreſſio, aut irritatio *(c)*; convulſiones in cerebro inceptæ, aut alibi exortæ, & ad cor ipſum propagatæ; oſſicula in proceſſu falcato meninges, & cerebrum prementia, irritantia, pungentia, talia ſcilicet, & tali in loco poſita, ut nervos convellere, aut reſolvere poſſint, qui ad cor ſpectant, aut cum corde conſentiunt *(d)*; evacuationes immodicæ quæcunque; venena; febres malignæ, & peſtilentes; balnea calida; tranſitus ſubitus e loco temperato in calidum, aut e calido in frigidum; plethora tam vera, quam apparens; ſanguinis ad cor reditus impeditus, aut auctæ eidem e corde propellendo reſiſtentiæ; cacochymia; acritates, aliæque pravæ ſanguinis conſtitutiones; ventriculi, & in primis ejus ſiniſtri orificii morſus, & irritatio; primarum viarum putridæ, acidæ, alkaleſcentes cruditates, & ſordes; bilioſa colluvies; vermes cujuſvis generis, & præcipue

tere-

teretes, & lati; hyſterica, ac hypochondriaca mala; & demum vitiata ſtructura; vitia ipſa cordis & adſitarum partium.

(*a*) SENACIUS *Du coeur Lib.* IV.
(*b*) MORGAGNIUS *epiſt. anatom.* XXIV. *n.* 13.
(*c*) *Id. ibid. n.* (*d*) *Id. ibid. n.* 6. 7.

§. CCXVII.

Inter hæc primus fere locus tribuitur ab ALBERTINIO, & MORGAGNIO venæ cavæ, & auriculæ dexteræ dilatationi, ſpeciatim ſi una nervorum principium, aut cardiaci nervi idiopathice, aut ſympathice afficiantur (*a*); deinde polypis dextri, & ſiniſtri cordis ventriculi, tum maxime, cum ſerum in cerebri cava effuſum concurrat (*b*), aut cor ſimul ulcere (*) laboret; quo caſu dolor plerumque etiam in ejus regione percipitur (*c*); aortæ item, ac arteriæ pulmonari præter modum expanſis. & dilatatis. Tunc enim majori niſu opus eſt cordi, ut ſanguinem protrudat per arterias, cum ejus propulſio minime ab arteriarum ſyſtole ſuſtineatur. Si vero eodem præterea tempore cerebrum aqua, aut alio modo compreſſum forte ſit, eo magis cordis vis imminuta, & languens reſiſtenti ſanguini cedat, ſuccumbatque neceſſe eſt (*d*). *Aliæ cauſſæ ab aliis præcordiorum vitiis.*

(*a*) *Epiſt. anatom. med.* XXV. *n.* 3.
(*b*) *Id. ibid. n.* 4. (*b*) *Id. ibid. n.* 17. 20. 21. 22.
(*d*) *Id. ibid. n.* 11.
(*) *Cordis ulcus canceroſum* cum *lipothymia*, & *ſyncope* obſervavit CARCASSONIUS. En morbi hiſtoria, qualis exſtat *Tom.* II. *p.* 252. *Hiſtoir. de la Societé Roy. de medec.* &c. Juvenicula annorum *CARCASSONII obſervatio.*

XXII. lue venerea laborans unctione mercuriali curatur. Libera evadit ab omnibus malis, quibus torquebatur. Superfuit ſolum quoddam pondus in interiori pectoris parte e regione mammæ ſiniſtræ intra quintam, & ſextam coſtam verarum; de quo ante unctiones querebatur. Quinque, aut ſex menſibus poſt abſolutam antivenerеam curationem aſſidue de eodem pondere lamentabatur; ſed præterea acceſſerat dolor pungens ad eumdem locum, nempe a centro mammæ ad medium ſternum ejuſdem lateris ſiniſtri. Comparabat hujuſmodi dolorem ad acus puncturas ſubinde inflictas. Fames canina per annum unum ſubſecuta eſt, quam lienteria comitabatur. Pulſus erat parvus, frequens, & intermittens. Inter dolorum cruciatus pulſus deficiebat per aliquot minuta ſecunda. *Lipothymiæ*, & *ſyncopes* crebræ. In progreſſu decumbere non poterat niſi erecta, non nihil inclinans retrorſum ſuper latus ſiniſtrum, aut ſuper *anterius* (*le devant*) pectoris. Dolor, qui binos annos perſeveravit, gradatim augebatur. *Syncopes* frequentiores; querelæ item, præſertim ſub vitæ finem. Anno ante mortem famem caninam excepit cibi faſtidium. Sectio anatomica oſtendit *ulcus &c. Ex ſch. auct.*

§. CCXVIII.

In cordis cavis aer evolutus ſyncopis cauſſa interdum eſt. Item hydrops pericardii, & Ruptura cordis.

Nec fortaſſe a vero abeſt, aerem quandoque evolutum, & cordis cava diſtendentem in cauſſa eſſe, cur, impedita ejus ſyſtole, *ſyncope* ſubſequatur; quod obſervavit GRÆTZIUS (*a*), referente MORGAGNIO (*b*). Pericardii etiam hydrops, aut ejus cum corde aliqua connexio cordis motum impedire interdum viſa eſt (*c*); ſive id fiat; quod aqua circumfuſa ejus fibræ molleſcant, enerventurque, ſive quod compreſſione, & pondere ita cor revinciatur, ut libere dilatari nequeat. Quidquid demum ſive proxime, ſive remote cor-

dis

dis motum cohibere, infringere, aut tollere potest, caussarum remotarum loco erit. Lethalem syncopem etiam subito efficiunt cordis rupturæ. LUDWIGIUS affert exemplum (*d*) dextræ cordis auriculæ per externum ictum disruptæ; & subitam inde mortem afferentis. Sinistram quoque auriculam cordis diffractam a *polypo* intus contento vidit LANGHANSIUS (*e*); itemque corruptum refert (*f*) DIETERICUS NUMMSSENIUS hamburgensis. *Exempla ejusdem.*

(*a*) *Dissertat. de hydrop. pericard. in proem.*
(*b*) *L. c. n.* 13. (*c*) *Id. ib. n.* 15. 16.
(*d*) *Advers. med. T.* I. *p.* 134.
(*e*) *Act. helvet. T.* II. (*f*) *Dissertat. inaugurat. de corde rupto. Lips.* 1764.

Diagnosis.

§. CCXIX.

Eclysim, sive imminentem *lipothymiam* prænunciant capitis offuscatio, gravitas, vertigo, tenebræ oculis obversantes; faciei, & labiorum pallor; extremorum frigus; virium languor; sudor e fronte, & collo manans; anxietas præcordiorum; pulsus parvus, imbecillis frequens, varius, & subito mutabilis: quæ omnia fiunt graviora, si jam adsit *lipothimia*. In *syncope* autem ipsa subitus, & præceps est virium lapsus; respiratio fit obscura; pulsus minimus, aut nullus; facies pallet, & livet; totum corpus frigido madet sudore, ac alget: ægri nec vident, nec audiunt, nec loquuntur, sed concidunt; membra quasi resoluta laxantur; interdum spasmis inæqualiter tenduntur; nares acuminantur; oculi subsistunt, in- *Diagnosis eclysis, & lipothymiæ.* *Signa diagnostica syncopis.*

cavantur, invertuntur; tempora collabuntur; & si ad summum gradum *syncope* pervenerit, quem aliqui asphyxiam vocant, facies etiam virescit.

§. CCXX.

Qui syncope ab apoplexia distinguitur. Differt porro *syncope* ab apoplexia per pulsum, respirationem, & faciei colorem, quæ ut plurimum in apoplexia servantur, immo quandoque invalescunt; contra vero deficiunt in *syncope*. *Quomodo ab epilepsia?* Item ab epilepsia; quod membra alternis motibus universa convelluntur, non concidunt, ac spuma ex ore prorumpit. *Ab hysterica suffocatione?* Ab hysterica demum suffocatione; quod in hac respiratio sæpe cessare videtur, non tamen pulsus, nisi forte cum ea etiam syncope copuletur. *Lipothymiæ, & syncopis differentiæ.* *Lipothymia*, & *syncope* solitis differentiis & ipsæ subjiciuntur, quibus alii morbi. Hinc *primaria*, *secundaria*, *symptomatica*, *sympathica*, *hysterica*, *convulsiva*, *idiopathica* appellatur. *Quæ cardiaca dicatur?* *Cardiacæ* singulare nomen obtigit ei in primis, quæ ab organicis ipsius cordis, aut proximarum partium vitiis pendet.

Prognosis.

§. CCXXI.

Quando exitium portendit animi defectio. *Qui sæpe, & vehementer absque manifesta caussa animo linquuntur, ex improviso moriuntur* (*a*). Hi enim vel polypo, vel aneurysmate, vel alio organico vitio laborare videntur, quo tandem penitus cordis, & sanguinis motus intercíditur. Sæpe etiam mortis caussa est subita cordis, aut vasorum ejus disruptio, & sanguinis cita in cavum pericardii, aut thoracis effusio. *Si fluxui mu-*

muliebri convulsio; & animi deliquium superveniat, malum (*b*). Convulsio enim ab inanitione lethalis esse consuevit; neque cor, ubi sanguinis præsentia deficit, suum motum instaurare potest. Ceterum caussarum diversitas diversam quoque prognosim efficit.

(*a*) HIPPOCR. *aph.* 41. *sect.* II.
(*b*) *Aphor.* 50. *sect.* V.

Curatio.

§. CCXXII.

Duplex curatio est, altera in *paroxysmo*, ut vocant, altera extra ipsum. In *paroxismo* statim motus sanguinis, & cordis excitetur. Facies itaque aqua frigida extemplo aspergatur. Contractis enim frigore fibris sanguis per venas ad cor provehitur, ejusque motus instaurat. Hac etiam ratione nervea vis incitatur, ut cordis irritabilitas in actionem revocetur. Idem præstant volatilia naribus admota, uti aqua melissæ *spirituosa*, & reginæ Hungariæ; acetum acerrimum; sales volatiles oleosi; spiritus salis ammoniaci, urinæ, cornu cervi; oleum succini. Cavendum tamen est, ne odoramentis, aut ptarmicis ægrum lædamus. Sunt enim qui ea sive suavia, sive ingrata minime ferunt, aut ab iisdem convelluntur, quod, ubi *lipothymia hysterica*; aut *convulsiva* est, plurimum officit. Acetum, & sales volatiles fere ab omnibus feruntur. Intrinsecus quoque vinum generosissimum, spiritus melissæ, aqua cinnamomi, confectio *alkermes*, salesque volatiles, aut ex his mixturæ variæ prudenter, & partitis vici-

Aquæ frigidæ aspersio in facie.

Volatilia naribus applicita.

Cautio in odoramentorum, & pharmacorum usu.

Quæ intrinsecus danda? Cautio in cardiacorum usu.

vicibus ingeri possunt. Caute tamen cardicis utendum, ubi *syncope hæmorrhagiam* subsequuta est, nam liberalior eorum usus, excitata nimis vitali vi, hæmorrhagiam iterum ciere posset.

§. CCXXIII.

Alexipharmaca, si a malignis caussis sit, vel a febri perniciosa.

Si malum a malignis venenatisque caussis oriatur, alexipharmacis, ac antidotis erit ei occurrendum, nimirum theriaca, contrayerva, serpentaria virginiana, vino, cortice peruviano, præsertim si *lyphotimia*, aut *syncope* febris perniciosæ symptoma sit. Castoreum, camphora, aliaque anthysterica conveniunt, si ab utero fiat; si vero à stomacho, ac intestinis, ea opportuna sunt, quæ caussam tollunt, aut emendant. Vehemens dolor sedantia, ac anodyna exposcit; & plethora, polypus, aneurysma, terror missionem sanguinis. Neque frictiones, cucurbitulæ siccæ, acresque clysteres omittuntur, ubi diutius malum trahitur: neque supervacua sunt reliqua revellentia, si cerebrum primario affici suspicio sit.

Quænam, si ab utero, vel ab intestinis?

Anodyna. V. S.

Revellentia.

§. CCXXIV.

Curatio extra paroxysmum.

Extra paroxysmum caussæ penitus auferendæ sunt, ne revertatur *animi deliquium*. Generatim cardiaca, instaurantia, volatilia commendantur, utpote quæ sanguinem, & cor excitant, humoris reparant, aut, si opus fuerit, resolvunt; Quo etiam omnis vitæ regimen spectare debet.

CA-

CAPUT VIII.

DE ASPHYXIA,

DUOBUSQUE EI PROXIMIS, PULSUUM VITIIS,

§. CCXXV.

ASphixia, ut paullo ante docuimus, est *pulsus privatio*, & quidem talis, ut nullibi in toto corpore, saltem tactui, arteriæ moveri videantur. Hoc modo accipitur a GALENO, aliisque, qui ejus vestigiis institerunt (*a*). Quoniam vero in syncope graviore pulsuum sæpe defectus observatur, ideo asphyxiam cum syncope ita nonnulli conjunxerunt, ii præsertim, qui arteriam pulsum omnem a cordis systole repetunt, ut quasi summus quidam ejus morbi gradus putaretur. Hic nil mirum, si cl. SAUVAGESIUS *mortes apparentes* uno *asphyxiæ* nomine comprehenderit; cui tamen adversatur præ ceteris auctoritas LANCISII; qui libro ---- *De subitaneis mortibus* ---- ejusmodi syncope correptos non * Ἀσφυκτους (i. e. asphycticos), sed *pesudomortuos* appellat.

Definitio.

An cum syncope confundenda asphyxia?

Opinio SAUVAGESII *rejicitur auctoritate* LANCISII.

* *Asphyctus.*

(*a*) GALLENUS *lib.* I. *de præsag. ex pulsib. cap.* II., & *lib.* I. *de different. puls. cap.* 3. BONETUS *Medicin. septentr.* T. I. *l.* II. *sect.* XXI. *cap.* 2., & *sepulchret.* T. I. *l.* 2. *sect.* IX. *Observ.* I. IV. VII. XLV. *ex* BARTOLIN. *de lact. theor. cap.* 14.

§. CCXXVI.

§. CCXXVI.

Refutatur quoque SAUVAGESIUS *aliorum ecl. virorum observationibus. Differentia inter asphyxiam, & syncopem.*

Adversatur quoque SAUVAGESIO cl. MORGAGNIUS, qui *asphyxiam* esse tradit, quando pulsus adeo imminuuntur, & percipi amplius non possint; additque, ægros interea sensibus adhuc pollere, loqui, moveri, immo etiam non penitus frigescere; quo sane differunt evidentissime a syncope, morteque apparente detentis (*a*). Hanc porro de *asphyxia* opinionem observationibus non tam *sepulchreto* BONETI insertis, aut e VALSALVÆ *schedis* depromptis, quam compluribus suis, aliisque non paucis hinc illinc collectis, & prolatis invictissime comprobat. Recenset enim ibidem (*b*) ne dum unius, vel alterius diei *asphyxias*, verum diuturniores, quæ scilicet ad quadraginta & ultra dies, immo ad quatuor usque menses fuerunt productæ, quin respiratio, loquendi potentia, sensus, motus, vires, calorque desiderarentur (*). Immo in *adversariis* (*c*) non solum ex BALLONIO (*d*) *asphyxiam* quatuordecim dies ante obitum perstantem, sed etiam duos ex RIOLANO (*e*) excitat, qui sine ullo arteriarum pulsu sex & decem annos vixerunt; qualem casum etiam a RONSÆO (*f*) visum ibi pariter memorat. *Ægri enim externis, internisque sensibus satis vigent*, loquuntur *commode, se de latere in latus convertunt* (*g*); *quin prompte se erigunt aliqui* (*h*): *& quod noster vidit* RAMAZZINIUS (*i*) *juvenis quidam hebræus, cui ad quatuor dies nullibi arteriæ micabant, adeo robustus erat & ad motum expeditur, ut etiam ipsa dte, qua e vivorum statione decessit, e lectulo surrexerit, & suas vestes induerit* (*l*). Quare appositissime

Exempla diuturnioris asphyxiæ.

MORGAGNII *observationes de asphyxia notis.*

vir

vir præclariſſimus animadvertit, *aſphixiam ſine ſyncope eſſe poſſe, ſyncopem ſine aſphyxia non poſſe* (i). *Aſphyxia ſine ſyncope eſt; hæc vero ſine illa non datur.*

(a) *Epiſt. anatom. med.* XXIV. *n.* I. IX.
(b) N. VIII. IX.
(*) Conſentiunt obſervationes HALLERI *Tom.* III. *oper.. minor. p.* 206., RAMAZZINII *conſtit. epidem. anr.* 1692. ...93. ...94. §. 13. SCKENCKII *Tom.* II., BERRYAT. *Mem. de l'acad. royal. des ſcienc. de Paris. ann.* 2748. *pag.* 58., & *Comm. Lipſ. vol.* II. *P.* IV. *pag.* 578.
FERNELIUS *aſphyxiam* XXIV. horarum curatam narrat, confirmatque RAMAZZINIUS *conſtit. cii.* §. 33. Poſt ſex dierum *aſphyxiam* quoſdam convaluiſſe reſtatur BARTHOLINIUS *cent.* IV. *obſerv.* 42.
(c) *Adverſ.* II. *animad.* 44.
(d) *Epidem.* II. (e) *Encheirid. anat. lib.* V. *cap.* 46. (f) MORGAGN. *cit. epiſt.* XXIV.
(g) *Ibid. n.* 2. (h) *Ibid. n.* 6.
(i) *L. c. n.* 9. (l) *Epiſt.* XXV. *n.* 1.

§. CCXXVII.

Atque hæc, quam modo deſcripſimus, eſt *vera* aſphyxia. *Aſphyxia vera.* Sunt quidem aliæ aſphyxiæ ſpecies, quas cum HAENIO *ſpurias* (a) vocamus. *Spuriæ aſphyxiæ quæ, & quot?* Tales ſunt aſphyxiæ in alterutro, aut utroque brachio obſervatæ; dum interea reliquæ arteriæ temporales, carotides, cruiares, aliæque conſueto metu attolluntur, & ſubſidunt. Hæ autem peculiarium partium *aſphyxiæ* vel a profundius locatis arteriis aut nimia pinguitudine ſepultis; vel a variata earum diſtributione, aut inſolita tenuitate; aut a ſubclaviarum (*), axillarium, aut numerariarum compreſſione, aut earumdem obſtructione, aut ſpaſtica conſtrictione oriuntur. *Origo, & cauſſæ harum ſpuriarum.*

untur. Inter quas referri etiam debet illa asphyxia, quæ in fine plerorumque morborum ante mortem ex virium omnium, ac inprimis vitalium, languore, & defectu supervenit. Non enim in hac, ut in illa *vera*, motus, vox, sensus, color, & calor æque servantur.

(*a*) *Rat. med. T.* XII. *cap.* 2. *p.* 42.
(*) Pulmones infarcti, duri, tumidi *subclavias* &c. premunt.

§. CCXXVIII.

Verarum caussæ probabiliores. *Spuriarum* autem *asphyxiarum* ut non admodum obscura origo, sic quoque non difficilis explicatio videtur. At *verarum* dispar ratio est. Parum enim lucis cadaverum sectiones hactenus huic malo attulerunt. Verosimile tamen est, easdem caussas, quibus *lipothymia*, & *syncope* (§§. CCXVI. CCXVII. CCXVIII.) inducitur, hic quoque locum habere, sed mitius agentes. Inter has arteriarum rigiditas rationi videtur magis consentanea, qua fit, ut sanguinem illæ quidem recipiant, distendi vero ac diastole micare nequeant. Idque sane de ea dici potest audentius, quacum universi corporis, mentisque aliquis languor conjungitur. Quomodo vero ejusmodi caussæ apte accomodari poterunt *asphyxiæ* diuturniori, illibatas mentis functiones, ac alacre musculorum exercitium constanter servanti? Cur cessante arteriarum, quæ tactu explorari possunt, motu, non etiam illico cessat reliqui motus, & reliquæ functiones, ut in syncope? Fortasse cor in *asphyxia*, vasaque majora circa cor ita moventur adhuc, ut sanguinis circuitus per pulmo-

Arteriarum rigiditas cui asphyxiæ speciei explicandæ conveniat?

Conjectura de caussis diuturniores asphyxia.

nes,

nes, cerbrum, & cerebellum perennetur. At diu calor, & vita in partibus a corde remotioribus supereſſe nequeunt, niſi in his quoque aliquis, etſi lenis, ponatur humorum circuitus. An ergo, motu cordis, & ſanguinis utcumque perſeverante, ſola arteriarum ſyſtole nervorum ad eas ſpectantium vitio conquieſcit? Multa profecto argumenta ab accuratiſſimis obſervationibus deducta videntur evincere, arteriarum motum non a ſola cordis vi dimanare (*). Sed miſſa re difficillima explicatu, in qua nihil certi neque MORGAGNIUS, neque HALENIUS ſtatuerunt, ſatis eſt aliquid de cauſſis, quas anatome in aſphyxia defunctis detexit, referre. *Arteriarum motus non a ſola cordis vi dependet.*

(*) Id RHODII, LANCISSII, MORGAGNII, HAENII; ZIMMERMANNI. BARTHEZII, aliorumque obſervationes evincunt.

§. CCXXIX.

HAENIUS, ſcribit (*a*), *anatome facta multorum poſt aſphyxiam mortuorum, cor, & auriculas flaccidas, dilataſque; in aliis grumoſum cruorem? in aliis multa alia vitalium viſcerum detecta vitia eſſe: integrum cuique eſſe, horum vitiorum cuilibet originem tribuere, cauſſaſque aſphyxiæ; eſſe vero huc uſque & imperfectam, & incertam explicationem omnem, cum non in omnibus eædem cauſſæ repertæ fuerint; cum hæc ipſæ cauſſæ in aliis aſphyxias generatrices non exſtiterint: cum cauſſæ enarratæ quæcumque alios longe morbos creaverint; cumque tandem mira, ſed obſcura de nervis doctrina id ſaltem evicerit, ne veſtigiis quidem vitalium morborum in cadavere inventis,* HAENII *obſervationes anatomicæ de aſphyxiæ cauſſis.*

ventis, hos a solis nervis excitari, perpetuarique posse.

(*a*) *Rat. med. T.* XII. *c.* 2. *p.* 49.

§. CCXXX.

Alia de asphyxiæ caussa MORGAGNII observationes.

Ex MORGAGNII vero anatomicis disquisitionibus certo colligere possumus, *asphyxiam* aliquando natam non tam a pericardio per vincula membranea cordi adhærente, quam ab ipsius cordis exteriori membrana crassiori, & duriori facta, qua commode cor dilatari prohibebatur (*a*), & tunc præcipue, cum simul pericardium aqua, aut pure scateat; itemque a polypis in corde, aut initio arteriæ magnæ locatis (*b*); aut a sero in ventriculis cerebri collecto, cerebellumque afficiente; aut ab abscessibus cerebelli, aliisque vitiis, quibus nervi sive ad cor, sive ad arterias tendentes læderentur. Neque tandem ab *asphyxiæ* caussis excludi posse videntur primarum viarum saburra, atque hystericæ, convulsivæque affectiones.

Alia asphyxiæ caussa.

(*a*) *Epist. anat. med.* XXIV. *n.* 3.
(*b*) *Ibid. n.* 7.

§. CCXXXI.

Duo alia vitia pulsuum. Exilitas, & intermissio. Exilitas, & debilitas pul-

Proxime ab *asphyxia* sequuntur duo alia pulsuum vitia, summa nimirum eorum *exilitas* cum *debilitate* conjuncta; & aliquis eorum ictus subinde deficiens, quem *pulsum intermittentem* dicunt. Et primum, quod ad illam spectat, ea vel a natura est, neque tunc mali aliquid portendit; vel

vel a morbo (*a*), veluti ab ingenti fibrarum cordis flacciditate, & atonia (*b*), a cordis aucta mole cum summa laterum ejus tenuitate, & debilitate (unde ea, qua opus est, vi non potest sanguinem expellere); aut cum aqua in pericardio contenta, & cor aut laxante, aut comprimente conjuncta. Cor enim auctum sine his pulsum magnum, vibratum, & vehementem progignit. Aqua vero in pericardio contenta, si acris fuerit, addit celeritatem, atque interdum duritiem.

sus vel a natura, vel a morbo est.

(*a*) MORGAGNIUS, *epist.* XI. *n.* 13., *epist.* XXI. *n.* 49., & *epist.* XXX. *n.* 15.

§. CCXXXII.

Debilitas pulsus ab aliis vitiis internis.

Sanguinis quoque in arterias ingressum imminunt *valvulæ semilunares* aortæ ostio præfixæ; si duræ, cartilagineæ, aut osseæ evaserint. Hinc *pulsus parvus*, & *debilis* facile intelligitur derivandus; qui prætera observantur in iis, quibus *vasa* cordis *coronaria*, aut *arteriæ* ab aorta proficiscentes osseam rigiditatem induerint (*a*). Consensus item ab imo ventre, a saburra putrida (*b*), aut acri stabulanti, ab utero ad cor, ejusque nervos cardiacos propagatus; horum nervorum paralysis; sanguinis inopia; arteriarum angustior capacitas; languida systole; imminuta irritabilitas pulsum *parvum*, *exilem*, ac *debilem* gigunt.

(*a*) *Idem* MORGAGN. *ibid. n.* 19.
(*b*) *Id. ibid. n.* 20.

§. CCXXXIII.

Ab arcta cordis cum pericardio connexione.

Pulsum præterea *debilem* & *parvum* efficiet pericardium cum corde arcte connexum. Quo cor cum neque satis expandi neque satis contrahi possit, nil mirum, si pulsus debilis inde sequatur. Talem observavit PEYERUS, LOWERUS, & MORGAGNIUS; sed debet simul adesse aut parva sanguinis copia; aut languida cordis vis; aut magna arteriarum resistentia, uti rigiditas, diurities, angustia; aut spastica costrictio; plenitudo tanta, ut arteriæ non possint nisi modice se contrahere. Alias pulsus incitatus, & vehemens esse posset, qualem DIONYSIUS, FREINDIUS, & LAFAYUS (*a*) commemorant.

(*a*) MORGAGN. *epist.* XXIV. *n.* 12.

§. CCXXXIV.

De pulsu intermittenti.

Jam verò aliquid de *pulsu intermittenti* dicamus. *Intermittens pulsus* considerari potest tanquam *brevissima asphyxia*. Quid enim est *vera asphyxia* nisi pulsus intermissio quam longissime perdurans? sed pulsus intermissio raro per se sola morbus occurrit. Sæpe aliorum morborum symptoma & signum est; ad quorum cognitionem non parum confert, si ejus naturam, & caussas paullo uberius exposuerimus.

Sæpe aliorum morborum symptoma.

§. CCXXXV.

Quid intermissio pulsus?

Pulsum intermittere dicimus, quandò intervalla diastole arteriarum deficit, nec tactu percipitur.

opportunis ei occuratur auxiliis. Majus negotium facessit ea, quam metastasis, aut consuetæ evacuationis supressio, aut hæmorrhagia intulerit. Quæ demum a vitio organico oritur, curationem vel nullam, vel difficillimam, & vix perdurantem admittit, eritque periculi magnitudo pro ejusdem vitii ratione æstimanda. Æstimatio autem vitii ab adjunctis etiam symptomatibus, difficili respiratione, pedum œdemate, præcordiorum anxietate, imbecillitate, aut intermissione pulsuum desumitur. Ut plurimum moleste afficit eos, qui jam quadraginta annos excedunt. Hi autem ad senectutem raro perveniunt, morte immatura sublati. Vel enim acuta febri, vel hydrope, vel repentina syncope correpti intereunt (*a*). Generatim palpitatio, quæ crebro incidit, non spernenda est; in primis si diuturnos animi affectus consequitur, aut potest solutos morbos, & cum multa nausea, & bilis vomitu contingit, neque vomitus nauseam, & palpitationem tollit, ut familiare est atra bile laborantibus, & durum lienem habentibus.

Quando non?

Si a vitio organico dependeat; ejus periculum quomodo æstimandum?

Quinam huic magis obnoxii?

Quid, si frequens sit & morbos chronicos consequatur?

(*a*) NICOL. PISO *lib.* II. *de morb. cogn.*, *& curand. p.* 207.

Curatio.

§. CCL.

Varia medendi ratio esse debet pro caussarum diversitate. *Palpitatio deuteropathica*, aut *symptomatica* curatur iis, quibus morbus, unde illa proficiscitur. Et suis itaque locis petenda est. Generatim vero curandum est, ut sanguis per præcor-

Curatio secundaria & symptomatica.

Indicationes generales. dia circuitus facilis reddatur; quæcunque irritatio, aut irritandi poteſtas tollatur, emendetur, educatur ſenſibilitas nimia, aut nimia irritabilitas mitigetur; ac demum cor, adnexæque partes firmentur. Uno fere omnium ore ſanguis miſſio ad palpitationem curandam commendari ſolet, & quidem ea ſæpe neceſſaria eſt palpitatione laborantibus. Verum, ubi vires languent, aut hydropis metus eſt, aut hæmorrhagiis, evacuationibuſque vaſa conciderunt, noxia jure habenda eſt. Neque admodum prodeſt, licet interdum levamen affert, in *idiopathica*. Ceterum in ea *palpitatione*, quam plethora, ætas juvenilis, bonus corporis habitus, ſuppreſſæ evacuationes, motus corporis, aut animi vehementior, aut terror anteceſſerint, vel comitantur, ſanguinem mittere e brachio, pede; aut hæmorrhoidibus, utiliſſimum eſt. Item quando a *polypo*, aut ab *aneuryſmate* eſt, & malus corporis habitus nondum eo provectus ſit, ut obſtet; nullum præſtantius ea occurrit auxilium, quo graviora ſymptomata, inſtanſque ſuffocatio præcaveatur.

Quando ſanguis mittendus? Quando non? Sanguinis miſſio e brachio, pede, hæmorrhoidibus quando utilis?

§ CCLI.

Quando adhibenda eccoprotica, clyſteres, anthelmintica, aperientia? Alvi ductio. Sanguinis lentori, vi-

Si *cacochylia*, *vermes*, *viſcerum abdominalium obſtructio*, aut *ventriculi repletio* morbum fecerit, lenia eccoprotica, clyſteres, anthelmintica; atque aperientia adhibenda ſunt. Proficuum quoque eſt alvum ducere, ut capitis mala avertantur, ſi qua cum ipſa *palpitatione* exorta ſint. Sanguinis lentor, viſciditas, acritudo poſtulat ſuccos cichorei, taraxaci, bugloſſæ lupulorum, meliſſa; becabungæ, naſturtii aquatici, aut juſcula iiſdem plantis alterata, ſerum caprillum, lac, aquas medicatas tam

tam thermales, quam acidulas, aut ferro scatentes. Ubi morbi cutanei retropulsi palpitationem excitaverint, præter diluentia, & temperantia mox memorata, stybio crudo diaphoretico, floribus sulphuris, decoctis ex sarsaparilla, china, smilace asperia, saponaria, juribus ex viperis, ac balneis opportunitate utendum est.

sciditati, acritudini, quid opponendum? Quæ medela palpitationi a retropulsis morbis cutaneis?

§. CCLII.

In hypochondriacis, ac hystericis amara, ac stomacho dicara, uti absynthium, camædris abrotanum, cascarilla, quassia, cortex peruvianus, rhabarbarum, elixir proprietatis *Paracelsi*, & e chalybe parata remedia locum habent: quæ postrema etiam convenientissima sunt, ubi cordis, majorumque vasorum compages laxata, ac ampliata sit. Neque cardiacorum, atque analepticorum obliviscendum est, si virium languor, aut sanguinis imminuta copia malum creavit. Si vero nervorum affectiones in caussa ferint, anodyna, & nervina in usum vocentur; in primis pulveres temperantes, nitrum, liquor anodynus mineralis *Hoffmanni*, C. C. succinatum, oleum succini, sal sedativum *Hombergii*, camphora, castoreum, aqua florum aurantiorum, tiliæ, menthæ piperitidis, nuces virides cohobatæ, moschus, opium, quanquam hoc a LIEUTADIO hic reprobetur.

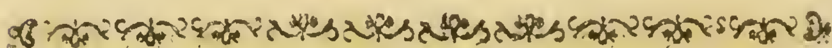
Palpitationi ab hypochondriasi, & hysteria geniæ quæ medentur? Item cordis, majorumque vasorum dilatationis? Quando utendum cardiacis, & analepticis? Quando anodynis?

§. CCLIII.

Victus ratio indicationibus accomodetur. Vitetur repletio, & ciborum varietas. Cœna sit levis. Vinum vel prorsum intercidatur, vel aqua, in qua chalybs extinctus sit, temperetur. Quie-

Vitiæ regimen.

ſcendum etiam quammaxime eſt, iis præſertim, qui aliquo organico vitio laborant, vel leniſſimus ſit motus, & qualis neque defatiget, neque ſanguinem concitet. Exerceri vero, & moveri ſaluberrimum eſt hypocondriaca, aut hyſterica paſſione effectis, dummodo ſenſim, & per gradus exercitatione, ac motu utantur. Studia, venus, animi pathemata, ira, triſtitia, mœror ſedulo arceatur.

CAPUT X.

DE CORDIS, AORTÆQUE POLYPO.

§. CCLIV.

Definitio.

Ex quo anatome diligentius excoli cœpta eſt (a ſæculo nimirum XVI.), ſæpius a profectoribus inventæ ſunt intra vias ſanguinis tenaces quædam firmæque concretiones, carnis, membranæ, aut laridi fruſtulum referentes, quibus ob aliquam cum narium polypis ſimilitudine *polypi* nomen indiderunt (*); quod morbi genus aut plane veteribus ignoratum eſt, aut certe vix conjectura perceptum.

An morbus veteribus notus?

Quis fuerit primus inventor polyporum in cadaveribus.

(*) HALLERUS in ea hæreſi eſt, ut putet, VESALIUM, & BENIVENIUM fuiſſe primos *polypi* inventores in cadaveribus. At MORGAGNIUS dubitat, num veri *polypi* fuerint, an potius *excreſcentiæ*, ut eas nominavit MARCELLUS DONATUS, aliique. Hinc obſer-

obſervationis laudem tribuit HELIDÆO PADUANO, qui floruit circa initium ſæculi ſextidecimi; deinde COYTERO, & CANONO ad ann. 1574.. BALLONIO ad 1575., SMETIO, ERASTO 1580.

(**) GALENUS fortaſſe conjectura id morbi aſſequutus eſt, ubi ANTIPATRI morbum deſcribit ſub *levium arteriarum obſtructionis* nomine.

§. CCLV.

Polypi ſedes

Frequentius, faciliuſque reperitur *polypus*, qua majora, atque ampliora ſunt ſpatia, quæ ſanguis permeare conſuevit, *cordis* nimirum *cava*, & *arteriæ magnæ truncus*, præſertim ſi aliqua præter naturam dilatatio hiſce acceſſerit. Multiplex vero ratio, & forma & harum (§. CCLIV.) concretionum, quæ illic deprehendi ſolent. Ex pluribus pleræque ſtratis, ſive lamellis ſibi mutuo applicatis concreſcunt cœparum in modum. Non raro in his lamellis alba puncta, aut rivuli vaſa metientes, ſi rubræ fuerint, aut rubri, ſi fuerint albæ, notantur. Aliæ mucoſum, pituitóſumque coagulum, aut etiam grumum ſanguinis coacti, cui materies alba gelatinæ inſtar ſuperinducta ſit aut atrum ſanguinem concretum, aut ex his coaleſcens corpuſculum quoddam tenax, fibris quodammodo contextum, membraneum; coloris varii repræſentant. Adhærent etiam fere omnes vaſorum & ſinuum parietibus, ſed non uno ubique adhæſionibus modo. Quandoque enim aliqua ſui parte liberæ ſunt, fluctuant, ac in proxima vaſa quaſi cruribus emiſſis producuntur, ac multiplici ratione ſanguinis curſum variat. Quandoque firmius hic illic hærent immotæ. Quandoque demum vaſorum concavæ ſuperficiei quaſi novam interiorem tunicam ſubtendunt, vel forami-

Multiplex ratio, & forma concretionis polypoſæ.

Deſcriptio harum varietatum.

nulis pertunduntur, vel etiam excavantur, ut per eas sanguini liceat transcurrere.

§. CCLVI.

Caussa proxima. Caussa proxima harum concretionum videtur esse aliqua *motus sanguinis imminutio*, sive *quies*, qua ejus partes *gelatinosæ*, *mucosæ*, sive, ut vocantur, *fibrosæ* in unum coguntur, & concrescunt. Notum enim est, sanguinem ubi motum amiserit coagulari, ac consistere, idque in primis ejus parti concrescibili, & *mucosæ*, quibus crassamentum, serum, & lymphas catent, potissimum deberi. *Caussæ remotæ.* Quidquid igitur sanguinis motum imminuit, retardat, cohibet, aut ejus concrescendi vim auget, aut solidarum partium robur enervat, atque infringit, quietem illam, e que *polyposæ concretiones* pendere diximus, procreabit. *Præcipuæ lipothymia, syncope, pavor subitus, & vehemens.* Lipothymia, sive animi deliquum, & multo magis ipsa syncope inter caussas remotas primum tenent locum; secundum vero pavor subitus, & vehemens terror. Namque si recte perpendatur, quommodo in *animi deliquiis*, & subitis gravibusque terroribus cordis motus supprimatur, sanguisque aut sistatur, aut retardetur, & quomodo inter cordis valvularum ejus, vasorumque repetitos languidos tremores succitatur; perspicuum mox erit, necessario *polyposas concretiones* esse orituras; ut ex RHUYSCHII, atque HAENII luculentissimis evincitur experimentis.

§. CCLVII.

Alia caussa; Præterea dum sanguinis per præcordia circuitui se opponunt, constrictio, induratio, compressio, aut

aut tumores arteriæ ; pulmonaris , aut aortæ ; pulmonum morbi, uti difficilis respiratio, asthma, peripneumonia, pleuritis, phthisis, hydrops pectoris, & pericardii, itemque musculorum respirationi inserventium spasmus diuturnior, aut resolutio, aliaque hujus generis impedimenta, quæ sanguinis liberum motum impediunt, aut retardant, faciuntque, quominus cordis auriculæ, & sinus se deplere possint, polypo progignendo caussam præbent. *Vitia in præcordiis. Pectoris varii morbi. Spasmus, aut resolutio musculorum respirationi inservientium.*

§. CCLVIII.

Lentorem sanguinis ejusque ad concrescendum proclivitatem, & vim augendo *polypi* generationi favent diathesis inflammatoria; lues venerea, arthritica, scorbutica; scabies, aliaque cutis vitia retropulsa; mœror; acida in primis mineralia; spiritus fermentati; venena coagulantia, speciatim saturnina; halitus venenati, febres pestilentes, & contagiosæ; alimenta cruda, viscida, austera, concoctu difficilia; tempestas, & regio perfrigida, aut contra nimius calor; gelidæ potus; plethora; seri, & lymphæ nimia aut copia, aut densitas; corporis proceritas, quam incusat Hoffmannus; immodicæ; etsi consuetæ, evacuationes; & præ ceteris uberior quæcumque sanguinis, Swietenio notante, profusio. *Proegumena, quæ lentorem sanguinis inducunt, ejusque ad concrescendum vim adaugent.*

§. CCLIX.

Quæ vero solidarum partium vim imminuunt, ac hebetant, sanguinemque ad concrescendum alicubi præparant, sunt in primis otium, vita iners & deses, in qua corpus languet, elater fibrarum de- *Alia, quæ atoniam solidorum, unaque tardita-*

tam fluidorum inferunt. deperditur, humorum circuitus lentescit, eorumque deperit requisita liquiditas. Nec absimili ratione agunt animi curæ graviores, ac studia immoderata. Sed hoc præcipue spectant auricularum, ventriculorumque (*) cordis, aut vasorum his appensorum aneurysmatica, & varicosa dilatatio. In iis profecto locis sanguis consistit, in quibus *impellens vasorum vis minor* fuerint, & *major luminum capacitas*. Major autem capacitas, & minor vis impellens in vitiis tam *aneurysmaticis*, quam *varicosis* procul dubio est.

Dilatationes auricularum, ventriculorum cordis, adnexorumque vasorum.

Observatio anatomica. (*) In cadavere CAROLI COM. FIRMIANI insubrica & regia primum, deinde cæsarea simul legatione italica clari, sed doctrina magis, humanitate sine exemplo, omniumque virtutum laude commendatissimi, cujus adhuc desiderio tenentur quotque sunt cujusvis ordinis cives, in ejus, inquam, cadavere inventum est thorax valde depressum, & pericardium, in quo liquor exiguus aderat, ita pinguedine obvolutum (quæ sane duos latos digitos mensura excedebat), ut ab ea undique comprimeretur. Quare *cor parvæ molis flaccidumque*; *auriculæ* item *parvæ* apparuere. *Sinistri ventriculi parietes summe tenues* ac fere *cartilaginei*, *dextri* vero *paullo* quidem *minus extenuati*, sed *valde flaccescentes*, intra cujus *cavitatem polypus grandior*, qui duobus veluti *ramis* serpendo ingrediebatur *cavam* & *arteriam pulmonarem*, detectus est *extima sua parte grumosus nigricansque*; *intima* ac *centrali albus*, *fibrosus*, *tenax*. *Interiorem* hanc concretionem *veterem* fuisse, secus *recentem* atque a morte exortam quæ in *exteriori ambitu* cernebatur, creditum est. Nam si *alba* illa & *dura* recens concretio fuisset, eadem *superne*, & *infra cruorosa* quæ dicitur *pars* (ut statuit MORGAGNIUS *pseudopolypis* in cadaveribus sive erectis, sive supinis genitis) visa esset. Sed interna erat & *embolum* referebat, cui circum

cum ambiens recentior concretio five *pſeudopolypus* incumbebat; ergo *hanc recentem*, *veterem illam* fuiſſe recte poteſt definiri. *Extenuatio* autem *tenuitaſque parietum utriuſque ventriculi*, & *flacciditas dextri* innuere videntur, *cor* olim fuiſſe *aneuryſmaticum*; poſteaque anguſtum in locum a comprimente pinguedine redactum parvæ molis apparuiſſe. Ex quibus vitiis ſymptomata morbum comitantia, ipſamque mortem explicat cl. *Auctor* in ſuo *diario italico anni* 1784. Nos vero hæc pauca modo debilavimus, ne totam ab origine hiſtoriam morbi, integram ſectionis anatomicæ narrationem, aliaque corollaria ab eo ibi deducta exſcribentes longiori orationis filo a ſuſcepto rerum ordine diſcedere videremur. *Nota editoris*.

§. CCLX.

Quotieſcumque igitur contingit, ut *ſanguinis grumus* five a deliquio, five a pavore & metu, five a nimia cavearum, per quas tranſit ſanguis, amplitudine, five ab earumdem ſcabritie, inæqualitate, conſtrictione, compreſſione, aliave cauſſa in corde, aut adnexis vaſis motum amittat, aut remoram faciat, ibique hæreant, ſenſim eidem aliquid ejus accreſcit, *fibroſæ* in primis, atque ad *concreſcendum proniſſimæ ſeri partis*, *lentæ*, viſcidæ, a reliquis ſecedentis, ac ob imminutum motum coaleſcentis; ſicque aliis atque aliis particulis in fibrarum, aut telæ modum accedentibus, ac adpreſſis, mutuaque attractione conferruminaris (quinimmo in cordis anfractus, villos, lacertoſque, aut in valvulárum tendines inſertis, implicatiſque) coagmentantur, ac ſolidantur *polypi* variæ duritiei, molis, & coloris; prout major cohæſio, aut diuturnius tempus, aut copioſior materiæ additio, aut rubra, albidave ſan-

Grumus ſanguineus.

Geneſis, & ſtructura polypi in homine vivente.

ſanguinis pars in eorum concretione concurrerit. Atque ita rem ſe habere, ipſa *polyporum* ſtructura ſæpe *grumum ſanguinem* quaſi nucleum recondens, & *congeriem pellicularum ſibi mutuo impoſitarum* (quales MALPIGHIUS vidit, quum eorum fabricam penitius perſcrutaretur) omnino referens oſtendere videtur.

§. CCLXI.

An vera eorum opinio, qui putant polypos vel in articulo mortis, vel ſtatim a morte dumtaxat conflari?

Nec me hinc movent, quæ contra *polypi* in vivis generationem adducuntur rationum momenta a clariſſimis viris KERCKRINGIO, LIEUTAUDIO, PASTA, FANTONIO, RHUYSCIO, SWENCKIO, aliiſque putantibus, concretiones polypoſas quaſcumque, quæ in mortuorum corde, vaſiſque majoribus inveniuntur, parietibus, valvulis, columniſve affixas ex ſanguine, ejuſque concreſcibili parte in ipſo interitu, aut mox poſt interitum dumtaxat conflari. Nam etſi non inficiemur, ſæpe has quidem in ipſo mortis articulo, vel paullo poſt eam ex quieſcente, frigefacto, coactoque ſanguine compingi: non tamen deſunt invicta argumenta, quibus ad credendum compellimur, *polypos* in vivente etiam homine naſci, & diu cum vita ſuperſtite conjungi.

§. CCLXII.

Infirmæ KERKRINGII *objectiones.*

Et primum, ut aliquid adverſariorum objectionibus reponam, ſcire oportet KERKRINGIUM non quamcumque *polypi generationem* impugnaſſe, ſed eam dumtaxat, quæ ab univerſalibus ſanguinis partibus reperitur, non vero quæ ab *albis*, & *concreſcibilibus* oritur; idque *tam molli brachio*, ut

ut ait MORGAGNIUS (*a*), fecisse, ut MALPIGHIO non arduum fuerit multo validiori manu contra eum *polyporum* defensionem suscipere (*b*). Neque minus infirmam esse caussam, quam *polypis* indixit LIEUTAUDIUS (*c*); cum ipse *polipos*, quales in naribus prorumpunt, idest *fungosas excrescentesque carnes*, a se unquam in cadaveribus, quorum ingentem numerum dissecuisse narrat, repertos neget. Nam non de *tumoribus carneis fungisque* cordi aut vasis innascentibus hic sermo est, ut ex iis, quæ supra innuimus, apparet (quanquam & excrescentes carnes sive sarcomata, licet ipse non viderit, viderunt sane VESALIUS & BENIVENIUS, teste MARCELLO DONATO, & demum RICHARDUS WISEMANNUS (*d*) in puella sexdecim annorum); sed de *concretionibus* hic agitur, quæ a *sanguine concreto*, aut ejus *concrescibili parte* fiunt. Clarissimi porro ANDREÆ PASTÆ objectiones valere potius adversus eos, qui omnes polypos in cadaveribus inventos jamdiu exstitisse in viventibus credunt, vel alias caussas, quibus morbi, & mors ipsa tribui, æquiori jure poterat, aut non inquisivere, aut secus ac debuissent neglexerunt, aut dubiis, fallacibus, aliisque vitiis communibus signis nimirum confisi temere; & non satis vere *polypum* ubique posuere.

Item LIEUTAUDII *objecta infirmiora.*

Objectiones PASTÆ *inopportunæ.*

(*a*) *Epistol. anatom. med.* XXIV. *n.* 27.
(*b*) *Oper. posthum.* (*c*) *Precis de medecine liv.* 1. *chap. de la syncope p.* 275.
(*d*) *Tractat. chirurgic.* anglice scriptus. *&c.*

§. CCLXIII.

§. CCLXIII.

Ex allatis objectionibus non sequitur, genesim polyporum nec veram nec possibilem esse.

Quæ omnia tantum abest, ut nos tangant feriantque, quin a nobis æquissima lance expensæ ut rationi consentanea probantur. Non tamen illud inde consequi arbitramur, ut *polyporum* generationem in viventibus nec veram, nec possibilem reputemus. Animadvertimus enim primo; *aneurismata*, quæ initio magna pulsatione attollebantur, sæpe temporis progressum omnem pulsationis ictum paullatim amittere, ideoque plerumque, ut apud omnes in confesso est (*a*), accidere ex eo, quod *aneurysmatis* cavum, concrescente sensim sanguine, & polyposa hinc orta crusta, quasi nova tunica interius obducatur; hocque adeo certum esse, ut instituta sive temere, sive consulto in viventibus incisione *aneurysmatum* eorum, quæ in *cubiti* aut *poplitis* flexura erant, id ipsum sit pluries demonstratum. Reserato enim aneurysmatis sacco, protinus ne dum *polyposæ concretiones* varii generis proruperunt (*b*), verum etiam totam ejus interiorem faciem succinxisse visæ sunt.

Demonstratio. I. Argumentum.

Secundo notandum ducimus, LANGHANSIUM narrare (*c*), a *polypo* se disruptam vidisse *sinistram cordis auriculam*, qui tantæ molis erat ac firmitatis, ut recens natus dici nequaquam posset; neque nasci in ipso mortis tempusculo eum potuisse credimus, quoniam manifestum omnino est, quidquid sanguinis liquidi auriculæ inerat, aut in eam ingrediebatur, antequam dehisceret rumpereturque, celeriter ab eadem dilacerata effluere debuisse, neque quidquam ejus in ipsa retineri potuisse, nisi quod jam multo ante coiverat, firmiterque adhæserat.

II. Argum. ex LANGHANSII observatione.

(*a*) SWIE-

(a) SWIETENIUS in BOERHAVII aphorismos §. 176. p. 236., HAENIUS Rat. medend. Par. IV. cap. 2. MASOTTIUS Dell' Aneurisma del poplite p. 28.

(b) Acta Helvetica T. II.

(c) Ibidem p. 123.

(a) De aneurysmat. Prop. XXXVIII. p. 172.

§. CCLXIV.

III. Argumentum ex LANCISII experimento.

Tertio rem LANCISII experimento, si quod, aliud, probatissimo confirmamus. Ligavit vir clarissimus in vivo cane alteram ex arteriis iliacis. Post dies XV. dissecuit ligatum vas, invenitque in eo supra vincturam *polyposam concretionem* (a). Nec obstat, idipsum experimentum ab alio celeberrimo viro repetitum non respondisse. Nam illud idem, quod LANCISIUS narrat, ligato in agno arteriæ iliacæ ramo tentavit, viditque manifestissime PASCHALIS FERRARIA (b), nec non ante eum cl. PETITUS in iis, quibus membrum aliquod fuerat amputatum; altero quippe ab amputatione die, interdum etiam vigesimo, aut trigesimo *polypos* in arteriis membri mutilati, quibus vinculum ad sanguinem sistendum de more fuerat injectum (c), offendit.

Idem experimentum a FERRARI confirmatum.

(b) Delle morti, e malattie subitanee. Edit. 2. p. 39., & seqq. Neapoli 1767.

(c) Memoir. de l'academ. des scienc. anni 1731.

§. CCLXV.

Conclusio ex allatis argumentis.

An hæ *polyposæ concretiones* vitæ deficienti, aut sanguinis coagulationi mortem subsequenti tribui possunt? Si itaque & solita aneurysmatum pulsatio, innascentibus intus *polypis*, persæpe evanescit,

nescit, & partium exteriorum aneurysmata, ubi sectione aperiuntur, polypis plena in vivis se produnt, & auriculæ cordis disruptæ polypos intra concretos interdum exhibent; & in vivis animalibus non minus quam in hominibus capta experimenta eos demonstrant, concludendum sane est, *polypos*, qui in corde, vasisque sanguinis aut dilatatis, aut quocumque alio modo labefactatis reperiuntur, non omnes deficientis vitæ sive mortis esse ut a non nullis habentur, effectus.

§. CCLXVI.

Auctoritati negantium polypos opponuntur illustriores auctoritates.

Quod si *polipos* negantium auctoritas non minoris ponderis ac momenti auctoritatibus refellenda sit, non desunt PECHLINII, MALPIGHII, SNELLII, VATERI, LANGGUTHII, SCHACHERI, HOFFMANNI, SENACII, SWIETENI, MORGAGNII; HALLERI, aliorumque omnigena doctrina, anatome, & clinice excellentium sententiæ, atque observationes; qui omnes & polypos tuentur, & jamdiu in vivis genitos aut viderunt, aut visos esse testantur. Et quamvis sanguinem recens extractum in durissimam massam interdum concrescere, & vitreo vasi non leviter adhærere (quod cl. PASTA objicit) negandum non sit; attamen cum illustri HALLERO licebit notare (*a*), *coagula nimis dura, & alba, neque adeo subito nata, in auricula potissimum dextra, valvulis venosis, tendineis funiculis, & ramis suis intertexta, cordisque lacertis, & demum ita innata*, ut nisi laceretur sæparari non possint, *aut demum minimis inter reticulatas cordis interni fibras quasi radiculis suis* infixa (quæ cum bene multis aliis vidit cl. auctor) aliam

Cl. PASTÆ objectio rejicitur HALLERI argumentum.

aliam omnino naturam, & cohærendi rationem præsefere, quam ea, quæ aut recens in cadaveribus, aut in extracto e vena sanguine nata dicuntur.

(*a*) *Physiolog. lib.* V. *sect.* I. §. XI.

§. CCLXVII.

Id etiam evincunt symptomata præcedentia polypi in cadaveribus inventionem.

Præterea; quid *symptomata polypum in cadavere inventum præcedentia* significant? *Nonne hæc* (inquit laudatus HALLERUS (*a*)) *manifesto confirmant, in vivente jam homine impedimentum in cordis caveis adfuisse, quod non nuper demum, interque moriendum natum fuit? & cor palpitavisse, cum se imperfecte depleret? neque unquam eo se liberavisse stimulo, qui a polypo (crasso corpore) internam caveam obsidente natus non poterat non cor sollicitare?* Adde? MORGAGNIUM ipsum, qui alioquin argumenta omnia, quæ contra *polyporum in vivis genesim* adduci possunt, diligentissime conquisivit; recensuit, & probabit, *polypos* tamen *non omnes* negantem. Ipse enim tam olim in *adversariis anatomicis secundis*, *animadversione secunda*, quam nuper in *epistola anatomica* XVII. *num.* IX. itemque in *epistola* XVIII. *num.* XXIII., & demum in *epistola* XXIV. *num.* XXX. *polypos ante mortem* (in sacciformibus præsertim aneurysmatibus) *gigni posse, & genitos se vidisse interdum* testatur. Immo *perdifficile* existimat (*si motus sanguinis*, etsi *non* sit *omnino impeditus*, *sed* tamen *retardatus*; ut in magis aneurismatibus) *nihil tandem, longo saltem temporis intervallo, secedere, nihil concrescere, & adhærere e sanguine aut lentius illuc*

Accedit auctoritas MORGAGNII; *qui non omnes polypos in vivis gigni posse negat.*

pro-

progrediente, *aut etiam in sacciformibus aneurysmatibus propemodum subsistente*. Verosimillimum enim est, *per idem sacci orificium*, *per quod facile illapsus impulsusque est*, *totum non facile rediturum*. Quamquam vero in *aneurismatibus* interdum sanguinem cogi posse affirmet, negat tamen id in *corde*, licet præter naturam *ampliato*, evenire; quod fibræ cordis irritabiliores sint, ac proinde validius semper reagant, quam illæ arteriarum, ita ut nunquam in eo sanguis possit conquiescere (*b*). Verum qui hac de caussa *polypos* rejiciunt, perpendant velim, non solum a *motu deficiente polypos* concrescere posse, sed etiam a *tremulo*, & *concutiente*, qualis in syncope, aut magno in terrore cor prehendit, oriri, ut perspicue demonstravit experientissimus HAENIUS: ne de alienis in sanguinem immissis, eumque coagulantibus aliquid dicamus. Ex quibus, omnibus, ni fallor, patere satis videtur, *polyporum generationem a vivo* etiam *homine* non esse penitus excludendam.

Cur MORGAGNIUS neget tantummodo in corde polypos concrescere posse?

Rejicitur hæc MORGAGNII exceptio non satis validis fundamentis innixa.

(*a*) *Physiolog. l. c.*
(*b*) *Cit. epist.* XXIV. *n.* 30.

§. CCLXVIII.

Hinc duplex genus polyporum; verorum nempe, & spuriorum.

Cum vero *polyporum* alii mortis tempore, alii jampridem vivente adhuc homine concrescat, duplex ideo eorum genus constituendum esse videtur; alterum *verorum*, qui scilicet jamdiu in vivo homine exorti sint, morbumque reapse effecerint; alterum *spuriorum*, qui morte tantum accedente formantur. Illi ex firma, tenaci, elastica, & fibrosa veluti substantia constat, &

Quinam veri?

parie-

parietibus, columnis, valvulisque cordis, aut vasorum lateribus arcte adhærent, ut inde sine laceratione interdum divelli nequeat. Hi vero a morte nati quamdam massam mollem, facile separandam, sanguini coacto, aut crustæ *pleuriticæ* dictæ persimilem; aut grumum inferiori parte rubrum, superiori vero gelatinosum & albidum, aut flavescentem referunt. Quam divisionem ita probat MORGAGNIUS, ut etiam rationem, qua polypi in cadaveribus reperti ad utrum genus referri debeant, scitissime tradat (*a*). Summatim inatos *saccatis aneurysmatibus* ante mortem esse autumat, si *circum undique & in omnem plagam extendantur ac adhæreant*, sic ut *positum ægri* aut *cadaveris non videantur sequi*; itemque si *colore lurido* aut *absoleto* sint, *substantiaque præter modum exsucca*; hisque discriminibus differre *veros* a *spuriis*, seu, ut vocant, *pseudopolypis* in corde aut vasis a morte natis, cum hi contrario se modo habeant, & positus diversitati, in quo quis obierit aut jacuerit, ad amussim apprime respondeant, *rubra* nimirum *parte subter locata*, *desuper vero albido glutine*, seu *glutinoso coagulo* apparente.

Qui spurii.

Divisio hæc probatissima MORGAGNIO *est.*

Ex eo utriusque veteris, & recentis polypi signa.

(*a*) *Epist. anatom. med.* XVII. *n.* 29.

Diagnosis.

§. CCLXIX.

Exposita *polyporum* vera *natura* ac *origine*, signa modo recensenda sunt, quibus *polypi in præcordiis* delitescentes dignosci creduntur. Præcipuæ eorum notæ habentur pulsus intermittens aut inæ-

Polypi latentes in præcordiis quibus signis dis

gnosci credantur. inæqualis, pulsatio carotidum, & subclaviarum vehementior; cordis palpitatio; lipothymia, & sincope; respirandi difficultas; & pedum œdemata. *Incerta hæc, quia communia aliis morbis.* Quantum vero hæc incerta eorum indicia sint, utpote multis aliis morbis & caussis communia, sic ut *pathognomica polypi* esse nequeat, partim ex iis, quæ de *læsa respiratione*, *hydrope thoracis*, *& pericardii*, *lipothymia & syncope*, *asphyxia*, *pulsu parvo debili ac intermittente*, & *de cordis palpitatione* tradidimus, partim ex iis, quæ de *aneurysmatibus*, & *varicibus* præcordiorum in sequenti capite tradetur, luculentissime erit perspectum. *Quædam etiam, non excepto pulsu intermittenti, plerumque desiderantur in polypi vitiis.* Imo quædam ex his (non excepto pulsu intermittente, aut inæquali, qui alioquin perpetuus *polypi* comes a plerisque habitus est) defuisse interdum in iis, in quibus *polypus* repertus est, veracior historia medica (*a*) docet, nosque ipsi non semel observavimus. Imo sapientissime monet ALBERTINIUS (*b*), pericardii crassitiem, aut cum corde cohæsionem sæpe *polypi* signa præsefere, & errandi occasionem præbere, nec certo vitia hæc internosci posse; *Pericardii crassities quandoque polypum mentitur.* nisi quis fortasse putet satis discriminis esse, *pulsum* in *polypo* magis a naturali plerumque recedere, & motum manu ad cordis locum apposita manifestiorem percipi, nec ita facile ac in illis animum deficere. *Qualitas pulsus peculiaris in polypo.*

(*a*) ALBRECHTUS THEAR. *Nov. act. phys. med. acad. cæsar. Lepold. Carolin. N. C. T.* I. *ann.* 1757. p. 6. MORGAGNIUS *Epist. cit.* XXIV. *n.* 28., TREWIUS *nov. act. phys. med. &c. T.* II. *observat.* 53., *Commentar. de reb. in Sc. nat. & med. gest. Vol.* VII. *Par.* I. *p.* 114.

(*b*) *Super quibusdam difficilis respirationis vitiis* inter opuscula *Vol.* I. *Comm. institut. scientiar. & art.* I. *Bonon. p.* 385.

§. CCLXX.

§. CCLXX.

Nihilo tamen minus si caussæ, quæ *polypo* gignendo valent, prægressæ fuerint, si aliorum in *præcordiis* vitiorum signa absint, aut eorum, cum quibus *polypi* facile conjunguntur, indicia non desiderentur: & præterea pulsus nisi intermittens, inæqualiter saltem inæqualis; cordis palpitatio; tremor; anxietas; angor; difficilis respiratio; tussis; & molestus in pectore sensus (quæ postrema indicat sanguinem e sinistro cordis ventriculo in aortam non libere ingredi, aut e pulmonibus refluxum in vena pulmonari, aut sinistra auricula congeri) ægrum paullatim corripiant, ac assidue divexent, non sine caussa de *polypo* intra *aortam*, aut *sinistrum cordis sinum*, aut *auriculam sinistram* poterimus suspicari (*a*). Si vero respiratio minus laboret; pulsus languidior, ac exilior sit; & crebrius syncope, quam suffocatio recurrat; tremor cordis, & anxietas magis, quam vehemens palpitatio affligat; & venæ colli subsiliant, & quasi undulationibus micent, probabilius videtur *polypus dextris cordis caveis insidere*. ALBRECHTUS THEAR (*b*) in homine, in cujus dextro ventriculo *magnum polypum* in *arteriam pulmonarem protensum*, in *sinistro* vero *minorem*, sed in *aortam ultra pedem decurrentem*, *cum corde ingenti* reperit, *difficilem respirationem*, & *summam anxietatem* cum interpositis *lipothymiis*, sive *pulsuum intermissione* observaverat.

Conjecturæ quædam de existentia polyporum in præcordiis; in primis intra aortam, aut sinistrum cordis sinum, vel auriculam.

Signa latentis polypi in dextris cordis caveis.

(*a*) ALBERTINIUS *l. c. p.* 391. (b) *L. c.*

§. CCLXXI.

Pulsus ratio varia. Ex his vero quædam continua sunt, quædam recurrentia. Pulsus præcipue fere perpetuo esse solet inæqualiter inæqualis, immo in ipsa difficiliori respiratione, quæ ut plurimum ad quemlibet vel leviorem corporis motum, aut ad aeris mutationem, & speciatim ad venti austri statum accedit, aut ingravescit, obscurus fit, intermittet, ac deficit. *Anomalæ cordis, & spiritus affectiones.* Cordis vero tremor, palpitatio, vel ejus jectigatio, & dispnoea inordinatim invadunt, revertuntur, & suffocationem, lipothymiam, atque ipsam quoque syncopem minitantur. Non tamen statim ac pulsus intermissio, aut inæqualitas abest, credendum est *polypum* etiam abesse. *Cur interdum præsente polypo nulla in pulsibus irregularitas.* *Præsente* enim *polipo* in precordiis, nullam interdum pulsuum inæqualitatem, aut intermissionem deprehensam fuisse, jam §. CCLXIX. adnotavimus; videlicet quando *polypi* moles, structura, aut positio talis est, quæ sanguinis itum & reditum etsi lædat, non tamen enormiter lædet, aut intercipiat (*a*).

(*a*) ALBERTINIUS *l. c. p.* 390.

§. CCLXXII.

Alia signa observata a MALPICHIO. MALPIGHIUS præter pulsum intermittentem, & crebram lipothymiam cum cordis *polypo* conjungi etiam vidit pluries pulsum vibratum, vasa in jugulo dilatata, præcordiorum angustiam, alterutrius brachii torporem, in eodem pulsus obscuritatem, & spasticum in sterno dolorem (*a*). HOFFMANNUS vero dolorem fixum circa cor cum sen-

ſenſu compreſſionis inter initia percipi aſſeverat; cum autem jam adoleverit, accedere ad hæc frequentiorem cordis palpitationem, pulſumque ſummopere inæqualem, & ſæpius ad intervalla ſubinde intermittentem (*b*). Œdemata pedum addunt alii; alii faciei rubrum, purpureum alii, alii cachecticam cum palpebrarum tumore colorem; anhelitum facile inter loquendum inſurgentem; ſanguinem e vena eductum tenacem, denſum, pleuriticum; cacochymiam; aliaque læſæ, abruptæque ſanguinis per præcordia trajectionis conſectaria (*c*). Sed quam caute hiſce ſignis uti liceat, jam alibi (§. CCLXIX.) indicavimus.

Quædam ex HOFFMANNO.

Alia ex aliis.

Cautio.

(*a*) *L. c.* (*b*) *L. c.* (*c*) HAENIUS, MACOPPE, MALPIGHIUS.

Prognoſis.

§. CCLXXIII.

Polypus paſſim incurabilis reputatur. Sæpe mortem ſubitaneam (*a*), vel catarrhum ſuffocativum inducit (*b*). Interdum lenta morte enecat, & hydrothorace, aut hydrocardia, in quam incidunt ii præſertim, quibus ſubtumida eſt facies, aut œdemata pedum, aut cachecticus habitus ſupervenerit. Nonnullos polypo laborantes miſeram vitam ad XV. XVI. annos protraxiſſe narrant RIOLANUS, RIVERIUS, aliique (*c*). Quamvis vero morbus incurabilis hic eſſe perhibeatur, ſi tamen recens ſit, neque adhuc indiſſolubilis polypoſa concretio evaſerit (*d*), HAENIUS & LANGHANSIUS (*e*), a quibus non valde abfuiſſe videtur ALBERTINIUS, non omnem abjiciunt ſpem, creduntque

Paſſim incurabilis habetur.

Alios morbos chronicos inducit.

Ad multos annos trahitur.

Non deſperandum quandoque, ſi recens morbus ſit.

que fieri posse, ut idonea curatione removeatur; imo etiam curatos aliquos referunt.

(*a*) TULPIUS, & BARTHOLINUS subitam mortem a *polypo sinistri ventriculi* illatam narrant; & WEPFERUS ab *aortæ polypo*.
(*b*) Vidit KIRSTENIUS.
(*c*) Lentam ex *polypo* mortem commemorant *acta academica naturæ curiosorum*.
(*d*) *Ratio medend. Par.* II. *cap.* VIII.
(*e*) *Act. Helvetica T.* II. *pag.* 123.

Curatio.

§. CCLXXIV.

Indicationes. Curatio itaque innititur indicationibus sanguinis lentorem resolvendi; debitum eidem fluorem, ac æquabilem per vasa excursum restituendi; polypi solutionem moliendi; aut ejus saltem incrementum prohibendi; effectusque, qui ipsum consequuntur, mitigandi. Hinc sanguinis missio, *Iterata sanguinis missio tum ad præcavendum, tum ad curandum polypum.* & quidem iterata, præsertim in plethoricis & sanguineis temperamentis, accommodatissima censetur cum ad *polypum* precavendum, tum ad eumdem dissolvendum, ubi jam est; tum etiam ad ejus symptomata discutienda; aut compescenda. Sit tamen in ea instituenda aliquis modus, adjunctorumque ratio, ut par est, habeatur; ne vires plus justo cum magno ægrotantis detrimento *Cautela in sanguinis missione.* dejiciantur, vasorum robur infirmetur, aut debita sanguinis crasis destruatur; quod a sanguine *Ab ea non deterreat obscuritas pulsus, vel aliquod ca-* temere ac inconsulto profuso non raro accidisse doluimus. Ab eo vero non semper deterreat pulsus obscuritas, oppressio virium, aut aliquod cachexiæ principium: nam ubi æger opprimi, suffo-

cari-

çarique videtur, sæpe mirifice cauta sanguinis missione relevari potest; & melius est anceps experiri remedium, quam nullum. In universum vero nihil magis fatiscentem cordis motum erigit revocatque, aut congesto restitantique sanguini iter parat, aut inceptam ejus concretionem resolvit, quam cita sanguinis missio, ut *halleriana* in vivis animalibus facta pericula ostendunt.

chexiæ principium.
Experimenta Halleriana.
Cita esse debet V. S.

§. CCLXXV.

Hoc itaque præsidio *palpitationi* vehementius urgenti, *orthopnœæ*, itemque *syncopi* supervenienti celeriter succurrendum est. In *cachecticis*, *hydropicis*, *debilibus viscerum obstructionibus affectis* tutius sanguis mittitur per hirudines hæmorrhoidibus applicatas, aut cucurbitulas tam siccas, quam scarificatas dorso, cruribusque admotas. Fricationes quoque, & ligaturæ dolorem inferentes, manuum & pedum (si per œdemata liceat) in calidam demissio, odoramenta naribus supposita, ac alia hujus census utiliter pro diversa circumstantiarum ratione & necessitate in usum vocari possunt. Neque interdum alienum est, cardiacis, lenioribus resolventibus, imo etiam sedantibus & paregoricis uti; ubi nempe languida vitæ vis excitanda, aut spasticæ convulsivæque affectiones sedandæ videantur.

V. S. quando celeriter instituenda?
Quibus sanguis tutius mittitur hirudinibus, vel cucurbitulis tam siccis, quam scarificatis?
Vincturæ, & fricationes; manuum, pedumque in calida immersiones.
Quando cardiacis, resolventibus, & paregoricis utendum?

§. CCLXXVI.

Quidquid etiam viscera abdominis prægravat, vasaque illuc decurrentia comprimit, aut obicem diaphragmati opponit, diligentissime expedit amovere.

Alvus

Ducenda clysteribus, & blandis eccoproticis. vere. Quare alvus a fæcibus, flatibusque libera servetur ope clysterum; blandorumque eccoproticorum de quibus mentio alibi facta est. Deinde quæ diluunt; quæ temperant, quæ sanguinis & lymphæ densitatem attenuant, caussisque; unde morbus dimanavit, occurrunt, in usum veniant. *Incidentia.* Nitrum, tartarus vitriolatus, terra foliata tartari, aut ejus liquor, sal polychrestus, mel, oxymel, gummi ammoniacum incidunt egregie. Ob vim, ut vocant, saponaceam & simul temperantem commendandæ sunt verno tempore ptisanæ ex hordeo, gramine, soncho, chærephyllo, cichoreo: æstivo vero aquæ medicatæ affatim & diu, prudentis tamen medici consilio, hauriendæ. *Diluentia. Ptisanæ verno tempore. Æstate aquæ medicatæ.* His enim universa sanguinis massa diluitur, vasa omnia deplentur reseranturque, humorum circumvolutio promovetur, fibrarum oscillatio excitatur, & nimia ad concrescendum sanguinis proclivitas avertitur.

§. CCLXXVII.

Spiritus salis ammoniaci, sal tartari, sapo ven., & aqua calcis ex cl. SENACIO ceteris sunt præstantiora. Reliquis vero ab illustri in primis gallorum regis archiatro SENACIO anteferuntur spiritus salis ammoniaci, sal tartari, sapo venetus, aqua calcis rite ex ostrearum testis crematis parata, atque ex his quotidie tantum sumi diutissime jubetur, quantum morbi magnitudini & pertinaciori naturæ videtur accommodatum. Incipiendum autem a parciore dosi est, paulatimque ad largiorem ascendendum. *Dosis horum remediorum, & miræ eorum vis.* Tanta inest his resolvendi polypum potentia, ut prægrandes durioresque polypi e cadaveribus extracti, inatque aquam calcis cum sapone veneto & sale tartari commixtam inje-

cti

cti breviſſimo temporis ſpatio colliquati fuerint (*a*).

(*a*) Vid. SENAC. *Traite du coeur. Vol.* IV.

§. CCLXXVIII.

LANGHANSIUS (*a*) tanquam experientia comprobatum ſumi jubet ſemel aut bis quotidie pulverem, qui fit ex radicis ſerpentariæ virginianæ ſcrupulo, ſalis ammoniaci defæcati, & nitri puri ſingulorum granis XII. Deinde ad chalybis uſum cum lenibus aromaticis adjectis tranſeundum eſſe præcipit. Chalybi vero tunc maxime erit locus; cum ſolidarum partium debilitas, mala chyloſis & cachexiæ metus remedia roborantia ſuadent. HAENIUS etiam gloriatur (*b*), non paucos *polypo* dententos ſola antiphlogiſtica cura a ſe fuiſſe ſanitati reſtitutos. Dedit autem his per ſeſquimenſem ſingulis diebus ſemiunciam roob baccarum ſambuci, tantumdem pulpa tamarindorum, & nitri drachmam ex ſeri lactis langiori hauſtu: Addebat veſperi pro re nata *paregoricon* ex diacodio. Ab ALBERTINIO (*c*) ſuccum expreſſum ex lupulorum, aut chærephylli foliis commendatum legimus, cui interdum lac adjiciebat gummi ammoniaci ea confectum ratione, quam BARTHOLETTUS propoſiit, vel ſpermatis ceti recentis partem aliquam, & ubi valentius agendum eſſet, cum aliquot granis florum ſalis ammoniaci marcialium permixtam, vel aliquod ſali eſſentialis alicujus plantæ e diſſolventium genere: Hoc nomine præſtare etiam dicuntur radix polygalæ tam virginianæ, quam vulgaris: dulcamara; arnica; extractum cicutæ atque aconiti cœrulei, tinctura acris antimonii, alia-

Pulvis LANGHANSII *compoſitus ex rad. ſerpen. virgin., ſal amm., & nitr. puriſs. Tum chalybis. & roborantium uſus.*

HAENII *methodus antiphlogiſtica.*

Methodus Cl. ALBERTINII.

Diſſolventia quæ?

Decocta lignorum mercurialia, & vocatilia caute usurpanda.

aliaque hujus generis attenuandi laude insignia. Decocta vero lignorum, mercurium, salesque volatiles, utpote quæ vel cordis, arteriarumque motum nimis concitant, vel sanguinem rarefaciunt, ejusque augent motum, cum BOERHAAVIO (*d*), ALBERTINIO (*e*), aliisque sanioribus medicis vel nunquam in *polypi* suspicione adhibenda, vel magna omnium rerum consideratione cautissimæ usurpanda esse censemus (*).

Observationes, & exempla damni a mercurio illati.

(*a*) *L. c.* (*b*) *L. c.* (*c*) *L. c.*
(*d*) *Instit. med.* §. 826. (*e*) *L. c.*
(*) Virum vidit ARERTINIUS ex *mercurio dulci* salivæ proritandæ caussa sumpto incidisse in contumacem *cordis palpitationem*; item alium ab eodem *mercurio* tam *dulci*, quam *vivo* assumpto ex *præcordiorum aneurysmate* enecatum; ac tandem alium ab *illitu mercurii* post aliquot annos *dilatatione auriculæ cordis dexteræ*, & *pericardii hydrope* correptum obisse. Hinc monuit PARÆUS, aneurysmata interna *frequenter accidere iis*, qui litus merculiares *ad curationem luis venereæ multoties pertulerint*. *Sublimati* etiam *corrosivi* usus suspectus esse debet, ut patet ex BONELLII *in cl.* BASSANIUM *animadversionibus*.

§. CCLXXIX.

Victus ratio.

Quod attinet ad victus rationem, carnibus præstant olera, fructus probe maturi, pisces fluviatiles. Glutinosa omnia, acida, austera, & spiritus fermentati, imo vinum meracum (nisi cachexiæ timor, aut ventriculi languor aliter poscant, quo in casu id aqua chalybe lenito alterata dilui potest) penitus exulent, utpote quæ sanguinis spissitudinem augere, aut eum cogere, vel rarefacere nimis, & exagitare possunt. Postrema hac de caus-

Noxia corporis nimia exercitatio.

sa

ſa ſuſpecta eſt quoque corporis exercitatio, maxime inceſſus per acclivia. Leniſſima tamen vectio in aere puro, elaſtico, ſicco, ventis haud agitato permitti poteſt. Animi quoque affectus vehementiores, eorumque cauſſæ ſedulo vitentur, in primis amor, odium, mœror atque ira. Ex his enim alii actiones naturales depravant, alii cordis motum lædunt, aut intercipiunt, alii concitant, ac irritabilitatem ſollicitant; unde vel crudi, impuri ue ſucci in ſanginem traducuntur, vel lent..e increſcente promptior via ad ſtagnationes paratur, vel vaſa impetu majore illato præter naturam dilatantut; ut inde *polypus* incrementum facilius recipiat, vel repente diffracta dehiſcant. *Animi pathemata arcenda.*

N O T A.

Exſtat inter minora opuſcula Auctoris de hoc argumento diſſertatio, quam legendam tradidit VINCENTIO NEGRIO *anno* 1776., *quum is de hujuſmodi cordis vitio* theſes *publice propugnandas aggrederetur. Vide* theſes de polypis præcordiorum, quas in Ticinenſi Gymnaſio *laudatus* VINCENTIUS NEGRI propugnavit, *& eodem anno* Ticini *edidit in* 4. Typis Joſeph Bolzani.

CAPUT XI.

DE ANEURISMATIBUS, ET VARICIBUS PRÆCORDIORUM.

§. CCLXXX.

* Aneurysma. Ætymologia.

Quid græcis, & arabibus esset?

Veterum definitio immutata a FERNELIO, & VESALIO est.

Aliter a SENNERTO definitus morbus est.

FREINDIUS veterum sententiam nititur revocare.

ID, quod latini *arteriæ dilatationem* appellant, a græcis Ἀνεύρυσμα *, ab arabibus *hyporisma*, vel *aporysma* vel *emborysma* nominatur. *Aneurysmatis* etymon non omnes una eademque ratione explicant, alii enim ab una, alii ab alia voce illud derivant (*). Græcis, arabibusque erat ille *tumor arteriæ*, qui ab ea disrupta, aut disciſſa effusoque sanguine in vicina spatia ortus esset (*a*). Ab hac sententia descitum est posterioribus temporibus, sic ut *non rumpi*, sed tantumodo *dilatari arteriam* in *aneurismate*, FERNELIO, & VESALIO præeuntibus, passim crederent (*b*) SENNERTUS vero, HILDANUM fortasse sequutus (*c*), *aneuryſmatum* naturam non in sola *dilatatione arteriæ*, verum etiam in ejus *tunicæ interioris ruptione* (duabus enim tunicis arteriam constare olim putabant), exteriore interim integra, positam esse tradidit (*d*). Sed SENNERTI, FERNELII, & VESALII sententiam reprobans FREINDIUS, observationibus bene multis in medium prolatis, veterum opinionem restituere annisus est (*e*); Rem vero ipse, si non fallimur, minime confecit. Ostendisse tan-

tum

tum visus est, *aneurysmata* cum ad summam dilatationem perveniant, disrumpi tandem, non in ipsa ruptione arteriæ antea constitisse.

(*) HIERONIMUS MONTIUS, ut LANCISIUS tradit (*de aneurysm. in gener. lib.* I. *propos.* 1.), id *enervationis* vocabulum transtulit *aneurysma* a particula privativa α, & τῦ νεύρȣ. i. e. *a nervo.* SYLVATICUS autem (*Tractat. de aneurysmat.*) a verbo Ε'υρύνω, scilicet *dilato*, deducit. Demum M. AURELIUS SEVERINUS (*De noviss. observ. abscess. cap.* VII. *p.* 170.) ab Ε'υρύνω, nempe *effluere*, & *exsilere* derivandum arbitratur. Etymologia vero SYLVATICI reliquis præferenda videtur.

(*a*) GALENUS (*lib. Isagog. defin. med.*, & *de tumorib. præt. natur. class.* III. *c.* XI.) *aneurysma* (inquit) *est relaxatio venosi vasculi, aut dispersio spiritalis materiæ sub carne per dissultationem se diffundentis* &c. Atque alibi: *ore autem in arteria facto, affectio aneurysma vocatur: fit autem vulnerata* &c. Ex his GALENI verbis colligitur; ab eodem tam *dilatationes venarum*, quam *arteriarum, earumque ruptiones* comprehendi sub uno *aneurysmatis* nomine. Addit, autem ibi unam ex multis caussis, nempe *vulnerationem*; quod clarius explicat libro *de curand. ration. per sang. mission.* 22., & 23. inquiens, *incisam arteriam aneurysmate facillime corrupi*. Vid. ORIBASIUM *Collect. medicinal. lib.* VII. *cap.* 13. & 14., AETIUM *Tetrab.* IV. *sermon.* 2. *cap.* 51., & *serm.* III. *c.* 10. ACTUARIUS ZACHARIÆ filius (*meth. med. lib.* III. *cap.* 2.) testatur, hoc nomine Græcos intellexisse etiam simplicem *dilatationem arteriæ*. *Ex sch. auct.*

(b) Vid. BONET. *Sepulchret. anatom. lib.* IV. *sect.* 2.

(*c*) Vid. FREINDII *Histor. med.*

(*d*) *Id. ibid.* (*e*) *L. c.*

§. CCLXXXI.

§. CCLXXXI.

Qualis hodie morbus intelligatur.

Hodie vero compertissimum est, *arterias*, detracto aut destructo cellulari quo firmantur involucro, protinus intumescere, & præter naturam extendi; quin ulla interiorum tunicarum scissura, aut laceratio contigerit: neque ullo negari potest modo; a vulnere, punctura, contusione interdum aneurysmata repente oborta esse? neque rationi, experientiæque repugnat, laxata quomodocumque, aut exesa, aut diffracta interiore arteriarum compage, eas in tumorem protuberare consuevisse. Hinc *aneurysmatum* triplex genus commodissime constituitur alterum: a sola *dilatatione arteriæ*, alterum ab *eadem disrupta*, aut quocumque modo *aperta*, *hiante*, ac *sanguinem effundente*; tertium ab *utraque caussa oriundum*, sive *mixtum*, quod cl. HUNTERUS (*a*) constituit; etsi a nonnullis ut fictitium rejiciatur (*b*).

Triplex aneurysmatum genus

(*a*) *Medical observations and inquiries by a society of physicians in London*. *Vol.* I. *artic.* 37.

(*b*) Id referunt auctores *Diarii de litteratura Europæ T.* IV. *ann.* 1758. *pag.* 114.

§. CCLXXXII.

Primmm genus est vetorum; spuriorum secundum; & tertium compositum sive mixtnm.

Quæ ad *primum* genus spectant, a chirurgiæ professoribus *vera* appellantur; *spuria* quæ ad *alterum* (*a*); quæ demum ad *tertium*, utpote ex vero, & spurio composita, *mixta* ab HUNTERO mox laudato dicuntur (*b*). Nonnulli addunt *quartum* genus, scilicet *aneurysma varicosum*, quod fieri

fieri dicunt, quando *arteria* & *venæ* contigue ita perforantur; ut ſanguis ex illa in hanc irruens *tumorem ſalientem* efficiat (*c*); ut ſi ex. cauſſ. *baſilica vena pertuſa communicet cum vulnere arteria brachialis ſubjectæ* (*d*). *Spurium* porro aneuryſma dividitur in *diffuſum*, & in *circumſcriptum*. Illud eſt, quando *ſanguis effuſus* latius *per cellularia ſpatia* vagatur; hoc vero quando *ſanguis* e *cellulari textu*, aut *membrana apo neurotica* incumbente ita coercetur, uti in anguſtiore loco conſiſtat (*e*). Subdividitur quoque *ſpurium* a cl. FOUBERTIO in *primitivum*, & *conſecutivum*; quorum alterum mox poſt arteriæ læſionem oritur, alterum vero poſt aliquot dierum ſpatium ab ejuſdem læſione conſequitur (*f*).

Additum quartum eſt, variceſum dictum.

Diviſio ſpuriorum in diffuſa, & circumſcripta ab HUNTERO *facta.*

Subdiviſio in primitivum & conſecutivum ex FOUBERTIO.

(*a*) PLATNERUS *Inſtit. chirurg.* §§. 420. 21. (†).
(*b*) *L. c.* (*c*) WHITT, & THOM. ARMIGER. *Comm. Lipſ. T.* XVIII. *P.* III. *p.* 408., & FOUBERT. *Mem. de l'acad. roy. de chirurg. T.* II. *p.* 535.
(*d*) *Comm. Lipſienſ. l. c.*
(*e*) HUNTERUS *l. c.*
(*f*) *L. c.* (†) AETIUS diſtinxit jam aneuryſmata in *vera*, & *ſpuria*; & fallitur cl. HUNTERUS, cum ejus diſtinctionis auctorem facit PAULLUM ÆGINETAM, qui floruit ſeculo VIII. chriſtianæ ſalutis.

HUNTERI *error notatus.*

§. CCLXXXIII.

Aneuriſmatum vero diſtinctione in *vera*, & *ſpuria* probare tunc tantum videtur LIEUTAUDIUS (*a*); cum exteriores ea occupant partes. Quod ſane de reliquis aliis etiam ſubtilioribus diviſionibus dici poſſet. Non tamen abſurdum eſt, quodlibet genus (§§. CCLXXXI. CCLXXXII.) ubi-

Diſtinctio prima de veris, & ſpuriis LIEUTAUDIO *arridet tantum de externis.*

que

Utrumque genus tam intus, quam extra possibile est. Verum aneurysma crebrius intu, & spurium extra est.

que oriri posse; & si qua difficultas est, totam in iis distincte dignoscendis, quoniam intrinsecus sita sæpe omnem oculorum & manuum inquisitionem effugiunt, positam esse arbitramur. A vero tamen fortasse non abest, *aneurysma verum* frequentius *interioribus*, *spurium exterioribus* in partibus; ac præcipue in *artubus* deprehendi, quemadmodum PLATNERUS (*b*) rectissime monet.

(*a*) *Precis de medicine lib.* I. *p.* 146.
(*b*) *L. c.* §. 422. Exemplum spurii aneurysmatis interiorum partium vide apud TABARRANIUM *observ. anat. n.* VIII. *pag.* 16.

§. CCLXXIV.

Qualis, & quotuplex vitium arteriarum aneurysma.

Idem vitium venis quoque commune; & quotuplex.

Varices. Ecchymoses, vel sugillationes.

Ex his in universum expositis, quid sit *aneurysma*, quisque intelligit. Est autem vel *arteria* præter naturam alicubi *in tumorem dilatata* atque expansa; vel *tumor* in circumpositis partibus ab *eadem rupta*, aut *incisa*; & sanguinem effundente ortus; vel utriusque mali complicatio. *Venis* quoque ejusmodi vitium commune est. Hinc enim vel propriam ac naturalem figuram amittunt, & ampliorem capacitatem acquirunt; vel ruptæ, aut discissæ in cellulas circumpositas aliquid sanguinis effundunt. Illud nomine *varicis*, hoc *ecchymoseos*, sive *sugillationis* proprie distinguitur. Non enim eorum nos auctoritate movemur, qui uno *aneurysmatis* vocabulo utraque & *venarum*, & *arteriarum* mala complectuntur.

§. CCLXXXV.

§. CCLXXXV.

De his itaque vitiis tam *aueuryſmaticis*, quam *varicoſis*,, non quidem univerſis, & quibuſque; ſed de iis dumtaxat, quæ ſpeciatim in *præcordiis* fiunt, mox differemus, *præcordiorum ſpatium* latius quam moris eſt ad Cornelii Celsi exemplum extendentes (*a*); eo quidem conſilio, ut univerſa fere *aorta*, in quam crebrius *aneuryſmata* cadunt, & vena *cava*, quæ *varicibus* corripitur, in eodem ſpatio commode etiam comprehendi poſſint. Antequam vero progrediamus, aliquid de ea peculiari diviſione, qua in recenſendis *præcordiorum aneuryſmatibus* uſus eſt cl. Lancisius, præmonere convenit. Hæc & ipſe in *vera* ſive *legitima*, atque in *notha* ſive *ſpuria* quidem diſtinxit, ſed alia prorſus ſignificatione, quam ejuſmodi voces a chirurgis, mediciſque (quod ſupra expoſuimus) accipi ſoleant. *Legitima* enim ei dicuntur tam quæ a laxato arteriarum textu, quam quæ ab earum ſoluta continuitate procedunt. Contra *ſpuria*, quæ ab initio non villorum fibrarumque arterias contexentium debilitas, laxitas, aut ſolutio effecit, ſed adauctus ſanguinis impetus, cui ferendo ſine divulſione non valeat naturalis communiſque arteriarum firmatis, ſive reſiſtendi vis; itaut in his relaxatio, aut ruptio villorum vel tunicarum tanquam affectus conſequatur, minime vero aneuryſmati primam cauſſam præbeat, ſicque in *vera* facile tranſmutentur (*b*). Scire etiam intereſt, *aneuryſmata*, quæ *vera* a Lancisio appellantur, *paſſiva* a Sauvagesio, & quæ *ſpuria* ab illo, ab hoc *activa* (*c*) nominari.

Hic agitur de iis tantum, quæ in præcordiis fiunt

Præcordiorum ſpatium cur ad totam fere aortam, & venam cavam extendatur.

Diviſio LANCISII.

Quæ ei vera ſunt.

Quænam ſpuria?

Diviſio SAUVAGESII.

 (*a*) *Lib.*

(*a*) *Lib.* II. *cap.* 3. *lib.* IV. *cap.* 1. & 8. *lib.* V. *cap.* 26.

(*b*) *De aneurysmat. in gener. lib.* I. *propos.* V.

(*c*) *Nosolog. method. T.* I. *class.* I. *ord.* V. *gener.* 2.

CCLXXXVI.

In duo genera rectius distinguuntur aneurysmata arteriarum; idest non saccata, & saccata.

Pace vero cl. LANCISII, alioquin optimi de hisce morbi scriptoris; *aneurysmata* sive *arteriarum dilatationes*, quibus præcordia obnoxia sunt, in duo potissimnm genera distribui possunt, quæcumque fuerit eorum origo; eorum, nimirum; in quibus arteria in quamlibet partem ultra naturæ limites expanditur, ac eorum, quæ arteriæ pars aliqua e *vasis latere* sacci instar protuberans excrescensque format. Vix enim ullum *interiorum partium aneurysma* est, a quo alterutra hujusmodi dilatatio abesse possit. Atque hujus aneurysmatum divisionis in *sacciformia* nimirum, & *non sacciformia* (*) auctor est cl. MORGAGNIUS (*a*). quem postea secuti sunt SCHREIBERUS (*b*). VELCERENGHIUS (*c*), aliique. Ast præter arterias *cor* etiam multiplici ratione dilatari potest: cujus *dilatationes* quid vetat eodem *aneurismatis* numine cum BELLONIO (*d*), LANCISIO (*e*); aliisque bene multis hodie vocare? easque pariter, *sacciformes*, & *non sacciformes* dispescere.

Cor etiam iisdem dilatationibus obnoxium.

(*) *Non sacciformia* dici etiam possunt *cylindroidia* cum SAUVAGESIO.

(*a*) *Adversar. anatom.* 2. *aort. animadvers.* 38., & *Epist. Anat. med.* XVII. *n.* 27.

(*b*) *Act. erudit. lips. ann.* 1731. *mens. aug. pag.* 377. 378. (*c*) *De aneurysm. observ.* I.

(*d*) *Consil.* 109.

(*e*) *L. c. proposit.* 11.

§. CCLXXXVII.

Cor autem, ut ab hoc exordiamur; modo totum, modo aliqua sui parte tantum *dilatatur*, aliisque etiam vitiis (puta *polyris*, *sarcomatibus*, *tumoribus* variis. itemque *erosine* exterioris ambitus) una simul non raro subjicitur. Exempla *cordis* universi *mole aucti*, & præter modum *dilatati* frequentissima extant apud auctores (*). Interdum cum summa *parietum* ejus *extenuatione* aut *flacciditate* dilatatio conjungitur: interdum cum dilatatione cavearum omnium *parietum crassitier*, ac *spissitudo*, firmitasque augetur; interdum *moles* tantum ipsa videtur *aucta*, quin tamen justo major cavearum amplitudo dici possit. Quandoque etiam *arteriæ*, & *vena coronariæ aneurysmaticæ*, & *varicosæ* in eo cernuntur. Ita vero sæpe extenditur, ut *juvenci cor*, aut *caput majusculum*, aut *ter quaterve naturalem magnitudinem adæquet: superetve* (*a*).

Cordis dilatatio vel sola, vel cum aliis vitiis copulata.

Varia dilatationum cordis ratio, & natura.

(*) Primi, qui ea notaverint, sunt NICOLAUS MASSA anno 1534. in *lib. introduc. anatam. c.* 28., VESSALIUS *De human. corpor. fabric. lib.* I. *c.* 5. CAROLUS STEPHANUS *De diss. part. corp. hum. lib.* II. *cap.* 33.! BALLONIUS *Epidem. l.* II. *in constitut. autumn.* ann. 1573., ANDREAS LAURENTIUS *Hist. anat. corp. hum. lib.* IX. *quæst.* 18. Qui alias hujusmodi historias desiderat, legat etiam BONETUM *Sepulchret. anatom.*; SCHENKIUM *Pratyriseon, sive observ. d. merar. &c.*, LANCISIUM *De motu cord. & aneurys.*, KINPS MACOPPE *De aort. polyp.*, MORGAGNIUM *De sed. & caussis morbor. per. anatom. indug.*, SENACIUM *Traite du coeur*, PASTAM *De cord. polyp. in dub. revocat.*, VALCARENGHIUM *De aort. aneurys. observ.* 3.. MATANIUM *De aneurysm. præcord. vitiis*, SWIETENIUM

Auctores, qui de cordis mole aucta exempla referunt.

Comment. in Boerhaav. aphor. de cogn. & curand. morb., LIEUTAUDIUM *Hist. anat. med.*, HAENIUM *Ratio medendi*, & ibi non *cordis* tantum, verum, etiam *aorta*, *venæ cavæ*, aliorumque *vasorum* dilatationum exempla inveniet.

(*a*) NICOLAUS MASSA, & BALLONIUS *loc. citatis*.

§. CCLXXXVIII.

Modo quædam cordis partes modo plures dilatantur.

Quandoque autem aliquæ tantum cordis partes, aut una vel altera singillatim in immensam molem explicantur. In primis *dextra cordis auricula* huic vitio obnoxia est, ut modo *dimidiatum*; modo *integrum cor*, modo *caput infantis recens nati* magnitudine referat: Dilatatur quoque *dexter ejus ventriculus*, sicuti etiam *sinister*, ejusdemque lateris *auricula*, & ita quippe, ut interdum disruptionis periculum immineat, immo disruptio ipsa sequatur. *Sinistri* vero *ventriculi* dilatationes plures vidit LANCISIUS, item MORGAGNIUS, quam *dextri auriculæ* vero *sinistræ* rariores, quam *dextræ* (*a*). At SWIETENIUS contrarium docet (*b*) Interdum *dexteræ*, interdum *sinistræ* solum *caveæ* interdum *utrinque* una *simul* ampliantur, ut apud observationum anatomico medicarum scriptores videre est.

An plus dexteræ, quam sinistræ partes laborent?

(*a*) *Epist. anat. med.* XVIII. *num.* 5. (*b*) §.176.

§. CCLXXXIX.

Quanam ex arteriis aneurysmate afficiuntur?

Ex arteriis porro; quæ in præcordiis locantur, præcipuæ aneurysmate efficiuntur *arteria pulmonaris*; *bronchialis*; *aorta* tam in suo *initio* atque *arcu* quam in *trunco descendente*; *subclaviæ*; *carotides*;

tides; *axillares*; *calica*; *hepatica*; *splenica*; *mesentericæ*; *emulgentes*; *iliacæ*; earumque *rami*. Sed frequentius reliquis *aortæ curvatura*, quod & proximior cordis actioni sit, & totum sanguinis impetum arcu suo recipiat. Sæpe *arteriarum aneurysmata* ut ab acri humore ibi deposito, aut acri ex stagnatione facto intus eroduntur, & sanguinem in pericardium, in pectoris cavum, aut alia proxima loca tam lacerata ac erosa, quam rupta effundunt. Inter pocula, & jocos *arteriam pulmonarem diffractam* MATANIUS (*a*); *erosam*, & *sanguinem* in *pericardium evomentem* TABARRANIUS (*b*); *aortam* prope cor *ruptam* MORGAGNIUS (*c*); & ob *molem adauctam* a cordis basi secedere incipientem MERYUS (*d*) viderunt. *Bronchialem* eodem vitio affectam in quodam cursore repente denato conspexit cl. LEPROTTUS (*e*). Interdum intus osseæ evaduut, aut osseis squammis obducuntur. Ex *aorta* in *aneurysma dilatata*, & hic illic *ossea* obiit WEPFERUS (*f*). *Aortam* cum aneurysmate tres digitos lato *induratam*, ac *osseis* intus *lamis* obsitam refert MORGAGNIUS (*g*), VALSALVA (*h*); & *crusta ossea* inductam ac ALBERTINIUS (*i*). De *monstruosissimo* tribus digitis *supra cor aneurysmate* cum interiore *aortæ tunica erosa* mentionem facit RUYSCHIUS (*k*), aliique multi commemorant, quod in primis lue venerea laborantibus non infrequenter accidit. Haud raro *aortæ aneurysma* œsophagum, & hac dilatata *œsophagum*, *tracheamque* comprimente meminit RAMAZZINIUS (*l*); ac de alia, quæ *œsophago* ita adhærebat, ut eo *eroso* in ventriculum post *aneurysmatis* ruptionem sanguis descenderit, MATANIUS (*m*). Prope cor sæpe ita dilatatur, ut in immensam molem excrescat. *Orificium* ejus adeo

Quænam frequentius?

Unde frequens erosio, earumque disruptio?

Exempla arteriarum pulmonari, aorta, bronchialis aneurysmate affectarum, & disruptarum.

Interdum osseæ, aut squammulis osseis, obductæ evadunt. Exempla ex observationibus ccl. virorum.

Interdum aorta aneurysma œsophagum & tracheam lædit.

Sæpe in immensum prope cor excrescit. *amplium* in *corde aneurysmatico* olim LAURENTIUS, & nuper PASCHELIS FERRARIA observatum memorat, ut *brachium adimitteret* (*n*).

(*a*) *De præcordior. morb. p.* 120.
(*b*) *Observat. anat. n.* 8.
(*c*) *Epist. anat. med.* XVII. *n.* 28.
(*d*) *Hist. acad. Parisien. anni* 1716. *p.* 51.
(*e*) *Comm. acad. Bon. vol.* I. *p.* 345.
(*f*) HAENIUS ex ejus vita *in rat. med. P.* IV. *pag.* 15.
(*g*) *Epist. cit. n.* 17.
(*h*) MORGAGNIUS *ibid. n.* 23.
(*i*) *Comment. acad. bonon. T.* I. *pag.* 402.
(*k*) *Observ. chirurg. n.* 38.
(*l*) MORGAGNIUS *Epist.* XVIII. *n.* 17.
(*m*) *De aneurysm. præcord. morbis pag.* 120.
(*n*) *Delle morti e malattie subitanee p.* 89.

§. CCXC.

Damna ab aneurysmatibus aliis remotis, & solidis partibus illata. Raræ observationes anat. I. Saccus arteriæ magnæ cum fractura claviculæ, & IV. costarum carie. II. Aliud ingentis molis in

Interdum etiam *aneurysmata* ad varias dissitas regiones producuntur, ossa opposita diffringunt, cartilagines solvunt; omnia carie pessumdant. *Saccum aneurysmaticum hedinum caput* superantem ovalis figuræ in dextro *arteriæ magnæ* latere, antequam hæc commune principium subclaviæ, & carotidi dextræ præberet, cum dextræ claviculæ ruptura, carie, & quatuor primarum costarum, qua diu cartilagineæ esse solent, corruptione, describit MORGAGNIUS (*a*), & ante cum VETERUS (*b*), SCHREIBERUS (*c*), & FLECHIUS (*d*). *Aneurysma sacciforme* circumferentiam XXI. $\frac{3}{4}$ *pollicum rhenholland.* habens, X. $\frac{1}{4}$ latum altumque inter secundam, & tertiam costam veram ex anteriore *dextra aortæ* parte enatum, ac in dextro thoracis latere extrorsum protuberans; sinistrorsum vero

vero ultra ſternum extenſum, a clavicula duo rum digitorum latitudine diſtans; inferius ad papillam uſque dextram protenſum, ac intus ad ſiniſtrum uſque cordis ventriculum expanſum, ſanguineque polypoſo plenum (unde pulſus debiles, & parvi in ægro fuerant) refertur ab EDUARDO SANDIFORTIO (e). Aliud *ſacciforme* in latere dextro *arcus aortæ* poſt magnam vocis; corporis contentionem ortum legitur in *miſcellaneis variæ litteraturæ* Lucæ editis (*f*); quod ſic protuberabat dextrorſum, ut inter ſecundam, & quartam coſtam, tertia penitus comminuta, ad ovi anſerini magnitudinem erumperet. Nec diſſimile fuit illud, quod ab *arcu aortæ* inter ſecundam, & tertiam coſtam, itemque inter tertiam, & quartam ſibi viam paraverat, duplicemque tumorem extroſum attollebat, viſum a MORANDIO (*g*). Memoratu quoque dignum eſt; quod in curvatura magnæ arteriæ ab enormi quatuor dierum vomitu ortum jam prodidit in lucem LITTREUS (*h*). Hoc media ſui parte occupabat thoracem, ſuperiore ad collum uſque ferebatur, immo ad ipſam inferiorem mandibulam aſcendebat. Cl. MORGAGNIUS narrat quoque in viro ludo pilæ ligneæ, & vini largiori potui dedito anteriorem *arcus aortæ* parietem in magnum ſe expandiſſe *aneuryſma*, quod ſummum os ſterni, huicque inſidentia clavicularum extrema, & proximas coſtas partim abſumpſerat, partim carie vitiaverat, & ſuprema ex parte ſterni ſub furunculi ſpecie proruperat (*i*). Ex graviſſimo terrore *aneuryſma aortæ* in homine quinquagenario excitatum, & cum ſpirandi difficultate, febre, ſiniſtri pulſus abolitione conjunctum, tuberculumque ſupra ſiniſtram claviculam ovo columbino magnitudine exhibens,

dextra aorta parte ad thoracis uſque latus dextrum, & ultra ſternum.

III. *Item arcus aortæ ſaccus comminuta; coſta extra protuberant.*

IV. *Aliud arcus aortæ cum duplici externo tumore.*

V. *Curvaturæ arteriæ magnæ a medio thorace ad inferiorem mandibulam.*

VI. *Aliud arcus aortæ cum carie & conſumptione oſſium ſterni, clavicularum, & coſtarum.*

VII. *Aortæ ſupra claviculam ſiniſtram exhibens tuberculum inſigne.*

VIII. *Item aortæ in tumorem protuberans circa vertebras dorsi. Reliquarum arteriarum aneurysmata.*

memoriæ prodidit GUTTANIUS (*k*). In dorso circa vertebras in pratricio viro aortæ *aneurysma* in tumorem protuberans ex VERSALIO descripsit ALBERTINIUS (*l*). Exempla vero *aneurysmatum subclaviarum*, *carotidum*, *auxillarium*, *bronchialis arteriæ aortæ descendentis*, *cæliace*, *splenicæ*, *hepaticæ*, *aliarumque* videatur apud ccl. VALSALVAM, MORGAGNIUM, NENCIUM, BEAUSSIERUM, FANTONIUM, LEPROTTUM, HALLERUM, LANCISIUM, HISTORIAM ACADEMIÆ PARISINÆ, BOUCHERUM, BANDERIUM, MATANIUM, TABARRANIUM, aliosque non paucos.

(*a*) *Epist. anat. med.* XVIII. *n.* 25.
(*b*) *Ephemerid. N. C. accad.* III. *n.* IX. *obser.* 162.
(*c*) *Nov. comment. accad. scientiar. petropolit.* T. III. *physic. n.* 4.
(*d*) *Ephemerid. nat. curios. centr.* V. *observ.* 74.
(*e*) *Nova acta phys. med. N. C. T.* IV. *p.* 21.
(*f*) *T.* II. *p.* 184. (*g*) *Mem. de l'acad. des scienc.*
(*h*) *Histoir. de l'acad. roy. de Paris ann.* 1707.
(*i*) *Epist. anatom. medic.* XXVI. *n.* 9.
(*k*) *De aneurysmat. intern.*
(*l*) *Comm. instit. sc. & ar. bonon. vol.* I. *p.* 402. & *seqq.*

§. CCXCI.

Varices venarum præcordiorum. Venæ cavæ exempla.

Venæ demum intra præcordia varicibus patent; sed ex his in primis vena *cava*, *pulmonaris*. Earum quoque exempla crebro occurrunt apud laudatos scriptores. Dilatationis ingentis *venæ cavæ* cum *corde maximo*, & supra diaphragma prolapso meminerunt *Miscellanea N. C. Tom.* V. *decad.* I. *observ.* XL.; item *venæ cavæ*; nec non *auri-*

culæ dextræ amplioris, ſangninisque turgentis, in homine annorum LIV. ſubita morte extincto repertæ LANCISIUS (*a*); ut MORGAGNIUM, ALBERTINIUM, aliosque plures pretercam *Venam* porro *pulmonarem* dilatatam commemorat PARÆUS, memorantque poſt eum alii quamplures. Hoc pariter vitio non vacat ipsa vena *azygos*. Ejus enim truncum immaniter dilatatum ad palmi longitudinem, ut etiam poſt ruptionem, quæ circa medium longitudinis contigit, venæ cavæ latitudinem ſimularet, invenit phthiſico (*b*) HERACLITUS MANFREDIUS (*c*). Sed notatu digna omnino eſt obſervatio PORTALII (*d*), quæ docet in cadavere hypochondriaci, qui ſuppreſſis hæmorrhoidibus in lentam febrem inciderat, & ea extinctus eſt, *venam portam* adeo dilatatam, ut inteſtini faciem præſeferret, cum hepate prægrandi, & ſcirrhoſo inventam eſſe (*).

Venæ pulmonaris.

Truncus Azygæ immaniter dilatatus.

Venæ portæ dilatatio inteſtinum referens.

(*a*) *De ſubitan. mort. obſerv.* I. *p.* 243., & *obſerv.* IV. *p.* 281.

(*b*) *Oper. lib.* IV. *cap.* 32.

(*b*) MORGAGN. *Epiſt. anat. m.* XXVI. *n.* 29.

(*d*) *Hiſtor. anat. med. T.* I. *p.* 125.

(*) Vaſa etiam breviora varicibus obnoxia ſunt. Id patet ex obſervationibus, & ex illa potiſſimum, quam habet COLUMBUS *de re anatom. lib.* XVI. *p.* 492. In Cardinali CIBO *vena*, quæ a *liene* ad *os ventriculi tendit*, inſignis magnitudinis erat; quæ diſrupta ventriculum; & inteſtina ſanguine replevit, & mortem intulit; licet dum viveret, vomitu, & ſeceſſu aliquot ſanguinis libras rejecerit. Huic ſectioni adfuit BRASAVOLA. *Ex ſch. auct.*

Obſervatio COLUMBI *anatomica.*

§. CCXCII.

§. CCXCII.

Caussæ utriusque vitii tam aneurysmatici, quam varicosi.

Jam vero ad caussarum recensionem, quibus hæc vitia originem debent, veniamus. Harum itaque quædam *cor* ipsum, vel *aliquis ejus partes*, vel *venam cavam*, & *pulmonarem*, vel *arteriam* ejusdem nominis dilatant; quædam cum *cordi*, tum *aortæ* in *aneurysma* diducendis aptissimæ esse consueverunt. Ad primum genus pleræque caussæ pertinent, quas *cordis palpitationem* inferre, supra (§§. CCXLII. CCXLIII. CCXLIV.) tradidimus. In primis videntur huc spectare, ut observationes anatomicæ docuerunt, aortæ angustia (*), aut ejus initium osseum, valvulæ semilunares osseæ; angustia pariter, aut induratio arteriæ pulmonaris; valvularum ejus ad latera adpressio; tumores quicumque egressum sanguinis aliquomodo e corde impedientes; exterior cordis erosio; vomendi conatus repetiti, & diu continuati. Nec desunt, qui aerem quoque in cordis thalamis evolutum, & exspansum his addiderint.

Primum genus caussarum, quæ dilatationem proxime inferunt.

Aneurysmata ex angustia aortæ.

(*) *Aneurysma cordis* ab *angustia aortæ*, & *valvulis induratis* natum refertur a MECKELIO Tom. VI. *Memoir. de l'academ. roy. de Berlin. A.* 1750., & a MORGAGNIO *epist. anat. med.* XVIII. *n.* 2., & *n.* 6.

Novi & ego puellam annorum sexdecim, quæ *aneurysmate* ex *angustia aortæ* laborans, usque a teneris unguiculis obnoxia fuit universi corporis tremoribus; magnis anxietatibus, palpitationi cordis, nec non pulsuum irregularitati. Tempore, quo ejus menstrua fluebant, omnia symptomata augebantur, immo venæ sectione, vel purgantium usu ea increscere vidi. Demum syncope superveniens vitæ finem imposuit. *Ex auct.*

§. CCXCIII.

§. CCXCIII.

Ad alterum genus referuntur nativa, & acquisita fibrarum cordis, aut arteriarum debilitas & laxitas; item nimia rigiditas (*); motus vehementiores; insignes nisus, conatusque thoracis, ut tubarum, aut fistularum inflatio, ars cisiarii, rhedarii, bajuli, cursoris, saltatoris; cantus effusus, tussis valida, & diu protracta; animi pathemata (*) (præsertim ira diu, violenterque compressa); mœror; teror subitus, ac ingens, ictus (***); lapsus; gestatio; vulnera; polypus mercuriarum remediorum usus (*a*); interioris tunicæ arteriarum exulceratio, aut exterioris consumptio (*b*); sanguinis boni nimia copia, etsi hæc raro per se sola sufficiat; cacochymia; hæreditaria labes (*c*); lues venerea; hypochondriacæ, hystericæ, rheumacicæ catarrhales, hæmoptoicæ, herpeticæ affectiones; ac demum largior ciborum, ac vici ingurgitatio. Hanc vero tanti facit LANCISIUS, ut ex centum aneurysmatis sponte natis quinquaginta saltem inde progenita ipse asseveret. Cor item mole auctum *aneurysmatibus arteriæ pulmonaris*, aut *aortæ* caussam præbet; quod validius sanguinem trudens in eas, alterutram, aut utramque urgeat, distrahat, divellat, sensimque amplificet, necesse est.

Caussa secundi generis.

LANCISII *opinio de frequentiori caussa procgumena.*

(*) *Aneurismata* in *aorta* a *rigiditate hac* proficisci videntur, *quod in infantibus nunquam, in junioribus rarissime, in senibus frequentissime hic morbus oriatur ex disrupta a sanguinis ictu exteriore tunica*. HALLER. *Opusc. patholog. observ.* XX.

HALLERI *opinio.*

(**) Ab hujusmodi principio celeber ALBERTINIUS caussam deduxit, ob quam non infrequens in homi-

ALBERTINII *doctrina.*

hominibus, rarum vero in brutis hoc vitium occurrat (*T. I. Comment. instit. scient. & art. bononien.*). Quod spectat ad hanc caussam, scire licet ex ea, si pathemata subita, mixta, & pugnantia, ac vehementia sint, sepæ quasi extemplo *aneurysmata* nasci; *vitia* vero *varicosa* ex simplicibus, diuturnis, & gravibus animi curis plerumque lento passu suboriri.

(***) Videantur exempla apud LANCISIUM *l. c. propos.* 21., SWIETENIUM *Comm. in* BOERHAAV. *aphor.* 176., VALCARENGHIUM *Observ.* II., HAENIUM *Rat. med. P.* IV. *c.* 2., aliosque.

Observationes. (*a*) ALBERTINIUS *l. c.*

(*b*) HALLER. *Prim. lin. n.* 34.

(*c*) LANCISIUS *De aneurysmat. in gen. propos.* 47.. ALBERTIN. *lib. cit. n.* 65. Uterque observavit, *aneurysmatica vitia cordis*, & *adnexarum partium* eadem omnino a proavo, & avo, & parente in liberos perniciosa hæreditate descendisse. *Ex sch. auct.*

Diagnosis.

§. CCXCIV.

Ardua & difficilis est. Singula hæc vitia (§§. CCLXXXVIII. CCLXXXIX. CCXC. CCXCI.), variasque caussas (§§. CCXCII. CCXCIII.), unde dimanarint; internoscere res sane complicatissima est. Ut vero minus difficultatis quærenti, indagantique occurrat, cum cl. ALBERTINIO notandum est (*a*), in præcordiorum vitiis, præter alia signa mox afferenda, applicata ad thoracem, vel ad eum locum in quo morbus latitat manu, motum quemdam insuetum vel cum pulsatione, vel sine ea percipi, vel etiam nullum. Plerumque motus, qui conjunctam habent insolitam, diu durantem, & cum vibrationem, istuque micantem *pulsationem*, percipitur in sim-

Utilis methodus ALBERTINII, *ut facilior fiat.*

plici

plici *dilatatione aneuryſmatica* aut *cordis* totius, aut *auriculæ*, aut *ventriculi ſiniſtri*, aut *aortæ*, aut *ſubclaviarum*, *carotidum*, *auxillarium*, aut aliarum ab *aorta deſcendente* prodeuntium *arteriarum*. Qui vero ſine ejuſmodi pulſatione motus eſt, aut fere nullus, ac inſenſibilis eſſe videtur, conjungi ut plurimum ſolet cum *dilatationibus caudicis venæ cavæ*, aut *auriculæ*, aut *ventriculi dextri* (*); aut *arteriæ*, aut *venæ pulmonaris*; aut *arteriæ bronchialis*, aut *venarum ſubclaviarum*, *jugularumque*. Utiliſſima ſane aſt clinico ejuſmodi obſervatio motus vel præſentis, vel abſentis in hiſce morbis; quanquam ea non ita certa conſtantique lege innititur, ut pluribus de cauſſis, dilatationum nimirum gradu, figura, magnitudine, ſitus varietate, complicatione, temporis, aliarumque rerum ratione vatiari interdum quammaxime non poſſit.

Quænam pulſatio aneuryſmaticæ dilatationis cordis, aliarumque partium?

Quando minor, aut valde inſenſibilis evadit?

Quandoque varietatibus obnoxiæ hujuſmodi leges ſunt.

(*a*) *Comment. inſtit. ſcient. & art. bononien. T.* I. *p.* 83. *De difficili reſpiration. vitiis*. Inter *opuſcula*.

(*) Laudatus ALBERTINIUS *dextri cordis ventriculi dilatationem* refert ad vitia, quæ vocat ipſe *varicoſa*, quia *motum* inducit *fere inſenſibilem*, & quaſi ſine ulla pulſatione. At BURGLAVIUS (*Act. academ. natur. cur. Vol. X. A.* 1753. edit. *Norimb. p.* 140., & *Vol. IV. P. IV. p.* 634. *Comm. Lipſ.*) docet, *in dextri cordis ventriculi aneuryſmate ictum cordis non omnem ſub læva papilla, ſed ſub ſterno, & in dextro etiam thoracis latere percipi*. Cuinam, quæſo, major fides adhibenda? ALBERTIUS ſolam experientiam conſulit, quæ veracior eſt. BURGRAVIUS vero videtur ad loci rationem reſpexiſſe. At *pulſatio* non a cordis aucta capacitate, verum ab ejus *valida contractione* videtur repetenda. An hæc major in *dextro* cordis ventriculo dilatato? an *dexter* ventriculus *dextra*

An hæc ALBERTINII *doctrina a* BURGRAVII *exceptione infirmetur?*

in

in parte residet, aut in posteriore? Non videtur. Fortasse itaque plus justo verosimilitudini indulsit. Id etiam ex eo patet, quod ultro ipse fatetur, interdum *non ventriculum dextrum aneurysmaticum* inventum esse, ubi *dextrorsum pulsatio* percipiebatur, sed ipsum *aortæ arcum dextrorsum distentum. Ex sched. Auct.*

§. CCXCV.

Si pulsationis motus minus sensibilis sit, quid a diligenti observatore præstandum est?

At ubi pulsatio non valida admodum est, sed modica, aut longe minor, quam vitii magnitudo ferat, aut loci conditio eam quodammodo minus sensibilem reddat manui, altius etiam digiti ad jugulum juxta tracheæ latera, & sub claviculas adigendi sunt, eodemque tempore intentis oculis carotidum motus, aut venarum jugularum undulationes accurate lustrentur; idque pluries, ac in primis a pastu, a motu, a scalarum ascensu iterandum, ut medici diligentiam non effugiat. Modica enim, & longe minor pulsatio, immo interdum nulla est, ubi cor, licet aneurysmaticum; a basi ultra ejus medietatem durius, ac quasi tendineum, aut flaccidum nimis evaserit, vel ubi parietes dilatatæ arteriæ præter modum crassiores redditi; aut oblongum, & quasi fornicatum concreti, & polyposi sanguinis aggerem intra se nacti; aut cartilaginea, osseave intrinsecus tunica fuerint omnino obducti. Quod postremum ubi incidit cognosci poterit, si pulsatio olim præcesserit; diu perstiterit, paullatim deinde elanguerit, & melius inde æger habuerit. Quando vero sine hac caussa pulsatio, & pulsus obscuriores evadunt, tunc vires deficere, mortemque appropinquare perspicuum est.

Quænam vitia cordis pulsationem obscuriorem, aut minimam reddunt quandoque?

Quando a pulsatione imminere mortem dignoscitur.

§. CCXCVI.

§. CCXCVI.

Quædam alia præmittenda, & consideranda, ut pulsatio aneurysmatica a reliquis pulsationibus, ejusque differentiæ & gradus distingui possint.

Præterea sedulo inquirendum est, an motus manu perceptus a naturali recedat, nec ne, & quali quantoque recessu? An in propria cordis sede, an in vicina videatur; An pulsans pars naturalem, servet molem, & magnitudinem, aut ampliorem exhibeat? arduum est distinguere pulsationem cordis a pulsatione *aneurysmatis* prope cor positi, nisi hæc omnia diligenti studio excutiatur. Si extra pectus morbi sedes fuerit, ubi costæ impedimento manui esse non possunt, probe considerare oportet, num diametros arteriæ aucta revera sit, quod facile anatomes peritus perspiciet; an vero secundum naturam? Si enim aorta, aut cœliaca valide, & crebro pulset, idque fiat sine ullo ejus diametri augmento, indicium erit, *aneurysma* abesse.

§. CCXCII.

Signa, quæ in præcedentium subsidium peti possunt. Unde petenda?

His (§§. CCXCIV. CCXCV. CCXCVI.) accuratissime indagatis, observatisque vel signa alterutrum vitii genus indicantia inveniuntur, vel nulla. Si aliqua, confirmari; si nulla, suppleri possunt aliis, quæ aliunde petuntur: nimirum e respirationis læsione; pulsu; e sensu aliquo aut ponderis, aut cujusdam constrictionis, aut levis doloris regionem cordis subinde infestante (præsertim si cordis inordinatus motus præcesserit, aut una concurrerit); e decubitu & somno in utrovis latere, potissimum sinistro, non facili; e somni, in primis inter ejus initia, interruptione, & levi aliquando se movendi necessitate. Respi-

Respirationis læsio pro variis morbi stadiis.

ratio autem morbo incipiente, vel paullo poſt ejus initium non læditur niſi poſt motum concitatiorem, aut modice tantum læditur, ac inter ſomnum plerumque primum aliquam permutandi lateris, aut reſidendi neceſſitatem inducit: invaleſcente vero, reſpirationis leſio & ipſa increſcit, immo ſæpius, leviore ex cauſſa aggreditur. *Aneuryſmata* enim ſive cordis, ſive aortæ, aut alterius cujuſque arteriæ intra thoracem, pulmones mole comprimunt, ſanguinis per eos motum pervertunt, & ſæpe diaphragma ipſum prægravant, ſicque reſpirationis liberæ actioni officiunt (*a*). Aortæ quoque, ubi ſiniſtrum bronchiorum ramum amplectitur, aneuryſmatica dilatatio ſic ramum illum, qui etiam natura anguſtior eſt, comprimit, ut per eum inſpiratio fieri nequeat (*b*). Pulſus ipſe pluribus modis a naturali ægrotantis habitudine deflectens magnitudine, vel parvitate, tenſione, vel mollitie, vel vibratione, vel frequentia, vel inæqualitate, vel intermiſſione, vel alia quacumque ratione; ſi cum conſtantia talis ſit, ſive in utroque carpo, ſive in alterutro (ut ſæpe ſolet), poterit diagnoſeos obſcuritati non parum lucis afferre; dummodo ad ea animus advertatur, quæ *de aſphyxia*, *pulſu exili*, *& parvo*, atque *intermittente* propoſita ſunt (*cap.* VIII. *hujus de morbis pectoris volum.*). Non tamen omnis motus cordis inconditus, aut pulſus, & reſpirationis læſio ſtatim vitia præcordiorum ſignificat, ut alibi ſæpius præceptum eſt. Id ſatis evincunt affectiones hypocochondriacæ, & hyſtericæ; chloroſis; naturalis amplioris cordis vis; aut pectoris anguſtior capacitas; aut utraque ſimul juncta; aut fervida ætas, ac temperies; aut pulſus ab ipſa natura inæqualis, vel intermittentes, præ-

Qui reſpiratio ab his vitiis lædatur?

Quæ ſigna a pulſu petenda?

Animadverſiones circa hæc i. e. motum & pulſationem cordis, reſpirationem, & pulſum, ad errorem in diagnoſi vitandum.

ſertim

ſertim in pueris, in ſenibus, in podagra confirmata affectis, aut podagra imminente, in quibus ſi febris ſuperveniat, naturalis evadere ſolet; ſicut a naturali in febribus mali moris abſque ullo organico vitio in intermittentem deflectit.

(*a*) MORGAGNIUS *epiſt. A. M.* XVII. *n.* I.
(*b*) PORTALIUS *mem. de l'academ. roy. a.* 1769.

§. CCXCVIII.

Signa naſcentis, vel jam nati in præcordiis vitii.

Hæc ſigna (§. CCXCVIII.) cum vel omnia, vel plura concurrant, cum diu conſtanterque perſeverent, & ſine alio manifeſto pectoris morbo ſint, nos de vitiis naſcentibus, vel jam natis præcordiorum monere poſſunt; eoque magis ſi dolor quaſi rheumaticus, inter initia præſertim, ad ſuperas thoracis partes, ad humeros, ac ab his ad medietatem uſque unius, vel alterius brachii, vel utriuſque perſentiatur, & maxime ad homoplatas; & ſi demum cauſſæ recenſitæ jam (§. CCXCIII.) non defuerint. Ingraveſcentibus porro ejuſmodi vitiis, labefactata ſanguinis craſi, & diſtributione, non raro ob difficilem orthopnoicamque reſpirationem, quæ demum accedit, vaſa pulmonum alicubi turgeſcunt, diſtenduntur, immo etiam lacerantur, rumpuntur, aut eroſa dehiſcunt, unde ſæpe in aliis ſanguis per ſputum prodeat, in aliis lympha, & ſerum; hinc tuſſis, congeſtiones; dolores pleuritici, peripneumoniæ ſuperveniunt. His ſæpe ſuccedit, quin immo interdum præcedit ex retardato venoſi ſanguinis refluxu, aut diſſilientibus vaſis lymphaticis, aut uberiore per vaſa exhalantia effuſa humoris copia, quam recipi per abſorbentia poſſit, hydrops peri-

Signa ingraveſcentis morbi.

Quanam ſuperveniant, vel præcedant?

pericardii, thoracis; abdominis; atque ex similibus cauſſis ſopor perpetuus, mentis obtenebratio, apoplectici affectus, hepatis obſtructio, œdemata.

§. CCIC.

Signa peculiaria cujuſque vitii aneuryſmatici præcordiorum. Utriuſque cordis ventriculi aneuryſmatum notæ. Pulſatio.

Atque hæc de communibus *aneuryſmatum* ſignis. Nunc ad cujuſque propria concedimus. *Cor* itaque utroque thalamo *aneuryſmaticum* ſi fuerit, his notis diſtinguitur. Manu ſiniſtræ mamillæ admota cordis ictus non ibi tantum percipitur, ſed ſub ſterno, & ad latera extenditur latius, quam cordis naturalis magnitudo poſtulat, ac ita pulſationes ejus confunduntur, ut fere ad numeros redigi nequeant. Immo id evenit, quod eveniret, ſi toto pectore, nimirum ſuperne ad jugulum uſque, inferne ad ſcrobiculum cordis, ac ad latera etiam demiſſiora plura quaſi corda ſimul & ſine ordine ſubſilirent, & quidem plus minus vehementer pro varia aneuryſmatis magnitudine. Ad quemcumque corporis motum mox gravior anhelatio, & moleſtior cordis palpitatio præſto eſt *(a)*.

Reſpirationis ratio.

Præterea ægri in ſiniſtro thoracis latere, in quo dolor vel pondus eſſe ſolet, non poſſunt decumbere: ſubinde pectoris oppreſſionibus, anxietatibus, orthopnœis *(b)*, animique deliquiis licet levibus corripiuntur. Interdum commodius & ſpiritum ducunt, & cibos deglutiunt, corpore ad anteriora incurvato *(c)*.

Item pulſus ratio.

Pulſus vero plerumque magnus, durus, vehemens, vibratus, ac ab initio rarus, deinde durus item; ſed celerior ac inæqualior eſt *(d)*. Interdum tamen naturalis *(e)* eſt, quin etiam parvus, exilis, intermittens: ſed tunc extenuatio etiam cordis parietum, aut

nimia

nimia flacciditas, aut aliud vitii genus, aut nerveæ vis cum his imminutio conjungitur. Sæpe quoque accidit, ut cor *aneurismatum* deorsum procidat; diaphragma, ventriculumque inferiora versus detrudat, difficilesque circa stomachi regionem molestias procreet. Tunc cor prolabi dicitur, & *pulsatio* cordis in hypocondrio in primis sinistro, vel epigastrio sic persentitur, ut sæpe pro *cœliacæ* pulsatione habeatur (*f*). *Prolapsus cordis ita inferius accedit, ut pro cœliaca pulsantæ sumatur?*

(*a*) BURGRAVIUS *in act. act. acad. N. C. vol.* X. *ann.* 1754. *ed. Noorimb.*
(*b*) MORGAGNIUS *Epist. A. M.* XVII. *n.* 6. 7. 8. 9.
(*c*) *Idem epist.* XVIII. *n.* 18. 19.
(*d*) *Id. epist.* XVII. *n.* 7.
(*e*) *Id. ibid. n.* 8. 9. (*f*) *Id. ibid. n.* 17. & 28., *epistola item* XV. *n.* 53.

§. CCC.

Aortæ vero *aneurysmata* si intra thoracem sita sint vel sursum, vel dextrorsum, vel sinistrorsum procul a cordis sede plerumque pulsationibus se produnt; interdum etiam in jugulo, & temporibus, in dorso eorum pulsationes sunt manifestæ. Spirandi quoque difficultas motu ingravescit; pulsus durus, rarus potius, & vibratus, non intermittens, nec inæqualis (nisi cum aliis vitiis copulentur), interdum parvus, & debilis; & facilis in utrumque latus decubitus esse consueverunt (*a*). Sæpe ubi adoleverint & tracheam, & bronchia, & præcipue œsophagum comprimunt, unde & suffocatio, & pluribus in locis aliquod deglutiendi impedimentum supervenit (*b*), præsertim resupinato corpore. Non raro dolores in eo latere diuturni, & gravantes divexant, qui a flatibus *Notæ aneurysmatum aortæ.* *Signa adulti morbi graviora. Dolores, qui ab ægris falso flatibus tribuuntur.*

bus erumpentibus levantur. Hinc ægri flatibus se torqueri, ac laborare credunt. Sed malum minime a flatibus est. *Aneurisma* potius œsophagi compressione sive flatus in ventriculo coercendo, sive spasmum excitando sibi novam adjungit molestiam: emissis vero flatibus, vel laxato spasmo tandem omnia mitescunt (*c*). Interdum etiam aura quædam ascendens ab ægris percipitur; quare putant morbum esse *convulsivum*. Sed hæc opinio plerumque refellitur aliis signis, & potissimum anteriora versus residendi (*d*) necessitate.

Cur etiam morbus aliquando convulsivus videtur ægrotanti?

(*a*) MORGAGNIUS *epist.* XVII. *n.* 17. & 21.
(*b*) *Idem ibid. n.* 25. & 26. *Epist. item* XVIII. *n.* 22.
(*c*) *Idem epist.* XVII. *n.* 14. 15. 16.
(*d*) *epist.* XVIII. *n.* 18.

§. CCCI.

Aneurysmatum varia diagnosis pro varietate indicationum. Quæ obscurissima est?

Prout ergo vel plura, vel pauca, vel unum, vel alterum ex his (§. CCXCV. *usque ad* CCC.) antecedunt, comitantur, & subsequuntur aliquod præcordiorum vitium aneurysmaticum, certior, vel incertior, vel etiam dubia erit ejusdem diagnosis: Obscurissima quoque est, ubi cordis motus, ut interdum usuvenit, fere perpetuo variatur, & lesio organica etiam extra cor ut in partibus prope ipsum positis, reperitur; ac demum ubi plura vitiorum genera, variaque ratione complicantur, sic ut propria cujusque signa discerni nequeant, nisi post cadaveris sectionem institutam.

Monitio. Qua in summo mentis acumine, & recta rerum omnium considerationem, si unquam, opus est.

§. CCCII.

CCCII.

Diametri *arteriæ* consideratio, ubi *pulsatio aneurysmatis* suspicionem movet, ubique necessaria admodum est, sed in primis ubi arteriæ manibus magis patent; uti sunt etiam eæ, quæ in imo ventre locantur. Hac enim sola observatione *aneurysma* a reliquis arteriarum vitiis feliciter distinguebat, quin unquam falleretur, expertissimus ALBERTINIUS. Cum itaque *sola pulsatio arteriarum* non statim pro *aneurysmatis* signo haberi possit, cavendum est, ne de hoc etiam incipiente suspicemur, quoties in imo ventre magna pulsatio persentiatur. Multa enim in caussa esse possunt. In primis macies summa potest *aortæ descendentis*, ejusque ramorum pulsationes reddere manifestiores. Exempla vide apud BERENGARIUM (*a*), MARTIANUM, (*b*), aliosque). Item plenitudo nimia; compressio arteriarum; phlegmonosus tumor aut scirrhosus, aut quicumque alius in pancreate, mesenterio, aut alibi situs arterias comprimens; obstructiones; spasmi; irritationes varii generis. Huc pertinent *aneurysmata spuria* LANCISII, quæ in sola vehementiori arteriarum pulsatione sine earum dilatatione continentur. MARGRAFFIUS (*c*) vidit *pulsationem* ab umbilico ad cordis usque scrobiculum pertinentem, & tantam, ut sæpe ab adstantibus audiri posset; quæ triginta & quatuor annos perduravit. Cumque suspicaretur, non ab *legitimo* arteriæ in mesenterio insigni *aneurysmate*, quia diametro vix paullo amplificata videretur, eam oriri posse; sed ab *spurio* (quod vocabat LANCISIUS), idque ob diuturnitatem æstimaret insanabile; datis tandem

In suspicionem aneurysmatis arteriæ diametri consideratio necessariissima?

Sola arteriarum magna pulsatio fallax signum.

Plures caussæ pulsationis sunt, quid adsit aneurysma. Exempla.

Aneurysmata spuria LANCISII *sine dilatatione arteriæ, & cum ejus pulsatione vehementiori.*

Observatio MARGRAFFII *de pulsatione art.*

teriæ meſenterii, ſine aneuryſmatis vitio. Alia TABARRANII *maximæ pulſationis aortæ in epigaſtrio a ſcirrho non ab aneuriſmate genitæ. Tertio* MORGAGNII *parentiſſime pulſationis aortæ intra pectus abſque ulla dilatatione, aut læſione ejuſdem.*

poſt innumera incaſſum ab aliis adhibita remedia nonnullis, quæ humorum ſaltem cruditatem corrigerent, præter omnem ſpem *pulſatio* hæc intra non longum tempus feliciſſime ſublata fuit (*d*). TABARRANIUS (*e*) ſub regione epigaſtrica non modo *pulſationem*, ſed etiam tumorem pugni magnitudine deprehendit, eamque cum ceteris *aneuryſmatis legitimi* ſignis conjunctam. Sed ejus loco ſcirrhoſum ad meſenterii centrum tumorem ſectione cadaveris detexit; qui *aortam* comprimebat, ejuſque pulſationibus attollebatur. Miram habet obſervationem MORGAGNIUS de ſutore conſiſtentis ætatis magno vini potore, qui ſigna omnia *aneuryſmatis aortæ* intra pectus, & præterea *maniſeſtiſſimam omnium* a capite ad calcem *pulſationem* oſtendebat; in cujus tamen cadavere nullibi inventa eſt arteriarum dilatatio, an interior earum conſpicua labes (*f*).

(*a*) *Comment.* IX. *ſuper anatom.* MUNDINII.
(*b*) VII. *Epid. n.* 3.
(*c*) *Act. N. C. T.* VI. *obſerv.* 131.
(*d*) MORGAGN. *epiſt.* XXXIX. *n.* 20.
(*e*) *Obſerv. anat. ed* 2. *n.* IX.
(*f*) *Epiſt. anat. med.* XXIV. *n.* 34.

§. CCCIII.

DIAGNOSIS *vitiorum* GENERIS VARICOSI *æque difficilis eſt. Quænam impedire queant, ut pulſationis*

Difficilis quoque *diagnoſis* videtur *vitiorum*, quæ ad *varicoſum* genus ſpectant. Ægre enim cognoſcuntur ea, quæ motum edunt pulſationis expertem, vel admodum levem, ac obſcurum, egrius quæ eumdem non tantum obſcurum, ſed etiam profundum, & confuſum; ægerrime demum quæ nullum, aut vix ullum ejus veſtigium exhibent. Quorum in numero ſunt vitia, quæ intra pericar-

cardium suborta ab ipsomet pericardio vel magnopere crasso, vel cordi arcte adhærente sic coercentur, ut eorum motus a nobis minime percipiatur. *Dilatatio caudicis venæ cavæ*, ac *dextræ cordis auriculæ*, aut *omnium dextrorsum ejus cavorum*, notantibus LANCISIO (*a*), ac ALBERTINIO (*b*), nec repugnante MORGAGNIO (*c*), pulsum habet pleremque magnum, atque æqualem. Interdum tamen etiam inæqualem fuisse, docent observationes (*d*); immo *varicosum* vitium nonnulli docent a pulsu parvo, ac minime vibrato designari. Sed preterea in ea cordis angustiæ, ac oppressiones; animique defectiones ægrum excruciant, quæ non nunquam in syncopem cardiacam desinunt. Multa autem in caussa sunt, cor hæc plurimum varient; pericardii nimirum firma cum corde cohæsio; organica alia vitia conjuncta; diversa, & morbida partium, quæ præcordiis insident, proportio; vis cordis sive naturalis, sive præter naturam adscita; morbus ipse prout simplex, aut complicatus, recens, aut vetus; atque id genus alia. ALBERTINIUS (*e*) in cadavere hominis, qui ex paullo citatiore ambulatione statim cordis oppressionibus, animique deliquiis cum pulsu deficiente corripi consueverat, invenit *osseas concretiones sinum falcatum occupantes*, ac *auriculam cordis dextram*, quæ frequenter dilatationi obnoxia est, *sic dilatatam*, ut *membranea* potius quam muscularis appareret. Alios quoque vidit, qui adultiore jam morbo, quasi præter ejus morem nec e lecto surgere, nec in eodem residere poterant, quin cordis, spiritusque oppressionibus, ac animi defectu tentarentur; ideoque perpetuo fere decumbere cogebantur. Similia prostant exempla apud MORGAGNIUM, ac in primis notatu digna

motus percipiatur?

In quibusdam varicosis vitiis pulsus plerumque æqualis.

Interdum inæqualis; parvus etiam, nec vibratus.

Deliquia, & syncopes.

Cur hæc signa varient plerumque?

Observationes ALBERTINII.

Aliæ ex MORGAGNIO.

digna ſunt duo; quorum alterum (*f*) *dextram auriculam in ingens marſupium dilatatam* cum *aucta cordis mole* exhibet, qua poſtremis vitæ diebus *orthopnœa* talis inducta fuit, ut æger ne conqueri quidem de pectoris oppreſſione poſſet, dum interea ejus pulſus *juxta naturalem rythum* ſe haberet; alterum vero (*g*), in quo *auriculam dextram ſummopere dilatatam orthophnæa*, *pulſus durus*, *celer*, *parvus*, *hydrops lectoris*, *pericardii*, *abdominiſque* ſubſequutus eſt.

(*a*) *De aneuryſm. lib.* I. (*b*) *L. c. p.* 390.
(*c*) *Epiſt. anat. med.* XVIII. *n.* 11.
(*d*) MORGAGNIUS *ibid.* (*e*) *L. c.*
(*f*) MORGAGN. *epiſt.* XVII. *n.* 8. 9.
(*g*) *Ibid. n.* 10.

§. CCCIV.

Signum pathognomonicum dilatationis auriculæ, & ventriculi dextri ex LANCISIO.

LANCISIUS tanquam ſignum *auriculæ*, & *ventriculi dextri* præter naturam *dilatati pathognomonicum* proponit *venarum jugularium* ſive *pulſationem*, ſive *flutuationem*. Ex dilatatione enim auriculæ, ac ventriculi cordis dextri ſequi docet, ut orificium quoque utrique interjectum, quod valvulis tricuſpidalibus munitum eſt; ita dilatetur, ut, his diductis & neceſſario hiantibus, ſanguinis portio a ventriculi conſtrictione per rimas earum in venam cavam repellatur; unde *venarum jugularium conſpicua dilatatio*, & mox, eodem ventriculo relaxato, par conſtrictio alterne contingant, quæ a minus cautis, ac attentis pro carotidum dilatatione, & conſtrictione haberi poſſint. Sed meminiſſe oportet, hoc ſignum interdum cum ſola *chloroſi* conjungi; cum *graviditate*; eum *valvulis triangularibus non diductis*, ſed

Fluctuatio, vel palpitatio jugularium eſt ſignum, quod cum aliis morbis, ac vitiis conjungitur.

tan-

tantum a ſanguine in validiori cordis ſyſtole (qualis eſt palpitatione laborantibus) extrorſum propulſis, concuſſioneſque in ſanguinem venarum transferentibus (*a*); cum minori quam par ſit ventriculi ſiniſtri capacitate, aut quocumque alio obſtaculo ſanguinis e corde egreſſui oppoſito, effectumque ſuum ad dextera cordis cava exſerente, & demum cum aliqua triangularium valvularum, ſi non omnibus, ſtrigoſa aut inflexili facta, aut cum chordulis earum eroſis, diſruptis, aut laxatis; unde orificium, cui dicantur, aut non ſatis occludant, aut ſi occludant, extrorſum tamen urgeri, invertique poſſint, & retrogradum motum in venoſum ſanguinem imprimere (*b*).

(*a*) HOMBERG. *Memor. de l' accadem. des ſcienc. ann.* 1704. Ex hac cauſſa vidit HOMBERGIUS *palpitationem* non ſolum *jugularium*, verum etiam *venarum brachii*.

(*b*) MORGAGN. *Epiſt.* XVIII. *n.* 9. 10.

§. CCCV.

Ratio recte utendi hujuſmodi ſigna, ne cum aliis turgentiis, & palpitationibus confundatur.

Quare ut recte ſigno hoc uti poſſimus, videndum primo eſt, ne forte pro *pulſatione venarum jugularium alterna* tantum quædam earum turgentia accipiatur, quæ validæ inſpirationi, & exſpirationi ſuccedit (*), aut tremulus ille motus, quem proximæ carotides vibrationibus ſuis interdum excitant. Deinde quærendum eſt, an jugularium palpitatio, & concuſſio cum cordis angore; palpitatione, animi defectionibus, pulſu magno, atque inæquali, aliiſque hujuſmodi vitiorum ſignis (§. CCCIII.) conjungatur. Tunc enim dextrorum cordis cavorum dilationem ſignum hoc poterit indicare. Secus nequaquam. Cum ve-

Modus cognoscendi a pulsatione jugularium, num vitium sit in ventriculo dextro aut in dextra cordis auricula?

ro venæ jugulares subsilire, ac pulsare vel vitio auriculæ dextræ, vel vitio dextri ventriculi possint, MORGAGNIUS modum tradit, quo utrumque distinguas. *A ventriculi dextri*, inquit, *contractione illas micare intelliges, si obtutu in his fixo, simul digitis arteria aut temporum, aut carpi admotis, evidenter cernas eodem temporis puncto venas se attollere, quo senties arteriam pulsare: contra evenit*, si non ab hujus, sed a *contractione auriculæ dextræ subsiliant* (*a*).

(*) VALSALVA jugulares in inspiratione subsidere, attolli exspiratione, MORGAGNIUS vero contrarium vidit, ideft turgere in inspiratione, subsidere in exspiratione. *Epist.* XIX. *num.* 53.

(*a*) *Epist. anat. med.* XVIII. *n.* 12.

Prognosis.

§. CCCVI.

Hæc vitia eorent remedio.

Aneurysmatica, & *varicosa* vitia discriminis plenissima, & gravissima sunt, in primis si adoleverint, aut alia insuper mala sibi adjunxerint. Nondum enim his medicina est inventa. Universim juniores, & robustiores homines, si his vitiis corripiantur, celerius pereunt: ætate vero provecti, aut corpore imbecilli diutius eorum vim sustinent; item mulieres, quam viri. Cœnobitæ, & moniales sæpe hisce morbis conflictantur, & diu etiam eos ferunt. Interdum malum ex hereditaria, nativaque constitutione a proavo, ab avo, ac patre in filios trasfunditur. Quinque fratres ex his vitiis sublatos, alios repentina; alios lenta morte abreptos, narrat ALBERTINIUS. Qui subito moriuntur, aut ex syncope, aut ex ruptis repen-

Exitiosa magis juvenibus, & robustioribus, quam senili, & imbecillæ ætati.

Qui his obnoxii præ ceteris sunt?

Hereditarius morbus interdum est.

repente *aneuryſmate*, aut *varice* pereunt. Interdum ſi ruptio non ſtatim magna ſit, ſed lente ſanguis ex anguſto hiatu effluat, ægri a ruptione per aliquot horas ſuperſunt, nec niſi ſenſim extinguuntur. Interdum etiam ſine ruptione aſphyxia, ſive pulſuum abolitione correpri per aliquot adhuc dies vitam trahunt. Initio tamen leniri certe, ſi non amoveri, poſſunt hujuſmodi morbi, ſpeſque aliqua ſupereſt differendæ mortis. Immo ſi naſcentes, atque ex occulru, ut ſolent, inſidias agentes dignoſci poſſint, poſſent etiam experte reprimi, & coerceri; ne adeo celeriter increſcerent, atque ad pejora contenderent.

Vel repentinam, vel mortem lentam afferunt.

An æger ſemper pereat ſtatim poſt ruptionem?

Quomodo, vel quando leniri, coerceri-ve morbus contingat?

Curatio.

§. CCCVII.

Eo ſpectet curatio, ut ſanguinis niſus in vaſa imminuatur, horum vero reniſus augeatur; univerſa humorum maſſa, ſi quo vitio laboret, emendetur; depravata organorum ſtructura reparetur; & quidquid alicubi præter naturæ ordinem aut concreverit, aut confluxerit, aut hæſerit, ad priſtinam, rectæque œconomiæ rationem redigatur. Sed danda eſt opera, ne dum vim liquorum in vaſa incurrentium retundere, aut vaſorum in liquores reagentium intendere volumus, modus minime excedatur, ſed tantum, quantum opus eſt, ſolummodo efficiatur: quod ſane difficillimum eſſe fatemur. Initium itaque curationis eſto a tenuiſſimo, blando, temperanti victu; quiete ſumma tum corporis, tum animi; potu aqueo; & ſanguinis miſſione. Quantum ſanguinis miſſioni tribuendum ſit vel una declaret obſer-

Curatio generalis.

Cautio adhibenda.

Quale curationis initium?

Præſtantia V. ſectionis ex

Lopesii observatione. servatio GARZIÆ a LOPESIO. Is enim in homine, cui arteria loco venæ pertusa fuerat, sivit sanguinem effluere, donec syncope accederet; tuncque vasis magna ex parte exhaustis splenium vulneri apposuit; & brevi illud coaluit, quin ullum insequeretur *aneurysma*. *Generales regulæ circa sanguinis missionem observandæ.* Sanguinis autem missio ætati, temperamento, habitui, viribus, regioni, tempestati, aliisque circumstantibus rebus aptetur; repetaturque, quoties videatur e re futurum. Generatim tamen incipienti morbo, nec valde provecto, nimirum nondum *statum* prætergresso, utilis ea est. Nocet autem proveciori, ac ultra *statum* (*a*) constituto. Præstantissimum quoque auxilium ea præstat in gravioribus respirationis angustiis, & cordis oppressionibus, præsertim si sputa sanguine tincta aut meri sanguinis superveniant; sed parca, & prudenti manu adhibenda est, ut eidem iterandæ locus, qui sæpe recurrere solet, non desit, nec sub eadem æger viribus deficiat. Vere item, ac autumno utilissime ad symptomata, atque incrementum morbi præcavendum adhiberi consuevit. Nec ab ea deterreat aliquis partium extremarum tumor. Nam sæpe post eductum sanguinem, restituto liberiore sanguinis circuito, ille ut effectus depravatæ in organis mechanices dissipari consuevit (*b*), *Quando ab ea abstinendum?* Ab hoc vero præsidii genere nos fere abducat subtumida facies, cachecticus habitus, venerea, aut scorbutica cacochymia, quæ proximum in hydropem, aut anasarcam transitum prænunciant. Desistere etiam ab ea oportet, quando solitum amplius non affert solatium. Cavendum item est, ut monet MORGAGNIUS (*c*), ne invito ægro, aut admodum repugnante sanguinem mittamus. Accidit enim interdum, ut sub ipsam sanguinis missionem

nem, aut paullo poſt rumpatur aneuryſma, atque æger pereat. Quod fortaſſe ab aucta ſanguinis velocitate, quæ ejuſdem detractione concitari ſolet, repetendum videtur.

(a) ALBERTINIUS *l. c. p.* 394.
(b) MORGAGN. *ep. med.* XVII. *n.* 31. 32.
(c) *Id. ibid.*

§. CCCVIII.

Noxium porro eſt alvum ducere validioribus medicamentis. Compertum eſt enim, improvido conſilio nonnullos pharmaco cathartico ſumpto ſub ipſam alvi ductionem, aut paullo poſt ipſam interiiſſe. Innocua ſunt lenientia alvum, & enemata, ubi res expoſtulare videtur. Immo ſolis clyſmatibus ex urina pueri, ſale prunellæ, vel nitro ſtybiato, aut terebinthina vitello ovi ſoluta, aut melle roſato ſolutivo parati uti expedit, quando reſpirationis difficultas, & partium externarum tumor increſcunt. Interdum etiam leniſſima, ac anodyna in alvum injecta ſpaſmodicæ ventris affectiones expoſcunt. *Cathartica noxia. Innocua alvum ducentia quæ? Clyſmata. Anodyna injicienda.*

§. CCCIX.

Acriora item diuretica cautiſſime in uſum veniant, cum experientia demonſtraverit, motum ſanguinis ab his nimium concitari, aut dolores nephriticos induci, aut hydropicum tumorem ſic interdum augeri, ut reſpiratio pene ſupprimatur, aut licet ægri inter initia copioſiore urina emiſſa levari videantur, ſubita tamen, vel non tarda ſaltem virium exſolutione non raro eos confici, *Diuretica acriora arcenda.*

ac

Mitiora proponuntur. ac e medio præter omnium exſpectationem repente tolli. Mitiſſima, ac fere innoxia habentur ſyrupus terebinthinæ, in primis ſi ex ſaccharo roſato, aut cydonite fuerit confectus; millepedum infuſio, vel pulvis; nitrum; liquor terræ foliatæ tartari; quæ præſertim in pectoris anxietate cum aucto partium œdematoſo tumore opportuniſſima fiunt. Tunc etiam oxymel ſcilliticum, mel hiſpanicum, ſal volatile ſuccini, vel ejus eſſentia locum obtinent. Sed ALBERTINIUS præ reliquis commendabat ſuccum plantaginis tum recens expreſſum, tum ad dimidium excoctum, eumque vel merum, vel mixtum cum pulvere operculorum cochlearum propinabat. Sic quoque calidiora omnia, ac concitantia remedia procul abſint. Item quæ corroborante, ac vulneraria, ut vocant, facultate pollent, mitioris naturæ ſint oportet; atque in primis ex eo genere, quod ſanguinem blande fluidum ſervant, ſi craſſitie peccare videatur, aut, ſi tenuitate, debitam ei craſim reſtituunt. Sæpe enim alterutrum vitium in hiſce morbis, nempe vel nimius lentor, vel nimius fluor eſſe conſuevit.

Succus plantaginis cum operculorum cochlearum pulvere.

Calidiora, & concitantia arceantur.

Roborantia quæ?

§. CCCX.

Alterantia ex ſero lactis decocta. Ex alterantium itaque claſſe ex ſeligantur, quæ cauſſis morbi, atque indicationibus, quas ſupra poſuimus; faciant ſatis. Generatim cichoreum, taraxacum, fumaria, acetoſa egregie temperant, ac refrigerant; præſertim ex lactis ſero decocta. Si ſimul adſtringendum aliquantulum ſit, aut ſimul blande ſeroſa colluvies per urinas educenda, conſolida, plantago, agrimonia, hedera terreſtris, hypericon, hiſque ſimiles plantæ adjici poſſunt.

Adſtringentia addenda quæ?

ſunt. Quibus vero lactis ſerum ſive vaccinum ſit, ſive caprillum, aut decocta ex vegetabilibus modo propoſitis non bene cedunt, ſufficiunt interdum jura ex cancris fluviatilibut, & carne ranarum paluſtrium, quibus ſub finem incocti leviter fuerint flores aut hyperici, aut hederæ terreſtris. His porro pro varia complicatorum morborum ratione modo antivenerea, modo antiſcorbutica, modo abſorbentia, uti coraliorum, aut oſteocollæ pulvis, modo nervina, atque antiſpaſmodica adjiciuntur. Excipi autem commodiſſime ſolent vel cydonite, vel conſerva roſarum rubrarum, vel extracto hyperici, aliove apto ac idoneo medicaminum genere. Nonnunquam additur *tinctura martis* ſucco pomorum dulcium elicita, aut ſcrobs ferri in pollen ſuper porphyritim attenuata, aut alia, prout corporis habitus, liquorum diatheſis, hypochondriorum affectiones, œdemata, ſyphylis &c. peculiarem expoſcunt animadverſionem.

Jura cancrorum, & ranarum.

Varia adjicienda in fine pro varietate complicationum.

Additis interdum fit vel tinctura martis, vel ſcrobis ferri attenuata.

§. CCCXI.

In ſummi reſpirandi difficultatibus (quæ ſæpe quaſi periodice recurrunt, aut ſaltem vehementius ſubinde aggrediuntur), cum non ſemper liceat ſanguinem mittere (§. CCCVII.), ad alia præſidia, quæ ſpiritum faciliorem reddant, eſt confugiendum. In his volatilia naribus admota excellunt, ut ſpiritus meliſſæ, ſanguinis humani, ſalis ammoniaci, acetum vini; quin immo aliquid etiam eorum intrinſecus dari poteſt, uti guttæ aliquot ſpiritus ſalis ammoniaci, aut fuliginis, aut liquoris cornu cervi ſuccinati aqua hyſſopi, aut capillorum veneris exceptæ. Oleum quo-

Recurrens morbus eſt.

Volatilia quæ, & quando?

Oleoſa.

quoque ex amygdalis dulcibus recentissime expressum, aut commune ex olivis eductum utilissime propinari solet tam cochleatim, quam ad aliquot uncias uno haustu. Quod si alvus etiam ducenda sit, ut liberior respiratio, fiat, amygdalis, antequam oleum exprimatur, adjiciatur pulveris rhabarbari tantillum. Sed reliquis palmam fere præripiunt fricationes artuum, aut eorum in calidam immersiones (*a*). Quocunque enim modo sanguis in arteriis, atque adeo in ipso *aneurysmate* consistat, congeraturque, anxietates summæ, quæ inde excitantur, illico cessant, reliquis partibus per aquam calidam laxatis. Hinc brachia, manus, pedes in eam demersi, vel linteolis aqua calenti madidis involuti paroxysmum & præcavent, & præsentem solvunt. Id etiam opportunum est, ubi brachium sinistrum, quod sæpe evenit, dolore, aut torpore afficiatur. Dum autem artus sic aqua calida foventur, si simul eorum fricatio accesserit, promptior revulsio aliqua fit, & si qua convulsio copuletur, resolvituri. Immo solæ frictiones (etiam siccæ) tremores, spasmos, & jectigationes sopiunt, somnumque accersunt, ut non semel vidimus. Interdum aqua etiam frigida in pectus nudum projecta solamen attulisse visa est (*b*). In orthopnœis, tussique vehementiori, quæ subinde excitantur, sputum sanguinis erumpit, nec semper vena ad illud sistendum secari potest, nec secta semper sufficit. Sistendo itaque, aut præcavendo hujusmodi sputo quies, abstinentia, potus demulcens imperandus est. Succus etiam concretus hederæ terrestris cum terra catechù non una vice profuit.

Quando rhabarbarum oleo adjiciendum?

Fricationes artuum, eorumque in calida immersiones.

Quid in paroxysmo, & corpore, aut dolore sinistri brachii conveniens sit?

Frigida in nudum pectus injicienda.

Quid sputo sanguinis opponendum, ab V. S. locum non obtinet.

(*a*) Al-

(a) ALBERTINIUS *l. c.*, MORGAGNIUS *Epist.* XVII. *n.* 27., & SENACIUS *Traite du coeur* &c. *Tom.* IV.

(b) ALBERTIN. *l. c.*

§. CCCXII.

Sed maxima curationis, aut prophylaxeos pars in diætetico regimine sita est. Loco vini, quod exulare debet, nisi stomachus, vires, aliaque exigant, datur potui aqua simplex vel ignito chalybe alterata, vel ex liguo lentisco, aut cotoneo, aut hordeo decocta, additis, si videatur, passulis dulcibus. Alimenta sint & parca, & levissima, & quæ viribus sustinendis tantum sufficiant. Pulmenta ex hordeo contrito, aut oryza in lacte vaccino, aut jure cocta bis vel ter in die sumpta sine alio cibo interdum profuerunt. Lactea vero diæta post unam, vel alteram sanguinis missionem instituta, & ad xxx. aut xl. dies protracta cum perpetuo in lecto decubitu ex VALSAVÆ, ac ALBERTINII testimonio plurimum visa est aliquoties profuisse. Vesperi somnus, ac quies emulsionibus, diacodio, immo etiam laudano, ubi valentius agere expediat (uti in doloribus, & spasmis opus est), concilietur. Doloribus vero ob subclaviarum distentionem urgentibus remedia opium habentia uti spasmos compescentia dentur. Præfertur illud opii genus, quod *laudani liquidi* JO. BAP. HELMONTII nomine venit; daturque sub vesperam *ad guttas* XII. *vel* XV. *in aquæ distillata ex succo lactucæ* haustu (a). Omnes denique remotæ caussæ evitentur.

Prophylaxis. *Potus ratio.* *Alimenta quæ?* *Diæta lactea cum decubitu in lecto.* *Quieti, somnoque conciliandis, & dolori leniendo quid conferat?* *Caussæ remotæ vitandæ.*

(a) MICHELOTTUS *in opusc. vol.* I. *comment. institut. sc. & art. bononien.*

NOTA.

NOTA.

Fortasse plura in dissertatione De aneurysmaticis præcordiorum vitiis, *quam* anno 1777. Vicini *editam*, *atque in* theses *distributam propugnavit cl. auctoris tunc auditor & discipulus*, *immaturo fato nobis ereptus*, CAJETANUS LOMBARDINIUS *Mediolanensis*.

Finis Vol. VII. De Morbis Pectoris.

IN.

INDEX

CAPITUM.

I. *De Tussi.* Pag. 1.
II. *De cruenta exspuitione, & speciatim de hæmoptysi.* 20.
III. *De phthisi pulmonari, præmissa phthiseos, sive tabis universæ cum ejus differentiis explicatione.* 41.
IV. *De pulmonum, pectorisque inflammationibus, atque aliis affinibus, aut succedentibus morbis.* 110.
V. *De hydrope pectoris, pericardii, & pulmonum.* 172.
VI. *De difficili respirationi, & speciatim de asthmate.* 207.
VII. *De animi deliquiis, sive de lipothymia, & syncope.* 225.
VIII. *De asphyxia, duobusque ei proximis pulsuum vitiis.* 233.
IX. *De cordis palpitatione.* 245.
X. *De cordis, aortæque polypo.* 260.
XI. *De aneurysmatibus, & varicibus præcordiorum.* 284.

NOI RIFORMATORI

DELLO STUDIO DI PADOVA.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. *F. Gio: Tommaso Mascheroni* Inquisitor Generale del Santo Offizio di *Venezia* nel Libro intitolato *Institutionum medicinæ practicæ quas prælegebat Jo: Baptista Burserius, de Kanilfeld. Volumen Septimum. Opus posthumum in duas partes divisum &c. Stampa*, non vi esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario Nostro, niente contro Principi, e Buoni Costumi, concediamo Licenza a *Giuseppe Orlandelli* Stampator di *Venezia*, *per la Dita del fu Francesco di Niccolò Pezzana*, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 10. *Giugno* 1789.

(*Piero Barbarigo Rif.*

(*Girolamo Ascanio Giustinian Kav. Rif.*

Registrato in Libro a Carte 293. al Num. 2754.

Marcantonio Sanfermo Segr.

